МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет початкової освіти
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(м. Умань, 17-18 жовтня 2024 р.)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет початкової освіти
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(м. Умань, 17-18 жовтня 2024 р.)

Умань
2024

УДК 37(06)

Головний редактор:

Комар О. А., докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, завідувач лабораторії модернізації початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Редакційна колегія:

Грітченко Т. Я., канд. пед. наук, доц., доцентка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лоюк О. В., канд. пед. наук, доц., доцентка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Роєнко Л. М., канд. пед. наук, доц., доцентка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Торчинська Т. А., канд. пед. наук, доц., доцентка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Шевчук І. В., канд. пед. наук, доц., доцентка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Чучаліна Ю. М., канд. пед. наук, доцентка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Байдюк Л. М., викладачка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Загоруйко Н. П., викладачка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Відповідальний за випуск збірника:

Дудник Н. В. – канд. пед. наук, доцентка, декан факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку рішенням ради факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 3 від 24 жовтня2024 року)

Т33 Збірник за результатами матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Педагогічна освіта: методологія, теорія, технології» 17-18 жовтня 2024 року / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т початкової освіти [та ін.] ; [голов. ред. Комар О. А. ; редкол.: Грітченко Т. Я., Лоюк О. В., Роєнко Л. М. [та ін.] ; відпов. за вип. Дудник Н. В. – Умань, 2024р. 339с.

До збірника увійшли матеріали конференції учасників Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Педагогічна освіта: методологія, теорія, технології», в яких учасники розглядають актуальні питання і тенденції у галузі педагогічної освіти.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 37(06)

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024

ЗМІСТ

Аксьоненко Анастасія
Інклюзивна освіта в Україні: європейський досвід та можливості його впровадження **13**

Антонова Юлія
Роль вчителя у формуванні толерантності учнів початкової школи **18**

Артимович Наталія
Сутність соціального досвіду у молодших школярів **21**

Байдюк Любов
Використання мультимедійних технологій у навчанні літературного читання **24**

Баліцька Богдана
Використання цифрових інструментів для розвитку критичного мислення в початковій школі **29**

Брицький Олександр
Роль викладача у професійному вихованні студентської молоді **32**

Бурлака Лариса
Організація роботи над сюжетними задачами в системі початкової математичної освіти **36**

Вадюн Віталія
Ціннісне ставлення до сім'ї у молодшому шкільному віці **39**

Васютіна Тетяна, Борисьонок Максим
Потенціал українського освітнього порталу (educ.com.ua) у роботі вчителів початкової школи **43**

Волошенюк Тетяна
Методи індивідуального підходу до учнів початкової школи з особливими освітніми потребами **47**

Волошина Ганна
Мета й зміст розвивального навчання **50**

Грітченко Тетяна
Громадянська освіта: виклики та перспективи **54**

Дерев'янко Аліна
Формування творчих здібностей здобувачів початкової освіти на уроках української мови **59**

Димовська Анна, Кучерява Світлана
Використання інтерактивних прийомів драматичного виховання на уроках читання в початковій школі **65**

Добридень Алла
Сучасні підходи до професійного виховання педагогів у реаліях нової української школи **69**

Загоруйко Наталія
Формування міжособистісного спілкування учнів молодшого шкільного віку в умовах інклюзивної освіти **72**

Запопадна Руслана
Застосування дидактичних ігор на уроках математики в початковій школі **75**

Здір Дарина
Шляхи формування STEM-компетентності майбутніх учителів початкових класів **80**

Зорочкіна Тетяна
Сучасні медіатехнології в початковій школі **83**

Ішутіна Олена
«Європейські медіаосвітні студії»: із досвіду реалізації модуля Жана Моне **86**

Йосипенко Аліна
Розвиток відчуттів у першокласників: дидактичні принципи **90**

Кандиба Назар
Чат-боти, віртуальні асистенти та штучний інтелект: як автоматизовані рішення можуть допомогти учням та вчителям **94**

Каптур Галина
Лінгводидактичні засади формування професійної лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ у процесі вивчення мовознавчих освітніх компонентів **99**

Лариса Касьянова
Інноваційні підходи до організації освітнього процесу в Уманській початковій школі №3 ..... **104**

Килимниченко Ірина
Формування комунікативних умінь та навичок здобувачів початкової освіти..... **109**

Кирилюк Вікторія, Мисліцька Наталія
Дидактичні можливості імерсивних технологій у вивченні астрономічних понять молодшими школярами..... **114**

Коберник Галина
Формування впевненості у собі в умовах створення ситуації успіху в початковій школі **118**

Комар Ольга
Інтелектуальний розвиток молодшого школяра як успішність у діяльності **123**

Комендантова Анна
Український фольклор як засіб формування діалогічної компетентності учнів початкової школи **126**

Корицька Софія
Основні підходи до формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій **129**

Котелянець Наталка
Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів до формування творчої активності учнів **133**

Красний Дмитро
Виховна робота педагога як інструмент розвитку громадянської свідомості **138**

Крупенко Валерія
Розвиток дослідницьких умінь в молодших школярів на уроках «Дизайн і технології»» **142**

Куць Альона
Взаємодія сім'ї та школи як важлива психолого-педагогічна умова розвитку особистості молодшого школяра **145**

Лобачова Ірина
Дидактичний потенціал інтелект-карт в освітньому процесі НУШ **148**

Ломака Ольга
Особливості екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку **152**

Лоюк Оксана
Вікові особливості формування у молодших школярів уміння класифікувати **157**

Майданик Олена, Кучер Ольга
Гра як метод активізації навчальної діяльності молодших школярів **161**

Максименко Вікторія
Формування мотивації навчальної діяльності молодших школярів як засобу підвищення якості знань **167**

Маркіна Неля
Інноваційні технології для НУШ..... **172**

Мацкевічус Анна
Особливості методу математичного моделювання при розв'язуванні задач в початкових класах **176**

Медончак Вероніка
Основні підходи до формування морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів **180**

Михайлова Ганна
Компетентнісно орієнтовне навчання в Новій українській школі ... **183**

Мілевська-Гандзич Ангеліна
Педагогічний потенціал уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів **186**

Недовіз Сергій
Актуальність формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами неформальної освіти в умовах освітніх ризиків і втрат **190**

Неклега Вікторія
Особливості формування національно-культурної ідентичності учнів молодшого шкільного віку **196**

Нестеренко Валентина
Екологічна гра як метод формування екологічної компетентності в учнів початкової школи **198**

Нікітюк Наталія
Технології ситуативного моделювання у викладанні методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» **202**

Ніколайчук Ірина
Розвиток комунікативних навичок молодших школярів як психолого-педагогічна проблема **207**

Олійник Юлія
Психологічні особливості розвитку критичного мислення в молодшому шкільному віці **210**

Позур Марія
Використання прийомів порівняння на уроках математики в початковій школі **214**

Резніченко Ірина
Проєктна діяльність у контексті інклюзивної освіти **217**

Роєнко Людмила
Розвиток трудової активності як основа формування майбутнього покоління **220**

Романчук Алла
Інноваційні технології управління освітнім процесом у початковій школі **224**

Рулевська Дарія
Ціннісне ставлення до праці як педагогічна категорія **228**

Самборко Інна
Активізація навчальної діяльності молодших школярів **233**

Свідерська Анастасія
Змістова характеристика поняття «національна ідентичність» **236**

Сербенівська Інна
Розвиток творчого мислення учнів початкової школи **242**

Сікорська Тетяна
Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі **244**

Сологуб Катерина
Попередження насильства серед молодших школярів **246**

Спіцина Ангеліна
Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності..... **250**

Сухоручко Катерина
Резерви реалізації індивідуального підходу до розвитку математичних здібностей обдарованих учнів початкових класів **256**

Терентьєва Діана
Застосування цікавих завдань на уроках математики в початковій школі **261**

Тимошенко Ярослава
Критерії сформованості етичної компетентності у здобувачів початкової освіти в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» **264**

Торчинська Тамара
Прийоми розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти на уроках рідної мови та літературного читання **267**

Федоренко Олена
Патріотичне виховання учнів основної школи як соціально-педагогічне явище **274**

Хижняк Інна
Історичні ознаки системи початкової освіти в Україні **279**

Хом'як Ольга, Поп Яна
Організація дослідницької діяльності молодших школярів на STEM-уроках «Я досліджую світ» **285**

Хортюк Вікторія
Патріотичне виховання молодших школярів **289**

Царелунга Юлія
Формування ключових компетентностей молодших школярів засобами ігрових технологій **292**

Чайка Лариса
Оцінка і самооцінювання: інструменти контролю чи розвитку? **296**

Чернятинська Яна
Сутність проблемного навчання **301**

Чорномаз Анастасія
Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничої освітньої галузі **305**

Шестак Тетяна
Формування у молодших школярів досвіду пошукової діяльності: інноваційні підходи **309**

Штурба Антоніна
Квест-технології у викладанні іноземних мов як спосіб підвищення навчальної мотивації здобувачів освіти **312**

Ябурова Ганна
Стратегії соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) на уроках англійської мови в початковій школі в рамках НУШ **317**

Ябурова Олена
Вимірювання рівня сформованості міжкультурної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови **323**

Яковенко Тамара
Пропедевтична складова вивчення мовного матеріалу в процесі наскрізного оволодіння рідною мовою **330**

Яцина Світлана
Роль інтерактивної технології у вивченні української мови та літературного читання в початковій школі **336**

Аксьоненко Анастасія
викладачка-стажистка
кафедри виховних технологій
та педагогічної творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ

Інклюзивна освіта в Україні почала свій розвиток з прийняттям Закону України «Про освіту» у 2017 році, який визначив інклюзію як один із пріоритетів освітньої політики. Закон встановив основи для забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх можливостей та потреб [1]. Однак, попри позитивні зміни, процес упровадження інклюзивної освіти в Україні зіштовхується з численними викликами.

Однією з основних проблем є недостатня підготовка педагогічних кадрів. Багато вчителів не мають належних знань і навичок для роботи з дітьми з особливими потребами, що призводить до нерівного підходу до навчання [4]. Серед основних аспектів можна виокремити:

- *Відсутність спеціалізованих програм:* У більшості закладів вищої освіти немає достатньої кількості спеціалізованих курсів або програм, що готують педагогів до роботи в інклюзивних класах. Багато майбутніх учителів не отримують базових знань про різноманітні особливості розвитку дітей [2].
- *Потреба в додаткових тренінгах:* Учителі, які вже працюють у школах, потребують додаткових навчань та тренінгів, щоб впроваджувати інклюзивні практики. Часто такі тренінги не проводяться або є недостатньо доступними [4].
- *Необхідність психологічної підготовки:* Інклюзія передбачає не лише навчання, але й соціалізацію дітей з особливими потребами.

Педагоги повинні мати навички, щоб створювати сприятливу атмосферу для всіх учнів [3].

Другим важливим викликом є відсутність належних матеріально-технічних ресурсів у школах. Це включає:

- *Недостатнє фінансування:* Багато шкіл не мають достатнього фінансування для придбання спеціалізованих засобів навчання, які б сприяли навчальному процесу дітей з особливими потребами. Це може включати спеціальні меблі, навчальні матеріали та технології.
- *Нерівномірний розподіл ресурсів:* Відсутність справедливого розподілу ресурсів між містом і селом створює додаткові проблеми. В сільських школах, як правило, спостерігається менше ресурсів та підготовлених фахівців.
- *Необхідність адаптації інфраструктури:* Багато шкіл не пристосовані до потреб дітей з фізичними обмеженнями, таких як пандуси, туалети для осіб з інвалідністю тощо.

Третім викликом є соціальні стереотипи та упередження, які існують у суспільстві щодо дітей з інвалідністю [3]:

- *Ставлення суспільства:* У багатьох випадках суспільство зіштовхується з упередженнями, які ускладнюють соціалізацію дітей з особливими потребами. Це може проявлятися у вигляді негативного ставлення до таких дітей, що призводить до їхньої ізоляції.
- *Психологічні бар'єри:* Батьки дітей без інвалідності часто мають страхи та упередження щодо навчання у класах з дітьми з особливими потребами, що може призвести до відмови від інклюзивного навчання.
- *Необхідність просвітницьких програм:* Щоб змінити ставлення суспільства, потрібні програми просвіти, які б сприяли формуванню позитивного ставлення до дітей з особливими потребами та підкреслювали їхні можливості, а не обмеження.

Різні країни ЄС реалізують інклюзивну освіту, спираючись на свої культурні, соціальні та економічні особливості. Наприклад, у більшості з цих країн, інклюзивна освіта підтримується на рівні законодавства, що забезпечує її пріоритетність у системі освіти. Також у країнах, де інклюзивна освіта є пріоритетом, існують

спеціалізовані програми підготовки педагогів, які мають забезпечити їх знаннями та навичками для роботи з дітьми з особливими потребами. А наявність необхідних ресурсів (матеріально-технічних, фінансових) є критично важливим чинником для успішної реалізації інклюзивної освіти.

Багато країн ЄС вже мають розвинуті системи інклюзивної освіти, які можуть служити моделями для України. У цьому контексті важливо розглянути ключові аспекти інклюзії в таких країнах, як Фінляндія, Швеція та Німеччина, які демонструють успішні практики впровадження інклюзивної освіти.

Фінська модель освіти є однією з найуспішніших у світі завдяки своєму інклюзивному підходу, що ґрунтується на принципі «освіти для всіх». Основні аспекти цієї моделі включають інтеграцію в навчальні класи (діти з особливими потребами навчаються в загальних класах, отримуючи підтримку від асистентів і це дозволяє їм бути частиною класного колективу та розвивати соціальні навички), раннє виявлення потреб (у Фінській системі освіти забезпечується раннє виявлення особливих потреб учнів, що дозволяє своєчасно адаптувати навчальні плани та програми відповідно до індивідуальних вимог), професійна підготовка (вчителі отримують спеціалізовану підготовку для роботи з дітьми з особливими потребами, навчаються розробляти індивідуальні навчальні програми та використовувати різноманітні методи навчання) та підтримка родин (Фінська система активно залучає батьків до освітнього процесу, забезпечуючи їм інформацію та ресурси для підтримки навчання своїх дітей).

У Швеції інклюзивна освіта також займає важливе місце в освітній політиці. Основні аспекти шведської моделі інклюзії включають законодавчу підтримку (де кожен учень має право на навчання в загальноосвітній школі, і заклади зобов’язані забезпечити необхідні умови для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі потреби), співпрацю між фахівцями (у шведських школах активно працюють команди, до яких входять педагоги, психологи та соціальні працівники, що дозволяє комплексно підходити до навчання та

розвитку дітей з особливими потребами), індивідуальні навчальні плани (для кожного учня розробляється індивідуальний навчальний план, який враховує його сильні та слабкі сторони, що дозволяє забезпечити оптимальні умови для навчання та розвитку) та системи підтримки (Швеція має розвинену систему підтримки для учнів та їхніх родин, яка включає консультації, допомогу в навчанні та психологічну підтримку).

Німецька модель інклюзії також передбачає інтеграцію дітей з особливими потребами в загальноосвітні заклади. До основних аспектів німецької системи належать вчителі-інструктори (вони надають підтримку дітям з особливими потребами в загальних класах та допомагають адаптувати навчальний матеріал та методи), програми підготовки вчителів (Німеччина реалізує програми підготовки вчителів, які включають навчання з інклюзії, які забезпечують педагогів необхідними знаннями та навичками для роботи з дітьми з особливими потребами), інтеграційні класи (у деяких випадках створюються інтеграційні класи, де діти з особливими потребами отримують підтримку у навчанні разом з однолітками) та взаємодія з батьками (у Німеччині активно залучають батьків до процесу навчання, забезпечуючи їм необхідну інформацію та ресурси для підтримки їхніх дітей).

Досвід Фінляндії, Швеції та Німеччини демонструє, що успішна інклюзивна освіта потребує комплексного підходу, включаючи підготовку педагогічних кадрів, адаптацію навчальних програм і активну співпрацю з родинами [2]. В Україні, запозичуючи ці моделі, можна створити ефективну систему інклюзивної освіти, що забезпечить рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх потреб.

Адаптація європейського досвіду в Україні може бути реалізована через такі підходи як створення нових навчальних програм для підготовки педагогів до роботи в інклюзивному середовищі, враховуючи міжнародні практики; створення моделей інклюзивних класів в українських школах, що дозволить тестувати нові підходи в реальних умовах; сприяння соціальній інтеграції та

проведення кампаній, що сприяють змінам у суспільному сприйнятті дітей з особливими потребами, може допомогти зменшити упередження та підтримка на рівні держави, адже важливо, щоб держава забезпечила необхідні фінансові ресурси для впровадження інклюзивної освіти та підтримки навчальних закладів.

Інклюзивна освіта в Україні потребує значних змін для досягнення європейських стандартів. Вивчення міжнародного досвіду може стати основою для вдосконалення української системи освіти, забезпечуючи рівні можливості для всіх учнів [1]. Запровадження європейських практик вимагає комплексного підходу, зокрема, змін у підготовці кадрів, забезпеченні ресурсами та соціальній інтеграції. Лише спільними зусиллями можна створити освітнє середовище, де кожен учень матиме можливість навчатися і розвиватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Н. Інклюзивна освіта: міжнародний досвід та його адаптація в Україні. *Вісник Черкаського університету*. 2023. № 8(2). С. 120–135.

2. Горбач О. Інклюзивна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Актуальні проблеми сучасної педагогіки*. 2022. № 15(2). С. 45–58.

3. Левченко О. Соціальні аспекти інклюзії в освіті: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2022. №3(1). С. 56–62.

4. Шевченко В. Актуальні питання підготовки педагогічних кадрів до роботи в інклюзивних класах. *Актуальні питання підготовки педагогічних кадрів до роботи в інклюзивних класах*. 2023. № 2(4). С. 15–22.

Антонова Юлія
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник
Дудник Наталка
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму. Сучасна початкова школа має великий потенціал для формування толерантної поведінки у молодших школярів, реалізація яких у дозвілля в початковій школі може призвести до реальної зміни поведінки дитини, розвитку та закріплення. навички толерантної поведінки.

Взаємодія учнів закладів загальної середньої освіти передбачає здійснення комунікації на рівні міжособистісних відносин. Тому для комфортного психологічного клімату як умови безпечного освітнього середовища у навчальних колективах однією зі значущих компетенцій здобувачів освіти повинна виступати толерантність міжособистісних стосунків, тобто міжособистісна толерантність. Ефективність впливу на учня початкової школи з метою формування толерантної особистості та толерантного ставлення до неї залежить від спільної координації зусиль усіх учасників освітнього процесу учні, батьки, вчителі, управлінці), але в центрі якого залишається вчитель початкових класів [3].

На думку О. Савченко, лише вчитель початкових класів, який хоче сформувати толерантне ставлення до учнів, буде проявляти та

удосконалювати власну толерантну позицію, що проявлятиметься у намаганнях зрозуміти потреби та інтереси учнів; сприяти розвитку всіх талантів школярів; старатися зрозуміти внутрішні причини поведінки учнів; адекватно сприймати як позитивні, так і негативні якості учнів, прагнути встановити щирі та надійні стосунків з дитиною [5]. Згідно Концепції «Нова українська школа», толерантність повинна реалізовуватись та розвиватися у всіх сферах освіти. Однак, до вчителя початкових класів вимоги в цьому плані зростають, оскільки їхній освітній та особистий статус, що визначено беззаперечним авторитетом для молодшого школяра, відіграє ключову роль у вихованні школяра як толерантної особистості. За дослідженнями О. Матвієнко виховання толерантності розпочинається із самого вчителя. Однак, для деяких вчителів початкової школи можуть бути характерне використання себе як орієнтира з метою оцінювання інших учасників освітнього процесу, присутність консерватизму в оцінках учнів, можлива нетерпимість до зовнішнього вигляду чи психологічного стану окремих школярів. Така характеристика, як зазначає вчена, далеко не є толерантною і водночас неприпустимою для сучасного вчителя [4].

Учитель початкових класів з метою толерантного ставлення до своїх учнів має володіти педагогічною толерантністю.

Професійно значущі риси особистості можуть сприяти продуктивності його функцій на конкурентоспроможному рівні у певних видах діяльності. О. Волошина наголошує, що значущі професійні характеристики насамперед визначаються потребами суспільства та проявляють такі характеристики як: соціальну затребуваність якості; сприяння досягненню якості на високому рівні; забезпечення змістовної гуманістичної спрямованості професійної діяльності. О. Волошина акцентує на вагомості даних характеристик по відношенню до педагогічної толерантності [1].

Разом з тим, толерантний вчитель власним прикладом може посприяти формуванню в учнів толерантних якостей, оскільки виступає для них зразком. Однак, відмінності у віці, альтернативні позиції в освітньому процесі вимагають толерантності з обох сторін.

Відповідно, основне педагогічне завдання вчителя створити умови для досягнення стабільності та зміцнення взаємостосунків, збагачення один одного. Тому й педагогічна толерантність забезпечує досягнення ефективності професійної діяльності, оскільки задовольняє другу характеристику професійно значущих якостей вчителя [2].

Лише толерантний вчитель зуміє знайти спільну мову зі своїми учнями, створивши умови для вільного висловлювання власних почуттів, думок, потреб та переживань в нормальному цивілізованому вигляді. Адже, здатність зрозуміти себе й інших, забезпечити толерантну суб'єкт-суб'єктну взаємодію буде сприяти закріпленню позитивного психологічного клімату у класному колективі, підвищуватиме самооцінку і впевненість в собі усіх учасників освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. .Волошина О. В. Генезис становлення толерантності як педагогічної проблеми. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nzvdpu/pp/2007_19/text%201/genezus%20stan ovlennya.pdf

2. Грищенко Т. М. Толерантність – здатність і прагнення до діалогу. URL: ounb.sumy.ua›publish\2008\tolerant.doc.

3. .Іскра Л. В. Практична реалізація ідей виховання в дусі миру у навчальновиховному процесі. *Молодий вчений*. 2014. № 12. С. 297–300.

4. .Матієнко О. Виховання толерантності починається з учителя. *Учитель початкової школи*. 2017. № 5. С. 27–31.

5. Савченко О. Я. Толерантність як цінність шкільної освіти: методичний аспект. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. *Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип 1.46. 124 с.

Артимович Наталія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема формування соціального досвіду у молодших школярів є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки цей процес має вирішальний вплив на їхнє соціальне становлення, особистісний розвиток і адаптацію в суспільстві. Ключові аспекти, що підкреслюють актуальність цієї теми:

– соціальна інтеграція. Молодші школярі починають активно взаємодіяти з однолітками, вчителями та іншими дорослими. Формування соціального досвіду допомагає дітям навчитися співпрацювати, вирішувати конфлікти, поважати думки інших, діяти в колективі. Це надзвичайно важливо для успішної інтеграції в шкільне середовище та суспільство;

– емоційний інтелект і емпатія. Діти вчаться розуміти і контролювати свої емоції, а також розуміти почуття інших. Це допомагає їм будувати здорові стосунки і запобігати конфліктам;

– розвиток комунікативних навичок. У молодшому шкільному віці діти вчаться правильно висловлювати свої думки, слухати інших і брати участь у діалозі. Це основа для їхньої успішної соціальної взаємодії в майбутньому.

– опанування соціальних норм і правил. Діти вчаться поводитися відповідно до певних суспільних норм та правил, що є важливою частиною їхнього морального виховання. Ці норми забезпечують їм орієнтири для прийняття правильних рішень і поведінки в різних соціальних ситуаціях;

– формування самооцінки та ідентичності. Соціальний досвід допомагає дітям сформувати уявлення про себе, свою роль у колективі та суспільстві, а також розвинути позитивну самооцінку;

– підготовка до життя в умовах динамічного суспільства. Враховуючи сучасні виклики, такі як технологічний розвиток, глобалізація і зміна соціальних умов, формування соціального досвіду допомагає дітям адаптуватися до цих змін, бути гнучкими, креативними та готовими до нових викликів.

Отже, формування соціального досвіду у молодших школярів має вирішальне значення для їхнього успішного розвитку як повноцінних членів суспільства і забезпечення їхньої здатності до соціальної взаємодії.

Досвід соціальний – «сукупність практично набутих соціальними суб'єктами (індивідами, групами, класами, народами, націями) у процесі їх взаємодії знань, умінь, навичок, звичок, звичаїв, норм, традицій, які слугують опертям для практичного життя цих суб'єктів засобами раціоналізації та оптимізації їх взаємодії і взаємовідносин» [2].

Соціальний досвід індивіда – «це його реальне соціальне життя, система його життєвих цінностей, той образ світу, який складається в результаті засвоєння соціального досвіду людства під впливом і в умовах «вільного соціуму». Соціальний досвід є фактором процесу соціалізації особистості» [1].

Сутність соціального досвіду у молодших школярів полягає в засвоєнні ними соціальних норм, правил поведінки та розвитку навичок взаємодії з іншими людьми. Соціальний досвід формується через навчання, виховання та спілкування. Ключові аспекти, що відображають сутність соціального досвіду у молодших школярів:

– навчання через взаємодію. Соціальний досвід дітей формується в процесі взаємодії з однолітками, вчителями та батьками, що дають їм можливість осягнути соціальні ролі, зразки поведінки та стосунки між людьми;

– засвоєння соціальних норм і правил. Важливою складовою соціального досвіду є освоєння дітьми правил поведінки у різних

ситуаціях. Вони вчаться, як поводитися вдома, у школі, на вулиці, в громадських місцях. Ці правила сприяють розумінню дитиною, як можна чинити, а як не можна, а також вихованню відповідальності за свої вчинки;

– формування моральних цінностей. Соціальний досвід передбачає також засвоєння базових моральних понять, таких як добро, справедливість, чесність, співчуття. Через взаємодію з іншими діти вчаться відрізняти «правильне» від «неправильного», що допомагає становленню власних моральних переконань та орієнтирів;

– розвиток комунікативних навичок. Соціальний досвід передбачає і формування навичок спілкування – діти вчаться висловлювати свої думки, слухати інших, брати участь у колективних обговореннях, обмінюватися інформацією. Це важлива частина їхнього загального розвитку, яка допомагає будувати взаємодії з оточуючими та вирішувати конфлікти;

– виховання самооцінки та соціальної ідентичності. Соціальний досвід сприяє усвідомленню дитиною своєї індивідуальності та своєї ролі у суспільстві. Взаємодія з іншими дозволяє дитині зрозуміти, ким вона є, якими є її сильні та слабкі сторони, як її сприймають інші. Це сприяє розвитку адекватної самооцінки та самовизначення;

– адаптація до соціуму. Соціальний досвід допомагає дитині краще адаптуватися до соціальних умов, в яких вона перебуває. Діти вчаться враховувати інтереси інших, працювати в команді, дотримуватися дисципліни та відповідати очікуванням суспільства.

Таким чином, соціальний досвід у молодших школярів – це процес їхньої соціалізації, що сприяє їхній інтеграції у суспільне життя, засвоєнню соціальних ролей та формуванню ціннісних орієнтирів. Це важлива складова особистісного розвитку, яка закладає основи для їхньої подальшої успішної взаємодії в різних життєвих сферах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Г. М., Дембицька Н. М., Москаленко В. В. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства. Київ : «ППП», 2005. 323 с.

2. Досвід соціальний. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник. 2020. URL: https://subjectum.eu/sociology/dict/121.html (дата звернення: 29.01.2022).

Байдюк Любов
викладач кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Сучасний світ диктує нові вимоги до освіти, де особлива увага приділяється застосуванню інноваційних технологій у навчальному процесі. Серед численних інструментів, мультимедійні технології посідають одне з провідних місць, особливо у сфері навчання літературного читання. Використання мультимедіа не лише збагачує уроки літератури, а й сприяє розвитку в учнів комплексних навичок читання, критичного мислення, аналізу та уяви.

Мультимедійні засоби в освітньому процесі можуть бути представлені в електронних підручниках, самостійно підготовленому викладачем матеріалі, презентації інформації за допомогою програми PowerPoint, відеометоді, електронній пошті, рольовій грі, електронній інтерактивній дошці та ін.

Щоб показати дієвість та роль зазначених новітніх мультимедійних технологій навчання, необхідно, насамперед, звернутися до з'ясування їх дефініцій. Термін мультимедіа – латинського походження, що поширився за рахунок англомовних джерел («multy» – множинний, складний та «media»– середовище, засіб, спосіб). У перекладі з латинської – «мультимедіа» означає «множинний засіб» або «багато середовищ».

Оскільки технології мультимедіа є комплексними, окремі їх елементи останнім часом називаються самостійними термінами, де слово «мультимедіа» трансформується в прикметник «мультимедійний/а»: мультимедійна система, мультимедійні програми [1, с. 55].

Особливістю використання мультимедійних технологій в освітньому процесі початкової школи є те, що базовою дидактичною формою є пізнавальна гра. За умови включення в процес навчальної діяльності елементів гри, можна викликати у дітей позитивні емоції та підвищити їхню пізнавальну активність. Молодші школярі з великим інтересом виконують комп'ютерні завдання ігрового характеру. Але покращення навчально-виховної роботи може успішно відбуватися лише шляхом вдалого спрямування гри вчителем та батьками.

Визначаючи зміст занять із використанням комп'ютерної техніки у початковій школі, необхідно враховувати рівень розвитку мислення дітей цього вікового періоду. Мислення молодших школярів найчастіше характеризують як конкретно-образне. Однак під впливом навчання змінюється співвідношення його образних та понятійних, конкретних і абстрактних компонентів. І тут вчитель має володіти методикою адаптації дітей до нових, незвичних форм навчання за допомогою мультимедійних технологій [4].

Мультимедійні технології для подачі навчального матеріалу можна розглядати як засоби наочності нового покоління. Важливо враховувати, що їх застосування у навчальному процесі та системі засобів навчання:

1. Візуальний і аудіовізуальний супровід тексту дозволяє учням глибше поринути в сюжет твору, зрозуміти переживання героїв та їхні почуття. Ілюстрації, анімації та музика сприяють створенню яскравого емоційного фону, який допомагає дітям краще сприймати та запам'ятовувати матеріал.

2. Інтерактивні елементи, такі як короткі відеоролики, анімації та аудіо, допомагають утримувати увагу учнів протягом заняття. Це особливо корисно для молодших школярів, оскільки їх увага є мимовільною і потребує стимулювання. Мультимедійні технології дозволяють зробити уроки динамічними та цікавими, що підвищує загальну залученість дітей у навчальний процес.

3. Використання електронних книг, аудіокниг та відеозаписів стимулює учнів не лише читати, але й слухати, спостерігати та аналізувати. Так, відеофрагменти з прочитаних творів або екранізації казок допомагають дітям зосереджуватися на важливих деталях та ключових моментах, сприяючи розвитку аналітичного мислення.

4. Мультимедіа дозволяють відтворювати реальні життєві ситуації або обставини, описані у творах, що допомагає учням легше зрозуміти й осмислити текст. Наприклад, інтерактивні подорожі по світу літературних героїв, віртуальні екскурсії на батьківщину письменників чи в місця подій твору створюють у дітей більш глибоке розуміння тексту.

5. Мультимедійні ресурси дозволяють адаптувати навчальний процес до рівня знань кожного учня, його темпу сприйняття та особистих уподобань. Діти мають можливість повторювати матеріал, прослуховувати аудіозаписи чи виконувати додаткові завдання у зручному для себе темпі. Це значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу і дозволяє кожному учневі навчатися на своєму рівні.

Опираючись на вищезазначене можемо сказати, що використання мультимедійних технологій підвищує рівень активності учнів, посилює розвиток уваги та підвищує рівень мотивації до засвоєння навчального матеріалу [2].

Розглянемо докладніше етап уроку, пов’язаний з перевіркою домашнього завдання. На цьому етапі доцільно використовувати

кросворди, ребуси та тести за опрацьованими творами, що дозволяє контролювати процес засвоєння матеріалу. Завдяки електронним засобам можна миттєво перевірити правильність відповідей та отримати оцінку за накопичені знання без втручання вчителя. Це значно полегшує роботу педагога і дає можливість учню самостійно перевірити свої знання. До кожного слайду варто додавати яскраві анімації та зображення для підвищення пізнавальної активності молодших школярів.

На етапі підготовки до сприйняття теми уроку літературного читання як ілюстративний матеріал можна використовувати яскраві портрети письменників і поетів, організовуючи своєрідну заочну подорож. Їх доцільно доповнити ключовими поняттями та відеофрагментами (мультфільмами чи відеофільмами, створеними відповідно до теми уроку) [3].

Доцільно назвати форми використання мультимедійних технологій у літературному читанні:

1. Аудіокниги та подкасти. Аудіокниги надають можливість учням сприймати текст на слух, розвиваючи таким чином фонетичні та мовленнєві навички. Подкасти про літературні твори, героїв або авторів також можуть стати цікавим доповненням до традиційних уроків, розширюючи уявлення дітей про світ літератури.

2. Інтерактивні презентації та відеоуроки. Презентації з анімацією, музикою, зображеннями персонажів чи місць подій допомагають зробити уроки більш яскравими та емоційно насиченими. Короткі відеоуроки або документальні відео про письменників дозволяють дітям глибше зрозуміти історичний та культурний контекст твору.

3. Електронні книги з інтерактивними елементами. Цифрові книги з елементами інтерактивності – такими як вікторини, кросворди, завдання на увагу – роблять процес читання цікавим та зручним для дітей. Це допомагає дітям краще запам’ятовувати зміст твору, усвідомлювати структуру тексту і його головні ідеї.

4. Віртуальні екскурсії та навчальні ігри. Віртуальні екскурсії, пов’язані з життям і творчістю письменників, або навчальні ігри,

засновані на сюжетах відомих творів, допомагають учням краще зрозуміти матеріал. Такі екскурсії та ігри роблять процес читання захопливим і мотивують дітей глибше вивчати літературні твори.

5. Онлайн-вікторини та інтерактивні завдання. Використання онлайн-тестів, вікторин, ребусів та інших інтерактивних завдань дозволяє перевірити знання учнів у цікавій формі та відразу отримати зворотний зв’язок. Це сприяє розвитку пам'яті, уважності та допомагає учням закріпити вивчений матеріал.

Впровадження мультимедійних технологій також має свої виклики, зокрема - це потреба педагогів у додатковій підготовці та знаннях з технічного боку. Щоб мультимедійні технології дійсно сприяли навчальному процесу, варто дотримуватися кількох важливих рекомендацій:

- Уважно підбирати матеріали;
- Проводити рефлексію;
- Застосовувати інтегрований підхід – поєднувати традиційні та інтерактивні методи для досягнення оптимального результату.

Отже, застосування мультимедійних технологій у навчанні літературного читання в початковій школі створює нові можливості для розвитку інтересу до літератури, розширює горизонти сприйняття творів та дозволяє адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного учня. Такі інноваційні підходи стимулюють учнів до активного засвоєння знань, розвивають їх критичне та образне мислення, а також формують важливі навички, необхідні у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пінчук О. Проблема визначення мультимедіа в освіті: технологічний аспект. *Нові технології навчання*. Київ : 2007. Вип. 46. С. 55–58.

2. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : посібник для педагогічних працівників і студентів педагогічних вищих навчальних закладів. Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2002. 116 с

3. Основи нових інформаційних технологій навчання : посіб. для вчителів. За ред. Ю. Машбиця. Київ : ІЗМН, 1997. 264 с

4. Шакотько В. Методика використання ІКТ у початковій школі Київ : Комп'ютер, 2008. 128 с

Баліцька Богдана
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У сучасному інформаційному суспільстві освіта стає одним із ключових факторів формування навичок критичного мислення у дітей з раннього віку. Зокрема, початкова школа відіграє важливу роль у розвитку цих здібностей, оскільки саме в цьому віці закладаються основи логічного мислення, аналізу та синтезу інформації. З розвитком цифрових технологій з'являються нові можливості для інтеграції інноваційних підходів до навчального процесу. Однією з ключових тенденцій є використання цифрових інструментів, що сприяють розвитку критичного мислення у дітей, які навчаються в початкових класах.

Цифрові інструменти охоплюють широкий спектр технологій та ресурсів, які можуть бути використані для підвищення якості навчання. До них належать:

Інтерактивні платформи. Програми, такі як ClassDojo, Kahoot!, та Google Classroom, допомагають вчителям створювати інтерактивні завдання, що залучають учнів до активної участі у навчальному

процесі. Наприклад, Kahoot! дозволяє проводити вікторини у реальному часі, мотивуючи дітей змагатися між собою, розвиваючи при цьому навички логічного мислення та швидкого прийняття рішень.

Освітні симуляції та ігри. Цифрові ігри, такі як Minecraft: Education Edition та Scratch, забезпечують учням можливість експериментувати з різними сценаріями, що розвиває їхню здатність вирішувати проблеми, планувати та передбачати наслідки своїх дій. Наприклад, у Minecraft діти можуть створювати власні світи, виконуючи завдання з розробки стратегії та критичного мислення.

Платформи для розвитку логіки та аналітики. Програми на зразок BrainPOP, Code.org та Tynker спрямовані на розвиток аналітичного мислення через навчання основам програмування та вирішення завдань на логіку. Ці платформи розвивають у дітей здатність не тільки запам’ятовувати інформацію, а й застосовувати її для вирішення нових завдань.

Навчальні відео та подкасти. Окрім програм та ігор, важливу роль відіграють навчальні відеоматеріали, зокрема платформи YouTube Kids або TED-Ed, які пропонують учням доступ до пояснень складних концепцій у доступній формі. Це сприяє розвитку критичного мислення через сприйняття інформації з різних джерел та її подальший аналіз.

Критичне мислення є однією з основних когнітивних навичок, необхідних для успіху в сучасному світі. Цифрові інструменти надають учням можливість розвивати такі важливі аспекти критичного мислення, як:

Аналіз інформації. Використання програм, які потребують від учнів аналізу великих обсягів інформації, сприяє їхній здатності виділяти головне та робити логічні висновки.

Проблемне вирішення. Освітні симуляції стимулюють дітей до вирішення проблем, створюючи умови, у яких вони повинні шукати рішення для досягнення певних цілей.

Оцінка та перевірка. Цифрові інструменти також дозволяють учням перевіряти отриману інформацію, ставити під сумнів її

достовірність та приймати зважені рішення на основі аналізу альтернативних підходів.

Діяльнісний підхід в освіті базується на активній участі учнів у процесі навчання через різні форми діяльності: проєкти, ігри, дискусії. Цифрові інструменти можуть успішно інтегруватися в цей підхід, роблячи навчання не тільки цікавішим, але й більш ефективним.

Наприклад, під час роботи над проєктами учні можуть використовувати онлайн-дослідницькі платформи, як-от Google Scholar або Wolfram Alpha, для збору інформації. Використання таких ресурсів допомагає учням навчитися працювати з джерелами, критично оцінювати дані та будувати наукові висновки. Також цифрові технології дозволяють учням візуалізувати результати своєї діяльності, що підвищує мотивацію та залученість у навчальний процес.

Minecraft: Education Edition в початкових класах використовується для вивчення математики та географії. Діти будують структури, що допомагає їм застосовувати математичні знання на практиці, а також аналізувати топографічні особливості територій.

Scratch – платформа для навчання програмуванню, яка дозволяє учням створювати власні інтерактивні історії та анімації, що сприяє розвитку творчих та критичних навичок через розв’язання проблем.

Kahoot! використовується для перевірки знань у форматі вікторин, що стимулює дітей працювати в команді, розвиває вміння швидко аналізувати інформацію та приймати рішення.

Використання цифрових інструментів у початковій школі є важливим елементом для розвитку критичного мислення учнів. Ці інструменти не лише стимулюють інтерес до навчання, а й сприяють розвитку навичок аналітичного мислення, що є необхідним для адаптації до сучасного інформаційного середовища. Інтеграція інноваційних технологій у діяльнісний підхід дозволяє зробити навчальний процес більш ефективним, мотивуючи дітей до активної участі та самостійного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пінчук О. П. Інноваційні технології навчання: методологія, теорія, практика. Київ : НАН України, Інститут педагогіки, 2015.
2. Ковальчук І. В. Цифрові технології в початковій освіті: теорія та практика. Харків : Освіта України, 2018.
3. Педагогічні інновації: Ідеї, технології, практика / За заг. ред. О.М. Соловейчик. Харків : Основа, 2017.
4. Волович І. М. Розвиток критичного мислення у початковій школі через інноваційні освітні технології. Львів : Львівський національний університет, 2020.

Брицький Олександр
аспірант І року навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ПРОФЕСІЙНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

В умовах сучасного інформаційного суспільства та глобалізації викладач не лише передає знання, але й формує професійні компетенції, ціннісні орієнтири, соціальні навички та відповідальність у студентської молоді. Він виступає ключовою фігурою у вихованні особистості, готової до самостійного прийняття рішень та професійного розвитку.

Значимість окресленої теми посилюється через необхідність адаптації освітніх програм до нових викликів і можливостей, що з’являються з розвитком технологій та змін на ринку праці. Викладач відіграє центральну роль у створенні сприятливих умов для особистісного та професійного зростання студентів, мотивуючи їх до постійного самовдосконалення. Тому дослідження ролі викладача у

професійному вихованні молоді є надзвичайно важливим для підвищення якості освіти та успішної інтеграції молодих фахівців у професійне середовище.

Сучасне розуміння процесу виховання студентської молоді відображене у нормативно-правових документах, розроблених науковцями Національної академії педагогічних наук України в сфері реалізації виховання, а саме: Закон України «Про вищу освіту» [1]; Державна національна програма «Освіта», «Україна XXI століття» [2]; Концепція національного виховання студентської молоді [3]; Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [5]; Концепція розвитку громадянської освіти в Україні [6]; Національна доктрина розвитку освіти України [7], Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (2022) [4]; План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки [9]; Національна молодіжна стратегія до 2030 року (Указ Президента України, 2021) [8].

У вище зазначених документах підкреслюється, що зміст виховання в Україні є науково обґрунтованою системою загальнолюдських і національних цінностей, а також сукупністю соціально важливих якостей особистості, які визначають її ставлення до суспільства, Батьківщини, інших людей, самої себе, праці, природи та мистецтва. Ця система цінностей і якостей особистості формується та проявляється через її власні ставлення і поведінку.

У контексті нашого дослідження, особливо цінними, знаходимо погляди відомих педагогів сучасності, а саме: І. Беха, Н. Бібік, О. Бялик, М. Гагаріна, Л. Гончар, О. Дубасенюк, К. Журби, І. Зязюна, О. Коберника, О. Комаровської, В. Кременя, О. Савченко, С. Сисоєвої, які у своїх наукових працях зазначають, що роль викладача в професійному вихованні здобувачів вищої освіти є багатогранною і охоплює не тільки навчання, але й розвиток особистісних якостей, що сприяють успішній інтеграції молоді у професійне середовище.

Важливими аспектами виховної взаємодії викладача закладу вищої освіти є:

По-перше, викладач не лише передає здобувачам вищої освіти знання і навички, необхідні для їхньої професійної діяльності, але й відіграє ключову роль у розвитку особистісних якостей, таких як: відповідальність, самодисципліна, комунікативні навички, критичне мислення та здатність до самостійного прийняття рішень.

По-друге, викладач має стати для здобувачів вищої освіти не лише джерелом знань, але й наставником, який підтримує їх у процесі адаптації до вимог професійного середовища. Це включає допомогу в розвитку вміння працювати в команді, ефективно взаємодіяти з колегами, керувати часом і приймати обґрунтовані професійні рішення.

По-третє, важливо, щоб викладач сприяв формуванню у здобувачів вищої освіти професійних цінностей і етики, таких як: чесність, відповідальність за виконання роботи, орієнтація на якість і постійне вдосконалення. Це забезпечує не тільки успішну кар'єру, але й їхню інтеграцію в професійну спільноту.

Загалом, викладач виступає як активний учасник формування не лише професійних знань і навичок студентської молоді, але й як особистісного розвитку, що є основою їхньої успішної кар'єри в майбутньому.

Сучасний думаючий викладач має бути самостійний у своїх судженнях, тонко відчувати проблеми у своїй діяльності, гнучко підходити до пошуку їх вирішення та бути відкритим новому досвіду в світі, який постійно змінюється.

Педагогічне мислення має бути рефлексивним за своєю суттю, побудованим на відкритості до проблем і труднощів повсякденної практики, готовності їх приймати і вирішувати на основі своїх особистих переконань і цінностей, а не за нав'язаними шаблонами.

Американська психологиня Д. Халперн [10] виділяє педагогічні когнітивно-психологічні якості, що властиві викладачам, які ефективно стимулюють розвиток критичного мислення у здобувачів вищої освіти, сприяють їх саморозвитку та адаптивності, а також

здатні гнучко реагувати на навчальні потреби, визнавати власні помилки та постійно вдосконалювати свої професійні вміння, а саме:

– готовність до планування (вміння стримувати свою імпульсивність і складати план своїх дій);

– гнучкість (відсутність ригідності і догматизму в мисленні, готовність розглядати нові варіанти, прагнення прояснити складні для себе питання, змінювати свою точку зору);

– наполегливість (готовність взятися за вирішення завдання і не відступати, допоки воно не буде вирішено);

– готовність виправляти свої помилки (вміння визнавати, а не виправдовувати свої помилки, вчитися на них, вміння бути відкритим до критики оточуючих);

– усвідомлення (спостереження за власними розумовими діями, тобто по суті, рефлексивний самоконтроль);

– позитивна установка на критичне мислення (активне прагнення навчитися мислити критично) [10].

Тож саме процес виховання враховує інтереси особистості, сприяючи її вільному саморозвитку і збереженню індивідуальності; суспільства, де саморозвиток має базуватися на моральних принципах; держави і нації, де здобувачі освіти повинні виростати як національно свідомі громадяни і патріоти, здатні забезпечити гідне місце країни у міжнародній спільноті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта». URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 02.10.2024).

2. Закон України «Про вищу освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 02.10.2024).

3. Концепція національного виховання студентської молоді. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 02.10.2024).

4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. URL: https://nus.org.ua (дата звернення: 03.10.2024).

5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 03.10.2024).
6. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 02.10.2024).
7. Національна доктрина розвитку освіти України. URL: https://rozvytok-osvity.te.ua (дата звернення: 04.10.2024).
8. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. URL: https://mms.gov.ua (дата звернення: 05.10.2024).
9. План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 02.10.2024).
10. Терно С. Критичне мислення та інноваційні стратегії в історичній освіті: [посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)»]. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. 120 с.

Бурлака Лариса
вчитель початкових класів,
учитель вищої категорії,
вчитель-методист
Жашківський опорний ліцей № 2
Жашківської міської ради
Уманського району,
Черкаської області
м. Жашків

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ НАД СЮЖЕТНИМИ ЗАДАЧАМИ В СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

Аналіз досліджень із психології і методики навчання математики свідчить про те, що в проблемі навчання молодших школярів розв’язувати задачі є значні досягнення: визначено основні напрями

роботи у виробленні в учнів уміння загального підходу розв’язування задач, виявлено доцільність опрацювання взаємно обернених задач, з’ясовано роль задач підвищеної складності у навчанні і розвитку, уточнено класифікацію простих задач тощо.

Отже, питання про місце розв’язування арифметичних задач в системі математичної освіти та керування діяльністю учнів під час розв’язування задач потребує ґрунтовного висвітлення [1].

З одного боку, досвід педагогів−новаторів та методистів показує, що розв’язання математичних задач (при правильній методиці навчання) грає дуже важливу позитивну роль у навчанні математиці, з іншого боку, все частіше звучить думка про те, що немає потреби зберігати задачі в тому об’ємі, в якому вони є у підручниках.

Науковці С. Л. Соболєв, А. Л. Мінц та інші вважають, що навчання математики в школах проводиться з недостатнім розвитком абстрактного мислення. Під найбільшим ударом, з цієї точки зору і знаходяться арифметичні задачі. За думкою С. Л. Соболєва, як правило, після оволодіння алгеброю той же школяр стає невзмозі розв’язати ту саму задачу арифметичним прийомом. Тому необхідно при з’ясуванні даної проблеми перш за все зосередити увагу на тому, яку реальну роль виконують арифметичні задачі при навчанні математиці, для чого вони потрібні, які мислительні процеси розвивають у школярів.

У процесі дослідження ми будемо намагатись розкрити подвійну мету задач у початковому курсі математики. По-перше, розв’язування задач є засобом, що сприяє засвоєнню математичних понять і законів; по-друге, воно має самостійну цінність, оскільки слугує для розвитку творчого мислення учнів.

Якщо проаналізувати сучасні підручники математики, то можна помітити, що значна частина задач спрямована на формування математичних понять, засвоєнню законів (формування понять про різницеве і кратне відношення, вивчення властивостей арифметичних дій тощо.).

Друга частина задач спрямована на засвоєння учнями особливих прийомів, способів розв’язування. Це так звані «типові» задачі. За

останні роки була проведена значна робота з удосконалення змісту, структури, рівня складності, темпу навчання.

Дослідження Занкова В. А., Давидова В. В., Ельконіна Д. Б., Костюка Г. С., Скрипченка О. В. та інших науковців показали вплив змісту початкового навчання на загальну освіту і розвиток учнів. Названі вище автори розкрили у молодших школярів додаткові можливості абстрактного мислення і довели залежність процесу засвоєння знань і розвитку мислення від характеру навчання, його змісту та методів.

Значний внесок у розробку методів навчання внесли Л. М. Скаткін, М. О. Данилов, І. Я. Лернер, І. Т. Огородніков, Т. А. Ільїна, О. М. Матюшкін, П. Л. Гальперін та інші .

Не дивлячись на різноманітність точок зору, можливість реалізації цього положення, вони вбачають в тому, що під час навчання необхідно звертати увагу не тільки на засвоєння самих знань, а й на засвоєння різноманітних прийомів розумової діяльності. І важливу роль в розв’язуванні даної проблеми відіграють сюжетні задачі.

Структуру діяльності учнів у процесі розв’язування сюжетних задач можна подати так:

1. Знайомство з умовою задачі.
2. Аналіз умови задачі, складання плану.
3. Здійснення складеного плану (розв’язування). Перевірка знайдених результатів.
4. Аналіз проведених міркувань [2].

Звичайно, у кожному конкретному випадку реально присутні не всі етапи. Щоразу діяльність учня залежить від складності задачі, від того, наскільки відомим йому є спосіб розв’язання, від обставин, у яких розв’язується задача. У зв’язку з тим, що три етапи діяльності учнів у процесі розв’язування задач досить повно висвітлені вище.

Зауважимо, що робота учнів над задачею має закінчуватися зовсім не тоді, коли знайдено остаточний результат і навіть виконано перевірку. Виникає пауза в діяльності механічної дії (учні нічого не записують). І саме в цей час спрямовуємо їх розумову діяльність на

заключний аналіз, на огляд усього процесу розв’язування.

Аналіз методичної літератури показує, що, розбираючи задачі за наочно зображеними математичними залежностями між даними і шуканими величинами, учні значно краще мислено відтворюють реальні ситуації, описані в задачах, краще контролюють хід міркувань. У результаті полегшується виявлення ланцюга простих задач, розв’язання яких приводить до знаходження відповіді на основне запитання, а також дій, за допомогою яких можна розв’язати сюжетні задачі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданович М. В., Козак М. В. Король Я. А. [3-є вид.,перероб. і доп.] : Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 336 с.
2. Шевчук І. В., Шевчук Г. К. Методичні підходи до розв’язування текстових задач у початковому курсі математики. Умань «Софія», 2017.189 с.

Вадюн Віталія
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО СІМ’Ї У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Основою розбудови українського суспільства є гуманістичні цінності, на які орієнтується Нова українська школа. У Типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом Р. Шияна, одним із головних завдань громадянської та історичної освіти у початковій школі є здобуття знань про сучасність і минуле своєї родини,

сприяння початковому усвідомленню власної гідності, цінності свободи і прав людини, своєї належності до родини, місцевої та шкільної громад, українського народу, вироблення відповідального ставлення до власної діяльності та діяльності інших [4, с. 49]. Реалізації означеного завдання слугує змістова лінія «Я серед людей», що «забезпечує усвідомлення ролі зв'язків, які існують між людьми, значення рідні, друзів, приятелів, спільнот, з якими дитина себе ідентифікує» [4, с. 50].

Для визначення сутності поняття «ціннісне ставлення до сім'ї» розглянемо трактування понять «цінність», «ціннісне ставлення».

У Психологічному словнику цінність трактується як «поняття, що фіксує позитивне чи негативне значення будь-якого об'єкта чи явища» [3, с. 209].

Учені О. Пилипчук, І. Коновальчук вважають, що сучасна аксіологія розглядає цінність як поняття, яке відображає суспільне або особистісне значення явищ, фактів та подій. У кожної дитини є унікальне поєднання потреб та інтересів, й кожна може мати власну систему цінностей, яка вибудовується в певну ієрархію. Формування ціннісних орієнтацій відбувається в період між дошкільним і молодшим шкільним віком, коли з'являються нові потреби та інтереси, а також виникає суперечність між новими цінностями та попередньою системою мотивів і потреб. Саме в молодшому шкільному віці активно формуються ціннісні орієнтації, що підтверджується розвитком рефлексії, усвідомленого життєвого досвіду та контрольованої поведінки [2].

Ціннісні ставлення – це «реальний, дійсний зв'язок, який встановлює людина з об'єктами навколишньої дійсності у своїй свідомості. Це зв'язок особистісного ставлення «Я – Я», «Я – Ти», «Я – Держава, Суспільство, Нація». Для того, щоб встановився цей дійсний зв'язок, суспільна цінність інтеріоризувалась в особистісну, необхідна емоційна складова» [1, с. 26].

У рамках нашого дослідження під ціннісним ставленням до сім'ї розуміємо систему соціально-педагогічних установок особистості, що

визначають емоційно-позитивне ставлення до сім'ї, сімейного способу життя, сімейних цінностей.

У молодшому шкільному віці формування ціннісних ставлень особистості пов'язане з наслідуванням тим моделям відносин, які дитині демонструє найближче оточення та які нею засвоюються під час перегляду телепередач, читання книг тощо.

У молодших школярів ціннісне ставлення до сім'ї характеризується такими особливостями:

– розумінням причетності до сім'ї, яке виражається у вшануванні батьків та предків;

– розуміння головної функції сім'ї – потреби у народженні та вихованні дітей;

– бажанням передавати та примножувати культурні традиції сім'ї;

– емоційною чуйністю, переживаннями та турботою про членів сім'ї.

Значну роль у вихованні ціннісного ставлення до сім'ї відіграє як сама сім'я, так і освітня установа, де навчається дитина. Сучасна школа здатна забезпечити сприятливі умови для виховання у молодших школярів ставлення до сім'ї як соціально значимої цінності.

Виховання ціннісного ставлення до сім'ї в учнів початкової школи в умовах закладу загальної середньої освіти розглядається нами як педагогічний процес долучення молодших школярів до сімейних цінностей, виховання у них розуміння важливості сім'ї, поваги до батьків, взаємопідтримки та взаємодопомоги в сімейних стосунках, вміння цінувати родинні традиції, а також способів поведінки у сім'ї.

Умови закладу освіти створюють можливості для систематичного виховання таких цінностей через інтеграцію відповідних тем у навчальний процес, виховні заходи. Вихованню в учнів розуміння ролі сім'ї в житті людини сприяють тематичні уроки, бесіди, проєкти, спільні заходи з батьками тощо.

Виховання ціннісного ставлення до сім’ї допомагає дітям сформувати моральні орієнтири, які будуть впливати на їхню поведінку та стосунки з іншими людьми в подальшому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / І. Д. Бех та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2016. 176 с.

2. Пилипчук О., Коновальчук І. Формування в учнів початкових класів основ здорового способу життя. Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць. Житомир : ФОП «Н. М. Левковець», 2020. Ч. ІІ. С. 182–185.

3. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 214, [2] с.

4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б, 1–2 клас : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України» від 12.08.2022 року № 743-22). URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya /programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova. osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf (дата звернення: 08.08.2024).

Васютіна Тетяна
докторка педагогічних наук,
професорка, професорка,
кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
Борисьонок Максим
аспірант кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
викладач кафедри ЮНЕСКО
з наукової освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ

ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ОРТАЛУ (EDUC.COM.UA) У РОБОТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Війна в Україні вплинула не тільки на фізичний та психологічний стан українців, а й внесла кардинальні зміни в усі сфери людської діяльності. Освітня діяльність не стала винятком. Особливість навчання молодших школярів в умовах війни полягає у тому, що вчителю необхідно знайти такі форми та методи навчання, аби забезпечити високий рівень оволодіння учнями ключовими і предметними компетентностями з урахуванням безпекової ситуації у кожному конкретному регіоні. Саме тому цифрові технології стали незамінним помічником для освітнього процесу Нової української початкової школи.

Загальновідомо, що підготовка до дистанційного або змішаного навчання забирає в учителів початкових класів чимало часу, адже необхідно щоб навчальний матеріал був інтерактивним і зацікавив школярів до роботи. У цьому зв’язку, провідні педагоги користуються цифровими освітніми технологіями, які є необхідним інструментом для вирішення різноманітних педагогічних задач та сприяють якісному засвоєнню навчального матеріалу учнями. Під цифровими освітніми технологіями маємо на увазі такі групи як: технології обробки інформації, технології баз даних, мультимедіа-

технології, мережеві (телекомунікаційні), геоінформаційні, комп'ютерного моделювання та експерименту [1]. З-поміж переліку їхнього наповнення особливу увагу вчителя привертають електронні навчальні підручники, онлайн-ресурси, аудіокниги, відеоматеріали, комп'ютерні навчальні програми тощо.

Аналіз контенту ресурсів для дистанційного або змішаного навчання засвідчив перевагу онлайн-ресурсу – EDUC.com.ua – Український освітній портал [3], який має інтерактивне наповнення, містить практичні завдання для дітей та методичні рекомендації для вчителів Нової української початкової школи [1]. Він включає п'ять основних розділів: «НУШ Методична підтримка», «Дидактичні матеріали», «Інтерактивні завдання», «Лепбуки», «Бібліотека EDUC». Цей портал є незамінним помічникам вчителя початкової школи для підготовки до навчальних занять, адже ресурс містить завдання для завантаження, інтерактивні завдання, ідеї проєктів, наочні розробки, методичні вказівки тощо [2]. Користуватися цим ресурсом надзвичайно легко, тому що він не потребує реєстрації, достатньо лише перейти за покликанням: URL: https://www.educ.com.ua/.

У розділі «НУШ Методична підтримка» розміщено підручники з математики, української мови та інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (1–4 кл.), календарно-тематичні планування, різноманітні авторські матеріали для початкових класів. Матеріали можна безкоштовно завантажити або поділитися ними в мережі Facebook.

Розділ «Дидактичні матеріали» допоможе вчителю початкової школи цифровізувати та урізноманітнити освітній процес молодших школярів. Саме в цьому розділі вчитель може знайти розробки: літніх читацьких щоденників; постерів (кожен постер присвячено певному святу або виховному заходу в початковій школі); шаблонів дипломів, подяк, грамот, святкових запрошень; дитячих ігор з детальним їх проведенням тощо. Представлені завдання та розробки відповідають вимогам Концепції «Нова українська школа».

У розділі «Інтерактивні завдання» містяться безкоштовні завдання з математики, української мови та інших навчальних предметів та інтегрованих курсів початкової школи. Контент завдань

достатньо різноманітний, а саме: філворди, кросворди в анаграмах, інтерактивні меморі, флеш-картки, тренажери, вікторини тощо. Кожне завдання містить короткий опис та вказівку в якому класі та на якому предметі доцільно його використовувати. Інтерактивні завдання супроводжуються звуковим супроводом. Наведемо приклади завдань з покликаннями на них:

– Інтерактивний тренажер «Таблиці множення на 2-9» (URL: https://www.educ.com.ua/interaktivni-zavdannya/interaktivnij-trenazher-tabliczi-mnozhennya-na-2-9.html);

– Інтерактивні меморі «Знаки дорожнього руху» (URL: https://www.educ.com.ua/interaktivni-zavdannya/memori-znaki-dorozhnogo-ruhu.html);

– Кросворд в анаграмах «Європейські цінності» (URL: https://www.educ.com.ua/interaktivni-zavdannya/krosvord-v-anagramah-evropejski-czinnosti.html);

– Філворд «Національний костюм українки» (URL: https://www.educ.com.ua/interaktivni-zavdannya/filvord-naczionalnij-kostyum-ukrainki.html);

– Інтерактивний тренажер «Цікава читанка» (URL: https://www.educ.com.ua/interaktivni-zavdannya/interaktivnij-trenazher-czikava-chitanka.html) тощо.

Розділ «Лепбук» містить розроблені схеми лепбуків для завантаження та друку. Лепбук завантажується у форматі PDF, файл включає всі необхідні шаблони, кармани та вкладки, які необхідно буде склеїти. Тематика лепбуків різноманітна:

– «Перелітні птахи» (https://www.educ.com.ua/biblioteka/lepbuk-perelitni-ptahi.html);

– «Хліб – усьому голова» (https://www.educ.com.ua/lepbuki/lepbuk-hlib-usomu-golova.html)

– «Зимонька-зима» (https://www.educ.com.ua/lepbuki/lepbuk-zimonka-zima.html) тощо.

Розділ «Бібліотека EDUC» мітить різні поради для школярів, вікторини, книжкові підбірки, анімовані презентації, матеріали для проведення тематичних тижнів НУШ (1–2 кл.). Наведемо приклади

пропонованих матеріалів: Космічна вікторина: анімована презентація (https://www.educ.com.ua/biblioteka/kosmichna-viktorina-animovana-prezentacziya.html); Міжнародний день птахів: матеріали для школярів (https://www.educ.com.ua/biblioteka/mizhnarodnij-den-ptahiv-materiali.html); Всесвітній день дитячої книги: матеріали для цікавого заняття (https://www.educ.com.ua/biblioteka/vsesvitnij-den-dityachoi-knigi-materiali.html) тощо. Різноманітні матеріали цього розділу також доступні для безкоштовного завантаження.

Отже, використання цифрових технологій під час освітнього процесу молодших школярів в умовах дистанційного або змішаного навчання допомагає вчителю урізноманітнити урок, зробити його інтерактивним, зацікавити учнів до навчання тощо. EDUC.com.ua – Український освітній портал – це інтерактивна методична знахідка для вчителя початкових класів. Велика кількість безкоштовних завдань, які відповідають вимогам Концепції «Нова українська школа» та систематизовані в одному порталі, значно допоможуть вчителю заощадити час для підготовки до якісного уроку, незважаючи на формат проведення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васютіна Т., Борисьонок М., Лідіч А. Цифрові освітні ресурси в роботі вчителя початкової школи : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 68 с. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/43202

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ ukrainska-shkola-compressed.pdf

3. EDUC.com.ua – Український освітній портал. URL: https://www.educ.com.ua/

Волошенюк Тетяна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник
Дудник Наталка
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

МЕТОДИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

До дітей з особливими освітніми потребами відносяться діти з інтелектуальними порушеннями, затримкою психічного розвитку, вираженими порушеннями мовлення, глухотою та слуху, з порушенням зору, з порушеннями опорно-рухового апарату, вираженими порушеннями емоційно-вольової сфери та іншими порушеннями. Індивідуальний підхід до дітей з особливими освітніми потребами ґрунтується на тому, що кожна дитина є унікальною і має неповторні особливості та потреби. Цей підхід передбачає адаптацію освітнього процесу, форм і методів навчання з метою забезпечення оптимальних умов для розвитку і навчання кожної дитини. Таким чином, лише врахування індивідуальних особливостей дитини може ефективно впливати на її особистість і, зрештою, гарантувати якісну освіту.

Одним із методів індивідуального підходу є диференційоване навчання. За такого підходу зміст, методи, завдання та структура навчального процесу адаптуються до особливостей і потреб кожного окремого учня. Викладачі, які здійснюють диференційоване навчання, створюють завдання різного рівня складності, використовують різні варіанти групового навчання з різним рівнем

підтримки, надають індивідуальну підтримку учням, які її потребують.

Іншим підходом до індивідуального навчання є використання різних типів методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Це включає використання наочних посібників, мультимедійних матеріалів, рухливих ігор та практичних завдань. Такий підхід допомагає утримувати увагу учнів і робить навчання цікавим та ефективним.

Індивідуальний підхід також вимагає співпраці з батьками та фахівцями, які підтримують дітей з особливими освітніми потребами. Важливо будувати відносини співпраці з батьками, прислухатися до їхніх побажань і думок та спільно з ними працювати над розвитком і навчанням їхньої дитини.

Загалом, індивідуальний підхід допомагає створити найкраще навчальне середовище для дітей з особливими освітніми потребами, працюючи на основі їхніх потреб, здібностей та інтересів. Це дозволяє дітям розвиватися та досягати успіху в навчанні.

Індивідуальний підхід до дітей з особливими освітніми потребами включає різноманітні підходи та стратегії для забезпечення найкращої освітньої підтримки для кожного учня. Наприклад.

1. *Співпраця та комунікація.* Співпраця з батьками, фахівцями та іншими учасниками освітнього процесу є важливим аспектом індивідуального підходу. Відкрите спілкування та співпраця допомагають забезпечити дитині цілісну підтримку в навчанні.

2. *Індивідуальні навчальні плани.* Вчителі можуть спільно з батьками та колегами розробляти індивідуальні навчальні плани, які враховують потреби та здібності кожної дитини. Це забезпечує цілеспрямовану та ефективну освітню підтримку.

3. *Захоплення інтересів.* Цей метод забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу з урахуванням інтересів і потреб кожної дитини. Вчителі створюють захоплююче навчальне середовище, в якому діти можуть відчувати інтерес та мотивацію до навчання.

4. *Розуміння особливих потреб.* Вчителі повинні повністю розуміти особливі освітні потреби кожної дитини. Це включає вивчення індивідуального досвіду, ключових факторів, що впливають на навчання і розвиток, а також викликів і стратегій для досягнення прогресу.

5. *Різноманітність підходів до навчання.* Вчителі використовують різноманітні методи та стратегії, щоб допомогти учням зрозуміти інформацію різними способами. Наприклад, візуальні, слухові, ігрові, фізичні вправи та інші методи можуть бути використані, щоб допомогти дітям з особливими потребами краще вчитися.

Ці методи відображають основні принципи індивідуального підходу до дітей з особливими освітніми потребами.

Особливі освітні потреби дітей є серйозним викликом для системи освіти. Важливо використовувати індивідуальні методи для забезпечення їхнього розвитку та досягнення успіху.

Методи індивідуального підходу до дітей з особливими освітніми потребами допомагають створити сприятливе навчальне середовище, в якому кожна дитина може розвиватися у власному темпі. Ці методи включають адаптацію матеріалів, завдань і методик до потреб і здібностей кожної дитини.

Тому питання індивідуального підходу до учнів у освітньому процесі залишається актуальним і потребує більш ґрунтовного вивчення сучасною педагогікою. Важливим є аналіз теоретичного та практичного досвіду видатних українських педагогів минулого. Метод індивідуального підходу є важливим та ефективним засобом забезпечення розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Вони допомагають підтримувати розвиток та досягнення дітей. Тому питання індивідуального підходу до учнів у навчально-виховному процесі залишається актуальним і потребує більш ґрунтовного вивчення сучасною педагогікою. Важливим є аналіз теоретичного та практичного досвіду видатних українських педагогів минулого. Метод індивідуального підходу є важливим та ефективним засобом

забезпечення розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Вони допомагають підтримувати розвиток та досягнення дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Миронова С. П. Індивідуальний підхід до учнів в умовах інклюзивної освіти. *Заступник директора школи*. 2016. № 10. С. 27–34.

Волошина Ганна
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри теорії
початкового навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

МЕТА Й ЗМІСТ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У державному освітньому стандарті з української мови зазначається, що зміна соціальних функцій української мови, надання їй статусу державної послужили важливою підставою для переорієнтації мети її навчання в загальноосвітній школі в цілому і початковій ланці зокрема. Зміст предмета «українська мова» повинен визначатися комунікативно-діяльнісним підходом, який передбачає активну участь школярів у навчальному процесі з мови, де особливого значення набувають саме мовленнєві дії – слухання, говоріння, читання й письмо.

Суттєві зміни у теорії і практиці сучасної школи можливі за активного упровадження у її практику інноваційних технологій в системі освіти і зокрема технології розвивального навчання.

Основною метою освіти, на думку академіка АПН України І. Зязюна, є «всезагальний розвиток особистості, формування її культури, індивідуальний досвід, творча інтуїція і творча

самовіддача, соціальна та екологічна відповідальність, глобальна самосвідомість… Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [2, с. 5].

До управлінських інноваційних технологій відносяться сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, що створюють умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення.

«Досить поширеним є розуміння педагогічної технології як систематичного і послідовного втілення на практиці попередньо спроєктованого навчально-виховного процессу» [1, с. 6-10].

Ще у минулому столітті перед вченими виникла проблема, як змінити стандартне мислення дітей, які дібрати методи навчання, щоб вони активізували розвиток абстрактно-теоретичного мислення. Методи навчання мають бути спрямовані насамперед на засвоєння знань. Основним елементом навчальної діяльності в розвивальному навчанні є навчальні завдання. Здобувши теоретичні знання, учні опановують способи розв’язування практичних завдань.

В основі розвивального навчання лежить уявлення про розвиток дитини як суб’єкта особистісної діяльності. Тому головна мета вчителя – забезпечити розвиток, вивчити особисті навчально-пізнавальні можливості учня, визначити індивідуальні зони його найближчого розвитку та допомогти формуванню ще несформованих здібностей.

Метою розвивального навчання є формування активного, самостійного творчого мислення учнів і на цій основі поступового переходу до самостійного навчання.

Головне завдання розвивального навчання – формування особистості школяра з гнучким розумом, розвиненими потребами до подальшого пізнання і самостійних дій, відповідними навичками та творчими здібностями.

Дослідження показали. Що за відповідної організації навчальної діяльності вони можуть бути реалізовані у більшій мірі, ніж за раніше існуючої системи навчання.

Стратегічне завдання полягає у побудові такої психолого-педагогічної моделі школи розвитку, де було б реалізовано потенціал психологічного та особистісного розвитку дитини. Воно розглядалося як крок до утвердження нової дидактичної системи, що мала забезпечити значно вищі, ніж масова педагогічна практика, результати навчання і на цій основі досягти оптимального рівня загального розвитку школярів.

Згідно з такою концепцією загальний розвиток тлумачився як розвиток здібностей учнів. Основними критеріями при визначенні його рівня були розвиток спостережливості, абстрактного мислення, практичних дій. Загалом система розвивального навчання базувалася на основі таких взаємопов'язаних принципів: принцип навчання на високому рівні складності; принцип навчання швидким темпом; принцип провідної ролі теоретичних знань; принцип усвідомлення школярами процесу учіння; принцип цілеспрямованої і систематичної роботи з розвитку всіх учнів.

Домінування практичних, образних чи понятійних видів розумової діяльності визначається не тільки специфікою проблеми, що розв'язується, але й індивідуальними особливостями самих дітей. Ось чому одним із важливих принципів розвивального навчання є оптимальний (що відповідає цілям навчання і психічним особливостям дитини) розвиток різних видів розумової діяльності: абстрактно-теоретичного, наочно-образного, наочно-дійового, практичного мислення).

Навчальна діяльність вимагає опанування різними прийомами створення образів, на різному матеріалі (на основі тексту, картин). Прийоми навчальної роботи можуть мати різний ступінь складності, що пов'язано з різною мірою їх узагальненості. Опанування прийомів навчальної роботи слугує основою, на якій у дітей формуються навчальні уміння і навички.

Зміст технології полягає в тому, щоб учитель, який упроваджує технологію розвивального навчання, вийшов насамперед за межі чинної навчальної програми; дав учневі можливість займатися тими діяльності, які викликають у нього найбільший інтерес та самостійно визначати інтенсивність та обсяг діяльності; допомагав учневі поставити перед собою завдання й визначити, які методи використати й які навички має виробити; починав працювати з класом, розпочинаючи зі стартової діагностики предмета.

Отож саме від учителя залежить, настільки цей процес буде ефективним. Тому він насамперед повинен спиратися на такі знання: рівень розумового розвитку учнів; їхнє ставлення до навчання; вміння самостійно організовувати свою розумову діяльність; створення творчої атмосфери на уроці; творчий настрій на уроці; психологічний контакт з класом. А особливо він має дбати про організацію пізнавальної діяльності учнів. Він має чітко окреслити ті психолого-педагогічні умови, які ефективно сприятимуть розвитку розумових здібностей, обмеживши ті, які заважають чи гальмують такий розвиток.

Система розвивального навчання молодших школярів на уроках української мови й літературного читання може успішно функціонувати за пошуково-дослідницької навчальної діяльності, яка розпочинається з формулювання для учнів навчального завдання, що вимагає від них якісно нового розуміння аналізу ситуації і своїх дій.

Пошуково-дослідницький метод – це метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв’язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності.

Внесення елементів дослідження у навчальну діяльність сприяє вихованню у школярів активності, ініціативності, допитливості, розвиває їхнє мислення, заохочує потребу дітей у самостійних пошуках.

Відповідно до структури цілеспрямованої навчальної діяльності можна запропонувати таку типологію уроків: уроки формулювання навчального завдання; уроки моделювання способів розв’язання

навчальних проблем; уроки контролю за результатами навчальної діяльності; уроки оцінювання результатів розв'язання навчального завдання

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

2. Зязюн І. А. Культура в контексті політики та освіти. Мистецтво та освіта. 1998. № 2. С. 2–8.

3. Максимюк С. П. Педагогіка : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 667 с.

Грітченко Тетяна
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розвиток України як демократичної правової держави в умовах російської військової агресії підкреслив важливість зміцнення громадянської освіти. Безперечно, подальший розвиток держави, створення стабільної правової системи та громадянського суспільства значною мірою залежить від державної освітньої політики, реформування освітньо-виховної парадигми та ефективного формування системи громадянської освіти для учнів, молоді та студентів.

У багатьох публікаціях [2; 3; 4; 7; 9; 10; 11; 12] та нормативно-правових актах [5; 6; 8] висвітлюються різні аспекти громадянської

освіти, вживаються такі терміни, як «громадянська освіта», «громадянське виховання», «цивільно-правова освіта», «правова освіта», «морально-правове виховання». Проте на сучасному етапі розвитку суспільства найкоректніше говорити саме про громадянську освіту, яка охоплює як виховання, так і навчання.

Існують різні погляди на завдання громадянської освіти. Зокрема, О. Шестопалюк [11] визначає їх наступним чином:

1. Громадянська освіта має на меті виховувати молодь у дусі поваги до закону і суспільства, в якому вони живуть, а також розвивати їхню ініціативність, відповідальність та здатність користуватися своїми свободами.

2. Основна мета громадянської освіти – підготовка громадянина, який здатний брати активну участь у житті суспільства.

3. Цілі громадянської освіти, такі як формування терпимості до різних точок зору та засвоєння правил полеміки, сприяють розвитку цивілізованого діалогу в суспільстві та залученню кожного громадянина до обговорення і прийняття важливих для держави рішень.

На думку О. Жадько [4], громадянська освіта має спонукати кожну людину протягом усього життя активно впливати на суспільство, тобто мета громадянської освіти полягає в тому, щоб підготувати учнів до активної громадської діяльності.

Аналогічну думку висловлює Г. Хітрова, зазначаючи, що серед важливих завдань громадянської освіти є формування у молодого покоління позитивного ставлення до своєї країни, гуманізму та демократії як суспільних цінностей, а також виховання відповідальності, соціальної активності, поваги до закону, своїх прав і обов’язків [10].

Проте ми не можемо повністю прийняти наявні визначення сутності громадянської освіти, які підкреслюють необхідність цілеспрямованого виховання особистості на користь суспільства і держави. На нашу думку, такий підхід явно ставить інтереси особистості на другий план в порівнянні з інтересами суспільства і держави. Ми не підтримуємо цю думку, оскільки вважаємо важливим

усвідомити суттєву реальність сучасного етапу розвитку: особистість стає дедалі більш значущою соціальною цінністю.

Нам близька думка І. Беха, який стверджує, що сучасний етап розвитку суспільства вимагає визнання того, що особистість стає дедалі більш значущою соціальною цінністю, адже її розвиток та самореалізація є основою прогресу та гуманізації всіх сфер життя [1].

Отже, нині важливо відмовитися від утилітарного підходу до людини, що оцінює її лише з точки зору користі для держави та суспільства.

Ми вважаємо важливою думку І. Щербака, який зазначає, що на сучасному етапі розвитку суспільства нераціонально зводити цілі громадянської освіти лише до набуття учнями знань про основні права, політичні та соціальні структури нашого суспільства, а також його основоположні закони. У такому випадку, зазначає науковець, учні можуть знати всі закони країни, але навряд чи відчуватимуть потребу підкорятися їм або змінювати їх, коли вони стають неадекватними. Інший підхід передбачає, що громадянська освіта повинна надати людині можливості для самоствердження та самовизначення через формування у школярів власної думки, активної життєвої позиції та збагачення форм і змісту спілкування з однолітками і дорослими [12].

Ми також підтримуємо думку О. Пометун, яка визначає головну мету демократичної громадянської освіти як формування громадянських якостей на основі сучасних знань і вмінь, що допомагають особистості розв’язувати проблеми, адаптуватися до змінних соціально-економічних і політичних умов, а також представляти і захищати свої інтереси, поважаючи при цьому права та інтереси інших людей [9].

Узагальнюючи ці позиції, можна визначити основну мету громадянської освіти в школі як допомогу молодій людині в адаптації до нової соціальної ситуації, знаходженні свого місця в суспільстві та активній, відповідальній участі в житті і діяльності демократичної правової держави та громадянського суспільства.

Ми вважаємо, що школа, а особливо громадянська освіта, повинні сприяти ефективній соціалізації особистості. Отже, розглядаємо громадянську освіту як освітню діяльність з такими сутнісними характеристиками: нерозривна єдність навчання та виховання громадянина; спрямованість на задоволення потреб особистості в соціалізації та самореалізації; формування громадянських якостей особистості, взаємовідносини між людиною, суспільством і державою, а також морально-правові основи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ-Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
2. Громадянська освіта: як втілити на практиці : посібник для молоді розроблений у межах програми «Мріємо та діємо». URL: https://drive.google.com/file/d/1OpF6n5EZq37EYkCxRRHdsd V7 WQ5PxBhU/view (дата звернення 10.10.2024).
3. Дерев'янко Н., Костів В. Формування громадянської культури особистості школяра : навч.-метод. посібник. Київ, 2011. 352 с
4. Жадько О. А. Громадянська освіта як пріоритетний напрямок виховання. *Актуальні проблеми громадянської освіти: український та зарубіжний досвід* : матер. І наук.-практ. конф. (Острог, 19 червня 2013 р.). Острог : ГО «Центр демократичного лідерства, Національний університет «Острозька академія», 2013. С. 16–20.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Наук. творч. колектив: О В. Сухомлинська (наук. кер.) та ін. *Шлях освіти*, 2000. № 3. С. 7–13.
6. Концепція громадянської світи в школах України. URL: http://www.ippo.edu.te.ua/files/gromad_osvita/resursy.pdf (дата звернення 10.10.2024).
7. Лапаєнко С. В. Громадянська освіта як чинник формування сучасного громадянського суспільства в Україні. *Загальна педагогіка та історія педагогіки.* Випуск 17. Т. 2. 2019. С. 39–42.

8. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016– 2020 рр. : Указ Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016.

9. Пометун О. Кроки до демократії: уроки громадянської освіти. Київ, АПН, 2001. 128 с.

10. Хітрова Г. В. Громадянське виховання студентської молоді в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2014. 19 с.

11. Шестопалюк О. В. Теоретичні і практичні засади розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів : дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2010. 557 с.

12. Щербак І. В. Підготовка майбутнього вчителя до громадянського виховання учнів початкової школи : дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / Миколаївський державний університет ім. В. О. Сухомлинського, Миколаїв, 2010. 237 с.

Дерев'янко Аліна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Торчинська Тамара
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Пріоритетним завданням освітнього процесу в сучасній школі є всебічний розвиток школярів, зокрема творчих здібностей особистості. Завдання педагога – управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне творче мислення, прагнення до самостійного пошуку шляхів розв'язання актуальних різносторонніх ситуацій, в яких вона може реалізуватися як особистість. Розвиток творчих здібностей учнів перетворює просте, звичне для всіх навчання на усвідомлене, виробляє у дітей потребу у творчій та дослідницькій роботі.

У кожної дитини природою закладений певний творчий потенціал. А от виявити творчі здібності, розвинути їх якомога повніше – це завдання, яке стоїть перед кожним учителем початкової школи. Для цього він має навчити дитину не тільки творчо мислити, а й бачити прекрасне в навколишньому світі, тонко сприймати його, грамотно, влучно та образно висловлювати свої думки, вподобання, враження, міркування в усній та письмовій формах.

Головна роль вчителя – побачити обдарованих дітей, відчути та допомогти їм розкрити їх творчий потенціал. Творчою особистістю є

та людина, яка може реалізувати свої індивідуальні потреби та можливості. Їй притаманне креативне мислення та багатий духовний світ, вона вміє пізнавати навколишнє оточення, створювати щось нове, неповторне та оригінальне.

Ми маємо створювати відповідні педагогічні передумови для того, аби сформувати творчу особистість в умовах загальноосвітнього навчального закладу, розкрити індивідуальні особливості кожного учня. Значну роль в процесі розвитку творчих здібностей у молодших школярів відіграють уроки української мови. Їх завдання вбачають в тому, аби «розвивати природжену здібність – «дар слова», застосовуючи усні та письмові вправи навчити дітей свідомо володіти цінностями мови та граматики, тобто пізнати її логіку. Але все ж таки, рівень оволодіння засобами творчого розвитку дітьми залежить від особливостей організації навчального процесу педагогом, його уміння обрати завдання учням доречно та в цікавій формі» [2, с. 112-118].

Феномен творчості завжди привертав увагу дослідників як найважливіший компонент соціальної культури. Творчість – це позитивно спрямована діяльність. Протягом тривалого часу творчі здібності вважалися притаманними лише обранцям долі. Проблемами творчості з давніх-давен цікавилися Платон, Аристотель, Августин, Гегель, Й.-Г. Песталоцці, та ін.

Так В. Сухомлинський писав: «Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобами пізнання, освоєння, перетворення світу, при цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням» [4].

Для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя, адже саме він має управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного. В кожній дитині природно закладений певний творчий потенціал. Надзвичайно важливо навчити дитину бачити прекрасне, тонко сприймати навколишній світ, правильно й образно висловлювати думку. За словами В. О Сухомлинського: «Творчість – це невід’ємні ниточки, що з’єднують серце. Щоб людина благотворно впливала на людину,

затверджуйте в духовному житті колективу й особистості творчість» [4].

Дослідження останніх років показують, що є різні шляхи оволодіння учнями прийомами творчої діяльності на уроках української мови. Можна сказати, що тепер установились такі підходи до розв'язання цієї проблеми:

– оволодіння прийомами творчої діяльності в процесі навчання, спрямованого на загальний розвиток особистості учня (змістовний підхід);

– формування розумових прийомів у процесі спеціально організованої діяльності (операційний підхід).

Одне із важливих завдань – навчання відтворювати та аналізувати готові тексти, речення, словосполучення, слова – зв'язані, по-перше, з готовим мовним матеріалом, який наданий для аналізу; учні не змінюють його і не створюють на його основі новий: це лише відтворення, повторення того, що уже створено; по-друге, здійснюється аналіз відтвореного готового матеріалу за відомим зразком. Таким чином, здійснюється репродуктивна діяльність учнів: засвоєнні знання і навики використовуються в аналогічних умовах – на аналогічному мовному матеріалі. До прийомів цього методу можна віднести, наприклад, попереджувальний, пояснювальний, вибірковий диктанти, коментоване письмо, граматичний, фонетичний, орфографічний і пунктуаційний розбір, складені моделі даних словосполучень, схем до речень, розстановка знаків в тексті без знаків.

Не менш важливим є – навчання вибору мовних засобів за відомим зразком у зв'язку з змінами даних текстів, речень, словосполучень, слів – пов'язаних із змінами даного мовного матеріалу: учні повинні вибрати для того мовні засоби, але, як це робити, вони знають (зразок виконання завдання відомий), оскільки правила, на основі яких виконується робота, вже вивчені; ці правила учні вже застосовували в аналогічних ситуаціях. Учні не відкривають нових знань або способів їх знаходження, а закріплюють вивчене.

Таким чином, застосування прийомів цього методу пропонує репродуктивну діяльність, роботу за зразком.

До таких прийомів належать, наприклад, перебудовування речень з метою оволодіння синтаксичних конструкцій та розстановки розділових знаків, заміна одних синтаксичних конструкцій другими, заміна одних слів, словосполучень другими, близькими граматичними категоріями. Якщо ж добавляється стилістичне завдання, виконання роботи включає елементи пошукової та творчої діяльності учнів.

Під творчим використанням мовних засобів ми розуміємо використання їх у новій ситуації. Ця нова ситуація виникає у зв'язку з тим, що учні самі створюють тексти, речення, словосполучення, складають слова.

Застосування методу навчання творчому використанню мовних засобів у зв'язку з створенням текстів, речень, словосполучень, складання слів пропонує частково-пошукову і пошукову діяльність учнів.

Прийомами цього методу є, наприклад, вільний диктант, переказ, твір; конструювання речень, складання словосполучень за певними моделями, з певними словами; створення слів з певним значенням і структурою (за моделями); постановка завдання пошукового характеру.

Конструювання речень, словосполучень, створення слів зв'язане з частковим пошуком, оскільки відомі моделі та схеми допомагають у цих випадках, хоч підбір пошукового матеріалу передбачає пошукову діяльність.

Серед прийомів, які розглядає метод є спеціально сконструйовані завдання з метою організації пошукової творчої діяльності учнів; це завдання пошукового характеру, які включають проблемні задачі, і завдання частково - пошукового характеру. Це такий вид завдань, при виконанні яких учні без безпосередньої участі учителя (проблемні задачі) або при деякій його підказці (завдання частково-пошукового характеру) відкривають нові знання або способи їх знаходження.

Сьогодні на уроках української мови у початкових класах пріоритетною є розвивальна функція навчання, самостійності і нестандартності думки. Оволодіти навчальним предметом – означає навчитися розв'язувати не лише передбачені державним освітнім стандартом задачі – «стандартні завдання», а й такі, що потребують певної незалежності мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості – «нестандартні завдання».

Одним із способів розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку є інтерактивне навчання. Найпоширенішими є:

– групова робота, яка ґрунтується на принципах позитивної взаємодії, однакової включеності дітей у процес та їх індивідуальної відповідальності;

– робота в парах, коли учні мають змогу обмінятися своїми ідеями з партнером, а лише потім озвучувати їх перед класом;

– метод «Мікрофон», суть якого полягає в тому, що кожна дитина з класу по черзі має швидко висловити свою думку чи відповісти на питання;

– ефективним методом колективного обговорення є «Мозковий штурм». Він передбачає вільне висловлювання своїх думок кожним учасником, де кожен із них може грати якусь певну роль задля вирішення спільної задачі або проблеми;

– цікавою стратегією навчання є побудова «Асоціативного куща». Її суть полягає в тому, що вона вчить дітей відкрито говорити про конкретні речі.

Важливими прийомами розвитку творчих здібностей на уроках української мови є написання творів, переказів, складання ребусів, кросвордів, шарад та їх розв'язання, створення казок та загадок та інші творчі, в тому числі і домашні завдання.

Велику роль також відіграють творчі самостійні роботи, адже вони підвищують інтерес до навчання у дітей молодшого віку, розвивають їх спостережливість та дають можливість самостійно вирішувати завдання.

Отже, в результаті теоретичного дослідження ми з'ясували, що творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових духовних та матеріальних цінностей. Характерними рисами творчої особистості є оригінальність, самоорганізація, працездатність, ініціативність та креативність. Передумовою творчості та творчих можливостей дітей молодшого шкільного віку виступає креативність, як потенційна здібність до різностороннього мислення, дій та почуттів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іщенко Н. Технології та особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення української мови та літератури. *Педагогічний альманах* : збірник праць молодих науковців [Електронне видання] / відп. ред. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 2.

2. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.* 2005. Вип. 20.

3. Скидан Т., Домнюк Л. Працюємо творчо, думаємо логічно, розвиваємо мислення. *Завуч*. 2004. № 25. С. 21–23.

4. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. Вибрані твори: В 5-ти т. К.: Рад. школа, 1977. Т.1. С. 209–400.

Димовська Анна
кандидатка філологічних наук,
викладач вищої кваліфікаційної
категорії циклової комісії
викладачів філологічних дисциплін
Кучерява Світлана
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Комунальний заклад
«Балтський педагогічний
фаховий коледж»
м. Балта

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПРИЙОМІВ ДРАМАТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У 2016 році авторами Концепції Нової української школи було визначено пріоритетність застосування в освітньому процесі методів викладання, «заснованих на співпраці (ігри, проєкти – соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо)», акцентовано необхідність залучення учнів до спільної діяльності, що «сприятиме їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду» [1, с. 15]. Відбулося переорієнтування вчителів на компетентнісний підхід у навчанні, що передбачає паритетну активність учасників освітнього процесу, а в цілому навіть більшу активність учнів, які з пасивних слухачів мають трансформуватися, згідно з метою реформи, у здобувачів освіти.

Нові виклики активізували серед освітян пошук методів і форм роботи, які б відповідали поставленим цілям. В авангарді заслужено опинилися інтерактивні технології навчання, адже «основним принципом інтерактиву є багатостороння комунікація, де всі учасники освітнього процесу є рівноправними, рівнозначними суб’єктами» [3, с. 128].

На периферії українських освітніх практик досі перебуває драматичне виховання, за Й. Валентою – «це система особистісного

соціального навчання, тобто система, в якій виникають специфічні ситуації, через які пожвавлюються процеси соціалізації, які не є “випадковими” процесами з життя, а такими процесами, які запланував вчитель» [цит. за: 2, с. 18]. Драматичне виховання – багатоаспектний феномен, який визначають як окремий предмет (дисципліну в навчальному плані), метод роботи (помічний на будь-якому навчальному предметі, спрямований на діяльність та розвиток творчості, фантазії, уважності і товариськості учня), педагогічний принцип («стиль роботи, який пронизує увесь навчальний процес») [2, с. 23]. У нашому дослідженні розглядаємо його як власне метод, який включає ряд інтерактивних прийомів і базується на драматичній грі / грі в ролі – тематичній грі, «під час якої діти спілкуються, зустрічаються, вирішують проблеми в модельованих ситуаціях, висловлюють своє ставлення до проблем, взаємно порівнюють свої рішення і своєю поведінкою створюють гру (імпровізують)» [2, с. 25]. Модератором такої гри, безперечно, виступає учитель, однак його функція суто регулятивна – контроль над дотриманням колективно встановлених правил гри. Метод універсальний і надається до використання під час вивчення будь-якої дисципліни за шкільною програмою. У фокусі нашої розвідки використання інтерактивних прийомів прийомів драматичного виховання на уроках читання в початковій школі.

С. Яцина наголошує: «Організація інтерактивного навчання в початковій школі передбачає використання ігрової діяльності (рольових ігор), уміння розв’язувати проблемні завдання, здійснювати пошук виходу із складних ситуацій, уміння міркувати» [3, с. 128]. Рольові ігри мають величезний потенціал у вивченні художньої літератури на уроках читання, адже дають змогу учням максимально зануритися в текст, приміряти на себе личину героя, відчути чужі емоції. Важливо наголосити, що в межах драматичного виховання ідеться не про шкільний театр у класичному розумінні (з професійною підготовкою та сценічними постановками) – атракція методу власне в тому, що він реалізується в ході буденного навчання,

в звичайній аудиторії, зусиллями учасників-аматорів (зокрема не потребує спеціальних режисерських навичок від учителя).

М. Павловська відносить до основних методів та прийомів драматичного виховання драматичну гру (тематична гра, під час якої діти стикаються з різними ситуаціями, моделюють конфлікти та вирішують їх, виражають свої думки та почуття); гру в ролі (учні грають в ролі різних персонажів, що дозволяє їм спробувати себе в різних образах, відчути себе у ролі іншої особистості та розвивати емпатію); імпровізацію (учні отримують завдання та імпровізують сценки чи ситуації без попередньої підготовки); вистави та постановки (класичні форми роботи); рольові ігри (діти грають у визначені ролі, що допомагає їм розуміти погляди та почуття інших людей, вчитися взаємодіяти та шукати спільні рішення) [2, с. 25–28]. На уроках читання в початковій школі метод може бути зреалізований у формі моделювання учителем ситуацій з художнього твору (або ідентичних), рольової гри за твором / за мотивами твору тощо. При цьому драматичне виховання передбачає формування навичок критичного читання та критичного мислення – розігрувані ситуації можуть бути навмисне некомфортними, гострими, двозначними, що дає змогу детально проаналізувати їх з позицій усіх персонажів твору. Відтак методи та прийоми драматичного виховання сприяють не лише розвитку творчих та комунікативних навичок у дітей, а й допомагають їм краще розуміти себе та інших, виражати свої почуття та ідеї, а також вивчати соціальні ролі та взаємодіяти з навколишнім світом.

Прийоми драматичного виховання мають незаперечний потенціал для уроків читання зокрема з огляду на:

– залучення учнів: діти активно включаються у процес читання через гру в ролі, імпровізації та створення ситуацій, що допомагає їм розуміти текст глибше та легше запам’ятовувати інформацію;

– розвиток емоційного інтелекту: через драматичні вправи та ігри в ролі діти можуть емпатично співпереживати події та персонажів тексту, що робить процес читання цікавішим, а запам’ятовування більш ефективним;

– розвиток мовлення: гра в ролі допомагає учням розвивати мовленнєві навички, дикцію, виразність та емоційну виразність, що сприяє поліпшенню їх комунікативних здібностей;

– можливості співпраці та комунікації: дитина взаємодіє з іншими учасниками гри, відчуває важливість співпраці та вивчає комунікаційні навики, які можуть бути корисними в майбутньому;

– сприяння уяві: гра в ролі та представлення сцен з тексту допомагає учням уявити собі ситуації та образи, що допомагає збагатити їхню уяву та креативне мислення.

Таким чином, усе вищезазначене переконує в ефективності інтерактивних прийомів драматичного виховання на уроках читання в початковій школі. Це сучасні актуальні форми роботи, які сприяють не лише критичному прочитанню й аналізу художніх текстів на заняттях мовно-літературної освітньої галузі, а й впливають на стосунки між учителем і здобувачами освіти, поглиблюючи рівень взаємної довіри й психологічного комфорту. Драматичне виховання передбачає максимальне залучення всіх учасників освітнього процесу до діяльності в ігровій формі, розвиток важливих компетентностей та емоційного інтелекту і, як наслідок, позитивно впливає на становлення особистості кожного учня з урахуванням освітніх та соціальних викликів сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи / Упоряд.: Гриневич Л. та ін. URL.: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

2. Павловська М. Драматичне виховання – теорія і практика. Прага: Transition, 2016. 92 с.

3. Яцина С. М. Особливості методики використання інтерактивної технології навчання на уроках літературного читання в початковій школі. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 3. С. 127–132.

Добридень Алла
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри
виховних технологій
та педагогічної творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ВИХОВАННЯ ПЕДАГОГІВ У РЕАЛІЯХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю підвищення ефективності освітнього процесу в умовах реформування системи освіти в Україні. Нова Українська Школа (НУШ) ставить перед педагогами нові вимоги, зокрема розвиток професійних компетенцій, гнучкості та здатності адаптуватися до інноваційних підходів у навчанні та вихованні.

Професійне виховання педагогів стає ключовим елементом для успішної реалізації завдань НУШ, яка орієнтована на компетентнісний підхід, інтеграцію інноваційних методик, використання сучасних технологій та створення партнерської взаємодії з учнями. У цих умовах особлива увага приділяється формуванню у педагогів навичок ефективної комунікації, розвитку емоційного інтелекту, креативного підходу до навчання, а також вміння працювати у змінюваному освітньому середовищі.

Зважаючи на стрімкі зміни у суспільстві та освіті, актуальність професійного виховання педагогів полягає також у тому, що саме вони є тими агентами змін, які можуть допомогти виховати покоління учнів, здатних критично мислити, бути активними громадянами та реалізовувати себе в умовах глобальних викликів.

Сучасне розуміння професійного виховання педагогів у реаліях нової української школи відображене у нормативно-правових документах, а саме: Законі України «Про вищу освіту»; Державній національній програмі «Освіта», «Україна XXI століття»; Концепції

реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року; Національній молодіжній стратегії до 2030 року; Професійному стандарті вчителя; Наказі МОН України «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації педагогічних працівників»; Наказі МОН України «Про затвердження професійного стандарту керівника (директора) закладу загальної середньої освіти».

Переосмислення ролі вчителя та його професійного зростання в епоху діджиталізації, зростаючого значення соціально-емоційного навчання та інтеграції міждисциплінарного підходу створює нові виклики і можливості для педагогів. Зокрема, сучасні підходи до професійного виховання педагогів в умовах НУШ включають важливі аспекти, які пропонуємо розглянути.

Одна з основних цілей НУШ – це розвиток компетентностей у школярів, і для цього педагоги повинні самі володіти ключовими компетенціями. Професійне виховання педагогів орієнтується на розвиток таких навичок, як критичне мислення, креативність, комунікація, колаборація, цифрова грамотність і здатність до саморефлексії.

Педагоги повинні бути готовими до постійного навчання протягом усього життя, адаптуючись до швидких змін у технологіях і педагогічних практиках. Це вимагає від освітніх закладів та держави створення програм підвищення кваліфікації, що враховують сучасні освітні тенденції та сприяють розвитку нових педагогічних методик.

Використання цифрових технологій стало важливим елементом навчального процесу. Для успішної роботи в умовах цифрової освіти педагоги повинні розвивати навички роботи з сучасними освітніми платформами, онлайн-ресурсами та вміти організовувати дистанційне навчання, яке стало невід’ємною частиною освітньої практики.

Велике значення у професійному вихованні педагогів має розвиток їхньої здатності працювати з психологічними аспектами учнів. Важливо не лише передавати знання, але й враховувати емоційний стан дітей, сприяти створенню позитивної навчальної

атмосфери. Розвиток емоційного інтелекту педагога допомагає краще розуміти учнів і підтримувати їхній емоційний добробут.

Сучасні підходи передбачають інтеграцію інклюзивної освіти, що вимагає спеціальної підготовки педагогів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Це включає як методичну підготовку, так і розвиток емпатії, толерантності та здатності адаптувати навчальні матеріали під індивідуальні потреби учнів.

Одним із сучасних підходів до професійного виховання педагогів є розвиток менторства та наставництва. Досвідчені вчителі допомагають молодшим колегам адаптуватися до нових вимог, ділитися своїми знаннями та розвивати професійні навички. Це не лише сприяє професійному зростанню, але й покращує якість освіти загалом.

Таким чином, сучасні підходи до професійного виховання педагогів у рамках НУШ спрямовані на підготовку вчителів, здатних успішно функціонувати в умовах динамічних змін освітнього середовища. Це сприяє не лише підвищенню якості навчання, але й підготовці майбутніх поколінь, здатних адаптуватися до викликів сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 03.10.2024).
2. Нова українська школа. URL: https://nus.org.ua/ (дата звернення: 06.10.2024).
3. Департамент освіти і науки: Нова українська школа. URL: https://osvita.od.gov.ua (дата звернення: 06.10.2024).

Загоруйко Наталія
викладач кафедри фахових методок
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Інклюзивна освіта є важливим напрямом сучасної педагогіки, що спрямований на створення умов для спільного навчання дітей з типовим розвитком і тих, які мають особливі освітні потреби (ООП). Одним із головних завдань цього процесу є формування ефективних навичок міжособистісного спілкування. У молодшому шкільному віці спілкування відіграє ключову роль у соціалізації, розвитку емпатії та формуванні самосвідомості дитини. Саме в цей період закладаються основи для побудови здорових стосунків із однолітками, дорослими та соціумом загалом. Міжособистісна комунікація — це здатність взаємодіяти з іншими, висловлювати свої думки, слухати співрозмовника, розуміти його почуття та потреби. Ці навички є фундаментальними для розвитку гармонійної особистості та соціальної інтеграції дитини.

У молодшому шкільному віці діти активно взаємодіють з однолітками та вчаться вибудовувати комунікацію в нових соціальних умовах; виявляють свої емоційність та відкритість безпосередньо та щиро, але ще не завжди вміють їх контролювати. Це може призводити як до створення міцних дружніх зв’язків, так і до виникнення конфліктів.

Важливим елементом взаємодії учнів початкової школи є гра, адже саме під час гри діти освоюють соціальні ролі, вчаться співпраці та комунікації. Ігрова діяльність сприяє розвитку навичок вирішення конфліктів та зміцненню дружніх стосунків. У цей період починається і формування здатності розуміти почуття інших.

Важливо допомагати дітям розвивати емпатію, адже вона є ключовою навичкою для побудови позитивних стосунків у колективі. Учні прагнуть бути прийнятими в колективі, тому важливими стають навички самовираження та встановлення дружніх стосунків. Педагоги мають допомагати дітям будувати ці зв'язки на основі взаємоповаги та співпраці.

В інклюзивному класі виникають особливі умови для спілкування, що пов'язані з різноманіттям потреб учнів. Діти з ООП можуть мати різні можливості щодо вираження думок та розуміння невербальних сигналів. Це створює потребу в адаптації методів навчання та залучення спеціалістів (психологів, логопедів). Деякі діти чи їхні батьки можуть демонструвати небажання спілкуватися з однолітками з особливими потребами через стереотипні уявлення про них. Подолання таких упереджень є важливим завданням педагога. Незнання або нерозуміння особливостей інших дітей іноді призводить до непорозумінь. Тому важливо навчати дітей толерантності та навичкам вирішення конфліктів. Для успішного розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзії використовуються різні методики:

- групова робота та спільні проєкти. Робота в групах допомагає дітям навчитися домовлятися, приймати різні думки та працювати на спільний результат. Це також сприяє формуванню почуття відповідальності.

- ігрові та рольові вправи, що дають можливість дітям приміряти на себе різні соціальні ролі, що сприяє кращому розумінню почуттів та потреб інших;

- метод «кола друзів» допомагає інтегрувати дитину з ООП у колектив шляхом залучення однолітків до підтримки та взаємодії;

- рефлексивні обговорення варто проводити після уроків чи ігор, під час яких учні можуть поділитися своїми емоціями та враженнями.

Це розвиває навички саморефлексії та аналізу власної поведінки. Ефективне формування комунікативних навичок потребує співпраці з батьками та психологічної підтримки. Співпраця з батьками полягає у вихованні толерантності та розуміння важливості інклюзії у

сімейному середовищі. Психологічний супровід включає тренінги для учнів та педагогів, спрямовані на розвиток емпатії та комунікації.

Отже, міжособистісне спілкування є ключовим компонентом розвитку дітей молодшого шкільного віку, особливо в умовах інклюзивної освіти. Ефективна взаємодія в інклюзивному середовищі сприяє не лише академічному, а й особистісному зростанню учнів, допомагаючи їм навчитися співпраці, повазі та емпатії. Важливо, щоб усі учасники освітнього процесу – вчителі, асистенти, батьки та психологи – сприяли створенню атмосфери взаємопідтримки та довіри. У такому середовищі кожна дитина матиме можливість розвивати свої комунікативні здібності та будувати гармонійні стосунки з оточенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про освіту» (статті про інклюзивну освіту).
2. Бех, І. Д. (2003). Виховання особистості: У підручнику для педагогічних університетів. Київ: Либідь.
3. Сухомлинський В. О. «Серце віддаю дітям».
4. Педагогіка і психологія інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / За редакцією Н. Гавриш.
5. Корнєва, Л. В. (2021). Формування соціальних компетентносте й у молодших школярів в умовах інклюзії. Наукові праці з педагогіки, 2(4), 12–19.

Запопадна Руслана
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Комар Ольга
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дидактичні ігри є важливим інструментом у навчанні молодших школярів, оскільки вони сприяють розвитку логічного мислення, уваги, пам’яті, а також формують у дітей позитивне ставлення до навчання. У сучасному світі, де швидко змінюються вимоги до освітніх стандартів, важливо не лише надавати знання, але й формувати в учнів уміння критично мислити, вирішувати проблеми та працювати в команді. Використання дидактичних ігор дозволяє зробити навчальний процес більш динамічним та інтерактивним, що підвищує мотивацію учнів та їхню активність на уроці.

Дидактичні ігри сприяють розвитку у дітей умінь приймати рішення, адаптуватися до нових умов та ефективно спілкуватися з однолітками. Також вони допомагають розвивати креативність та уяву, що є важливими навичками у сучасному суспільстві. В умовах сучасної освіти, де важливо розвивати не лише академічні знання, але й соціальні та емоційні навички, дидактичні ігри стають незамінним елементом навчання.

Питання місця гри в розвитку дитини вивчалося ще з часів Платона, який говорив про необхідність створення умов для спільних ігор дітей від 3-х до 6-ти років. Він наголошував, що *природність дитячої гри проявляється в тому, що вони самостійні й*

створюються за бажанням самих дітей. Платон вважав *дитячі ігри необхідними для виникнення бажання в малюків спілкуватися з іншими дітьми.*

За визначенням відомого дослідника дитячих ігор Ф. Шіллера, причиною виникнення дитячої гри був надлишковий час та енергія дитини, але водночас *він порівнював її з грою артиста, художньою діяльністю та розглядає з точки зору культури людства.*

Продовжуючи теорію Ф. Шіллера, Д. Клоцц бере за основу пояснення причин виникнення дитячої гри. У своїй класифікації вчений виділяє ігри, основою яких є душевна діяльність, драматична дія, комічна дія, музичні дії й окремо виділяє суспільні ігри, в яких проявляється свобода й почуття задоволення. Він також *визначає дитячу гру як відображення рівня розвитку цивілізації народу.*

М. Спенсер, зближаючи теорію надлишкової енергії гри з неврологічною теорією імпульсивних рухів, розглядає гру з точки зору розвитку фізіології дитини. У теорії Ф. Фребеля дитяча гра є проявом ступеня розвитку людини на перших етапах її життя, вона самостійне й необхідне відображення душевного наповнення, що потребує прояву назовні. Він *називав дитячі ігри паростками всього майбутнього життя,* тому що в них розвивається й виявляється людина в найглибших своїх зачатках.[1]

Жан Піаже досліджував, як діти розвивають математичні поняття через гру. Він вважав, що гра дозволяє дітям експериментувати з різними математичними поняттями та розвивати логічне мислення. Піаже підкреслював важливість активної участі дитини у процесі навчання через гру. Він розробив теорію когнітивного розвитку, згідно з якою діти проходять через кілька стадій розвитку, і кожна з цих стадій характеризується певними типами мислення та розуміння.

Широкі можливості використання гри з метою розвитку особистості дитини полягають у тому**,** що в ній можна спостерігати, як проявляються та набувають своїх вищих форм психічні процеси, новоутворення дошкільного дитинства, розвиваються властивості особистості − пізнавальні, емоційні, вольові тощо; проявляється специфіка становлення свідомості та самосвідомості. Дошкільний і

молодший шкільний вік − це період оволодіння соціальним простором стосунків між людьми під час спілкування з близькими дорослими та у процесі засвоєння ігрових і реальних стосунків з однолітками.

Гра є найефективнішим засобом, який допомагає встановити контакт із дитиною і зрозуміти особливості її мислення. Ігрова ситуація допомагає враховувати індивідуальні особливості дитини та впроваджувати особистіено орієнтований підхід на практиці [1]. Саме в ігровій діяльності створюються зони найближчого розвитку, у грі дитина завжди вінце свого середнього зросту, вище своєї повсякденної поведінки; вона у грі начебто вища на голову від самої себе, Використання, гри не має зупинятися на визначенні її як потужного навчального засобу лише у плані дидактичних ігор, які мотивовані дорослим і мають за мету набуття нових знань, розвиток умінь, формування навичок у пізнавальній сфері.

Діяльність і гра виступають для молодшого школяра у єдності, тому потреба у грі визначається культурно-історичним аспектом розвитку діяльнісної сфери людини.

Як будь-який вид діяльності, гра мотивована. Мотиви гри змінюютьсяіз віком дитини, виникають разом з потребою відображення діяльності дорослих, але завжди визначаються бажанням дитини грати, Мотиви гри закладені у самому її змісті.

Мета гри полягає у програванні ролей, які засвоюються та конкретизуються у процесі ігрової діяльності. Дитина прагне до виконання певної ігрової мети, яка на різних етапах розвитку змістової сторони ігрової діяльності проявляється в оволодінні дієвою, операциональною стороною – діями з предметами, рольовими діями, рольовим мовленням, рольовими та реальними стосунками між учасниками гри, що зумовлює результативність гри.

Як же відбувається застосування дидактичних ігор на уроках математики в початковій школі:

Інтерактивні завдання: включають розв’язання математичних задач у формі квестів, головоломок або вікторин. Такі завдання стимулюють учнів до активної участі та сприяють розвитку логічного

мислення. Наприклад, вчитель може організувати математичний квест, де учні шукають відповіді на задачі, приховані у класі. Інтерактивні завдання дозволяють учням краще зрозуміти математичні поняття та застосовувати їх на практиці.

Групові ігри: сприяють розвитку комунікативних навичок та вміння працювати в команді. Наприклад, гра «Математичний пазл», де учні у групах повинні скласти картинку, вирішуючи математичні задачі, що сприяє розвитку колективної роботи та підтримки один одного. Групові ігри допомагають дітям навчитися працювати разом, вирішувати конфлікти та підтримувати один одного у досягненні спільної мети.

Використання технологій: інтеграція цифрових інструментів, таких як комп'ютерні ігри та додатки, що дозволяють учням вивчати математику у інтерактивній та візуально привабливій формі. Цифрові платформи надають можливість адаптувати завдання до рівня кожного учня, що підвищує ефективність навчання. Використання технологій дозволяє вчителям урізноманітнити навчальний процес та зробити його більш цікавим для дітей.

Практичні ігри: використання фізичних об'єктів, таких як кубики, картки чи інші маніпулятивні матеріали, що дозволяють учням вивчати математичні поняття через практичну діяльність. Наприклад, гра «Математичні доміно», де учні повинні знайти правильні комбінації чисел, що сприяє розвитку навичок рахунку та логічного мислення. Практичні ігри дозволяють дітям краще зрозуміти математичні поняття через маніпуляції з фізичними об'єктами.

Переваги використання дидактичних ігор на уроках математики:

1. Підвищення мотивації та інтересу до навчання: Дидактичні ігри роблять навчання цікавим та захоплюючим, що підвищує мотивацію учнів та їхню активність на уроці.

2. Розвиток когнітивних навичок: Ігри сприяють розвитку логічного мислення, уваги, пам'яті та інших когнітивних навичок, що є важливими для успішного навчання.

3. Покращення соціальних та комунікативних навичок: Групові ігри сприяють розвитку вміння працювати в команді, комунікувати з однолітками та вирішувати конфлікти.

4. Індивідуальний підхід до навчання: Використання ігор дозволяє адаптувати навчальний процес до потреб та інтересів кожного учня, що підвищує ефективність навчання.

5. Розвиток творчих здібностей та уяви: Ігри сприяють розвитку креативності та уяви, що є важливими навичками у сучасному світі.

6. Покращення фізичного розвитку: Практичні ігри допомагають розвивати моторні навички та координацію рухів, що є важливими для загального розвитку дітей.

Отже, можна зробити такий висновок, що дидактичні ігри є ефективним засобом навчання, що сприяє не лише засвоєнню математичних знань, але й розвитку важливих життєвих навичок. Вони допомагають створити позитивну атмосферу на уроках, підвищують мотивацію учнів та роблять навчання більш цікавим. Використання дидактичних ігор вимагає від вчителя творчого підходу та вміння адаптувати ігрові методи до навчальних цілей. Завдяки іграм, учні можуть розвиватися всебічно, покращуючи свої академічні, соціальні та емоційні навички, що є надзвичайно важливим для їхнього подальшого успіху у навчанні та житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цікаві факти з досліджень історії розвитку гри URL: https: //vseosvita.ua/library/embed/01000od1-4fc9.doc.html.

2. Сорочан Т. Школа першого ступеня: теорія і практика: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. Тернопіль : Астон, 2005. Вип. 15/16.

Здір Дарина
аспірантка, викладачка
кафедри початкової освіти
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Впровадження STEM-освіти в закладах освіти України зумовило потребу в фахівцях, які володіють сучасними методиками та технологіями навчання, мають сформовану STEM-компетентність. Оскільки відповідно до Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (5 серп. 2020 р. № 960-р.) першим етапом реалізації STEM-освіти є початкова школа, то виникає необхідність у вчителях початкових класів з відповідними компетентностями [3]. Питання формування STEM-компетентності майбутніх учителів початкових класів знайшло своє відображення у працях багатьох науковців, які досліджували підходи до її дефініції (Н. Гончарова [1], Н. Балик, О. Барна [5]) та структуру (Н. Поліхун, К. Постова, І. Сліпухіна, Г. Онопченко та О. Онопченко [4]).

Аналіз досліджень зазначених науковців дозволив встановити, що STEM-компетентність вчителя початкових класів є динамічною системою знань, умінь, навичок, особистісних індивідуально-психологічних особливостей та якостей, необхідних для ефективного впровадження STEM-освіти в освітній процес початкової школи.

У структурі STEM-компетентності вчителя початкових класів визначаємо когнітивний (знаннєвий), діяльнісний, особистісно-мотиваційний та рефлексивний компоненти. Розглянемо їх детальніше.

Когнітивний (знаннєвий) компонент включає знання та розуміння основних понять, провідних методів та технологій STEM-освіти, високий рівень професійно-педагогічної підготовки у галузях математики, природничих наук та технологій.

Особистісно-мотиваційний компонент передбачає зацікавленість у STEM-освіті та прагнення до саморозвитку в цій сфері, мотивація та позитивне ставлення до здійснення інноваційної діяльності, критичне та креативне мислення, уважність, дисциплінованість, доброзичливість, вимогливість, об'єктивність, самокритичність, висока моральна культура, загальна ерудиція, любов до дітей

Оволодіння методами та технологіями STEM-освіти, уміння організовувати процес STEM-навчання учнів початкової школи, здійснювати добір засобів, способів і технологій конструювання, моделювання та проєктування розв'язання практичних завдань, що передбачають інтеграцію відповідних дисциплін, використовувати найбільш ефективні методи та технології STEM-освіти відповідно до вікових особливостей молодших школярів становлять діяльнісний компонент STEM-компетентності.

До рефлексивного компоненту належать готовність до аналізу власної діяльності й оцінювання досягнених результатів молодших школярів у ході здійсненння STEM-діяльності [2].

Формування STEM-компетентності майбутніх вчителів початкових класів у закладах вищої освіти є складним і багатогранним процесом, що може бути забезпечений наступним чином:

1) залучення студентів до виконання практичних досліджень, роботи над STEM-проєктами, як під час навчальних занять, так і виробничих практик;

2) застосовування методів, прийомів та STEM-підходів у викладанні різних дисциплін;

3) ознайомлення з ключовими поняттями STEM-освіти під час вивчення фахових методик початкового навчання або в межах спеціально розроблених навчальних дисциплін («STEM-освіта в початковій школі», «STEM-освіта в закладах позашкільної освіти», «Технології STEM-освіти у початковій школі» тощо);

4) забезпечення STEM-орієнтованого освітнього середовища в закладі вищої освіти тощо [2].

Зазначимо, що забезпечення у закладі вищої освіти STEM-орієнтованого освітнього середовища передбачає створення сучасних STEM-лабораторій, оснащених новітнім обладнанням, доступ до онлайн-ресурсів, баз даних та програмного забезпечення, оновлення навчальних аудиторій з урахуванням потреб STEM-освіти, розробку та впровадження STEM-орієнтованих курсів та програм, які поєднують теоретичні знання із практичним досвідом, організацію гостьових лекцій та майстер-класів з залученням фахівців з STEM-освіти, підтримку студентів у проведенні наукових досліджень у сфері STEM, співпрацю з науковими установами та іншими закладами освіти для реалізації спільних проєктів, участь у міжнародних STEM-конференціях тощо [2, с. 147].

Таким чином, STEM-компетентність вчителя початкових класів є динамічною системою знань, умінь, навичок, особистісних індивідуально-психологічних особливостей та якостей, необхідних для ефективного впровадження STEM-освіти в освітній процес початкової школи, у структурі якої виокремлюємо когнітивний (знаннєвий), діяльнісний, особистісно-мотиваційний та рефлексивний компоненти. Формування STEM-компетентності майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти можливе шляхом залучення студентів до виконання практичних досліджень, роботи над STEM-проєктами, як під час навчальних занять та виробничих практик, ознайомлення з ключовими поняттями STEM-освіти під час вивчення фахових методик початкового навчання або в межах спеціально розроблених навчальних дисциплін, застосування в освітньому процесі методів, прийомів та STEM-підходів, забезпечення STEM-орієнтованого освітнього середовища. Тільки через комплексний підхід можливо забезпечити якісну підготовку вчителів до реалізації STEM-освіти в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарова Н. О. Глосарій термінів STEM-освіти. Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. Київ : РА «Освіта України», 2018. Вип. 10(79). С. 89–95.

2. Зорочкіна Т. С., Здір Д. Р. Формування STEM-компетентності майбутніх учителів початкових класів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 6 / Ред. Кол.: В. Ф. Черкасов, О. А. Біда, Н. І. Шетеля та ін. Ужгород-Кропивницький : Видавництво «Код». 2024. С. 143–147.

3. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (№ 960-р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8 (дата звернення: 05.10.2024).

4. Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпухіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів : метод. реком. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

5. Balyk N., Barna O., Shmyger G., Oleksiuk V. Model of professional retraining of teachers based on the development of STEM competencies. ICT in Education, Research and Industrial Applications : Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. Proc. 14th Int. Conf. ICTERI 2018. P. 440–450.

Зорочкіна Тетяна
докторка педагогічних наук,
професорка, завідувач кафедри
початкової освіти
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси

СУЧАСНІ МЕДІАТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Неперервний потік нових даних та широке використання комп’ютерних технологій у всіх сферах життя суспільства впливають на розвиток дитини та її сприйняття оточуючого світу. Сучасний урок у початковій школі вимагає від вчителя пошуку нових технологій

засвоєння учнями навчальної інформації. Використання медіатехнологій допомагає підвищити ефективність навчання, сприяє розвитку дослідницьких, аналітичних та творчих здібностей молодших школярів. У Державному стандарті початкової освіти медіа грамотність прослідковується майже в усіх освітніх галузях, що забезпечує обов'язкові результати навчання [1]. Зважаючи на це, формування в молодших школярів основ медіаграмотності відбувається через: ефективне та безпечне користування медіа; свідомий вибір, розуміння характеру медіаконтенту; використання повного спектра можливостей, які пропонують нові медіатехнології [3].

Проблемі медіаосвіти були присвячені праці таких науковців: Л. Зазнобіної, І. Левшина, О. Баранова, І. Вайсфельдера, С. Пензіна, Г. Полічко, А. Спічкіна, Ю. Усова, А. Федорова та ін. Вплив медіаосвітніх технологій на всебічний розвиток учнів початкової школи відображені у дослідженнях Ю. Бабаєвої, В. Моляко, О. Антонової, І. Старагіної, О. Волошенюк, О. Мокрогуз, О. Ганик, Г. Полякової та ін.

Медіатехнології в початковій школі включають в себе використання навчальних програм, онлайн ресурсів, веб-сайтів та інших технологічних інструментів, які сприяють інтерактивному залученню учнів до процесу навчання. У початковій школі можна використовувати різні медіатехнології для підвищення ефективності навчання. До основних видів можна віднести:

1) Інтерактивні дошки (дозволяють залучити учнів до активного навчання, а використання зображень, відео, аудіоматеріалів та інтерактивних елементів допомагає зробити навчання більш цікавим та запам'ятовуваним для молодших школярів).

2) Інтернет-сервіси (Інтернет-сервіси LearningApps, Wordwall пропонують широкий вибір інтерактивних завдань з різних навчальних предметів початкової школи, вони можуть бути адаптовані до індивідуальних потреб учнів. Це дозволяє їм вчитися в своєму власному темпі та вдосконалювати свої навички відповідно до

своїх можливостей. Інтернет- сервіс Kahoot! дозволяє створювати вікторини різних типів, включаючи тести, пазли, лабіринти тощо)

3) Віртуальна та доповнена реальність накладає цифрові елементи на реальний світ, зазвичай через смартфони або спеціальні окуляри та створює можливість для учнів вивчати предмети у інтерактивному форматі);

4) Соціальні мережі та блоги (використання сучасних комунікаційних інструментів дозволяє молодшим школярам працювати разом, обмінюватись ідеями та розвивати навички співпраці; через блоги учні можуть виражати свої думки, ділитися творчими роботами, фотографіями або відео; аналіз інформації з різних джерел допомагає дітям розвивати навички критичного сприйняття) [2].

Таким чином, медіатехнології мають великий потенціал для застосування в освітньому процесі початкової школи. За допомогою мультимедійних засобів можна візуалізувати інформацію, роблячи її більш доступною для учнів. Крім того, медіатехнології дозволяють розвивати ключові навички, такі як креативність, критичне мислення та спілкування.

Висновки. Медіатехнології відіграють важливу роль у сучасному освітньому процесі в початковій школі. Сучасні медіатехнології допомагають залучити молодших школярів до навчання, роблять процес навчання цікавішим та захоплюючим, стимулюючи учнів до активного засвоєння матеріалу. Завдяки доступності сучасних технологій, молодші школярів можуть навчатись більш ефективно та ефективно взаємодіяти з навколишнім світом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Режим доступу. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti (дата звернення: 10.10.2024).

2. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / Волошенюк О. В та ін. ; за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 234 с.

3. Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі : навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Волошенюк О. В., Мокрогуз О. П., Ганик О. В. Київ : ПРОПАПІР, 2021. 160 с.

Ішутіна Олена
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри теорії
і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ

«ЄВРОПЕЙСЬКІ МЕДІАОСВІТНІ СТУДІЇ»: ІЗ ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДУЛЯ ЖАНА МОНЕ

У сучасному глобалізованому світі, де інформаційні потоки стають дедалі інтенсивнішими та складнішими, медіаосвіта набуває критичного значення для формування свідомого суспільства, здатного критично мислити. Особливої актуальності ця тема набуває в контексті європейської інтеграції та розвитку єдиного європейського освітнього простору. Медіаграмотність стає ключовою компетентністю, необхідною для повноцінної участі громадян у демократичних процесах та протидії дезінформації.

ЄС, усвідомлюючи важливість медіаосвіти, активно підтримує ініціативи, спрямовані на її розвиток та популяризацію. Одним із таких інструментів є програма Жана Моне, яка є частиною широковідомої освітньої програми Erasmus+ [2]. Модулі Жана Моне покликані сприяти викладанню та дослідженню європейських студій

у різних галузях, включаючи медіаосвіту.

Модуль «Європейські практики медіаосвіти» є яскравим прикладом синергії між європейськими освітніми ініціативами та локальними потребами у розвитку медіаграмотності. Цей проєкт не лише надає студентам, учителям та викладачам доступ до європейських трендів у сфері медіаосвіти, але й створює платформу для обміну досвідом та ідеями між українськими та європейськими фахівцями. Актуальність модуля «Європейські практики медіаосвіти» полягає в його потенціалі трансформувати підходи до медіаосвіти, адаптуючи найкращі європейські практики до локального контексту. Він слугує мостом між теоретичними дослідженнями та практичним впровадженням медіаосвітніх ініціатив, що є критично важливим для формування медіакомпетентності молоді в епоху цифрових технологій.

У межах реалізації модулю проєктна команда розробила курс «Європейські медіаосвітні студії» [1], який викладається для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Це мультидисциплінарний курс, спрямований на підготовку майбутніх учителів початкових класів до розвитку медіаграмотності учнів початкових класів з урахуванням найкращих європейських практик медіаосвіти. Студенти мають можливість покращити власну медіаграмотність та розширити свої можливості у викладанні європейських студій, що робить їх більш конкурентоспроможними на ринку праці в освітній сфері.

Курс передбачає змішаний формат навчання і включає 40 контактних годин (лекції та семінари) та 16 годин асинхронного дистанційного навчання на платформі Moodle ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Основні цілі курсу:

– надання теоретичних та законодавчих основ європейської медіаосвіти;

– розуміння ролі медіаграмотності та міжкультурної комунікації в цифрову епоху;

– розвиток навичок медіаграмотності відповідно до європейських тенденцій;

– формування практичних навичок організації медіаосвітньої діяльності та використання медіаосвітніх ресурсів у початковій школі.

Курс «Європейські медіаосвітні студії» включає сім основних тем, зокрема:

1. Теоретичні аспекти медіаосвіти.
2. Законодавчі основи медіаосвіти в країнах ЄС.
3. Роль медіаграмотності та міжкультурної комунікації в цифрову епоху.
4. Медіаосвіта для соціальної комунікації.
5. Медіаграмотність учителів відповідно до європейських тенденцій цифрової трансформації.
6. Медіа в житті дітей та педагогічне використання медіа.
7. Медіаосвітня діяльність та використання медіаосвітніх ресурсів у навчанні в початковій школі.

Навчальний процес побудовано на комплексі методів, які сприяють як теоретичному засвоєнню матеріалу, так і практичному застосуванню знань. Лекційні заняття проводяться в інтерактивному форматі з використанням презентацій: замість традиційного монологічного викладу матеріалу, заняття передбачають активну взаємодію між викладачем та студентами. Метод кейс-стаді (case-study) використовується для аналізу конкретних ситуацій з практики медіаосвіти. Цей метод дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання до вирішення реальних проблем та розвивати аналітичне мислення. Дискусії є важливою складовою навчального процесу (5% від загальної оцінки виділено на онлайн-дискусії). Це дає можливість студентам розвивати навички аргументації, критичного мислення та професійної комунікації.

Рольові ігри допомагають студентам краще зрозуміти різні аспекти медіаосвітньої діяльності через симуляцію реальних ситуацій. Цей метод особливо корисний для розвитку практичних навичок роботи з медіа в початковій школі. Проєктна робота (25% від

загальної оцінки) є одним з ключових методів навчання. Вона дозволяє студентам застосовувати отримані знання та навички у створенні власних медіаосвітніх продуктів чи розробці навчальних матеріалів. Тестування використовується для перевірки теоретичних знань студентів і складає значну частину підсумкової оцінки (35%). Написання есе (15% від загальної оцінки) як підсумкова робота дозволяє студентам продемонструвати глибину розуміння матеріалу та здатність до аналітичного мислення. Особлива увага приділяється практичним завданням (20% від загальної оцінки), які дозволяють студентам відпрацювати навички роботи з різними медіаосвітніми ресурсами та інструментами.

Методологія курсу базується на двох ключових принципах: принцип поваги – курс розглядається як експериментальний простір, де студенти можуть випробовувати нові ідеї, ризикувати, помилятися та знаходити нові рішення як самостійно, так і в співпраці з іншими; принцип цифрової толерантності – розуміння можливих технічних збоїв та затримок як з боку студентів, так і викладачів, оскільки технології є невід'ємною частиною курсу. Такий комплексний підхід до методів навчання забезпечує всебічний розвиток компетентностей майбутніх вчителів у сфері медіаосвіти та дозволяє ефективно засвоювати як теоретичні, так і практичні аспекти курсу.

Отже, курс «Європейські медіаосвітні студії», розроблений у межах модуля Жана Моне програми Erasmus+, є важливою і актуальною освітньою ініціативою, що відповідає сучасним викликам інформаційного суспільства. Структура курсу демонструє системний підхід до вивчення медіаосвіти, охоплюючи як теоретичні засади, так і практичні аспекти впровадження європейських практик у початковій школі. Інноваційність методології навчання забезпечується через: використання змішаного формату навчання, застосування різноманітних інтерактивних методів, баланс між теоретичною та практичною підготовкою, чітку систему оцінювання з акцентом на практичне застосування знань.

Особлива цінність курсу полягає у його спрямованості на підвищення конкурентоспроможності майбутніх учителів початкових

класів через опанування сучасних європейських підходів до медіаосвіти. Курс створює платформу для інтеграції українських освітян у європейський освітній простір, сприяючи обміну досвідом та впровадженню кращих практик медіаосвіти. Принципи поваги та цифрової толерантності, покладені в основу методології курсу, створюють сприятливе середовище для експериментування та інновацій в освітньому процесі. Тож, курс «Європейські медіаосвітні студії» є важливим інструментом у підготовці нового покоління педагогів, здатних ефективно впроваджувати медіаосвіту в початковій школі та сприяти формуванню медіаграмотного суспільства в Україні відповідно до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейські медіаосвітні студії. URL: https://psll.paradox.dn.ua/kursy-2/yevropeiski-mediaosvitni-studii (дата звернення: 01.10.2024).

2. Програма Erasmus+. Про програму. URL: https://erasmusplus.org.ua/programa-yes-erazmus/pro-programu/ (дата звернення: 01.10.2024).

Йосипенко Аліна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

РОЗВИТОК ВІДЧУТТІВ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ: ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ

Одним із стратегічних завдань, визначених у Державному стандарті початкової освіти, є формування у молодших школярів

ключових компетентностей, зокрема в галузі природничих наук, техніки і технологій. Умовою ефективного розв'язання цього завдання є вдосконалення у здобувачів початкової освіти здатності пізнавати навколишній світ через спостереження, дослідження, що актуалізує проблему розвитку у них відчуттів [1].

Відчуття, на думку учених О. Сергєєнкової, О. Столярчук, О. Коханової, О. Пасєки, це – пізнавальний психічний процес відображення в мозку окремих властивостей предметів і явищ оточуючого світу, які в даний момент діють на органи чуття людини [3, с. 50].

Відчуття виникає як реакція нервової системи на той чи інший подразник.

Фізіологічною основою відчуттів є проходження нервового імпульсу через ланки рефлекторного кільця: рецептор (орган, що сприймає) – доцентрові нервові шляхи (аферентні) – відповідна ділянка кори головного мозку – відцентрові нервові шляхи (еферентні) – ефектор. Ефектор і рецептор – це один і той же орган, що виконує різні функції. Частина рефлекторного кільця без відцентрових ділянок утворює **аналізатор**. Адекватне відчуття забезпечується комплексом аферентних і еферентних нервових імпульсів [2].

Поняття *«розвиток відчуттів у першокласників»* трактуємо як процес удосконалення здатності дитини сприймати навколишній світ через органи чуття (зір, слух, дотик, смак, нюх). Він є одним з основних аспектів загального психофізіологічного розвитку дитини, що відбувається на початкових етапах шкільного навчання.

Основні аспекти сутності поняття *«розвиток відчуттів у першокласників»*:

– *фізіологічний аспект.* Удосконалення роботи сенсорних систем (зорової, слухової, тактильної тощо) через стимуляцію відповідних рецепторів та їхню активну взаємодію з зовнішнім світом;

– *психологічний аспект.* Формування та поглиблення сенсорного досвіду, що впливає на розвиток когнітивних процесів (пам'яті, уваги, мислення) та емоційної сфери;

– *пізнавальний аспект.* Відчуття виступають як перший етап у пізнанні дитиною світу. Вони забезпечують основу для розвитку складніших когнітивних навичок, таких як сприйняття, уява і логічне мислення;

– *соціальний аспект.* Розвиток відчуттів також впливає на соціальну взаємодію. Через відчуття діти вчаться розпізнавати сигнали ззовні (інтонації, емоції людей, фізичні об'єкти), що сприяє їхній соціалізації.

Мета розвитку відчуттів у першокласників – підвищення сенсорної чутливості (діти вчаться краще розрізняти, аналізувати та інтерпретувати різноманітні сенсорні стимули), формування інтегрованого сприйняття (відбувається взаємодія різних видів відчуттів (наприклад, зір та слух), що дозволяє дитині створювати цілісну картину світу), підготовка до подальшого навчання (сенсорний розвиток є основою для успішного опанування навчальними навичками, такими як читання, письмо та математика).

Дидактичними принципами, на яких будується розвиток відчуттів у першокласників, є:

1. Принцип наочності передбачає використання зорових, слухових, тактильних та інших відчуттів для сприйняття матеріалу. Активне використання візуальних матеріалів (картинки, відео), звукових сигналів (музика, голос) і маніпулятивних предметів (моделі, інструменти). Це дозволяє дітям краще усвідомлювати і запам'ятовувати навчальний матеріал.

2. Принцип активності передбачає навчання через активні дії. Діти краще засвоюють інформацію, коли вони долучені до процесу, маніпулюють з предметами, експериментують. Ігрові завдання, рухливі ігри або практичні завдання допомагають розвивати тактильні та кінестетичні відчуття.

3. Принцип поступовості та послідовності означає, що кожне нове завдання має будуватися на вже засвоєному матеріалі. Навчальні завдання повинні ускладнюватися, щоб дитина поступово розвивала свої відчуття та когнітивні здібності.

4. *Принцип емоційної включеності.* Емоції відіграють важливу роль у процесі навчання молодших школярів. Використання завдань, що викликають радість, зацікавленість або здивування, допомагає активувати емоційно-сенсорну складову навчання.

5. *Принцип інтеграції.* Поєднання різних видів відчуттів в навчальному процесі. Так, вивчення звуків можна поєднати з зоровими образами, а тактильні відчуття можуть підкріплюватися візуальними стимулами. Інтеграція допомагає цілісно сприймати інформацію та стимулює різні види відчуттів одночасно.

6. *Принцип активного спостереження.* Спостереження за об'єктами та явищами, що оточують дітей, сприяють розвиткові зорових, слухових, тактильних відчуттів та уваги, здатності до аналізу та синтезу.

7. *Принцип мотивації та заохочення.* Діти краще опановують знання, коли вони мотивовані до навчання. Система заохочень за успіхи та позитивна підтримка допомагають зберегти інтерес до навчання та розвитку відчуттів.

Ці принципи є основою для ефективного розвитку відчуттів у першокласників та сприяють їхньому ефективному навчанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 року № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 року № 688). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text (дата звернення: 12.10.2019).

2. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 388 с.

3. Загальна психологія : навчальний посібник / О. П. Сергєєнкова та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

Кандиба Назар
викладач-стажист
кафедри теорії початкового навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ЧАТ-БОТИ, ВІРТУАЛЬНІ АСИСТЕНТИ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЯК АВТОМАТИЗОВАНІ РІШЕННЯ МОЖУТЬ ДОПОМОГТИ УЧНЯМ ТА ВЧИТЕЛЯМ

Застосування штучного інтелекту в освіті стало невід'ємною частиною сучасності. Слід підкреслити, що Україна є учасником Спеціального комітету з питань штучного інтелекту при Раді Європи та приєдналася до Організації економічного співробітництва і розвитку у сфері штучного інтелекту (Organisation for Economic Co-operation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449). У грудні 2020 року Постановою Кабміну № 1556-р. було схвалено «Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні», в якій основною метою – є визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління (Кабінет Міністрів України, 2020) [1].

У Концепції визначено ключові сфери розвитку технологій штучного інтелекту, серед яких найважливішими є «Освіта» та «Наука». Основним завданням освіти в контексті розвитку штучного інтелекту є підготовка кваліфікованих кадрів. Зокрема, в галузі загальної середньої освіти це передбачає активне використання цифрових інструментів у навчальному процесі, розвиток цифрової грамотності учнів, а також підготовку педагогів до застосування технологій штучного інтелекту. У сфері вищої освіти це включає активну розробку освітніх програм, спрямованих на освоєння технологій штучного інтелекту, залучення ІТ-фахівців, а також проведення обов'язкової атестації студентів для перевірки відповідності рівня та обсягу знань, умінь і інших компетенцій вимогам використання штучного інтелекту.

Згідно з концепцією, також необхідно сприяти науковим дослідженням у сфері штучного інтелекту та розвивати наукову співпрацю з міжнародними дослідницькими центрами. Очікуваними результатами впровадження Концепції є: суттєве збільшення кількості кваліфікованих спеціалістів у галузі штучного інтелекту, включаючи наукових та науково-педагогічних працівників, а також поширення серед населення навичок компетентного використання штучного інтелекту; створення сприятливих умов для підвищення якості наукових досліджень у цій сфері та вихід України на провідні позиції у світовому науковому середовищі, пов'язаному зі штучним інтелектом. У 2021 році розроблено «План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021 – 2024 роки», де в пріоритеті – забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у галузі штучного інтелекту, проведення конференцій, семінарів щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту, спрямованих на популяризацію основ штучного інтелекту в закладах середньої освіти, налагодження наукової співпраці з міжнародними дослідницькими центрами (Кабінет Міністрів України, 2021).

Єдиної відповіді на питання чим займається ШІ, не існує. Майже кожен автор дає своє визначення. Зазвичай ці визначення зводиться до наступних:

а) штучний інтелект вивчає методи розв'язання задач, які потребують людського розуміння. Тут мова іде про те, щоб навчити ШІ розв'язання тести інтелекту. Це передбачає розвиток способів розв'язання задач за аналогією, методів дедукції та індукції, накопичення базових знань і вміння їх використовувати;

б) штучний інтелект вивчає методи розв'язання задач, для яких не існує способів розв'язання або вони не коректні (через обмеження в часі, пам'яті тощо);

в) штучний інтелект займається моделюванням людської вищої нервової діяльності;

г) штучний інтелект – це системи, які можуть оперувати зі знаннями, а найголовніше – навчатися [3, с. 4].

Чим може допомогти ШІ викладачу? Можна виділити сім базових пунктів:

– індивідуалізоване навчання: застосування ШІ може допомогти викладачу особисто підібрати для кожного здобувача освіти

конкретну індивідуалізовану програму навчання, враховуючи потреби та рівень знань;

– залучення здобувача освіти: на рівні закладу освіти використання ШІ може стати привабливою складовою для того, аби здобувачі освіти обрали саме ваш навчальний заклад;

– покращення методів оцінювання: виключається можливість суб'єктивності оцінки;

– формувальне оцінювання: ШІ може допомогти здобувачу освіти та викладачу зрозуміти рівень знань, знайти прогалини та скорегувати навчальний процес:

– прогнозування успішності здобувача освіти: ШІ може допомогти викладачу прогнозувати успішність здобувачів освіти у майбутньому на основі даних про їх роботу;

– просунуті методи навчання: викладачі можуть використовувати ШІ для створення більш складних задач та інтерактивних програм навчання;

– створення навчальних матеріалів; від зображень до готових тестових програм.

На думку Содель О., одна з найважливіших переваг ШІ в освіті – це його здатність забезпечувати персональний досвід навчання. Такі технології ШІ, як обробка природної мови, глибоке та машинне навчання, допомагають здобувачам освіти отримувати доступ до 128 навчальних матеріалів швидше та ефективніше, ніж будь-коли раніше. Також ШІ може створювати персональні шляхи навчання та надавати індивідуальний зворотній зв'язок, дозволяючи здобувачам освіти навчатися у своєму власному темпі та стилі [4].

Розглянемо ChatGPT як ресурс, який може слугувати вчителям для швидкого пошуку інформації або генерації завдань. Наприклад, під час уроків математики він може запропонувати приклади або рівняння. Це стане у нагоді, якщо всі вправи з підручника вже виконані, або ви не бажаєте, щоб учні копіювали відповіді з готових розв'язків. Крім того, чат-бот може допомогти у створенні текстових задач для учнів початкової школи.

Також буде корисним педагогам для дослідження нових методик. Він дуже гарно підказує цифрові інструменти для вчителів. Наприклад, ви хочете створити освітній ресурс, але не знаєте, де це зробити. Чат-бот відразу видає перелік платформ з усіма їхніми перевагами та недоліками. Важливо лише чітко формулювати завдання.

Багато педагогів зараз займаються науково-методичною діяльністю. У цьому чат-бот також може допомогти. Коли ми раніше писали статті, то відкривали купу джерел, аналізували їх і перефразовували. Тепер чат робить це замість нас. Адже ChatGPT – це насправді набагато більше за пошуковик. Він генерує абсолютно нові тексти з урахуванням того, що знаходить у Google. І робить це досить якісно. Він не просто видає визначення та уривки зі статей. А порівнює, робить висновки, рекомендує, що почитати далі.

Звісно, будь-які запропоновані чатом завдання вчителям варто передивитись та проаналізувати, а тоді вже давати в роботу дітям. Також особливо уважними потрібно бути до текстів українською. ChatGPT поки що краще відповідає на запити англійською. Українською бувають граматичні помилки, тому потрібно вичитувати. Чат-бот допоможе, підкаже, але взяти готовий текст і використати – поки що ні.

Поява чат-бота з такими можливостями лякає тим, що учні перестануть виконувати завдання самостійно. Але проблема списування не з'явилася вчора. Діти використовують Google, їм давно доступні готові домашні завдання, реферати. Так, деякі роботи можна було перевірити на антиплагіат, але в разі використання ChatGPT це вже не має сенсу. Адже тепер це не добірка з Google, а формулювання нових текстів.

З появою таких нових інструментів необхідно змінювати не лише парадигму контролю, а й сам навчальний процес. Важливо, щоб у навчанні був виховний аспект: потрібно демонструвати учням, що штучний інтелект вже здатен замінити людей у багатьох сферах. Тому, щоб досягти успіху та мати перспективи, вони повинні вчитися самостійно.

Деякі вчителі відмовляються опановувати нові технології. Вчителі, особливо старшого покоління, бояться бути в чомусь неуспішними. Для багатьох ці технології здаються складними: на це потрібно витратити час, зусилля, треба чогось спеціально вчитися. І як виправдання цьому педагоги починають придумувати інші причини. Наприклад, що це не працює, ця технологія непотрібна, 20 років тому таким не користувались і була прекрасна освіта.

Тому для впровадження нових технологій перш за все варто показати вчителям, що це не складно. Думаю, в кожному навчальному закладі знайдеться 2–3 людини, які вже вміють і люблять працювати з інновацією, і вони зможуть допомогти іншим її

опанувати. Але важливо, щоб керівництво школи підтримало цих людей.

Найпростіший спосіб впроваджувати нові технології в школі – це не курси для вчителів. А коли знання йдуть від колеги до колеги. Тому якщо говорити про той же ChatGPT, то щойно один педагог його опанує та покаже результат, чат-бот почнуть застосовувати й інші вчителі.

З новими технологіями будуть з'являтися нові професії. А деякі може витіснити штучний інтелект. Але повністю замінити людей – це трішки фантастика.

Наприклад, у суспільно орієнтованому напрямку, де важливим є контакт людина-людина, замінити працівників штучним інтелектом неможливо, на мою думку. Тож учителі, психологи, соціальні працівники нікуди не зникнуть.

Так само щодо високотехнологічних напрямків. Штучний інтелект хтось створює, аналізує, ним керують. Для цього також потрібні фахівці. Я вважаю, що для фізиків, математиків, біологів, аналітиків такі речі, як ChatGPT, будуть інструментом для швидкого розвитку, але не заміною.

Штучний інтелект, безумовно, може бути корисним у виконанні різних освітніх завдань, таких як оцінювання, забезпечення персоналізованого навчального досвіду та навіть надання відповідей на запитання студентів. Однак вчителі виконують життєво важливу роль у підтримці соціального та емоційного розвитку учнів, пропонуючи їм керівництво, мотивацію та адаптуючи навчання під індивідуальні потреби кожного учня. Ці аспекти навчального процесу важко замінити штучним інтелектом.

До того, навіть якби ШІ замінив деякі навчальні завдання, важливо враховувати потенційний вплив на суспільство. Вчителі відіграють важливу роль у наших громадах, і заміна їх ШІ може мати значні соціальні та економічні наслідки.

Тому, хоча штучний інтелект може продовжувати інтегруватися в освіту різними способами, малоймовірно, що він повністю замінить вчителів у найближчому майбутньому».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кабінет Міністрів України (2020) Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні (від 2 грудня 2020 р. № 1556-р) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text

2. Кабінет Міністрів України (2021) Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021 – 2024 роки (від 12 травня 2021 р. № 438-р) URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text

3. Коцовський В. М. Методи та системи штучного інтелекту. Конспект лекцій. Ужгород, 2016. 76 с.

4. Содоль О. Потенціал штучного інтелекту у вищій освіті. URL: https://nubip.edu.ua/node/126807.

Каптур Галина
кандидатка філологічних наук,
доцентка, доцентка кафедри теорії
і методики початкової освіти
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОВОЗНАВЧИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ

Формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ безпосередньо залежить від якості організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, зокрема створення в них сприятливих умов та належної методичної системи навчання. Відтак виникає необхідність визначення й обґрунтування лінгводидактичних засад формування лінгвістичної компетентності здобувачів вищої освіти [3].

Лінгвістична компетентність майбутніх учителів початкових класів НУШ формується в процесі навчання мовознавчих освітніх компонентів.

Основним є освітній компонент «Сучасна українська мова з практикумом», вивчення якого триває протягом двох років. Основні

завдання компоненту: поглибити знання здобувачів освіти з української мови на всіх мовних рівнях (фонетична система, лексичний склад, особливості словотвору й морфеміки, граматична будова, орфографія й пунктуація); засвоїти норми української літературної мови; підвищити рівень культури усного й писемного мовлення; сприяти збагаченню лексичного запасу майбутнього вчителя початкових класів НУШ фаховою термінологією; виробити уважне й критичне ставлення здобувачів освіти до власного й чужого мовлення [3].

Вибірковий освітній компонент «Практикум з українського правопису» покликаний поглибити у здобувачів освіти здобуті знання в процесі засвоєння української мови у школі. Основне завдання освітнього компонента – узагальнення питань фонетики й граматики; повторення матеріалу з орфографії й пунктуації; тренування практичних умінь і навичок, закладених у школі. У результаті засвоєння вибіркового компонента здобувач освіти повторює й поглиблює знання лінгвістичної теорії; вчиться оперувати лінгвістичною термінологією; удосконалює навички грамотного письма й усного мовлення.

На завершальному етапі вивчення сучасної української мови на І (бакалаврському) рівні вибірковим освітнім компонентом є «Лінгвістичний аналіз художнього тексту», що має на меті віднаходити й описувати систему категорій тексту, визначати специфічні мовні складники змісту й форми. Він є загальнофілологічним компонентом, що підсумовує знання з вивчених мовознавчих циклів, виробляє навички тлумачення глибинних смислів у текстах різних жанрів і стилів. Лінгвістичний аналіз демонструє інноваційні підходи, технології структурної організації тексту, враховуючи сучасну теоретичну базу лінгвістики тексту. Завдання освітнього компонента: ознайомлення з основними поняттями, принципами, правилами й методиками лінгвістичного аналізу тексту; вироблення професійних навичок аналізу мовної та смислової організації художнього й нехудожнього текстів; оволодіння методикою цілісного й часткового лінгвістичного аналізу

тексту; вироблення вмінь інтегрувати текст одиницями різних рівнів [1].

У педагогічному дискурсі розробники сучасної методики навчання української мови (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, Л. Мамчур, М. Пентилюк, О. Семеног, І. Хом'як та ін.) [3] надають перевагу текстовій основі навчання мови, оскільки, на їх думку, на основі тексту як комунікативної одиниці мови формується система мовних понять, пізнаються мовні явища та засоби, а відтак формується лінгвістична компетентність, оскільки мовна теорія засвоюється не у вигляді окремих понять і правил, а цілісно в практично-діяльнісній формі на основі дібраних навчальних текстів, різноаспектній роботі з ними та побудові на їх основі власних висловлень різних типів, стилів і жанрів мовлення. Текст також є засобом долучення здобувачів освіти до матеріальної й духовної культури українського народу, його історії, звичаїв, розвитку духовного світу особистості, її національної свідомості.

Робота з текстом передбачає такі аспекти: аналіз готових (зразкових) текстів, робота з науковим текстом підручника та побудова власних висловлень різних типів, стилів та жанрів мовлення. На сучасному етапі виокремлюють такі функції тексту: текст як дидактична одиниця, мовна одиниця, одиниця культури та мінімальна одиниця спілкування, текст як дискурс [2, с. 227].

Текстоцентричний підхід – це використання тексту як основного дидактичного матеріалу, засобу засвоєння мови, створення власних висловлень (текстів) у конкретній мовленнєвій діяльності [1]. Робота з текстом охоплює два аспекти: аналіз готових текстів і створення власних висловлень різних типів, стилів і жанрів мовлення. Майбутні учителі початкової школи повинні вміти аналізувати, інтерпретувати, досліджувати і створювати різностильові тексти змістовно глибоко й аргументовано, структурно чітко й послідовно, дотримуючись пунктуаційних і орфографічних норм сучасної української літературної мови.

Не менш важливим є словоцентричний підхід, який реалізується в процесі формування лінгвістичної компетентності майбутніх

учителів початкових класів НУШ шляхом фонетичного, лексичного, морфологічного аналізу слів, добору слів для ілюстрування того чи іншого граматичного правила.

Соціокультурний підхід є важливим у процесі формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ, він орієнтує здобувачів освіти на цілісне уявлення про мову як національно-культурний, соціальний феномен. Г. Шелехова вбачає у змістовому наповненні соціокультурного підходу трансформацію відомостей з мови, літератури, історії та інших предметів, власного життєвого досвіду в особистісно неповторний погляд на життя, у переконання, світоглядні установки, ідеали, у знання культурних реалій, які забезпечують органічне входження в суспільство, визначення свого місця в ньому, реалізацію потенційних можливостей особистості [4, с. 5]. Тому для роботи з лінгвістичним матеріалом потрібно ретельно добирати тексти, спрямовані на формування патріотичних, морально-етичних, екологічних переконань та естетичних смаків, на розширення інтелектуального світобачення, власного життєвого досвіду здобувачів освіти, на реалізацію потенційних можливостей особистості в суспільстві.

У дослідженні соціокультурний підхід передбачає, що становлення лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ неможливе без урахування рівня духовної, інтелектуальної та особистої культури, поваги до рідної мови, соціальних умов, комунікативного середовища, в якому виріс і сформувався чи в майбутньому працюватиме здобувач освіти.

Під час розроблення технології формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ з-поміж сукупності загальнодидактичних принципів важливо виокремити принципи як методичні орієнтири в реалізації запропонованої методики формування лінгвістичної компетентності здобувачів вищої освіти, а саме: науковості, систематичності й послідовності, наступності й перспективності, практичної спрямованості, наочності, співтворчості й партнерства.

Бажаного результату формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ можна досягнути за умови ефективного поєднання традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів навчання сучасної української літературної мови, які допоможуть визначити способи досягнення освітньої мети, з'ясувати результативні шляхи засвоєння нових знань.

Ефективність упровадження інтерактивного й інноваційних (ділові (рольові, операційні) ігри, метод кейсу, метод проєктів) методів навчання дають змогу активізувати освітній процес, сприяють глибокому засвоєнню інформаційного обсягу освітніх компонентів, навчають моделювати ситуації, максимально наближені до реального життя, будувати й виголошувати власні висловлювання, доводити чи спростовувати їх, наводячи переконливі аргументи, вибудовувати проєктну діяльність. У процесі такої комунікативної взаємодії здобувачі освіти навчаються критично мислити, в них розвиваються вміння й навички формулювати власну думку, будувати висловлювання й виголошувати його, доводячи й аргументуючи власний погляд, а це забезпечує їхню готовність до спілкування з учнями.

Формуванню в здобувачів освіти професійної лінгвістичної компетентності сприяє впровадження ефективної системи вправ і завдань.

Отже, вивчення й узагальнення теоретичних здобутків науковців у галузях психології, педагогіки, лінгводидактики уможливило обґрунтування лінгводидактичних засад формування професійної лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ у процесі вивчення мовознавчих освітніх компонентів, складниками яких визначено: сучасні підходи; загальнодидактичні принципи навчання; специфічні принципи навчання; форми, методи, прийоми, засоби навчання; форми навчання; технології формування професійної лінгвістичної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каптур Г. А. Художній текст як засіб формування творчо-

естетичних цінностей у майбутніх учителів початкових класів. *Наукові праці національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 42. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. С. 216–220.

2. Мамчур Л. І. Текст як засіб формування комунікативної компетентності учнів. *Теоретична і дидактична філологія*. 2010. Вип. 8. С. 222– 231.

3. Семеног О. М. Навчання української мови і літератури у вимірах ключових компетентностей: методичний посібник. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 212 с.

4. Шелехова Г. Т. Урахування сучасних підходів до навчання української мови учнів 8-9 класів ЗНЗ. *Українська мова і література в школі. 2015*. № 2. С. 2–7.

Лариса Касьянова
учитель початкових класів,
керівник методоб'єднання
Уманська початкова школа № 3
Уманської міської ради
Черкаської області
м. Умань

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМАНСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ №3

У перекладі з грецької мови «інновація» означає оновлення, новизна, зміна. Головна мета інноваційної освіти – збереження і розвиток творчого потенціалу дитини, а також її всебічний розвиток.

«Школа – учителем стоїть», – ці слова великого українця Івана Франка наша школа сьогодні бере на озброєння. Завдання нашої школи – розвивати кожну дитину як неповторну індивідуальність. З огляду на це велике значення має формування в учнів творчого

потенціалу, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності, вміння ставити й вирішувати нові проблеми.

Педагоги нашої школи вважають, що життєву компетентність як інтегративну системну властивість особистості учня повинні розвивати всі навчальні предмети і всі заняття – в урочний та позаурочний час, які передбачені навчально-виховним процесом школи.

Нові підходи у сфері освіти – це вдосконалення та чітка організація у навчанні учнів. Як наслідок, розробка альтернативних систем навчання, авторських методик вимагають від учителів вміння працювати у творчому режимі, нестандартних напрямках, опановувати специфічні форми і методи орієнтації будь-якого навчального курсу на розвиток життєвих компетентностей учнів, їх талантів і обдарованості. Кожен учитель замислюється над проблемою: яким має бути сучасне навчально-виховне заняття, як організувати і провести його, щоб отримати максимальну віддачу?! [1, с. 6–10].

Більшість вчителів нашої школи погоджується з тим, що слід переходити від «передавання знань» до «навчання жити». Адже початковою школою освіта не закінчується, а лише починається. Не самі знання мають бути метою школи, а учень, який вважає знання, інтелект, духовний розвиток цінностями.

І звісно школа починається з уроку – це ключовий елемент навчально-виховного процесу. Від якості проведення уроку безпосередньо залежить якість викладання предмету і як наслідок якість отриманих навчальних досягнень учнів. Сучасний урок вимагає постійної модернізації та вдосконалення. Тільки творчий підхід до уроку з урахуванням нових досягнень у галузі педагогіки, психології та передового досвіду забезпечить високий рівень викладання. Учитель знаходиться у постійному пошуку шляхів, що допоможуть зробити урок змістовним, цікавим, інформативним, корисним, результативним, таким, щоб ніхто з учнів не залишився байдужим, кожен мав змогу реалізувати себе та відчути власну

причетність до всього, що відбувається на уроці. Тому дати якісний урок- доволі складно навіть для досвідченого педагога.

Отож, для підвищення якості знань учнів вчитель повинен доповнювати урок, як основну форму, іншими формами організації педагогічного процесу. Цими додатковими формами можуть бути екскурсії, консультації, додаткові заняття, а також допоміжні форми, які спрямовуються на задоволення багатосторонніх інтересів і потреб. У нашому навчальному закладі освітній процес будується на засадах взаємоповаги, врахуванні індивідуальних особливостей кожного вихованця, створенні комфортних умов для розвитку компетентної особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України. В Уманській початковій школі № 3 різноманітний за віком професійний склад педагогів: це і досвідчені, і молоді вчителі. Кожен з них розуміє, що інновації – основа розвитку школи і необхідно жити за законами майбутнього, адже школа формує засади цього майбутнього, реалізуючи нагальні запити суспільства, виховує компетентну особистість. У той же час ми розуміємо, що урок - це жива клітина освітнього процесу. Він, як і весь освітній процес у навчальному закладі, обумовлений соціально-економічними потребами суспільства, рівнем його розвитку, конкурентноздатності його економіки, моральними цінностями суспільства.

Прагнення вчителів загальноосвітньої школи досягти найкращих результатів у розв’язанні освітніх завдань спонукає їх до створення нестандартних уроків. Кожний нетрадиційний урок має свою композицію та свій сценарій. Побудова нестандартного уроку – справа непроста, це під силу вчителю, який досконало володіє традиційними дидактичними методами і прийомами навчання, відзначається творчим підходом до організації навчальної діяльності. Цікаво реалізуються нестандартні уроки вчителями Ніколіч І. М., Долобан О. О. – інтегровані уроки, уроки-конференції, уроки-подорожі. Касьяновою Л. А., Осіяненко Н. М., Прищепою Н. В., Тихонюк Н. Б. – уроки-конкурси, уроки-презентації, уроки-бенефіси.

Ефективно використовуються різноманітні уроки педагогами – членами методоб’єднання вчителів початкових класів, головою якого

є Касьянова Л. А., а саме: уроки – конкурси учнівських проєктів, уроки-дослідження, уроки-творчі лабораторії, уроки-портрети, уроки-екскурсії. Уманська початкова школа № 3 як перший ступінь освітнього процесу, розпочинає забезпечення оволодіння учнями базових навичок і фундаментальних процесів: читання, письмо, мовлення, математичні поняття та дії. Вчителями Прилипко Л. І., Маріковською С. Г., Фрай Л. М.,Семенюк Л. І. вдало проводяться нетрадиційні уроки типу: урок-композиція, урок-казка, урок-подорож, урок- віночок, урок-засідання.

Навіть на групі продовженого дня Кокоруза Т. Б. намагається організувати освітній процес за допомогою проєкних технологій, щоб забезпечити інтеграцію предметних знань і вмінь із різних предметів і видів діяльності та ігрових технологій, які формують навички розв'язувати творчі завдання на основі вибору альтернативних варіантів.

Вчитель, який проводить нестандартний урок, перш за все спрямовує свою роботу на розвиток соціально-психологічної готовності дитини до життя, що передбачає вміння:

- приймати рішення та робити вибір;
- бути свідомим громадянином цілого світу;
- співпрацювати з іншими людьми;
- завжди працювати якісно;
- виявляти ініціативу;
- працювати з великим обсягом різноманітної інформації, самостійно здійснювати її пошук, обробку, аналіз і зберігання;
- бути свідомим того, що існують різні цінності [2, с. 25-29].

Активно використовуються інтерактивні методи навчання, які сприяють розвиткові комунікативних умінь і навичок учнів, їхньої пізнавальної діяльності, установленню емоційних контактів між учасниками освітнього процесу. Вчителі створюють такі умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою інтелектуальну спроможність, що робить урок продуктивним.

Інноваційні заняття, на яких використовуються інформаційно-комунікаційні технології, стали все частіше проводитися в освітньому

закладі. Для уроку, години спілкування педагогами закладу розробляються дидактично виважені мультимедійні презентації, відшукуються відео, тобто використовуються всі можливості Інтернету, які роблять заняття насиченим, високоефективним і сприяє залученню школярів до активної пізнавальної діяльності.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання в Уманській початковій школі № 3 відкрило учням доступ до нових джерел інформації, дало змогу розширити можливості самостійної роботи, знайти нові шляхи для творчості, пошуку й закріплення професійних навичок. Для педагогів використання інформаційно - комунікаційних технологій дозволило реалізувати сучасні форми і методи навчання і виховання. Вчителі отримали додаткові можливості для підтримки й спрямування розвитку особистості учнів, формування їхніх життєвих компетенцій.

Сучасний світ змінюється з кожним днем, стає все більш прогресивнішим і цивілізованішим, удосконалюються сучасні технології. Тому ми, вчителі, повинні змінювати підходи до викладання форм і методів навчання в початкових класах. Ми маємо не тільки встигати за сучасною ерою «комп'ютеризації і механізації», а в деякій мірі її випереджувати.

Застосування інноваційних технологій у навчанні дозволяє зацікавити школярів, зрозуміти, що корисного вони справді виносять з уроків. Жодна з вищеперерахованих інноваційна технологія не є досконалою і наштовхує учителів нашої школи на нові роздуми та пошуки. Сучасні методи викладання – невід'ємна складова педагогічної діяльності, що допомагають сформувати інтерес до навчання учнів нашого закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інновації в освіті: необхідність, сутність, зміст / Т. Пантюк та ін. *Молодь і ринок*. 2020. № 6 (185). С. 6–10.

2. Бондаренко Т. Дидактичні умови застосування інтернет-технологій в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 25. С. 25–29.

3. Матковський Й., Цепла Л. Ефективність інновацій в освіті. *Директор школи*. 2006. № 27–28. С. 7–8.

Килимниченко Ірина
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Торчинська Тамара
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Пріоритетом сучасної мовної освіти, що гарантує її високу якість, стає навчання, орієнтоване на формування у школярів комунікативних умінь та навичок: уміння спілкуватися, слухати і чути партнера, співпрацювати, вільно, чітко і зрозуміло висловлювати свою точку зору, відстоювати власну позицію, аргументовано переконувати інших, бути толерантним до різних думок.

Сучасні вимоги до шкільної мовної освіти зумовлюють відхід від традиційного вивчення мови, яке обмежується засвоєнням теоретичних знань та правил правопису, і спрямування шкільного мовного курсу на формування комунікативної компетентності учнів. Особливої актуальності набуває формування комунікативної компетентності учнів початкової школи. Адже молодший шкільний вік надзвичайно сприятливий для оволодіння комунікативними

уміннями та навичками, оскільки в дітей цього вікового періоду легко формуються мовленнєвий слух та артикуляція, вони залюбки засвоюють нові слова і сталі вислови, оволодівають лінгвістичними конструкціями, виявляють інтерес і чутливість до мовних явищ, прагнуть до спілкування і швидко набувають мовленнєвого досвіду.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання молодших школярів української мови передбачає уточнення змісту і результатів навчання, добір ефективних методів, прийомів, форм організації навчальної взаємодії, оновлення дидактико-методичного супроводу освітнього процесу, запровадження нових підходів до перевірки та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Під час навчання мають бути створені умови для позитивного розвитку, психологічного комфорту, творчої реалізації. Необхідно розвивати в учнів мовленнєву пам’ять, мовне чуття, тобто вміння наслідувати традиції використання мовних одиниць, коли необхідно відтворити особистий погляд в усному та писемному мовленні.

Стандартизована освіта визначає нові підходи до навчання української мови. Відповідно до чинних програм з української мови головною метою курсу є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності, вироблення вмінь працювати з текстами, здійснювати пошук інформації з різноманітних джерел, використовувати її в самостійно створених текстах різних типів, стилів і жанрів, оскільки текст є найвищим щаблем мовної системи, найвагомішим чинником комунікативного та інформаційного впливу.

Ще в XIX столітті педагоги та лінгвісти зазначали важливість взаємозв’язку шкільної мовної освіти з реальними потребами життя. Серед них ми виділяємо М. Бунакова, Ф. Буслаєва, І. Срезневського, К. Ушинського. Сучасні відомі науковці О. Біляєв, О. Васильєва, М. Вашуленко, Т. Ладиженська, Л. Скуратівський виступають за перебудову шкільного курсу мови з урахуванням компетентнісного і комунікативно-діяльнісного підходів до її вивчення. На комунікативній спрямованості уроків української мови й мовлення

наголошують М. Вашуленко, Г. Дерев'янко, С. Дубовик. Сучасні дослідники (С. Дубовик, М. Вашуленко, О. Савченко, Я. Кодлюк, О. Мельничайко, Л. Скуратівський та ін.) вирішують проблему вдосконалення шкільних підручників для початкової школи, впровадження інноваційних технологій навчання з метою ефективного впливу на формування комунікативної компетентності молодших школярів, визначають дидактичні умови організації співпраці учителя й учнів початкової школи.

Комунікативна компетентність посідає особливе місце серед творчих проявів молодших школярів. Вона вимагає роботи таких складових літературно-творчих здібностей, як сприймання, мислення, творча уява, мовлення, дає змогу одночасно розкритися почуттєвій та інтелектуальній сфері молодшого школяра. Саме у цей період активно розвиваються дар фантазувати, помітно виявляється допитливість, формується вміння спостерігати, порівнювати, критично оцінювати діяльність [4, с. 24-26].

У молодшому шкільному віці відбувається активний розвиток уявлень і фантазії, яскраво виражена допитливість і зацікавленість дітей, формуються вміння та навички здійснювати спостереження, порівняння, давати оцінку власної діяльності. Важливим в освітньому процесі підбирати такі форми, методи та засоби роботи, які визначатимуть у навчанні провідне місце учнів, враховуючи їхні потреби, інтереси, запити та цінності, які є суб'єктами освітнього процесу.

Формування мовленнєвих умінь і навичок, набуття мовленнєвої компетенції під час засвоєння мовної системи – це головні завдання навчання мови. Мовленнєва компетенція виявляється у виробленні вмінь користуватись усною і писемною мовою, багатством її засобів виразності залежно від цілей та завдань висловлювання та сфери суспільного життя [2, с. 95-98].

Рідна мова є основним предметом у системі освітньої роботи в початкових класах. Її особливе місце серед інших навчальних дисциплін визначається тим, що саме від загальномовної і мовленнєвої компетентності школярів безпосередньо залежать їхні

успіхи в опануванні знань з усіх шкільних предметів, зростання їхнього культурного рівня, кругозору.

Саме за допомогою засобів мови, початкових знань про діалектичні особливості її побудови у молодших школярів закладаються умови усвідомлення слова не тільки як духовної, а й матеріальної одиниці, формується любов до рідної мови, історії, культури і літератури свого народу.

«В руках педагога, – писав В. О. Сухомлинський, – слово є могутнім засобом, здатним піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні і вічні джерела любові до землі своїх предків…» [5]. Формування мовленнєвої компетенції учнів є досить актуальною проблемою сьогодення і одне з основних завдань учителя початкових класів як громадянина і патріота України. Тому першочергове завдання вчителя початкових класів – забезпечити формування мовленнєвої компетентності учнів як основи комунікативної. Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям.

У молодшому шкільному віці закладається фундамент культури мислення, мовлення і спілкування, розвиваються комунікативні здібності, пізнавальна активність, образне творче мислення.

Саме початкова школа покликана сформувати в дітей інтерес до краси і мудрості живого слова, його значущості у житті людини. Через слово учні пізнають і розуміють закони мови, роль її краси, виразності, багатства і складності. Словами позначають конкретні предмети та абстрактні поняття, виражають почуття і наміри.

Оскільки комунікативно-мовленнєві вміння – це «…здатність мовця забезпечити правильне застосування словесних і невербальних засобів з метою ефективної взаємодії з учасниками акту спілкування» [1, с. 10 - 33], то сьогодні визначено перелік комунікативних умінь, якими повинні оволодіти учні початкової школи:

– уміння ставити запитання, висловлюючи подив, сумнів;

– уміння констатувати факт, виражаючи погодження, судження, наслідок;

– уміння заперечувати, висловлюючи відмову, заперечення;

– уміння спонукати до дії через запрошення, наказ.

Питання комунікативно-діяльнісного підходу до змісту й процесу навчання мови, можливість засвоєння молодшими школярами різних аспектів мови як засобу спілкування, усвідомлення суспільної ролі мови та її функцій, що реалізуються в мовленні кожної людини, порушуються останнім часом на всіх рівнях – лінгвістичному, психологічному, педагогічному.

Серед форм роботи, що сприяють формуванню комунікативних умінь, зосереджуємо увагу на таких:

– відтворення змісту прослуханого або прочитаного тексту за питаннями, щоб потім переказати його в цілому;

– переказ прочитаного з використанням ілюстрацій до тексту, що наочно вказують послідовність змісту;

– створення ілюстрацій до опрацьованого тексту з наступним переказуванням його;

– переказ за поданим планом;

– розповіді учнів про побачене, пережите.

Шлях до мовленнєвого розвитку лежить через розуміння прочитаного чи заслуханого тексту й передбачає активізацію різних видів мовленнєвої діяльності школярів. Водночас у процесі спілкування формуються уявлення особистості про себе, осмислення своїх вчинків та їх результатів.

Отже, розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь є досить складним процесом. У моделюванні освітнього процесу на уроках рідної мови мають бути різні технології навчання, діалогічні та монологічні форми спілкування, ігрові ситуації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаровська О. Формування комунікативних умінь молодших школярів на уроках з української мови. *Початкове навчання та виховання*. 2005. №10. С. 10–33.

2. Бих І. Мовно-мовленнєвий розвиток учнів початкових класів як необхідна умова успішного навчання. *Магістр*. 2005. Вип. 1. С. 95– 98.

3. Большакова І. Ситуативна навчально-мовленнєва діяльність школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2012. № 10. С. 9–11.

4. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови. *Початкова школа.* 2003. №11. С. 24– 26.

5. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 1987. №7. С. 52– 62.

Кирилюк Вікторія
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Мисліцька Наталія
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
науково-природничих
та математичних дисциплін
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м.Вінниця

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ АСТРОНОМІЧНИХ ПОНЯТЬ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Стрімке поширення технологій, наявність новітніх технічних пристосувань, Інтернету, доступного з різноманітних носіїв, надають можливість по-різному працювати з інформацією. Процес масової діджиталізації, що розпочався в XXI столітті, допоміг сформуватися

імерсивним технологіям і досягти певного рівня реалізації. З настанням цього етапу розвитку, словосполучення «віртуальна та доповнена реальність» втрачає своє історичне філософське значення і стає позначенням технології. Сформувалися стійкі напрямки застосування VR та AR: візуалізація наукових даних, проектування і будівництво, архітектура, візуалізація Big Data, медицина, освіта, мистецтво, розваги, культурно-масові заходи, віртуальні екскурсії тощо. Потенціал застосування цих технологій несе в собі багатий філософський, культурологічний і психологічний зміст. Обрана тема є актуальною, оскільки внаслідок збільшення інтерактивності шляхом впровадження цифрових імерсивних інструментів відбувається все масовіше залучення сучасної молоді до VR та AR.

Використання і впровадження імерсивних технологій в освіті вивчають науковці як зарубіжних країн (C. E. Hughes, C. B. Stapleton (США), L. Morgado (Португалія), Kim JL Nevelsteen (Швеція) та інші), так і України (Боса В. П., Буров О. Ю., Гриб'юк О. О., Заболотний В. Ф.,Ковальчук О. І., Крюкова Є. С., Литвинова С. Г., Пінчук О. П., Сипченко О. М., Соколюк О. М., Сороко Н. В. та інші). Найбільшої уваги питанням імерсивних технологій надають науковці Інституту цифровізації НАПН України.

Наразі триває пошук методів, прийомів, способів та засобів реалізації прийомів візуалізації на основі хмарних сервісів, а також елементів імерсивних технологій в освітній процес. Саме тому проблема розробки сучасних дидактичних засобів для візуалізації навчальної інформації, а також засобів і прийомів занурення учнів у VR-та AR-реальність під час вивчення предметів освітньої галузі «Природознавство» взагалі і, інтегрованого курсу «Я досліджую світ» зокрема, є актуальною.

Нами адаптовуються та використовуються різні цифрові інструменти, платформи та мобільні додатки для формування в учнів початкової школи важливих астрономічних понять.

В попередніх публікаціях нами описувались розроблені авторські дидактичні ігрові завдання на платформі LearningApps [1], [2]. Наразі ми розробляємо дидактичні завдання для організації навчальної

діяльності учнів при роботі з мобільними додатками, які реалізовують доповнену реальність для астрономічних спостережень і досліджень. Нижче наводимо приклади таких завдань на основі мобільного додатку SkyView. Так, для учнів 1 класу пропонуємо наступні завдання:

- **«Спостерігаємо за зорями»:** Учень індивідуально обирає небесну зорю для спостереження і повинен відстежувати її розташування на небосхилі впродовж тижня або місяця. Для звітування пропонуємо зберігати відповідні світлини, робити замальовки або вести щоденник спостережень.
- **«Пошук сузір'їв»:** Пропонуємо учням віднайти на небі відомі сузір'я, наприклад, Велику Ведмедицю, Оріона, зодіакальні сузір’я. Завдання може виконуватись як індивідуально, так і в парах.
- **«Місячні пригоди»:** Спостерігайте за змінами фаз Місяця впродовж одного місяця. Пропонується накреслити або зробити аплікацію різних фаз Місяця.

Нами також розроблено завдання для учнів 2-4 класів. Оскільки інтерфейс додатку має англомовний формат, є можливість формувати ще й компетентність спілкування іноземною мовою. Створюємо відповідні термінологічні астрономічні словнички до кожного звіту.

З використанням даного додатку також є можливість організувати групові проєкти, де учні разом можуть спостерігати за небесними об’єктами; проводити тематичні уроки, присвячені різним астрономічним явищам. Також можна створити класний блог або стенд, де учні можуть ділитися своїми спостереженнями і результатами досліджень.

З нашого досвіду виокремимо наступні переваги використання SkyView у навчальній діяльності:

- візуалізація: додаток надає можливість візуалізації небесних тіл і явищ;
- інтерактивність: учні можуть самостійно спостерігати за небесними тілами;
- мотивація: вивчення астрономії стає більш цікавим і захопливим процесом;

- доступність: є можливість використовувати як в класі, так і вдома.

Використання SkyView робить вивчення астрономії цікавим і доступним для дітей будь-якого віку. Це не лише допомагає їм розширити свої знання про космос, але й розвиває спостережливість, уяву і творчі здібності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заболотний В. Ф., Мисліцька Н. А. Формування уявлень у молодших школярів про природничо-наукову картину світу: інноваційні технології: монографія. Вінниця, 2020. Нілан-ЛТД. 161 с.
2. Кравчук Ю. В., Янчук Т. В. Використання он-лайн ігр для реалізації наступності у формуванні уявлень у дітей про природу планети земля та всесвіт // «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи», 12–13 листопада 2020, № 6. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17109/1/Kravchuk-Yanchuk.pdf
3. Пінчук О., Лупаренко Л. Дидактичний потенціал використання цифрового контенту з доповненою реальністю //Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. 2022, С. 39-57.

Коберник Галина
кандидатка педагогічних наук,
професорка, професорка кафедри
теорії початкового навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
м. Умань

ФОРМУВАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ У СОБІ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В умовах сьогодення у суспільства все гостріше виникає потреба в особистості, яка здатна продуктивно розв'язувати складні соціальні та економічні проблеми, приймати самостійні рішення, бути впевненою у своїх силах, можливостях, здібностях.

Сучасними психолого-педагогічними дослідженнями стверджується, що молодший шкільний вік є сензитивним для формування особистості, здатної досягати успіху і знаходити можливості для реалізації власного творчого потенціалу, не боятися припускатися помилок, бути самостійною і впевненою в собі людиною.

Окремі аспекти проблеми впевненості знайшли висвітлення у працях, спрямованих на вивчення полярних до впевненості якостей та станів: невпевненість, феномен та психолого-педагогічні основи подолання якої у старших дошкільнят, молодших школярів та підлітків стали об'єктом вивчення багатьма науковцями (С. Коляденко, Т. Місюріна, С. Чопик); тривожність; сором'язливість та особливості поведінки і методи виховання сором'язливих дітей (І. Степаненко, О. Суходольська та ін.). Усі вони вважаються негативними проявами особистості.

Вивчення та аналіз як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць дає змогу виокремити два основні напрями в дослідженні впевненості: по-перше, впевненість в собі як риса особистості, що досліджується за допомогою питальників; по-друге, впевненість у

правильності власних суджень, яка вивчається на матеріалі виконання когнітивних завдань різного рівня складності [3].

Варто підкреслити, що у філософській, педагогічній, соціально-психологічній літературі поняття “впевненість у собі” розглядається у найрізноманітніших аспектах, а саме:

– як одна з базових характеристик особистості та необхідна складова соціальної компетентності;

– як принцип існування самосвідомості та необхідна умова формування зрілої особистості;

– як механізм становлення активного буття, самопізнання та саморегуляції;

– як прояв ціннісного самоставлення, довіри до себе та показник гармонійного зв’язку зі світом;

– як детермінанта творчого процесу; прояв здатності до творчої самореалізації в життєдіяльності;

– як результат упровадження в педагогічну практику гуманістичної педагогіки.

Вивченню впливу впевненості на організацію розумової діяльності присвячені дослідження Г. Костюка, який до складових упевненості в собі відносить прийняття себе та позитивне ставлення до себе, наявність навичок упевненої поведінки, а також високу стабільну самооцінку власного поведінкового репертуару та віру в його ефективність. Свою конкретизацію ставлення до себе знаходить у поняттях самооцінки, самоповаги, самозадоволення, почутті власної гідності та впевненості в собі [2].

Актуальною є думка О. Смаглій, який розглядає впевненість як складний за своєю структурою психічний стан особистості, що характеризується пізнавальними, емоційними та вольовими компонентами. Людина, впевнена в собі, на його погляд, об’єктивно сприймає дійсність, чітко розуміє завдання, а іноді й засоби його досягнення, здатна передбачати успіх своєї діяльності. Як зазначає фахівець, упевненість спонукається надією, є активним, емоційно забарвленим вольовим станом, який супроводжується почуттям бадьорості та життєрадісності [5, с. 169].

Серед сучасних дефініцій психологічного змісту поняття впевненості в собі можна виокремити загальну позицію: впевненість у собі – це прийняття своїх дій, рішень, тобто прийняття себе [4; 5].

Ми ж, спираючись на особистісно-орієнтований підхід у вихованні й навчанні, будемо розглядати впевненість як сутнісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, як переживання людиною своїх можливостей, адекватних до тих задач, що стоять перед нею в житті, а також до тих, що вона ставить перед собою сама. Упевненість у собі в будь-якому виді діяльності має місце тоді, коли самооцінка людини відповідає її реальним можливостям.

Ефективність виховання впевненості в собі значною мірою залежить від визнання дорослими значущості її формування в перші десять років життя дитини. На залежність образу-Я зростаючої особистості від того, як оточуючі її сприймають, вказує І. Бех [1].

Впевненими людьми не народжуються, а стають. Бо впевненість у собі – не вроджена якість, а та, яка формується протягом життя і характеризує здатність особистості усвідомлювати власну спроможність розв’язувати доступні віку завдання; адекватно оцінювати свої можливості; довіряти власному досвіду, покладатись на себе в ускладнених ситуаціях; бути переконаною у досягненні успіху.

Продуктивною технологією формування в учнів початкової школи впевненості у собі є створення ситуації успіху, яка є єдиним джерелом внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися.

Ситуація успіху – це суб’єктивний психологічний стан задоволення результатом фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища. Вона досягається тоді, коли дитина сама визначає цей результат як успіх, усвідомлює ситуацію успіху та її значущість після подолання психологічних бар’єрів невпевненості в собі.

Успіх, якщо його переживає дитина неодноразово, відкриває приховані можливості особистості, надає їй впевненості в собі, в

своїх можливостях і здібностях, створює сильний додатковий імпульс до активної роботи, сприяє становленню гідності учня. Ситуацію успіху переживають всі учні, тому головний зміст діяльності педагога полягає в тому, щоб кожен учень був успішний, що сприяє розвитку впевненості учня в собі, підвищенню самооцінки, розвитку почуття власної значимості.

Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортають роботу з різними категоріями учнів.

Учитель повинен створити джерело внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися. Він повинен створити такі умови, в яких дитина відчувала би впевненість в собі і внутрішні задоволення; він повинен пам’ятати що дитині необхідно допомагати досягати успіху в навчальній діяльності.

Використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тонусу, збільшенню продуктивності навчальної праці, а також допомогти учням усвідомити себе повноцінною особистістю.

Процес навчання за технологією створення ситуації успіху передбачає органічне поєднання трьох етапів. Перший етап, який називається «Діагностика інтелектуального фонду колективу», має на меті виявлення школяра з групи невпевнених (недостатній рівень інтелектуального розвитку, трохи лінивий до навчання, але доброзичливий і покладистий).

Другий етап – «Вибір інтелектуального спонсора» передбачає виявлення учнів, які із задоволенням будуть ділитися своїми знаннями з іншими (високий рівень інтелектуального розвитку, упевнений у своїх силах, активний і відповідальний).

Третій етап має назву «Фіксація результату і його оцінювання». Його мета полягає у створенні сприятливих умов для самовираження та самоствердження учнів, стимулювання до такого виду діяльності інших.

Створення ситуації успіху має певний алгоритм:

1. Зняття страху. Допомогає перебороти невпевненість у власних силах. («Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші шляхи вирішення проблем»).

2. Авансування успішного результату. Допомагає вчителю висловити тверду переконаність у тому, що його учень обов'язково впорається з поставленим завданням. Це, в свою чергу, переконує дитину у своїх силах і можливостях. («У тебе обов'язково вийде», «Я навіть не сумніваюсь у позитивному результаті»).

3. Прихований інструктаж дитини про способи і форми здійснення діяльності. Допомагає дитині уникнути поразки. Досягається шляхом побажання. («Можливо краще почати з ...», «Виконуючи роботу, не забудьте про...»).

4. Внесення мотиву. Показує дитині, заради чого, кого здійснюється ця діяльність, кому буде добре після виконання. («Без твоєї допомоги твоїм друзям не впоратись...»).

5. Персональна винятковість. Визначає важливість зусиль дитини в діяльності, що здійснюється або здійснюватиметься. («Тільки ти міг би...», «Тільки тобі і можу доручити...»)

6. Мобілізація активності або педагогічне виконання. Спонукає до виконання конкретних дій. («Ми дуже хочемо розпочати роботу...» «Так хочеться швидко побачити...»).

7. Висока оцінка деталі. Допомагає емоційно пережити не результат в цілому, а якоїсь окремої деталі. («Найбільше мені сподобалось у твоїй роботі...», «Найбільше тобі вдалося...»).

І головне, що необхідно вчителю, який приступає до формування в молодших школярів впевненості в собі за допомогою педагогічної технології створення ситуації успіху, – це налаштувати дитину на успіх, який обов'язково буде, забути на деякий час про її недоліки, побачити тільки перспективні лінії її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : наук. вид. Київ : Либідь, 2003. 280 с.

2. Костюк Г. С.. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 215 с.

3. Михалевська В. А. Виховання наполегливості та впевненості в молодших школярів засобами хореографічного мистецтва : методичний посібник. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 186 с.

4. Психологічні механізми зародження, встановлення та здійснення особистості / С. Д. Максименко, В. В. Клименко, А. В. Толстоухов. Київ : Видавництво європейського університету, 2010. С. 12–18.

5. Смаглий Е. И. Проявление и формирование психического состояния уверенности: дисс. … канд. психол. наук : 19.00.01. Донецк, 1989. 196 с.

Комар Ольга
докторка педагогічних наук,
професорка, завідувачка
кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК УСПІШНІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема інтелектуального розвитку і виховання школярів здавна була в центрі уваги психологів, педагогів, методистів, учителів-практиків. Вивчення інтелекту, інтелектуального розвитку особистості та можливостей проєктування та стимулювання інтелектуального розвитку є найактуальнішими проблемами філософських, педагогічних, психологічних досліджень. Адже успішна діяльність особистості, особливо навчально-пізнавальна,

творча передбачають наявність інтелектуальної складової діяльності. Інтелект асоціюють з успішністю у діяльності. Саме рівень інтелектуального розвитку особистості є показником не лише когнітивного, а й цілісного розвитку особистості.

Вивчення інтелекту та його структури у психології розглядають у контексті чотирьох основних підходів: психометричного (Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Р. Кетелл, Дж. Равен, Ч. Спірмен, Л. Терстоун), когнітивного (Т. Бейтс, Х. Гарднер, Ж. Піаже, Р. Стернберг), нейропсихологічного (Г. Айзенк, Д. Молфезе, С. Стоуф, Е. Шафер, Р. Хайер), соціокультурного (Л. Венгер).

Проблеми розвивальної освіти та розвитку особистості у процесі навчання розкриваються у працях Й. Песталоцці, А. Дістервега, Д. Дьюї, В. Зінченка, С. Максименка, науковців С. Гончаренка, Г. Костюка, С. Сисоєвої, В. Сухомлинського та ін.

Проблема розвитку особистості, її інтелектуальних можливостей є надзвичайно актуальною на сучасному етапі реформування освіти.

Інтелект у психології визначається як «сукупність здібностей, що характеризують рівень, якість мислительних процесів особистості» [3, с. 249].

Інтелект − це складна структура, всі компоненти якої (сприйняття, пам’ять, мислення) взаємопов’язані. Центральне місце належить здатності виконувати різні операції логічного мислення: аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація, абстрагування.

Вирішальне значення для системи початкової освіти має формуючий аспект предмета математики, широкі його можливості для інтелектуального розвитку особистості. Важливою частиною проблеми інтелектуального розвитку учнів і необхідною умовою її вирішення є прищеплення школярам логічної грамотності.

Під логічною грамотністю ми розуміємо вільне володіння комплексом елементарних логічних понять і дій, які становлять азбуку логічного мислення для її розвитку.

Не можна розраховувати на те, що учні самостійно навчаться виділяти логічну форму в математичному змісті освіти. Скажімо, під час розв’язування текстових задач вони не набувають спонтанно

вміння складати і розв'язувати рівняння, тобто виділяти математичну форму й оперувати нею. Співвідношення між логікою і математикою можна зобразити у вигляді паралелограма, діагональ якого − сума двох складових: логіки і власне математичного змісту. Школярів ознайомлюють з «діагоналлю» вважаючи, що вони самі зможуть виділяти логічну складову.

Прийшовши до школи, дитина вже володіє певною мірою логічними поняттями і діями, як і деякими вміннями в галузі мови. Останні цілеспрямовано формуються і розвиваються впродовж декількох років шкільного навчання. Розвиток логічних умінь проходить стихійно, некеровано, що призводить до прогалин у логічній грамотності.

Оволодіння вмінням виконувати певні логічні операції не менш важливі й актуальні, ніж уміння виконувати арифметичні дії, геометричні побудови, їх можна набувати за допомогою спеціального набору навчально-розвивальних завдань, ігор, учнівських дослідно-експериментальних робіт тощо.

Формування і розвиток логічних структур мислення відповідає не тільки розвивальним, а й виховним завданням, оскільки сприяє вихованню нової культури мислення. Воно не суперечить численним висновкам психолого-педагогічних досліджень, що період 6-10 років − найважливіший у формуванні структур мислення. Тому початкову школу потрібно розглядати як перший етап великої багатопланової науково-дослідної та організаційно-практичної роботи, що спрямована на розвиток логічних понять і дій, які становлять азбуку логічного мислення. Г. Костюк зазначав: «Щоб по-справжньому оволодіти знаннями − учень повинен потрудитися над аналізом отриманих уявлень і понять, їх узагальненням і згрупуванням, над виділенням головного, знайти його серед багатьох деталей, частин і несуттєвостей» [2, с. 309].

Тому завдання вчителя − навчити дитину свідомо користуватися всіма логічними засобами при формуванні понять: аналізом, синтезом, порівнянням, узагальненням, абстрагуванням тощо, і чим краще дитина буде володіти всіма логічними операціями, тим краще

вона буде засвоювати навчальний матеріал і тим вищим буде у неї рівень інтелекту. Ось чому ця проблема ставить перед собою мету досліджувати у майбутньому необхідність розвитку логічної грамотності. Показати вплив логічних операцій на успішне засвоєння знань, умінь і навичок молодшими школярами шляхом застосування певних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващук О. В. Інтелектуальний розвиток особистості школярів у процесі вивчення природничих дисциплін URL: https://naurok.com.ua/intelektualniy-rozvitok-osobistosti-shkolyariv-u
2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. шк., 1989. 608 с.
3. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с

Комендантова Анна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник
Дудник Наталка
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Для розвитку України як демократичної держави, становлення та формування громадянського суспільства необхідно забезпечити учнів початкової школи якісною освітою та соціальними навичками. У

цьому процесі вільне володіння українською мовою, безсумнівно, має вирішальне значення. Сьогодні концепція «Нової української школи» спрямована на розвиток комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти. Соціокультурна змістова лінія початкової мовної освіти передбачає використання в мовленні зразків усної народної творчості, а отже, дослідження діалогічного мовлення молодших школярів засобами фольклору є одним із актуальних завдань у системі початкової мовної освіти.

Поняття «діалогічне мовлення» – це об'єднане ситуативно-тематичною спільністю й комунікативними мотивами сполучення усних висловлювань, послідовно породжених двома та більше співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування [4]; «особливий вид мовленнєвої діяльності, функції якої реалізуються в процесі безпосереднього спілкування між співрозмовниками в результаті послідовного чергування стимулювальних і регулювальних реплік» [4].

Фольклор відіграє важливу роль у засобах розвитку мови, зокрема в системі діалогічного мовлення.

На думку М. Вашуленка, дитина, засвоюючи «материнську» мову, водночас ознайомлюється з усною народною творчістю, фольклор, як зазначає вчений, – «це не тільки засіб розвитку мовлення, а й активний поширювач знань з історії народу» [2]. Виходячи з того, що мовленнєвий розвиток триває протягом усього життя людини, народна педагогіка виробила власний погляд на мову як на динамічну систему, яка виникає не відразу, а формується поступово.

Слушними є поради А. Богуш щодо використання усної народної творчості в процесі розвитку мовлення дітей. Так, учена наголошує на тому, що дітям варто пропонувати найкращі зразки народної мудрості – малі фольклорні жанри: колисанки, забавлянки, утішки, лічилки, примовки, заклички, приспівки, адже саме вони «легкі для наслідування, водночас уводять дитину у світ дорослого побутового життя, прилучають до споконвічних національних цінностей, традицій, звичаїв» [1, с. 12]. За твердженням А. Богуш, діти із

задоволенням слухають народні фольклорні твори, вони приваблюють малюків своїм емоційним змістом і змушують прислухатися до звучання рідної мови, збагачувати дитячий словник народними виразами, і це не випадково, «адже всі вони містять надзвичайну образність рідного слова» [1, с. 14].

Фольклор підтримує нерозривний зв'язок між сьогоденням і минулим. Крім того, фольклор є спадщиною усталених народних традицій і практик та стимулятором їхнього подальшого розвитку. Традиційність є важливою формою культури, побуту і народного життя, формою руху і дії. Навіть коли в народній творчості відбуваються певні зміни, це часто дуже тривалий процес, що охоплює десятиліття або навіть століття.

На процес збагачення мовлення дітей молодшого шкільного віку засобами фольклору впливають обставини, зокрема соціальні, соціолінгвістичні, психологічні та педагогічні. Якість цієї роботи залежить від розпізнавання та відтворення фольклорних зразків у різних сферах життя. Це пов'язано з тим, що активний словник дітей молодшого шкільного віку формується під впливом середовища, в якому вони живуть. На думку Т. Петлінської, велике значення в роботі з учнями набуває та частина лексики українського народу, котра найбільш яскраво передає самобутність і національний колорит української мови [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 398 с.

2. Вашуленко М. С. Лінгводидактичні орієнтири сучасної початкової мовної освіти в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна».* 2010. Вип. 50. С. 57–65.

3. Петлінська Т. О. Малі фольклорні твори як засіб виховання молодших школярів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості в контексті наступності дошк. та поч. освіти* :

збірник матеріалів ІІ Міжнародної конференції / за ред. О. А. Голюк. Вінниця, 2018.Вип. 7. С. 184–187.

4. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи / Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В. О. Мартиненко та ін. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.

Корицька Софія
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник
Дудник Наталка
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток сучасного суспільства та динамічні зміни в усіх сферах людського життя посилюють потребу у формуванні високоінтелектуально розвиненої та творчої особистості, здатної до пошуку нестандартних, часто несподіваних та оригінальних рішень. Відповідно до Концепції Нової української школи (27 жовтня 2016 р.), метою початкової освіти є всебічний розвиток талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь дітей відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та психофізіологічних особливостей і потреб, формування ціннісних орієнтацій, розвиток самостійності, творчих здібностей і допитливості Так і є. Тому актуальною проблемою в сучасній теорії та практиці початкової школи є питання

формування та розвитку творчих компетентностей у дітей молодшого шкільного віку.

До різноманітних інноваційних технологій належать інтерактивні технології, які передбачають взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу і реалізуються за допомогою методів, що активізують педагогічне спілкування як рівноправну міжсуб'єктну взаємодію. Інтерактивні технології допомагають активізувати самостійну творчу та дослідницьку діяльність, сприяють розвитку творчих здібностей та пізнавальної активності студентів.

Використання інтерактивних технологій для формування творчої діяльності учнів загальноосвітньої школи є важливим елементом сучасного освітнього процесу. Використання таких технологій допомагає сприяти творчому розвитку, самостійному мисленню та активній участі в навчанні.

Основні підходи до формування творчої активності з використанням інтерактивних технологій:

1. Використання інтерактивних засобів навчання: інтерактивні дошки, які дозволяють створювати динамічні навчальні завдання, презентації, які включають відео, аудіо та візуальні матеріали. Учні можуть брати активну участь у навчальному процесі, маніпулюючи об'єктами на дошці; комп'ютерні навчальні програми сприяють розвитку креативного мислення, зокрема, через освітні ігри, конструктори та симуляції. Програми дозволяють школярам шукати нестандартні рішення, розвивати логіку та творчу уяву.

2. Проектна діяльність: інтерактивні технології дозволяють створювати умови для спільної роботи над проєктами, що розвиває творчу активність учнів. Наприклад, за допомогою онлайн-інструментів для командної роботи діти можуть спільно створювати мультимедійні проєкти, проводити дослідження та презентувати свої результати.

3. Інтерактивні ігри, які допомагають розвивати творчі здібності, забезпечуючи простір для експериментів та самовираження. Освітні ігри можуть мати різні форми: від математичних задач до креативних завдань, що вимагають малювання чи конструювання.

4. Медіаосвіта та цифрові технології: використання програм для створення власних мультимедійних продуктів (наприклад, відео, анімацій, презентацій) стимулює креативність учнів. Створюючи власні відеоролики або презентації, учні вчаться виражати свої думки та ідеї у різних формах, поєднуючи текст, зображення та звук.

5. Робота з віртуальними платформами та онлайн-ресурсами: освітні платформи, такі як Google Classroom або Moodle, дозволяють учням взаємодіяти в інтерактивному середовищі, працювати з творчими завданнями, а також отримувати миттєвий зворотний зв'язок; онлайн-ресурси (віртуальні екскурсії, інтерактивні лабораторії, 3D-моделі) відкривають перед учнями нові можливості для досліджень і творчого експериментування.

6. Моделювання та дизайн: програмне забезпечення для моделювання, наприклад, 3D-конструктори, дає змогу школярам створювати власні віртуальні моделі та структури, розвиваючи їхні просторові уявлення та технічне мислення.

7. Кооперативне навчання з інтерактивними технологіями: використання інтерактивних платформ для групової роботи сприяє розвитку соціальних навичок та стимулює творчу співпрацю. Учні можуть разом вирішувати проблеми, створювати проєкти, обмінюватися ідеями, що стимулює їхню активність і творчий підхід.

Переваги використання інтерактивних технологій:

- активізація пізнавального інтересу: інтерактивні технології роблять навчальний процес більш захопливим і мотивують учнів до активної участі.

- Розвиток творчого мислення: виконання креативних завдань з використанням інтерактивних технологій сприяє розвитку в учнів вміння мислити нестандартно.

- Індивідуальний підхід: інтерактивні технології дозволяють адаптувати навчальний процес під потреби кожного учня, що важливо для формування індивідуальних творчих здібностей.

- Співпраця та комунікація: інтерактивні технології стимулюють учнів до активного спілкування та взаємодії, розвиваючи комунікативні навички та навички роботи в команді.

Таким чином, інтерактивні технології є потужним інструментом для розвитку творчої активності молодших школярів, оскільки вони роблять навчання цікавим, мотивуючим і таким, що дозволяє втілювати інноваційні підходи до вирішення навчальних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи. (2016, 27 жовтня). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola/compressed-nush.pdf
2. Балл, Г. О. (2003). Творчі здібності та шляхи їх розвитку в початковій школі. Київ: Освіта.
3. Виготський, Л. С. (1991). Воображение и творчество в детском возрасте. Педагогика.
4. Ковальчук, Л. В. (2019). Інтерактивні технології у навчальному процесі: методичні рекомендації. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
5. Морзе, Н. В., Роберт, І. В. (2017). Медіаосвіта в навчальному процесі початкової школи. Київ: Освіта.
6. Савченко, О. Я. (2010). Дидактика початкової школи. Київ: Генеза.
7. Щербакова, А. О. (2018). Інтерактивні технології як засіб активізації творчої діяльності учнів. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, 2(62), 34-38.
8. Джонсон, Д. В., Джонсон, Р. Т. (2009). Співпраця в освіті: теорія та практика. Київ: Академвидав.

Котелянець Наталка
докторка педагогічних наук,
професорка, завідувачка кафедри
дошкільної та початкової освіти
Центральноукраїнський
державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

Кардинальна перебудова соціально-економічних відносин в Україні спричинила модернізацію багатьох соціальних інститутів, зокрема й системи освіти. Виникла потреба в зближенні системи вищої освіти європейських країн і виробленні єдиних поглядів на оцінку якості освіти загалом, оскільки працю будь-якого фахівця оцінює роботодавець, з огляду на компетентність співробітника, а не його кваліфікацію.

Репродуктивна система навчання застаріла, тому що не відповідає сучасним вимогам до випускника ЗВО й глобальним процесам, що відбуваються в соціумі: прискорення темпів розвитку й інформатизація суспільства. У сучасному світі систему освіти важливо зорієнтувати на формування інноваційності, ініціативності, мобільності, креативності, динамізму, гнучкості й конструктивності. Окрім того, студента – майбутнього професіонала – потрібно спрямовувати на самоосвіту, саморегуляцію, самовдосконалення й самостійність. Ці зміни визначають новий напрям підготовки студентів, зокрема й закладів вищої педагогічної освіти: зорієнтованість на розвиток творчої особистості, яка саморозвивається й самовдосконалюється.

Становлення такої особистості, компетентної та конкурентоспроможної на ринку праці, можливе лише за умови використання педагогами вищої школи нових підходів до організації

освітньої діяльності, виражених у методах, формах, прийомах і засобах, які розвивають пізнавальну, креативну, мотиваційну й організаційно-діяльнісну активність студентів, тому пріоритетні позиції модернізації освіти на сьогоднішні визначено компетентнісним підходом, який виражає сутність цих змін.

Компетентнісний підхід робить акцент на результаті освіти, що полягає в здатності особистості діяти в різних життєвих ситуаціях, особливо це важливо для майбутніх педагогів. Окрім цього, ідея компетентнісно орієнтованої освіти відповідає соціальному замовленню суспільства, яке висуває вимоги до високої якості підготовки майбутніх педагогів, оскільки від цього залежить рівень освіти інших категорій фахівців.

Чинний Стандарт вищої освіти України зорієнтовано саме на реалізацію компентнісного підходу, в якому результат освіти виражено сукупністю компетентностей, що визначають компетентнісну модель випускника. Для забезпечення якості освіти в межах реалізації цієї моделі важливо відстежити на всіх рівнях освіти процес формування й вироблення необхідних компетентностей.

З огляду на це, реалізація компетентнісного підходу у вищій професійній освіті передбачає визначення теоретико-методологічних засад проєктування змісту освіти, пошук ефективних технологій навчання, виховання й розвитку студентів, розроблення методики оцінювання сформованих компетентностей.

Авторські трактування понять «компетентність» і «компетенція» є багатоаспектними й багатогранними, відрізняються підґрунтям, яке дає будувати ці тлумачення. Одні вчені за основу компетентності беруть спеціальні знання й уміння, інші – доповнюють їх особливими психологічними якостями й властивостями, деякі наголошують на особистісних властивостях, четверті – на засвоєнні професійних умінь. Більшість дослідників під терміном «компетентність» розуміє готовність реалізувати на практиці свій потенціал. Поняття «компетенція» деякі автори не виокремлюють або ототожнюють з поняттям «компетентність»; інші – визначають це поняття як самостійну одиницю, в основу якої покладено знання, розуміння,

навички, способи діяльності, що забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності.

Розмежовуючи поняття компетенції та компетентності, наголосимо, що компетентність формується унаслідок здобуття компетенції, тому компетентність – це здобута компетенція, що реалізується в діяльності.

Компетенцій, представлених у різних аспектах людської діяльності, налічують кілька десятків. При цьому сформульовано також різні принципи класифікації компетенцій, що ускладнює їх практичну реалізацію в освітньому процесі.

У нашій країні й за кордоном умовно виокремлюють кілька типів класифікацій компетенцій. Проаналізуємо структури компетенцій у різних класифікаціях для зв'язування місця творчих компетенцій у різних ієрархіях.

У проєкті TUNING («Налаштування освітніх структур у Європі») представлено таку ієрархію компетенцій:

– загальні (універсальні), важливі для конкретних соціальних груп (наприклад, випускників, роботодавців, професорсько-викладацького складу); до них належать інструментальні, міжособистісні, системні;

– спеціальні (професійні), представляють предметну галузь (академічні предметно-спеціалізовані компетенції) і забезпечують своєрідність та самостійність конкретних освітніх програм на здобуття ступеня: загальнопрофесійні (базові теоретичні та практичні професійні навички) і профільно-спеціалізовані (визначені закладом освіти відповідно до замовлення на підготовку фахівця) [5].

Як бачимо, нині не існує загальновизнаної класифікації компетенцій, а з наявних складно викласти модель компетентного фахівця. В основу розглянутих вище класифікацій компетенцій покладено такі ознаки: вид діяльності людини, вид професійної діяльності, особистісні якості й властивості, соціум, що впливає на особистість тощо.

Педагог діє на підставі нормативної психолого-педагогічної та методичної підготовки, проте ця підготовка зазнає значного

вдосконалення й змін з позиції нестандартності розв’язання педагогічних ситуацій і самого процесу навчання та виховання, що вимагає від педагога безперервного творчого пошуку. Це означає, що випускник педагогічного ЗВО до моменту початку професійної діяльності повинен засвоїти низку творчих характеристик, які виходять за межі стандартних знань, умінь і навичок у галузі педагогіки, психології та методики викладання дисципліни.

Майбутньому педагогові потрібне усвідомлення себе творчою особистістю, оскільки лише в цьому разі можлива творча педагогічна діяльність та розвиток творчості у вихованців. Саме від особистості майбутнього педагога залежить, якою буде педагогічна діяльність: творчою чи лише репродуктивною.

Педагогічна творчість є активним процесом, спрямованим на пошук педагогом більш удосконалених та ефективних форм, методів, засобів та шляхів організації процесу навчання, на успішне розв’язання педагогічних проблем. У педагогічній літературі (В. Олійник [3], Л. Даниленко [4]) визначено характерні риси творчого педагога: розвинене педагогічне мислення, що виражається в здібностях зумовлювати в учнів потрібні зміни в свідомості, стосунках, поведінці, передбачити специфіку цих змін, і з огляду на це корегувати свою діяльність; постійна і цілеспрямована активність думок, волі, розвинена творча уява; уміння швидко розуміти проблему та обирати шляхи її розв’язання; незалежність суджень, яка ґрунтується на власних знаннях; педагогічна та професійна майстерність; здібність у звичайному факті або явищі знайти опорну точку для творчого рішення.

Вивчення наукових праць також засвідчує відсутність однозначного тлумачення цього поняття, тому родовими поняттями під час визначення творчого потенціалу є: здатність творчо мислити й пізнавати навколишню дійсність, складний особистісний феномен, якість особистості, знакова особистісна структура. З іншого боку, науковці одностайні в тому, що творчий потенціал є складником потенціалу особистості, що демонструє можливість творчої реалізації людини в житті й конкретній діяльності.

Учені також визначають творчу компетентність працівників сфери освіти: знання, уміння, навички, ставлення, потрібні для успішної творчої діяльності, та можливість використати їх у житті, на практиці [1]; діяльність особистості, спрямована на створення якісно нових, креативних, невідомих раніше цінностей, які спираються на стійкі узагальнені й систематизовані знання, зміст цієї діяльності у створенні кінцевого продукту, тобто результату професійної діяльності; інтегративна (системна) властивість особистості, що характеризує її глибоку обізнаність у психолого-педагогічній сфері знань, професійні творчі вміння й узагальнені способи дій, особистісний досвід фахівця, професійно значущі творчі якості та прагнення досягати значущих результатів і якості в професійній творчій діяльності; інтегрована професійно-особистісна характеристика викладача, яка забезпечує ефективність його діяльності в різноманітних ситуаціях педагогічного спілкування в умовах ЗВО [2].

На основі вищесказаного, робимо висновок про те, що творча компетентність студентів педагогічних ЗВО – це надбані творчі компетенції, які реалізуються в різних видах діяльності майбутніх учителів: педагогічній, культурно-просвітницькій, науково-дослідній.

Формування творчої компетентності в межах компетентнісного підходу передбачає пошук ефективних технологій навчання, виховання й розвитку, застосування нових методів, прийомів і форм роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуманізація процесу навчання в школі: навчальний посібник / За ред. С. П. Бондар. 2-ге вид., доповн. Київ : Стилос, 2001. 256 с.

2. Недосєкова Н. С. Аналіз досліджень та публікацій з проблеми формування творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю. *Вісник Луганського національно університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Луганськ* : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. Ч. ІІІ, № 22 (209). С. 289–296.

3. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення

кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія. Київ : Міленіум, 2003. 594 с.

4. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку: наук.-метод. посібник / За заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. Київ : Міленіум, 2005. 230 с.

5. Tuning Educational Structures in Europe. URL: http://www.unideusto.org/tuningeu/

Красний Дмитро
аспірант І року навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ВИХОВНА РОБОТА ПЕДАГОГА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Сучасна школа є важливою платформою для формування основ демократичної культури, поваги до прав людини та соціальної справедливості, що є фундаментом розвитку громадянського суспільства. Відповідно, проблема виховання громадянської свідомості у молодого покоління є надзвичайно важливою для забезпечення сталого розвитку держави та суспільства.

Актуальність обраної теми обумовлена сучасними викликами, які постають перед суспільством у контексті формування активної та відповідальної громадянської позиції. В умовах глобалізації, політичних та соціальних трансформацій, педагогічна діяльність стає важливим механізмом не лише у навчанні, але й у вихованні молоді як свідомих громадян, здатних брати активну участь у житті своєї країни.

Проблемою *формування громадянської свідомості* займалися такі вчені: М. Боришевський, О. Вишневський, Т. Дем’янюк,

А. Добридень, П. Ігнатенко, Н. Косарева, Н. Крицька, Ю. Руденко, К. Чорна; *психолого-педагогічні основи громадянського виховання молоді вивчали* І. Бех, М. Боришевський, О. Киричук; *питання громадянської освіти досліджено в роботах* Р. Арцишевського, Т. Грабовської, І. Жадана, І. Тараненка та інші.

Формування громадянської позиції – процес не простий і тривалий. І починається він у тому віці, коли в дитина починає формуватися як особистість. Оскільки людина – істота біосоціальна, то в неї, поряд із фізіологічними потребами, є і соціальні, духовні потреби, тобто потреби у спілкуванні, пізнанні навколишнього світу, культурному відтворенні [3].

Дитина засвоює досвід батьків, соціального оточення в процесі спілкування, навчання й виховання, тому формування у неї особистісних соціально-психологічних властивостей, тобто моральних якостей, нахилів, вольових якостей, здібностей, відбувається з того моменту, коли вона починає усвідомлювати себе членом родини, а пізніше – членом колективу, суспільства [3].

Зокрема, виховна робота сприяє розвитку таких важливих якостей, як толерантність, відповідальність, правосвідомість та патріотизм.

Толерантність дозволяє учням приймати і поважати різноманітність думок, культур і традицій, що є особливо актуальним у сучасному багатонаціональному суспільстві. Вона допомагає формувати здорові міжособистісні стосунки і створює атмосферу взаєморозуміння та підтримки [1].

Відповідальність, в свою чергу, вчить молодь нести відповідальність за свої вчинки та рішення, що є важливим аспектом розвитку особистості. Це допомагає формувати лідерські якості та здатність до прийняття зважених рішень, що особливо важливо в умовах швидких змін у суспільстві [5].

Правосвідомість формує у школярів розуміння прав і свобод людини, а також важливості дотримання законів та етичних норм. Це сприяє створенню свідомих громадян, які здатні активно захищати свої права і права інших [4].

Патріотизм, як важлива складова виховної роботи, стимулює любов до рідної країни, її культури та традицій. Він формує почуття гордості за свою націю і відповідальності за її майбутнє. Через різні форми виховної діяльності, такі як патріотичні заходи, волонтерство та участь у громадських ініціативах, молодь отримує можливість втілювати ці цінності на практиці, що ще більше зміцнює їхню громадянську свідомість [2].

Аналізуючи вище сказане бачимо, що виховна робота не лише розвиває особистісні якості учнів, але й формує активну громадянську позицію, що є важливим елементом для створення зрілого та відповідального суспільства.

Далі розглянемо основні напрямки виховної роботи педагога в цьому контексті:

1. Вчитель має виховувати в учнів розуміння того, що вони є частиною суспільства і мають не лише права, але й обов'язки. Педагог допомагає усвідомити важливість участі в житті громади та розвитку суспільних цінностей.

2. Виховання правової культури, що включає навчання учнів правам людини, конституційним нормам та основам правового суспільства. Учні мають розуміти, як працює держава і яка роль кожного громадянина в забезпеченні функціонування правової системи.

3. Громадянська свідомість формується через обговорення суспільних проблем та пошук рішень. Педагог має створювати умови для розвитку навичок аргументованої дискусії, висловлення власної думки та поваги до позиції інших.

4. Педагогічна робота повинна включати виховання любові до своєї країни, історії та культури, одночасно підтримуючи відкритість до інших народів та культур.

5. Важливим елементом виховної роботи є залучення учнів до різноманітних громадянських проєктів та ініціатив, де вони можуть безпосередньо застосовувати свої знання та вміння, працюючи на благо суспільства.

Підсумовуючи вище сказане ми прийшли до висновку, що виховна робота педагога як інструменту розвитку громадянської свідомості є ключовим аспектом освітньої діяльності, що спрямована на формування активної життєвої позиції учнів, виховання у них почуття відповідальності за власні дії та участь у житті суспільства. Виховна робота сприяє створенню умов для розвитку громадянської свідомості у молодого покоління, виховання відповідальних і активних громадян, здатних робити внесок у демократичний розвиток країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виховання толерантності. URL: https://osvita.ua (дата звернення: 02.10.2024).
2. Добридень А. В. Національно-патріотичне виховання студентів у закладах вищої педагогічної освіти. URL: https:// dspace.udpu.edu.ua (дата звернення: 04.10.2024).
3. Зарванська Л. Процес формування громадянської свідомості та громадянської позиції молоді URL: https://core.ac.uk/download/ 17035409.pdf (дата звернення: 02.10.2024).
4. Кубай Н. О. Формування правосвідомості особистості в контексті ціннісного ставлення до суспільства і держави. URL: http://www.confcontact.com (дата звернення: 04.10.2024).
5. Професійна відповідальність: сутність та структура URL: https://nauka.udpu.edu.ua (дата звернення: 02.10.2024).

Крупенко Валерія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Дячук Павло
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії
початкового навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «ДИЗАЙН І ТЕХНОЛОГІЇ»»

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, компетентність молодшого школяра передбачає наявність у нього досвіду дослідницької діяльності, в основі якої лежать сформовані дослідницькі вміння. У сучасній науковій літературі є багато спроб класифікації дослідницьких умінь. Вони побудовані за функціями діяльності та за логікою (етапності) процесу діяльності, у тому числі і дослідницькою. Вони не є загальновизнаними.

Вчені виділяють п’ять груп дослідницьких умінь:

– *операційно-гностичні* (містять в собі розумові операції та прийоми, котрі можна застосовувати при узагальненні, представленні гіпотези, зіставленні об’єктів та інші розумові операції);

– *інформаційно-дослідницькі* (ці уміння дають змогу працювати з різноманітною інформацією, уявляти предметні та конкретні ідеї та результати діяльності представлені у моделях, схемах, графіках тощо);

– *конструктивно-проєктувальні* (дані уміння дозволяють використати прийом самоорганізації, планувати в науково-дослідницькій діяльності, контролювати власні дії в процесі дослідницьких завдань);

– *діагностичні* (ці уміння дають можливість здійснювати дослідження щодо персональних особливостей вихованців, які вчаться у колективі, їхні досягнення і труднощі проводити експериментальне дослідження, стежити за фактами та подіями, опрацьовувати емпіричні дані, здобуті з використанням різних методик);

– *комунікативні* (такі уміння дозволяють робити спільні дослідження, використовувати засоби співпраці в науково-дослідницькій діяльності, допомагати та контролювати один одного, представляти продукт спільної діяльності.

Також дослідники пропонують таку класифікацію дослідницьких умінь, зокрема і учнів початкової школи, до якої включають: інформаційні, операційні, мовно-комунікативні та діагностико-прогностичні [3].

Так, група інформаційних умінь складається з уміння самостійно знаходити, відбирати, аналізувати, синтезувати інформацію з різних джерел (довідкова та енциклопедична література, наукові дослідження, електронні джерела тощо) та використовувати її у своїй науково-навчальній і науково-дослідницькій діяльності та під час відповідей на уроках.

В групу операційних дослідницьких умінь входять такі складові як уміння творчо мислити, доводити, обґрунтовувати; аналізувати, виділяти головне, суттєве; встановлювати причинно-наслідкові зв’язки; здійснювати інтерпретацію інформації тощо.

Комунікативні вміння поєднують уміння створювати усний і письмовий текст; вести дискусію; відстоювати й обґрунтовувати власну думку.

Групу діагностико-прогностичних умінь становлять уміння планувати свою діяльність поетапно, моделювати ситуацію, уміння визначати ефективні методи, прийоми та форми власної навчальної і дослідницької діяльності, прогнозувати її результати [2].

Аналізуючи дидактично-методичні основи побудови змісту курсу «Дизайн і технології» у початковій школі, ми переконалися аналізуючи психолого-педагогічну літературу, що дослідницькі

вміння молодших школярів – це вид дослідницьких умінь, що характеризується опануванням інтелектуальними, практичними, контрольно-проєктивними способами пізнавальної діяльності.

Дослідницькі вміння мають складну ієрархічну структуру. На основі дослідження визначено такі шляхи розвитку дослідницьких умінь в молодших школярів на уроках курсу «Дизайн і технології»: забезпечення ціннісно-мотиваційних установок дослідницької діяльності учнів; посилення дослідницької спрямованості уроків курсу «Дизайн і технології»; створення освітнього середовища спрямованого на формування кожного з компонентів дослідницької діяльності; актуалізація розвивальної взаємодії учнів на уроках курсу «Дизайн і технології» в процесі дослідницького самовираження [1].

Цілеспрямована робота, спрямована на здійснення системно-структурного аналізу навчального матеріалу у змісті початкової освіти, організації дослідницької діяльності у навчальному середовищі, конструювання системи завдань призводить до значних позитивних змін в формуванні дослідницьких умінь в молодших школярів, а також сприяє підвищенню рівня засвоєння учнями навчального матеріалу, удосконаленню відповідних умінь і навичок, а також зацікавить учнів навчальним матеріалом, сприятиме моральному та естетичному вихованню, вихованню у них акуратності, працьовитості, сумлінного і старанного ставлення до виконання будь-якої роботи і головне формує у них позитивну навчальну мотивацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук І. П. Теорія та методика позаурочної художньо-технічної діяльності. Хмельницький : ПП. 2019. 222 с.

2. Дяченко А. В., Поп’юк Х.-М. І. Професійна підготовка майбутніх учителів до застосування дизайну і технологій у початковій школі. *Молодий вчений*. № 1 (89), січень, 2021 р. С. 78-81.

3. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання: [навчально-методичний посібник] . Л. О. Савченко, Н. В. Волкова, Ю. С. Кулінка. Київ, КНТ, 2014. 371 с.

Куць Альона
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Якимчук Борис
кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА УМОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Важливою умовою ефективної виховної роботи закладу загальної середньої освіти є взаємодія сім'ї та школи, яка передбачає належний рівень педагогічної культури батьків та готовність учителів до організації спільної виховної роботи з сім'ями молодших школярів.

В. Сухомлинський, займаючись проблемами сімейного виховання, батьківської педагогіки, був переконаний у тому, що ефективності у вихованні молодших школярів можна досягти тільки спільними зусиллями сім'ї, школи та громадськості. Педагог стверджував, що зміцнення сім'ї, вдосконалення родинного виховання – одна із найважливіших проблем, від розв'язання якої залежатиме майбутнє нашого суспільства, моральне обличчя підростаючого покоління [4].

І. Бех вважає, що «ефективність сімейного виховання навіть за наявності позитивних умов залежить від психолого-педагогічної культури батьків, від уміння визначити основні напрями виховної роботи з дітьми, зосередити увагу на тих сторонах особистісного розвитку дитини, які не можуть бути забезпечені іншими виховними ситуаціями [1, с. 8].

Виховання дітей у сім'ї та школі – це нероздільний процес з єдиною метою, який зорієнтований не лише на спільні зусилля ЗЗСО

та сім'ї у вихованні школярів а й на їх виховну взаємодію у цьому процесі. Його здійснення передбачає єдино спрямовану співпрацю у взаємозалежній діяльності в системі стосунків батьків і педагогів. Взаємодія передбачає рівність сторін, взаємну доброзичливість і повагу. І. Сис наголошує на тому, що мета виховання дитини єдина для сім'ї, і для школи як виразника інтересів суспільства в галузі виховання підростаючих поколінь [3]. Її досягнення можливе у спільному пошуку ідеалів, цінностей у вихованні школярів сім'ї та школи, що керуються при цьому насамперед інтересами дітей і родини. Тому потрібно орієнтуватися не на спільні зусилля школи і сім'ї у вихованні учнів, а на їх виховну співпрацю у цьому процесі. Його здійснення передбачає єдиноспрямовану взаємодію у взаємозалежній діяльності в системі стосунків батьків і вчителів початкових класів. Взаємодія полягає не лише в допомозі цих соціальних інститутів одне одному, а й у «розумному об'єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів». Стратегія взаємодії сім'ї і школи, вважає Т. Виноградова, має будуватися на системі педагогічних ідей, які є ключовими та актуальними для певного ЗЗСО, а система реалізації всього процесу позначатися багатоаспектним характером. Педагоги під час розроблення цієї стратегії мають передбачити проблеми, які є актуальними для окремих сімей, вибудовувати роботу з батьками на випереджальному принципі, готувати батьків до розуміння відносин з дітьми та їхні проблем. Важлива роль у цьому відводиться пропагуванню педагогічних знань з метою підвищення педагогічної освіти батьків [2].

Абсолютно помилковою є думка окремих батьків, що виховання дітей є справою лише школи. На розвиток дитини помітно впливає зацікавленість батьків шкільним життям. Тому необхідно створити невидимий ланцюжок між родиною і школою, який служить на благо усім учасникам навчально-виховного процесу. Адже шкільна, і сімейна сфери не існують ізольовано в житті дитини, яка, приходячи до школи, репрезентує світ своєї родини, умови життя, спектр

соціальних взаємин, звички, манери поведінки, зрештою, рівень інтелекту.

Школа завжди прагнула до взаємодії з сім'єю. Це знаходило своє відображення в корекції сімейного виховання, у педагогічній просвіті батьків, у безкінечному обговоренні з батьками з приводу навчання і поведінки їхніх дітей, у викликах батьків до школи, тощо. У цьому плані деколи виникають певні труднощі. Здається, що школу, навчання своїх дітей деякі батьки зовсім залишають поза увагою. На протязі 3-4 років до школи зовсім не приходять, навіть тоді, коли їх викликають. Батьківські збори не відвідують, а отже не цікавляться шкільним життям своєї дитини.

Контакт з батьками як взаємодія може бути встановлений лише за умови, що обидва суб'єкти усвідомлюють: тільки спільними зусиллями можна створити умови для розвитку та виховання дитини, допомогти їй у набутті необхідного соціального досвіду.

Взаємодія школи, сім'ї – один з головних принципів організації освіти. Він ґрунтується на спільності інтересів держави, народу, на єдності виховних завдань та ідеалів кожної сім'ї й суспільства в цілому. Педагогічний союз учителя і батьків – це могутня сила виховання.

Оптимізація взаємодії школи і сім'ї – необхідна умова успішного виховання і навчання дітей. Там, де вчителі і батьки виступають єдиним фронтом, там звичайно краще поставлена навчально-виховна робота школи і правильно організовано виховання дітей у сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Дві експериментально виховні стратегії – два етапи розвитку педагогічної науки. *Педагогіка і психологія*, № 3, 2000. С. 5–15.

2. Виноградова Т. Взаємодія батьків і педагогів – необхідна умова для виховання нового покоління. *Педагогічна скарбниця Донеччини.* 2003. № 2. С. 51–52.

3. Сис І. О. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні та розвитку учнів початкових класів. *Таврійський вісник освіти,* № 4 (56), 2016. С. 162–167.

4. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Радянська школа, 1978. 263 с.

Лобачова Ірина
кандидатка філологічних наук,
доцентка, доцентка кафедри
теорії і практики початкової освіти
*ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
м. Слов'янськ*

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ

Організація освітнього процесу в НУШ спрямована на створення комфортного та сприятливого середовища для всебічного розвитку здобувачів освіти, де важливу роль відіграє індивідуальний підхід. Контроль якості знань є ключовим елементом, бо дає змогу вчасно оцінювати успішність учнів і коригувати дидактичні методи для кращого засвоєння навчального матеріалу. Від правильної організації перевірки якості знань залежить успіх процесу навчання.

Звернімо увагу, що сучасна система контролю якості знань здобувачів освіти має відповідати низці вимог: інтеграції якісного та кількісного оцінювання; можливості оцінювати системність знань; безперервності оцінювання в процесі вивчення навчального матеріалу тощо. Результатом такого оцінювання має бути комплексна кількісно-якісна багатоаспектна характеристика знань, що включає теоретичний і практичний компоненти як цілісну структуру знань про об'єкти вивчення та взаємозв'язок їхніх елементів.

На сьогодні в методичному обігу існує безліч різноманітних методів контролю знань, але досі відбувається пошук такого способу перевірки їхньої якості, що дало б змогу оцінити характеристики знань як системи: структурність, повноту та цілісність. У такий спосіб відзначимо, що в педагогічній теорії та практиці уваги потребує метод, що забезпечує візуалізацію, оптимізацію подання та запам'ятовування навчального матеріалу, – метод «інтелект-карт», який стає корисним як засіб контролю знань [1, с. 76]. До того ж він зручний у користуванні, бо для створення інтелект-карт можна використовувати е-сервіси, що дають можливість легко копіювати і розповсюджувати карти, додавати коментарі, графічні елементи, посилання на зовнішні та внутрішні об'єкти. Інтелект-карта реалізує принцип наочності в освітньому процесі НУШ, що є дієвим інструментом у поданні та запам'ятовуванні навчального матеріалу здобувачами освіти.

У сучасному освітньому просторі метод «інтелект-карт» стає дуже популярним і швидко розвивається завдяки врахуванню теорії радіантного мислення, яку започаткував американський учений та психолог Т. Бьюзен: «Кожен біт інформації, що надходить у мозок, кожне відчуття, спогад чи думка, може бути представлений у вигляді центрального сферичного об'єкта, від якого розходяться десятки, сотні, тисячі та мільйони променів. Кожен промінь є асоціацією, і кожна асоціація передусім має практично нескінченну безліч зв'язків з іншими асоціаціями» [2]. Це є підтвердженням того, що в інтелект-карті представлені зв'язки (асоціативні, причиново-наслідкові, смислові тощо) між елементами/поняттями головної ідеї чи предметної галузі, що вивчається або досліджується. Створюючи такі карти, учасники освітнього процесу схематично передають хід свого мислення, структурують інформацію у візуальній формі. У такий спосіб виникає багатовимірне асоціативне мислення, що дає змогу бачити не лише об'єкт навколишнього світу, а й його взаємозв'язки з іншими об'єктами. Інформація, подана у вигляді інтелект-карти, сприймається ефективніше, швидше і запам'ятовується на більш тривалий термін, бо така карта відповідає асоціативній природі

людського мислення [3].

Зазначимо, що переважно інформація в освітньому процесі подається у вигляді лінійної структури, передається невеликими обсягами, вивчення яких передбачено за часовими проміжками та місцем викладу матеріалу, що є перешкодою для розвитку системного мислення та аналізу знань. Під час використання інтелект-карт подання навчальної інформації дає можливість перейти від лінійної структури до ущільнення змісту матеріалу, зображення його взаємозв'язків за допомогою багатовимірних нелінійних структур [2].

Інтелект-карти – це ефективний метод подання навчальної інформації, що дає змогу ефективно та швидко працювати з будь-яким обсягом пропонованого матеріалу, розвивати творчу активність і логічне мислення здобувачів освіти. У такий спосіб інтелект-карти можуть бути успішно використані в освітньому процесі як учителями, так і учнями для вирішення різноаспектних інтелектуальних завдань, ефективного планування освітньої діяльності, результативного запам'ятовування навчального матеріалу, полегшення інтеграції знань у пізнавальні структури тощо [3].

Відзначимо, що в освітньому процесі НУШ інтелект-карти методично доцільно застосовувати під час організації професійній діяльності вчителя; в індивідуальній роботі здобувачів освіти; колективній роботі учнів; у процесі контролю знань здобувачів освіти тощо. Крім того, застосування методу «інтелект-карт» стає підґрунтям для глибокого аналізу особистості учня; розроблення програми корекції; стимулювання розвитку креативності учнів; формування загальнокультурних компетентностей (уміння логічно правильно, аргументовано і чітко будувати усне та письмове мовлення), готовності до співпраці в команді; розвитку навичок, пов'язаних із сприйняттям інформації, її переробленням та обміном; можливості реалізовувати освітній процес у короткі терміни; стимулювання в учнів розвитку всіх видів пам'яті та вміння контролювати свою інтелектуальну діяльність; вирішення проблем дидактичного проєктування.

У такий спосіб застосування методу «інтелект-карт» в освітньому процесі дає можливість унаочнити уроки, акцентувати увагу учнів на ключових моментах, зробити матеріал уроків простим у засвоєнні, зважаючи на помітне скорочення фізичного обсягу інформації та наочного відображення зв’язків між досліджуваними поняттями, що сприяє досягненню більш ґрунтовного розуміння навчального матеріалу здобувачами освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лобачова І. Майндмеппінг як інструмент візуалізації і систематизації іншомовного матеріалу на уроках англійської мови. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2024. Вип. 21. С. 76–86. DOI: https://doi.org/10.31865/2414-9292.21.2024.307971

2. Buzan, Tony. (2018). Mind Map Mastery: The Complete Guide to Learning and Using the Most Powerful Thinking Tool in the Universe. London : Watkins Publishing.

3. Singh, A. P. (2020). Mind mapping techniques for teachers. Knowledge review. Retrieved from URL: https://theknowledgereview.com/mind-mapping-techniques-for-teachers-concept-mapping/

Ломака Ольга
аспірантка
кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Освіта визначається як дієвий інструмент для зміни моделей: соціальної та економічної поведінки, які впливають на довкілля; для забезпечення підґрунтя дослідження і розвитку технологій, які можуть поліпшити довкілля, та для інтегрування екологічних міркувань людської свідомості, починаючи з юного віку.

Екологічні проблеми глобального масштабу в наш час, є новою соціально-екологічною картиною всесвіту. Продуктивність рішення питань екологизації залежить не тільки від інноваційної техніки, технологій, але і від загальної екологічної освіти, перш за все молоді. Тому екологічна освіта розглядається в сучасному світі як соціально-педагогічна проблема, яку необхідно вирішувати за допомогою навчання на основі сучасних знань про екологію і перш за все школярів, на рівні освіти яких формується екологічна культура.

В сучасній світовій екологічній освіті переважають ідеї комплексної екології, яка ввібрала в себе новітні досягнення різних напрямів екологічної науки і практики (аутекології, синекології, соціальної екології тощо). Вона розвивається на ідеях полікультурності та пріоритеті загальнолюдських цінностей. У той же час приділяється велика увага врахуванню національних традицій природокористування і спілкування з природою, підготовку молодого покоління до життя, а також особливостей освітньої політики, що здійснюється урядами кожної держави.

Формування екологічної культури особистості означає виховання такого ставлення людини до природи, що перетворює знання

морально-етичних норм і правил на внутрішній регулятор її поведінки.

У взаємозвязку «природа – людина – суспільство» існує гармонія світу, істина добра й краси, що передбачає поєднання знань – переконань – готовості до діяльності – безпосередньої діяльності у природі.

Формування екологічних знань слід поєднувати з вихованням в учнів любові до рідного краю, його традицій, історії. Необхідно будувати навчально-виховний процес так, щоб роз- вивати допитливість учнів, надавати їм можливість вести власні пошуки й робити відкриття, проявляти при цьому самостійність. Існують різні форми екологічної освіти й виховання. Для школярів молодшого шкільного віку це можуть бути: уроки милування природою, інтегровані уроки, екскурсії, ігри, вікторини, спостереження, вивчення досвіду своїх прадідів щодо бережного ставлення до навколишнього світу. Саме тут виникає необхідність використовувати надбання народної педагогіки, яка зберігає досвід народу – як жити в гармонії з природою. Для того щоб зберегти довкілля для себе й наступних поколінь, варто звернутися до своїх правічних джерел, відновити народні традиції ставлення до природи як джерела буття.

Так, Мальчикова І., здійснюючи екологічне виховання молодших школярів, поставила перед собою такі завдання:

- формувати елементи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи та взає мозв’язки й взає мозалеж ності;
- розвивати вміння класифікувати природу на основі спо- стережень й аналізу способів життя в природі;
- стимулювати допитливість та інтерес до пізнання при- роди шляхом опису її об’єктів та явищ у народній творчості (прислів’я, приказки, прикмети, вірші, легенди, повір’я, казки, легенди, звичаї, обряди);
- актуалізувати знання і практичний досвід предків у різ- них видах діяльності в природі (грі, праці, навчанні);

– знайомити дітей з перлинами народної мудрості, які вчать дбайливо ставитись до природи.

Особливо вагомими для нас є наукові погляди корифеїв вітчизняної педагогіки – К. Ушинського та В. Сухомлинського, які розглядали об'єкти і явища природи як засіб естетичного виховання. Цінними залишаються твердження К. Ушинського про складність безпосереднього естетичного впливу на дітей, у зв'язку з чим зростає роль педагога, який, отримуючи враження від творів мистецтва, навколишньої природи, здатен реалізовувати їх вплив на дитину у повсякденному житті через слова, рухи тіла, побут, одяг, взаємовідносини. Він наголошує на опосередкованості впливу засобів мистецтва і природи на дітей, відзначаючи дорослого як носія прекрасного в їхньому житті. Першочерговість значення краси природи у формуванні емоційно-почуттєвої сфери дошкільників відображена у педагогічних знахідках В. Сухомлинського. Вчений цілком правомірно порівнює людей, які не мають естетичної духовної опори з жалюгідним видовищем, що призводить до небезпечної і огидної людської байдужості, яка є страшною в дитячому віці. Основний висновок педагога полягає у значущості для успішного та нормального навчання надійної емоційної основи, відсутність якої і зумовлює байдуже ставлення до пізнання навколишнього, результатом чого є небажання навчатися.

Проблема використання народних звичаїв і традицій у процесі екологічного виховання школярів набуває на сучасному етапі величезного значення, оскільки спостерігається значне розширення комп'ютерно-телевізійної мереж і, що вимагають мінімуму інтелектуальних зусиль і привчає школярів до пасивного сприйняття інформац ії, призводить до загального падіння екокультури та етнокультури.

Систематичність використання екологічно спрямованого матеріалу забезпечується його регулярним застосуванням на багатьох уроках з різних предметів: природознавства, рідної мови, ознайомлення з навколишнім, читання, образотворчого мистецтва, математики та ін.

Починаючи роботу з учнями в першому класі, слід чітко визначити обсяг знань та вмінь, який їм необхідно засвоїти. Ураховуючи надзвичайну емоційну чутливість дітей, перевага віддається емоційно-естетичному сприйманню світу природи, розвитку естетичних, інтелектуальних почуттів.

Зміст навчального матеріалу в 1-му класі спонукає задуматись над тим, як людина пізнає світ, що їй треба знати про природу, про свій рідний край. Тому й виникає потреба звернутися до народної мудрості. Досвід власної діяльності свідчить про доцільність інтегрування народознавства із предметами природничого циклу, математикою, навчанням грамоти

Чільне місце серед навчального матеріалу в першому класі займають малі жанри усної народної творчості. Тому на кожному уроці навчання грамоти варто використовувати загадки про тварин, рослини та явища природи; розучувати потішки, дитячі пісні, скоромовки, які вчать любити свій рідний край, знайомлять з історією Батьківщини.

На уроках «Я досліджую світ» діти знайомляться із сезонними святами, різними прикметами. Варто постійно обговорювати прислів’я й приказки, пояснювати їх зміст, привчати робити власні висновки, пояснювати їх.

Цікавим може бути урок про охорону природи, мета якого – сформувати в дітей уявлення про необхідність охорони живої природи, викликати в учнів інтерес до традицій українського народу щодо охорони природи. На уроці можна обговорити дерева – символи України. Діти можуть підготувати загадки про дуб, калину, вербу, тополю, намалювати ці рослини. Доцільно підготувати цікаву розповідь про «Софіївку», як символ заборони знищення природи.

Інтегрований урок про птахів допоможе ознайомити учнів із птахами, які зимують у нас, розповісти про необхідність допомогти їм зимової пори. Діти відгадують народні загадки про птахів,навчаться розв’язувати приклади й задачі. Готуючись до уроків математики, варто використовувати навіть невеличкі елементи ознайомлення з природою, із фольклором: загадки, казки скоромовки.

Доцільно використовувати для ознайомлення із природою інтерактивні вправи, застосовуючи їх на різних етапах уроків. На етапі мотивац ії навчальної діяльності та підготовки до сприйняття доцільними є «Мозковий штурм», «Криголам», «Мікрофон», «Незакінчене речення». Під час засвоєння навчального матеріалу слід використовувати вже складніші методи: «Акваріум», «Ажурна пилка», «Прес». На етапі підбиття підсумків доречними є вправи «Займи позицію», «Дерево рішень» та ін.

Практика підтверджує, що найбільше вихованцям до вподоби свята. Проведення масових заходів поєднується з відзначенням свят за народним календарем. Народний календар – це енциклопедія знань про життя людей, їх побут, спосіб життя, народну мудрість природні явища. Змістовними й різноманітними є позаурочні виховні заходи – «Українські вечорниці», «Весняночка-паняночка», «Свято хліба», різні конкурси, вікторини, КВК. До яких діти готуються з великим ентузіазмом. Бажано таку роботу проводити раз на місяц ь.

Екологічна культура дитини розвивається водночас на кількох рівнях: раціональному, емоційному, чуттєвому, художньому. Величезного значення при цьому набуває естетичний чинник – відчуття краси природи, захоплення нею.

Головне завдання вчителя – виховувати в дітей культуру, допомогти їм зрозуміти Всесвіт. Дуже важливо, щоб школярі усвідомили: природа – не лише предмет практичної діяльності людини, а й предмет безкорисливого спостерігання й милування.

Отже, організоване таким чином екологічне виховання допомагає інтелектуальному, духовному розвитку особистості дитини, її творчій самореалізації та набуттю нею екологічної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Біленкова Л.М. Особливості побудови уроку з природознавства в умовах реформації початкової школи. *Virtus: Scientific Journal*. № 9, 2016. С. 53–56.

2.Гільберг Т. Г. (2020) Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.). Київ : Генеза, 160.

3.Ошуркевич Н. (2018) Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: педагогіка)*, №1-2 (60-61), С. 65–73.

4.Солонар Н. (2021) Розвиток екологічної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників (22 квітня 2021 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С.П.,С. 43–46.

5.Хмельницька О. С. Педагогіка. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2021. 222 с.

Лоюк Оксана
кандидатка педагогічних наук,
доцентка, доцентка кафедри
фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ КЛАСИФІКУВАТИ

В умовах соціально-економічного життя сучасного суспільства зростає потреба в самостійних людях, здатних швидко орієнтуватися в новому інформаційному потоці, адаптуватися до ситуацій, що змінюються, творчо підходити до розв’язання проблем, проявляти пошукову активність. Надзвичайно цінними в означеному контексті є інтелектуальні та практичні уміння людини, що забезпечують їй відкриття нових суб’єктивних знань та способів діяльності –

дослідницькі уміння. Особливо сприятливі внутрішні передумови щодо формування дослідницького ставлення до світу, і, зокрема, дослідницьких умінь, спостерігаються у дітей молодшого шкільного віку. Це, безумовно, пов'язано з розвитком пізнавальних потреб та інтересів дітей. Саме вони стають пусковим механізмом для здійснення ними захопливих досліджень, що дозволяє їм пізнавати нове про навколишній світ.

Означене знайшло позитивний відгук в Державному стандарті початкової освіти, який одним із ціннісних орієнтирів сучасної початкової школи визначає радість пізнання, що обумовлюється використанням в освітньому процесі дослідницької та проєктної діяльності [1].

Дослідницькі уміння – «вміння планувати і здійснювати науковий пошук, розробляти задум, логіку та програму дослідження, підбирати наукові методи та вміло їх застосовувати, організовувати та здійснювати дослідницько-експериментальну роботу, обробляти та аналізувати отримані результати, оформляти їх у вигляді наукового тексту, формулювати висновки та успішно їх захищати перед однокласниками та вчителем» [2, с. 224].

Одним із дослідницьких умінь є *уміння класифікувати, яке* формується у молодших школярів (від 6 до 11 років) у процесі їхнього когнітивного інтелектуального розвитку. Класифікація – це процес організації об'єктів чи ідей у відповідності до спільних ознак чи категорій.

Пропонуємо детальний огляд вікових особливостей формування уміння класифікувати:

1) період конкретних операцій (від 6 до 11 років):

– *низький рівень:* діти можуть класифікувати об'єкти чи ідеї, враховуючи лише очевидні або фізичні ознаки;

– *середній рівень:* зростає здатність використовувати кілька ознак для класифікації і враховувати абстрактні чи непрямі ознаки;

– *високий рівень:* учні можуть класифікувати за складними або абстрактними принципами, використовуючи логічне та системне мислення;

2) здатність розрізняти категорії:

– *низький рівень:* діти можуть мати труднощі із розрізненням категорій та розумінням їхнього значення;

– *середній рівень:* розвивається здатність визначати та відрізняти категорії за різними критеріями;

– *високий рівень:* учні виявляють глибоке розуміння категорій та можуть визначати їхні взаємозв'язки;

3) використання мовлення для класифікації:

– *низький рівень:* діти можуть використовувати простий опис для класифікації об'єктів;

– *середній рівень:* зростає вживання термінів і категорій для точного опису класифікації;

– *високий рівень:* учні можуть використовувати точне та структуроване мовлення для роз'яснення класифікацій;

4) розуміння ієрархії категорій:

– *низький рівень:* діти можуть використовувати тільки один рівень категорій без розуміння взаємозв'язків між ними;

– *середній рівень:* розвивається здатність розуміти ієрархію категорій та їх відношення;

– *високий рівень:* учні можуть класифікувати в областях з різними рівнями абстракції та важливості;

5) розуміння взаємозв'язків:

– *низький рівень:* діти можуть мати труднощі у розумінні взаємозв'язків між об'єктами чи ідеями;

– *середній рівень:* зростає уміння бачити взаємозв'язки та знаходити спільні ознаки для класифікації;

– *високий рівень:* учні можуть розпізнавати глибокі структурні взаємозв'язки;

6) розвиток проблемного мислення:

– *низький рівень:* діти можуть потребувати допомоги в розв'язанні складних завдань з класифікації;

– *середній рівень:* зростає здатність до виявлення варіантів класифікації;

– *високий рівень:* учні можуть самостійно вирішувати складні завдання з класифікації та аргументовано добирати критерії.

Формування уміння класифікувати у молодших школярів сприяє їхньому розумінню організації світу та розвиткові критичного мислення.

Перспективами подальших наукових розвідок є дослідження проблеми формування *уміння класифікувати* у молодших школярів через використання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» дидактичних ігор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 року № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 року № 688). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text (дата звернення: 12.09.2024).

2. Черненко Г. Формування дослідницьких умінь у молодших школярів при вивченні природознавства. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія «Педагогічні та історичні науки».* 2013. Вип. 114. С. 222–228.

Майданик Олена
кандидатка педагогічних наук,
декан факультету педагогіки та
фінансово-економічної діяльності
Кучер Ольга
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»,
м. Вінниця

ГРА ЯК МЕТОД АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Головна мета сучасної української школи полягає у формуванні творчої, самостійної та активної особистості з перших років навчання. А це означає, що найголовнішим завданням вчителя початкової школи, у наш час, стає створення позитивної мотивації до навчання в учнів, пошук ефективних форм взаємодії з ними, які б сприяли успішному досягненню цієї мети.

Наразі це неможливо зробити без використання сучасних інноваційних методів, серед яких варто виокремити ігровий метод.

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом для розвитку усіх пізнавальних процесів, під час якого потрібно формувати в учнів ключові компетентності для успішної навчальної діяльності. Однак, цей процес ускладнюється віковими особливостями молодших школярів: наочно-образним мисленням, недостатньою диференційованістю сприймання, домінантністю мимовільної уваги, нестійкістю уваги. Використання ігрових методів допомагає долати вищезазначені труднощі.

Аналіз наукової літератури свідчить, що дидактичний потенціал ігор був досліджений у роботах А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушиинського та ін. К. Беллер та Дж. Селлі розглядали гру як вияв фантазії та уяви учнів, а Дж. Дьюі пов’язував її з розвитком

мислення.

Проблеми забезпечення педагогічної ефективності використання ігор у навчальній діяльності молодших школярів вивчали такі науковці, як Н. Бібік, , А. Богуш, Н. Кудикіна, О. Рома, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Хома та ін.

Дослідження переконують, що гра – є одним із найефективніших методів навчання, який максимально активізує інтелектуально-практичні та творчі можливості учня.

За В. Сухомлинським, через гру у дитини формується повага до наявного порядку, народних звичаїв, звичка дотримуватися правил поведінки; ігри готують дітей до праці, до дорослого життя. Гра виявляється і засобом самореалізації дитини [5]. Продовжуючи традиції педагога, ураховуючи реалії сьогодення – реалізації Концепції Нової української школи, – слід забезпечити «активність учнів у навчальному процесі, орієнтацію на інтереси та досвід учнів, створення освітнього середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини» [3, с. 18].

Варто зазначити, що право на гру зафіксовано в статті 31 Конвенції ООН «Про права дитини», яка ратифікована Україною в 1997 році. У 2013 році Комітет ООН із прав дитини, що розтлумачити та надати державам орієнтири для впровадження деяких статей Конференції на практиці, затвердив «Генеральний коментар №17 до статті 31 «про право дитини на відпочинок, дозвілля, гру, розважальні заходи, культурне життя і мистецтво». У цьому документі нами було проаналізовано визначення гри, як будь-якої поведінки, діяльності чи процесу, що ініційовані, контрольовані та структуровані самими дітьми.

У запропонованому документі ООН визначено основні характеристики гри. А саме: позитивні емоції і радість, непередбачуваність та виклик, гнучкість та відсутність результату.

На думку Н. Бібік, у грі формуються всі сторони душі людської, її розум, її серце і воля. Гра має великий вплив на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів, виховання гуманних моральних ставлень [1].

Аналізуючи науковий доробок вищезазначених науковців варто наголосити на тому, що гра за своєю природою дуже близька до реальних життєвих ситуацій. Завдяки дихотомії (вигаданої проблеми і реальним зусиллям з її вирішення), гра дозволяє моделювати соціокультурний контекст, програвати різні варіанти поведінки та коригувати їх. Те, що в житті важко або зовсім неможливо виправити, в грі стає можливим.

У грі існує суб'єктивна свобода для кожної дитини. Учні мають змогу самостійно (без допомоги дорослих) розподіляти ролі, контролювати один одного, стежити за точністю виконання того чи іншого завдання. Саме у грі учні молодших класів перевіряють свою силу і спритність, у них виникає бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного [4, с. 171].

У працях вітчизняних вчених подані різноманітні характеристики гри, серед яких варто виокремити такі, що позитивно впливають на організацію освітнього процесу в початковій школі. А саме:

– гра є самостійною діяльністю учнів, яка поступово перетворюється у засіб навчання. За допомогою гри діти пізнають світ;

– у молодшому шкільному віці гра є основним видом діяльності учнів. Без гри дітям нудно вчитися. Тож мудрий учитель повинен використовувати елементи гри на уроці, щоб зацікавити учнів, мотивувати їх та викликати справжній інтерес до вивчення мови [2, с. 63];

– гра – це творчий підхід учителя до процесу навчання. У ній проявляються індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, здібності та таланти учнів;

– гру можна назвати своєрідною школою підготовки до праці;

– в грі виробляється спритність, витримка, активність.

Щоб забезпечити атмосферу позитивного, ефективного та розвивально-пізнавального ігрового простору для молодших школярів, вчителю необхідно орієнтуватися у психолого-педагогічних характеристиках та функціональному призначенні різних типів ігрових методик.

На нашу думку, з метою формування громадянської, соціальної та комунікативної компетентностей здобувачів освіти, найбільш доцільним буде використання на уроках в початковій школі сюжетно-рольових, ділових або імітаційних, дидактичних, пізнавальних, інтерактивних ігор.

Пропонуємо до розгляду алгоритм проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у другому класі із використання дидактичних ігор.

Тема: Вплив людини на довкілля. Охорона природи (природнича освітня галузь).

Гра «Склади пазл – відкрий секрет»

Умови гри. Учнів ділимо на 4 групи. Кожна група отримує пазли, склавши які, можна дізнатися, які рослини, звірі, птахи, комахи занесені до Червоної книги України. Діти можуть дане завдання виконувати на швидкість. Таким чином ми не просто повідомляємо учням інформацію про рідкісні рослини та тварини, а спонукаємо їх дослідити цю тему самостійно, доклавши власних розумових зусиль та формуємо у них бережливе ставлення до природи.

Тема: «Звички, які впливають на здоров'я» (соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь).

Гра «Магазин звичок»

Умови гри. Створюємо «магазин» з різними предметами та звичками (можна використати картинки або реальні предмети, наприклад, зубну щітку, яблуко, пляшку води тощо.) Роздруковуємо «монети здоров'я» для кожного учня (наприклад, 5-10 монет на учня). Кожному предмету або звичці в магазині призначається ціна (корисні звички/предмети мають високу ціну, а шкідливі – низьку).

Учні заходять в «магазин» і мають за певну кількість монет купити звички або предмети, які вони вважають корисними або необхідними для їхнього здоров'я.

Учні обирають предмети на основі обмеженого бюджету, тому важливо зробити правильний вибір.

Після цього, кожен учень презентує свої покупки і пояснює, чому обрав саме ці речі.

Використання такої гри вчить учнів робити усвідомлений вибір, бачити його перспективи, наслідки та мислити критично.

Тема: Найважливіші цінності людини (громадянська та історична освітня галузь)

Гра «Колесо цінностей»

Умови гри. На дошці або на парті потрібно зробити імпровізоване колесо (можна намалювати коло з секторів або використати магнітну дошку з поділом, картонне колесо). Кожен сектор колеса відповідає певній людській цінності (наприклад, чесність, дружба, повага, відповідальність тощо). Підготувати також потрібно простий обертовий механізм, наприклад стрілку з картону.

Учні по черзі підходять і обертають колесо. Коли стрілка зупиняється на певній цінності, учень повинен виконати одне з таких завдань:

1. Розказати коротку історію або приклад з життя, пов'язаний із цією цінністю.
2. Пояснити, чому ця цінність важлива і як її можна проявляти.
3. Скласти речення, де цінність проявляється в реальній ситуації.

Тема: Історичні та культурні пам'ятки України (громадянська та історична освітня галузь).

Гра «Подорожуємо Україною»

Учнів краще розділити на декілька груп, кожна з яких має отримати карту України, цеглинки ЛЕГО, картки з культурними та історичними пам'ятками України, на яких розміщена цікава інформація про дану пам'ятку та її місцезнаходження.

Завдання для учнів: вибудувати на карті України за допомогою цеглинок ЛЕГО маршрут подорожі по всіх культурних та історичних пам'ятках, які зазначені на картках і представити даний маршрут своїм однокласникам. Під час представлення учням варто коротко розповісти про кожну пам'ятку України.

Отже, використання ігрових методів у навчальній діяльності молодших школярів сприяють у них розвитку критичного мислення, інтелектуальних здібностей, емпатії, співпраці та творчих здібностей, формуванню вмінь та навичок діяти в різних ситуаціях, самостійно

керувати власною поведінкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. Гра у навчанні молодших школярів: варіативність підходів у навчанні. *Український педагогічний журнал*. 2023, № 3. С. 185–192. URL: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-185-192 (дата звернення 07.10.2024).

2. Марчій Т. М. Особливості професійної підготовки творчого вчителя іноземної мови в початкових класах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. Випуск 39. С. 140–143.

3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

4. Суровицька М. Вплив гри на розвиток особистості молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2014. № 2(109). С. 170–173.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5-ти т. Т. 3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.

Максименко Вікторія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Торчинська Тамара
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ

Суспільні зміни в державі зумовлюють нові тенденції розвитку освіти. Суспільство потребує людей творчих, діяльнісних, здатних нестандартно мислити, вирішувати складні суспільно-політичні й економічні завдання. Якісно нові зміни переконують, що найбільшою цінністю є неповторна особистість – креативна, діяльнісна, яскрава. Це зумовлює відповідальне й творче відношення до завдань вчителя початкової школи. Сучасний вчитель має пробуджувати пізнавальний інтерес у школярів, допомагати учням розвивати свої індивідуальні якості, нахили, здібності, сприяти розвитку їх креативності, спонукати до працелюбності, ініціативності, творчого пошуку.

Початкова школа як базис формування особистості має особливого значення надавати всебічному розвитку дитини – інтелектуальному, фізичному, творчому. Основою основ виховання особистості, що прагне самовдосконалення і саморозвитку є позитивна мотивація навчання, присутність пізнавального інтересу.

Саме тому головним завданням вчителя у контексті Нової української школи – мотивувати та зацікавити учнів у досліджуванні нового, урізноманітнення освітнього процесу, активізації пізнавальної діяльності учнів, розширення сфери їх інтересів. Уся

праця вчителя має бути спрямована на формування у школярів позитивного ставлення до вивчення мови для набуття ними необхідних компетентностей. Сучасні психологи, педагоги, методисти мають єдину думку про те, що якість навчальної діяльності і її результат залежить, перш за все, від прагнення і потреб індивіда, його мотивації.

Саме мотивація викликає цілеспрямовану активність, що визначає вибір засобів і прийомів для досягнення мети. Вдосконалення мотивації навчання учнів, розвиток особистісних якостей, формування гармонійно розвиненої, творчої особистості, яка буде здатна навчатися протягом усього життя найефективніше тоді, коли навчання буде цікавим для всіх учнів, а спілкування радісним і корисним. Мовленнєва діяльність як спосіб спілкування молодшого школяра потребує створення позитивної мотивації, яка є одним з найважливіших факторів успішності вивчення мови і ключовим питанням організації навчання молодших школярів.

Мотивація сприяє появі в учнів навчальної ініціативи й інтересу до навчання, спонукає діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях. Від мотивації школяра залежить його успішність, глибина й міцність знань, бажання і здатність навчатися протягом усього життя. Успіх у навчанні дарує радість, задоволення, пробуджує інтерес, підвищує самооцінку та стимулює пізнавальну активність учнів.

Основи мотивації як основного фактору успіху навчальної діяльності молодших школярів було закладено працями І. Д. Беха, А. К. Маркова, В. В. Давидова, І. В. Драгунова, Л. В. Занкова, В. О. Сухомлинського, які вважають, що молодший шкільний вік має великі резерви формування мотиваційної сфери. Емоції, пов’язані з навчанням в молодшому шкільному віці, мають велике мотиваційне значення.

У науково-педагогічній літературі поняття «мотив» трактується як певний фактор, що збуджує активність індивіда через його інтерес, цільові настанови, емоції, потреби.

Найважливішим зовнішнім та внутрішнім мотивом навчально-пізнавальної діяльності є:

– пізнавальний інтерес до нового, невідомого;

– мотив «саморозвиток»: бажання якомога більше знати та вміти, розвивати свій розум, підвищувати культурний рівень;

– мотив «досягнення»: бажання отримати гарні результати своєї діяльності;

– комунікативний мотив: бажання спілкуватися, співпрацювати, взаємодіяти;

– емоційний мотив;

– зовнішній мотив, пов'язаний з отриманням винагороди, схвалення від інших людей [1, с. 13-16].

Поняття «мотивація» визначається як причина та механізм цілеспрямованої поведінки людини у тісному зв'язку із здібностями, знаннями та навичками, що забезпечує успіх в діяльності, продуктивність якої визначається певною мірою спрямованістю та змістом мотивів.

Мотивація допомагає учням зосередитися, зрозуміти та запам'ятати матеріал, а також збільшити їхні досягнення в навчанні. Мотивація є ключовим фактором у процесі навчання та впливає на результативність навчання. Учні, які мають високий рівень мотивації, зазвичай досягають кращих результатів у навчанні, проявляють більшу зацікавленість до предметів та більш активно беруть участь у навчальному процесі.

Мотивація навчання може бути різною у різних учнів, і вона може змінюватися з часом, в залежності від різних факторів, таких як життєві обставини, взаємодія з вчителем та однокласниками, підхід до навчання та інші. Для досягнення успіху у навчанні важливо знати та розуміти фактори, які впливають на мотивацію навчання учнів, та застосовувати ефективні методи та стратегії, які допоможуть підтримувати та підвищувати рівень мотивації учнів [2]. Існує декілька факторів, які можуть впливати на мотивацію навчання учнів. Наталія Корчакова звертає увагу на різноманітні фактори, що впливають на мотивацію дітей молодшого шкільного віку [3], а саме:

1. Індивідуальні риси учнів: рівень інтелектуальних здібностей, темперамент, стиль навчання та інші особливості особистості можуть впливати на рівень мотивації навчання.

2. Інтерес до предмету: якщо учень відчуває зацікавленість до того, що він навчається, то його мотивація буде вищою.

3. Очікування успіху: якщо учень вірить у свою можливість досягти успіху у навчанні, то це підвищить його мотивацію. Контроль над навчальним процесом: якщо учень відчуває контроль над своїм навчанням, то його мотивація буде вищою, оскільки він буде відчувати більшу відповідальність за свої результати.

4. Відносини з вчителем: стосунки між учнем та вчителем можуть впливати на мотивацію навчання. Якщо вчитель підтримує позитивну атмосферу в класі та виявляє інтерес до успіхів своїх учнів, то це може підвищити мотивацію навчання учнів.

5. Соціальне оточення: сім’я, друзі та оточення також можуть впливати на мотивацію навчання учнів. Якщо оточення підтримує інтерес до навчання та високі очікування від учнів, то це може підвищити їх мотивацію.

6. Доступність ресурсів: доступність належних навчальних ресурсів та засобів також може впливати на мотивацію навчання учнів. Якщо учні мають доступ до необхідних матеріалів, технологій та інших ресурсів, то це може допомогти їм досягти успіху та зберегти мотивацію для навчання.

7. Методи навчання: методи навчання, які використовуються в класі, також можуть впливати на мотивацію учнів. Якщо методи навчання є цікавими, забезпечують практичність та взаємодію, то це може збільшити мотивацію учнів до навчання.

Оцінювання: спосіб, яким учні оцінюються, також може впливати на їх мотивацію. Якщо оцінювання відбувається на основі розвитку та підтримки, а не на основі порівняння та конкуренції, то це може сприяти підвищенню мотивації учнів. Враховуючи ці фактори, вчителі можуть спланувати свої уроки та навчальні програми з урахуванням індивідуальних потреб та особливостей учнів, що може сприяти підвищенню їх мотивації для навчання та досягненню успіху.

Мотивація до навчання є важливим фактором академічного успіху учнів молодшої школи. Учні, які вірять у свою здатність досягти поставлених цілей завдяки самоефективності, з більшою ймовірністю будуть мотивовані до навчання. Учні молодшого шкільного віку можуть мати різноманітні мотивації навчання, такі як: задоволення від самого процесу навчання, досягнення успіху, бажання зрозуміти світ, соціальна мотивація, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація. Дослідження вказують, що найчастіше в учнів молодшого шкільного віку переважає зовнішня мотивацію навчання. Однак, дослідження також показують, що внутрішня мотивація має тенденцію зростати з віком, особливо в тих учнів, які мають позитивне ставлення до навчання та відчувають задоволення від досягнень у ньому [5].

Мотивація навчання у молодших школярів формується через різні чинники, такі як: зацікавленість, підтримка успіху, сприяння самостійності, підтримка соціальної взаємодії, розвиток самооцінки, підтримка інтересів. Вчителі та батьки можуть відігравати вирішальну роль у мотивації учнів, створюючи позитивну та доброзичливу атмосферу в класі та вдома, плануючи добре структуровані та змістовні уроки, а також надаючи учням можливість для автономії та співпраці.

Допитливість і бажання вчитися також є важливими факторами, які заохочують учнів підходити до нових і складних ситуацій з очікуванням зростання та очікуванням успіху. Важливо пам’ятати, що мотивація не повинна губитися в акценті на складанні тестів і підвищенні стандартів, і що учні повинні розвивати в собі якості мотивації, щоб стати самостійними учнями і продовжувати навчання після невдалих спроб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І. Формування мотивації навчання. *Початкова освіта*: метод. порадник. 2011. № 48. С. 13-16.

2. Канюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.

3. Корчакова Н. Психологічні основи дитячої самопрезентації : монографія. Україна : Центр навч. літ., 2021. 288 с.

4. Сюгай О. В. Формування у молодших школярів мотивації до навчання. ТОВ «Всеосвіта». 2019. URL: https://vseosvita.ua/library /embed/01009n3a-18f2.docx.html.

5. Токарева Н. М. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник : Кривий Ріг, 2013, 283 с.

Маркіна Неля
вчитель початкових класів
Уманська гімназія №11
Уманської міської ради
Черкаської області
м. Умань

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ НУШ

В Україні законодавчо ухвалено європейський курс розвитку, отже, усі складники освітньої галузі повинні відповідати європейським стандартам.

Ключовою ознакою європейського освітнього процесу, як і освітнього простору, є його інноваційність. Отже, для ефективної інтеграції національної системи освіти в європейську важливими умовами є постійний розвиток та запровадження новітніх підходів у наданні освітніх послуг і в організації сучасного освітнього простору.

Сучасний учитель має бути спроможний інноваційно діяти, застосовувати нові підходи в навчанні, ефективно використовувати сучасні технічні засоби навчання. Саме такий фахівець здатен забезпечити:

– ефективний розвиток і саморозвиток учня, підтримувати його самореалізацію;

– створення освітнього простору, який спонукає до самостійного прийняття рішень та набуття необхідних навичок і компетенцій, забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів.

Згідно ст. 22 пункту 3 та ст. 51 Закону України Про повну загальну середню освіту, «Педагогічні працівники зобов'язані … постійно підвищувати свою педагогічну майстерність», тобто володіти практичними вміннями застосування сучасних методів і технологій навчання.

Сучасні освітні технології для нової української школи:

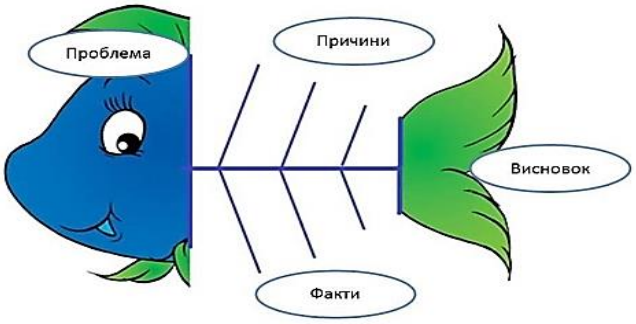
Хмарні технології у навчанні – це інноваційний підхід до зберігання, обробки та передачі даних через інтернет. Вони дозволяють користувачам отримувати доступ до навчальних матеріалів з будь-якого пристрою і будь-якої точки світу за наявності доступу до Інтернету.

Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій та методик викладання, які передбачають здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів у навчальному закладі. Відмінністю дистанційного навчання від очного навчання є використання синхронного режиму – при якому здобувачі освіти працюють разом із педагогічним персоналом закладу наживо, використовуючи засоби та технічні рішення зв'язку в реальному часі, дотримуючись встановленого закладом освіти розкладу занять.

QR – код *к'юар-код* (скорочено від англ. quick response code, «код швидкої відповіді») – це винайдений близько двадцяти років тому в Японії двовимірний штрих-код, який дозволяє кодувати будь-яку інформацію – текст, веб-посилання на сайт чи окрему його сторінку, номер телефону та багато чого іншого. QR-код візуально представлений у вигляді чорно-білого квадрату, що нагадує лабіринт. Зчитування QRкоду відбувається за допомогою звичайної камери типового смартфона. Для цього на ньому має бути попередньо встановлена відповідна програма-сканер.

Інтерактивний метод «Фішбоун» - («риб'яча кістка», «риб'ячий скелет») – спрощена назва методу японського вченого Каору Ісікава. Прийом критичного мислення, сенс якого полягає у встановленні

причинно-наслідкових зв’язків між об’єктом аналізу і факторами, які на нього впливають. В основі прийому – схематична діаграма у формі риб’ячого скелета, що дозволяє наочно продемонструвати причини конкретних подій, явищ і проблем, а також їхні наслідки та зробити узагальнення і відповідні висновки. Цей прийом універсальний, його можна використовувати під час вивчення будь-якої навчальної дисципліни.

STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) – підхід до організації процесу навчання, який поєднує науку, технологію, інженерію та математику. Відповідно до нього, базою для набуття знань є проста та доступна візуалізація наукових явищ. Вона дозволяє легко освоїти знання з урахуванням практики, роботи з технологіями та глибокого розуміння природних процесів, ознайомлюючись з ними на практиці.

У школах, де використовується STEM-підхід, навчальний процес та вирішення практичних завдань знаходяться в центрі, а вчитель виступає не стільки лектором, скільки модератором навчального процесу. Мета вчителя у STEM-освіті для молодшої школи – продемонструвати та максимально просто пояснити зв’язки між процесами, а також – сприяти самостійності у навчанні.

Кроссенс - це сучасний методичний прийом візуалізації навчального матеріалу, який виконує кілька функцій. Навчальна функція – сприяє засвоєнню навчального матеріалу в ігровій формі. Мотиваційна – пробуджує інтерес до запропонованої теми та бажання розгадати головоломку.

Розвивальна - сприяє розвиткові творчого, логічного та образного мислення, вмінню пояснювати певні речі.

Дев’ять зображень розташовані в ньому таким чином, що кожен малюнок має зв’язок із попереднім і наступним, а центральний об’єднує за логікою змісту всі інші. Зв’язок може бути як на поверхні, так і глибинний. Але в будь-якому випадку цей тип завдання розвиває логічне та творче мислення. Кроссенс маємо розгадувати зліва направо і зверху вниз.

Математика, 1 клас. Тема «Число й цифра 7. Тиждень. Написання цифри 7. Порівняння чисел».

Кроссенс може бути використаний на будь-якому етапі уроку. Оскільки основне значення кроссенса – це певна загадка, ребус, головоломка, то він є гарною формою нетрадиційної перевірки знань із теми.

Отже, інноваційні технології:

– дозволяють розв’язати одразу кілька завдань: розвивають комунікативні вміння й навички, допомагають встановленню емоційних контактів між учасниками процесу;

– сприяють розвиткові критичного, творчого, логічного та образного мислення, вмінню пояснювати певні речі;

– пробуджують інтерес до запропонованої теми;

– забезпечують виховне завдання, оскільки змушують працювати в команді, прислухатися до думки кожного;

– сприяють самостійності у навчанні;

– знімають нервове напруження, дають можливість змінювати форми діяльності, переключати увагу на основні питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закону України Про повну загальну середню освіту.
2. Досяк І. М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій. 1 – 4 класи. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 160 с.
3. Інноваційні технології для Нової української школи // Інститут модернізації змісту освіти: вебсайт. – Електрон. Дані та прогр. URL: https://imzo.gov.ua.
4. Мицька М. Створення інноваційного середовища – шлях до Нової української школи. *Директор школи*. 2017. № 23–24 (груд.). С. 54–72.

Мацкевічус Анна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Комар Ольга
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДУ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Проблема моделювання була розглянута в роботах таких видатних мислителів, як Штофф, Новіков та Уйомов, а також

дослідників у галузі педагогіки та психології, таких як Фрідман та Давидов. Коріння поняття «модель» сягають у глибини історії наукового пізнання. За визначенням Уйомова, модель – це спрощена картина світу, що складається з системи взаємопов'язаних припущень, яка слугує для пояснення складних реальних явищ [3].

Математичне моделювання є найважливішим видом знакового моделювання, який передбачає використання математичних символів та операцій для опису досліджуваних явищ. Суть цього методу полягає у створенні математичної моделі – спрощеного аналогу реального об'єкта, що дозволяє вивчати його властивості та прогнозувати його поведінку. Результати дослідження моделі потім переносяться на реальний об'єкт.

Математичне моделювання – це метод наукового пізнання, який полягає у створенні математичних моделей, що відображають певні аспекти реальних систем. Математичні моделі дозволяють досліджувати властивості об'єктів та процесів, а також робити прогнози їхньої поведінки. Завдяки математичному моделюванню учні можуть глибше зрозуміти математику та застосовувати її знання для розв'язання практичних задач [1].

Моделювання це невід'ємна частина сучасної освіти. Воно допомагає учням розвивати логічне мислення, аналітичні навички та творчі здібності. Використання математичних моделей дозволяє учням перейти від пасивного засвоєння математичних знань до активного їх застосування для розв'язання реальних проблем.

Математична модель – це абстрактне подання реального процесу або явища за допомогою математичної символіки. Вона слугує для формалізації знань про об'єкт дослідження та проведення теоретичних експериментів. Математичне моделювання – це метод наукового пізнання, який полягає у побудові, аналізі та використанні математичних моделей [5].

Найбільшу складність у процесі математичного моделювання представляє саме **створення математичної моделі**. Потрібно не тільки зрозуміти сутність явища, але й підібрати відповідні

математичні інструменти, які дозволять описати його з необхідною точністю.

Першочерговим є потреба проводити ретельний аналіз реального явища, відбираючи лише ті спостереження, які безпосередньо впливають на процес, який ми хочемо змоделювати. Це схоже на те, як детектив збирає докази, щоб розкрити справу.

Після формулювання проблеми необхідно перейти до створення концептуальної моделі. Це якби перший начерк, де ми описуємо процес у загальних рисах, не вдаючись у деталі. Ця модель повинна бути достатньо простою, щоб її можна було зрозуміти, але водночас достатньо складною, щоб пояснити спостережувані факти.

Найскладнішим завданням є знайти відповідність між абстрактними поняттями, описаними в неформальній моделі, та математичними структурами. Це як перекладати з однієї мови на іншу, але коли словника немає.

Незважаючи на складність переходу від якісного опису до кількісного, саме ця складність і робить математичне моделювання таким потужним інструментом дослідження. Математична модель дозволяє нам виявити приховані зв’язки між різними елементами системи, які можуть бути непомітними при описі явища звичайною мовою [3].

Одним з найважливіших є це власне розв’язання математичної задачі, отриманої з побудованої моделі. Тут ми застосовуємо весь арсенал математичних інструментів для отримання конкретних результатів. Останнім етапом є інтерпретація отриманих математичних результатів у термінах реальної системи.

На етапі розв’язання математичної задачі необхідно переходити від абстрактних математичних формул до конкретних числових результатів. Це найважливіший етап, оскільки саме тут ми отримуємо відповіді на поставлені питання. Після вирішення є важливою інтерпретація отриманих результатів у термінах реального світу. Вчитель має пояснити учням, що математичне моделювання – це процес, який дозволяє перетворити реальні життєві ситуації на математичні задачі, розв’язати їх і повернутися до реального світу з

новими знаннями. Коли учні розуміють, як математика допомагає нам зрозуміти складні явища, вони починають ставитися до неї з більшим інтересом і зацікавленістю. Тому важливо, щоб учні чітко розуміли кожен етап цього процесу і бачили, як вони пов’язані між собою.

Метод математичного моделювання є ключовим для розуміння того, як математика працює в реальному світі. Він дозволяє нам перекладати складні реальні проблеми на мову математики, розв’язати їх і повернутися до реального світу з новими знаннями. Тому важливо, щоб цей метод був присутній протягом усього курсу математики, починаючи з простих задач на рух та роботу. Це допоможе учням не тільки засвоїти математичний матеріал, але й розвинути критичне мислення та вміння вирішувати проблеми [4].

Сучасна програма з математики ставить за мету не просто навчити учнів виконувати математичні дії, а сформувати у них комплексну математичну компетентність. Це означає, що учні повинні не тільки володіти різноманітними математичними навичками, але й вміти застосовувати їх для розв’язання реальних проблем, аналізувати дані, будувати логічні міркування та інтерпретувати результати. Такий підхід до навчання математики готує учнів до життя в сучасному світі, де математичні знання є необхідними для успіху в багатьох сферах діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Онопрієнко О. В. Предметна математична компетентність як дидактична категорія. *Початкова школа.* 2010. № 11. С. 47–49.
2. Полякова О. В. Компетентнісний підхід у навчанні математики учнів початкової школи – «Методична скарбничка». *Вчитель вчителю, учням та батькам*. URL: https://teacher.at.ua/publ/19-1-0-1655 (дата звернення: 06.10.2024).
3. Скворцова С. О. Методика навчання розв’язування сюжетних задач у початковій школі. Одеса : ООО «Абрикос Компани», 2011. 264 с.

4. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Новації у навчальній програмі з математики для 1-го класу: шляхи реалізації. *Початкова школа*. 2012. № 10. С. 42–47.

5. Філер З. Ю., Фадєєва Т. О. Формування алгоритмічності мислення молодших школярів. *Початкова школа*. 2008. № 2. С. 52–56.

Медончак Вероніка
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник
Дудник Наталка
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасні процеси реформування національної системи освіти, зокрема і початкової у контексті запровадження у практику Концепції «Нова українська школа», детермінують зміни самої парадигми освіти і виховання учнів у вільний від навчання в закладах початкової освіти час. У контексті останнього актуалізація проблем формування морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи як провідної ідеї і як результату організації освітнього процесу у цих закладах освіти, вимагає пошуку та розробки ефективного виховного змісту і методики формування досліджуваного феномену.

Формування морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів є одним із ключових завдань початкової освіти. На цьому етапі діти активно засвоюють основи моральних норм і поведінки, що впливають на їх подальший розвиток та соціалізацію. Процес формування моральних цінностей допомагає дітям розуміти, що таке добро і зло, справедливість і відповідальність, повага до інших і до себе.

Основні підходи до формування морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів:

1. Особистий приклад вчителя та батьків: діїти часто наслідують поведінку дорослих, тому важливо, щоб вчителі й батьки демонстрували високі моральні якості у своїх діях і рішеннях. Вчитель стає не лише джерелом знань, а й моральним орієнтиром для учнів.

2. Виховання через спілкування та взаємодію: у процесі спілкування з дорослими і однолітками формуються перші моральні уявлення дитини. Під час навчання вчитель має створювати ситуації, що сприяють розвитку емпатії, взаємоповаги та розуміння інших.

3. Вивчення моральних тем через казки, літературні твори та ігри: художні твори, казки, розповіді — це джерела моральних норм та цінностей, які допомагають дітям краще усвідомлювати складні моральні поняття. Через історії про добро, справедливість, чесність діти вчаться робити висновки про моральні норми поведінки.

4. Розвиток соціальних навичок: морально-ціннісні орієнтації формуються через соціальну взаємодію. Участь у колективних заходах, командних іграх і спільних проєктах сприяє розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, допомога іншим, відповідальність за спільну справу.

5. Моральні дилеми та ситуації вибору: використання методики ситуацій морального вибору допомагає дітям розвивати вміння критично мислити та приймати рішення з позиції моральних цінностей. Вчитель може пропонувати дітям розглядати різні ситуації і спільно обговорювати правильні дії в контексті моральних норм.

6. Навчальні заняття та виховні заходи: під час уроків та виховних годин варто звертати увагу на такі теми, як дружба, чесність, відповідальність, справедливість, доброта. Такі заняття можуть бути присвячені моральним питанням, що сприяє розвитку моральної свідомості.

7. Формування позитивної самооцінки: важливим аспектом морального розвитку є самосприйняття дитини. Діти з позитивною самооцінкою більш впевнені у своїх моральних рішеннях, тоді як ті, хто сумнівається у собі, можуть легко піддаватися негативному впливу. Тому вчителю важливо підтримувати учнів, хвалити їх за правильні вчинки і допомагати їм відчувати свою цінність.

8. Організація позашкільної діяльності: діяльність у гуртках, секціях та волонтерських проєктах допомагає дітям закріплювати свої моральні цінності на практиці. Вони вчаться допомагати іншим, брати на себе відповідальність за спільну справу, співпереживати оточуючим.

9. Позитивне підкріплення: важливим елементом виховання є заохочення правильних вчинків і моральної поведінки. Похвала від вчителя чи батьків за прояв доброти, взаємоповаги, відповідальності стимулює дитину повторювати ці дії.

Формування морально-ціннісних орієнтацій у молодшому шкільному віці створює основу для розвитку повноцінної, відповідальної та свідомої особистості, здатної діяти на основі моральних принципів та сприяти побудові гармонійних стосунків у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Духовно розвинена особистість у психовиховному вимірі. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики. 2017. С. 33–38.

2. Журба К. О. Смисложиттєві цінності школярів основної і старшої школи: теоретико-методичний аспект : монографія. Дніпро : Середняк Т. К., 2018. 496 с.

Михайлова Ганна
вчитель історії
вищої кваліфікаційної категорії
Тальнівський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1-гімназія» Тальнівської міської ради м. Тальне

КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВНЕ НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сучасна українська освіта перебуває на етапі трансформації, яка спрямована на створення інноваційних підходів до навчання, що відповідають викликам часу. Одним із ключових аспектів цієї реформи є впровадження компетентнісно орієнтованого навчання, яке стало основою Нової української школи (НУШ). Це навчання фокусується не лише на засвоєнні знань, але й на формуванні в учнів комплексу компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві.

Компетентнісно орієнтоване навчання спрямоване на розвиток в здобувачів освіти здатності застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях, формувати навички критичного мислення, вирішення проблем, комунікації та співпраці. Основними принципами цього підходу є:

1. Інтеграція знань. Традиційна система навчання часто була зосереджена на вивченні окремих предметів, що не завжди допомагало учням бачити зв’язки між ними. Нова українська школа спрямована на інтеграцію знань, що дозволяє учням бачити взаємозв’язки між різними галузями науки і розуміти, як ці знання застосовуються на практиці.

2. Розвиток навичок XXI століття. Компетентнісно орієнтоване навчання спрямоване на розвиток таких ключових навичок, як

критичне мислення, креативність, комунікація та співпраця (4К). Ці навички є важливими для успіху в умовах швидкозмінного світу.

3. Орієнтація на учня. У центрі компетентнісного навчання стоїть здобувач освіти, його потреби, інтереси та здібності. Освітній процес має бути адаптованим до індивідуальних особливостей кожного учня, щоб забезпечити максимально ефективне засвоєння матеріалу.

4. Практична спрямованість. Однією з головних відмінностей компетентнісного підходу є його орієнтація на практичне застосування знань. Це дозволяє школярам зрозуміти, як навчальні матеріали можуть бути корисними у їхньому повсякденному житті.

Варто зазначити, що Нова українська школа визначає кілька ключових компетентностей, які є пріоритетними у процесі навчання. Серед них:

– Спілкування державною (і рідною) мовами. Це не лише навички говоріння, читання та письма, а й вміння ефективно передавати свої думки та ідеї, брати участь у діалозі та публічних виступах.

– Іноземні мови. Уміння володіти однією або кількома іноземними мовами стає необхідним для інтеграції в глобальний світ.

– Математична компетентність. Вміння використовувати математичні знання для вирішення повсякденних задач, логічне мислення і вміння працювати з числовою інформацією.

– Цифрова компетентність. Володіння інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) є важливою складовою сучасної освіти. Здобувачі освіти повинні вміти працювати з цифровими інструментами для пошуку, створення та аналізу інформації.

– Соціальна та громадянська компетентність. Уміння брати участь у громадському житті, дотримуватися правових норм, бути відповідальним громадянином.

– Екологічна грамотність і здоровий спосіб життя. Розуміння важливості збереження навколишнього середовища, а також усвідомлення здорових життєвих практик.

– Підприємливість та інноваційність. Ця компетентність розвиває в учнів здатність до ініціативності, креативного мислення,

ризикованих, але обдуманих дій у реалізації власних проєктів [2, с. 24].

Для реалізації компетентнісного підходу в навчанні використовуються сучасні методи та інструменти, які стимулюють активність учнів і розвивають їхні практичні вміння. Вагоме місце серед них посідає проєктна діяльність, де здобувачі освіти беруть участь у створенні власних проєктів, що дозволяє їм використовувати набуті знання на практиці та розвивати навички самостійного дослідження. Використання інтерактивних методів навчання як групових дискусій, дебатів, мозкових штурмів сприяє розвитку комунікативних навичок та критичного мислення. Дієвим для імплементації компетентнісного підходу в освітню практику є кейс-метод. Даний метод полягає у аналізі реальних життєвих ситуацій і проблем, що сприяє розвитку в учнів навичок вирішення складних завдань та ухвалення рішень.

Сучасні учні виросли в цифровому світі, тому використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні відповідає їх очікуванням і підвищенню мотивації до здобуття нових знань. Застосування цифрових технологій для навчання дозволяє зробити процес більш динамічним і цікавим для школярів, а також сприяє розвитку цифрової компетентності [3, с. 24].

Впровадження компетентнісно орієнтованого навчання в Новій українській школі стикається з низкою викликів. Для успішної реалізації компетентнісного навчання необхідна висококваліфікована педагогічна спільнота, здатна використовувати сучасні методики та інструменти. Важливим є забезпечення освітніх закладів необхідною технікою для використання цифрових технологій у навчанні. Компетентнісне навчання вимагає системних змін в усіх аспектах шкільної освіти, починаючи від підручників та програм і закінчуючи оцінюванням учнів [1, с. 19].

Компетентнісно орієнтоване навчання є кроком у реформуванні української освіти. Воно сприяє підготовці учнів до сучасного світу, де у виробництві є не лише знання, але й здатність їх ефективно використовувати. Нова українська школа, базуючись на

компетентнісному підході, ставить перед собою мету виховати особистостей, здатних до творчого мислення, самостійного прийняття рішень та активної участі в суспільному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська О. В. Форми організації навчальної діяльності учнів в умовах компетентнісно спрямованого навчання. *Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи*. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. С. 17–19.

2. Бібік Н. М. Компетентнісно орієнтоване навчання: від теорії до практики. Київ : Педагогічна думка, 2013. С. 23–26.

3. Ващенко Л. С., Чернишова Л. О. Компетентнісно орієнтоване навчання в Новій українській школі: методичні рекомендації для педагогів. Харків : Основа, 2019. 44 с.

4. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.

Мілевська-Гандзич Ангеліна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УРОКІВ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема розвитку зв'язного мовлення у молодшому шкільному віці є надзвичайно важливою, оскільки цей період є сенситивним для

формування мовленнєвих навичок і мовної компетентності, що закладають основу для подальшого успішного навчання та соціалізації дитини. Ключові аспекти, що підкреслюють важливість цього процесу:

– *формування комунікативної компетентності.* Молодший шкільний вік є періодом, коли діти активно опановують навички спілкування. Розвиток зв'язного мовлення сприяє вмінню висловлювати свої думки, ставити запитання, брати участь у діалозі, що необхідно як для навчальної діяльності, так і для соціальних взаємодій;

– *основа для успішного навчання.* Зв'язне мовлення є ключем до засвоєння знань з різних предметів. Дитина, яка вміє чітко й логічно висловлювати свої думки, легше розуміє навчальний матеріал і ефективніше бере участь у навчальному процесі. Зв'язне мовлення дозволяє учням не лише сприймати інформацію, але й передавати її, що є важливою навичкою для успішного навчання;

– *розвиток критичного мислення.* Навчання зв'язному мовленню допомагає дітям розвивати розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо. У процесі висловлювання своїх думок дитина вчиться структурувати інформацію, логічно будувати речення та формулювати власні судження;

– *соціальна адаптація*. Мовлення є основним інструментом соціалізації дитини. Вміння висловлювати свої думки, почуття та потреби допомагає дитині налагоджувати стосунки з однолітками та дорослими, брати участь у спільних іграх, проєктах, обговореннях. Розвинене зв'язне мовлення полегшує адаптацію в нових соціальних ситуаціях, що є важливим у початковій школі;

– *розвиток емоційного інтелекту.* Через зв'язне мовлення діти навчаються висловлювати свої емоції та розуміти почуття інших, що є необхідним для формування здорових міжособистісних стосунків;

– *підготовка до подальшого навчання.* Молодший шкільний вік є підготовчим етапом для виконання складніших мовленнєвих завдань – творів, рефератів, доповідей тощо, з якими дитина зіштовхнеться в середній школі.

Таким чином, розвиток зв'язного мовлення у молодшому шкільному віці є необхідним для всебічного розвитку дитини, успішного навчання, соціальної адаптації та підготовки до подальших етапів освіти.

Мовлення – «це спілкування людей між собою за допомогою мови; мовна діяльність людини. У процесі мовлення за допомогою мовних засобів (слів, словосполучень, речень) реалізується мислення. Мовлення виконує функції спілкування, повідомлення, емоційного самовираження, впливу на інших людей, а для учнів – це ще й засіб успішного навчання в школі» [2, с. 312].

Вітчизняний педагог В. Сухомлинський вважає, що *зв'язне мовлення* – це невід'ємна складова навчання рідної мови, суть якої полягає в опануванні учнями умінням правильно, з дотриманням високої мовленнєвої культури зв'язно висловлювати свої думки як в усній, так і писемній формах, тобто розвивати у них природну комунікативну здатність [3, с. 7].

Значні педагогічні можливості для розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів мають уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Інтегрований курс «Я досліджую світ» – навчальний предмет, спрямований на формування у молодших школярів цілісного уявлення про світ через опанування змісту природничої, громадянської та історичної, соціальної та здоров'язбережувальної, технологічної, інформатичної, математичної, мовно-літературної освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти [1, с. 32].

Педагогічний потенціал уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів охоплює кілька ключових аспектів:

– *тематична інтеграція:* Залучення різних предметів у єдину систему знань дозволяє дітям висловлювати власні судження, поєднуючи матеріал з кількох галузей. Це стимулює розвиток зв'язного мовлення, системного мислення;

– *робота з текстами.* Уроки часто передбачають роботу з текстами різних жанрів (оповідання, науково-популярні статті,

казки), що сприяє формуванню навичок аналізу текстової інформації, переказу, творчого відтворення тощо;

– *постановка запитань та обговорення.* Вчитель на кожному уроці активно заохочує учнів ставити запитання, обговорювати явища та проблеми, що сприяє розвиткові вміння формулювати зв'язні висловлювання, логічно будувати речення, розвивати комунікативні навички;

– *проєктна діяльність.* Виконання інтегрованих проєктів дає змогу учням презентувати результати своєї роботи, аргументуючи свої висновки, що стимулює розвиток як письмового, так і усного зв'язного мовлення;

– *робота в парах і групах.* Під час колективних або парних завдань учні навчаються спілкуватися, ділитися думками та ідеями, слухати однокласників і відповідати на їхні репліки, що сприяє розвитку мовленнєвої компетентності;

– *творчі завдання.* Письмові та усні творчі вправи, такі як складання історій, опис подій, створення власних казок чи віршів, розвивають мовленнєву творчість і зв'язність викладу думок.

Таким чином, уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ» мають значні можливості для розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів через різноманітні активності, що спрямовані на всебічне опанування мовленнєвих навичок у контексті пізнання світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» : навчально-методичний посібник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: Т. Я. Грітченко, О. В. Лоюк. Умань : Візаві, 2021. 583 с.

2. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

3. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Українська мова і література в школі.* 1968. № 12. С. 1–10.

Недовіз Сергій
аспірант
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
мм. Слов'янськ–Дніпро

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОСВІТНІХ РИЗИКІВ І ВТРАТ

Наприкінці ХХ ст. у іноземному науковому просторі почали активно з'являтися доробки, у яких обґрунтовувалася потреба створення противаги інформаційному тиску цифрового суспільства на особистість людини шляхом цілеспрямованого формування її здатності відчувати емоції свої та інших людей, ідентифікувати їх, керувати ними і под. Від поняття множинного інтелекту Г. Гарднера до введеного Дж. Маєром та П. Саловеєм поняття «емоційний інтелект» [15]. Фундаментальною працею, у якій значущість емоційного інтелекту (EQ) людини розглядалася в кореляції з розвитком її інтелекту взагалі (IQ), стала у 1995 р. книга Д. Гоулмана «Емоційний інтелект. Чому він може значити більше, ніж IQ» [14].

Відтак на початку ХХІ ст. концепція емоційного інтелекту набула надзвичайної популярності як у всьому світі, так і в Україні і відобразилася в нормативних документах: LifeComp (рамка ключових компетентностей особистості ХХІ ст., до якої включено емпатію, здатність до саморегуляції та колаборації, до керування емоціями в ситуації невпевненості та ін.) [16]; Закон України «Про освіту», де здатність керувати емоціями віднесено до наскрізних умінь учня [9]; Концепція «Нова українська школа», у якій емоційний інтелект включено в «канву» розвитку в учня ключових компетентностей і наскрізних умінь [7]; Наказ МОНУ «Про проведення Всеукраїнського експерименту "Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання"» [11] та ін.

У науковій сфері пошуки щодо концептуальних витоків та теоретичних засад емоційного інтелекту, історії його розвитку у процесі онтогенезу, структури, шляхів формування та ін. наразі досить активними як в іноземній, так і в українській площині: О. Венгловська, О. Елькін, О. Марущенко, О. Федоренко [1], О. Кліпкова [3], Д. Гоулман [14], Дж. Маєр та П. Саловей [15] та ін. Розуміння ученими та вчителями-практиками особливої важливості формування емоційного інтелекту в початковій школі відобразилося в значній кількості наукових публікацій з окресленої проблеми: С. Вірста, Т. Жалко, О. Гончарук [2], Т. Коваль, М. Запорожець [4], Т. Котик [5], С. Лавренюк [6], О. Фурман [11], І. Чекановська [12], М. Шпак [13] та ін.

Учені зазначають, що емоційний інтелект починає активно формуватися вже в дітей старшого дошкільного віку, оскільки 5–6-річки багато взаємодіють, часто комунікують між собою. М. Шпак конкретизує думку: емоції і почуття дитини дошкільного віку стають складнішими, порівняно з особливостями їхнього розвитку в ранньому віці, однак носять переважно ситуативний характер і насамперед є важливою передумовою розвитку емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці [13].

У цьому зв’язку Т. Котик наголошує, що розвиток емоційного інтелекту учнів є важливим компонентом змісту початкової освіти, адже він є як засобом успішної суспільної взаємодії та пізнання себе, так і найважливішим надбанням дитини молодшого шкільного віку, що характеризується особливою сенситивністю до засвоєння норм і правил суспільної комунікації. «Якщо ж дитина не досягне достатнього рівня емоційного розвитку до 10–11-річного віку, що вирізняється найбільшою пластичністю кори головного мозку і майже необмеженими інтелектуальними можливостями, то на пізніших вікових етапах її життєвий шлях не може бути успішним і комфортним через численні непорозуміння із собою та іншими близькими і чужими людьми» [5, с. 5].

Отже, і в нормативних документах, і в науковій площині аргументована важливість формування емоційного інтелекту людини

XXI ст. О. Кліпкова так характеризує індивідів із високим рівнем EQ: не бояться змін, усвідомлюють, що зміни – це частина життя, і готові бути гнучкими; можуть назвати свої сильні сторони та зони росту, точно знають, над чим варто працювати і що розвивати, а також, яким чином це робити; уміють проявляти емпатію, розуміти почуття інших та реагувати на них; шукають та знаходять баланс у професійному та особистому житті; відкриті до нового, люблять досліджувати та цікавитися новинками [3].

Разом із тим сучасні реалії суспільного життя в Україні позначаються на освітній сфері і спричиняють появу освітніх ризиків та відповідних освітніх утрат. Однак найбільше вони позначаються на психоемоційній сфері сучасних учнів. Науковці та вчителі-практики одностайно зауважують, що для становлення успішної особистості необхідно опанувати уміння ефективно керувати своїми емоціями і перебувати в гармонії з навколишнім середовищем, і це завдання значно ускладнюється в умовах освітніх ризиків.

Т. Коваль та М. Запорожець зазначають, що сирени, обстріли, переживання за рідних та близьких мають серйозний вплив на психологічний стан дитини, для якої молодший шкільний вік є ключовим періодом розвитку: психологічні та емоційні переживання, що виникають в цей час, можуть мати тривалий вплив на подальший розвиток дитини. Науковиці наголошують, що конфлікти та розлади можуть суттєво вплинути на емоційну стабільність і соціальну взаємодію цієї вразливої групи населення [4]. Досвід впровадження навчальних програм із соціально-емоційного та етичного (СЕЕН) під час війни та відгуки учителів, учнів, батьків надали підстави О. Венгловській, О. Елькіну, О. Марущенко, О. Федоренко [1], дійти висновку, що саме це навчання покликане допомогти і дітям, і дорослим впоратися з емоціями та переживаннями і надалі відчувати радість навчання й спілкування один з одним.

Разом із напрацьованими практичними засадами розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи, зазначимо, частина ЗЗСО прифронтових областей України зазнали значних пошкоджень чи руйнування, тому не всі учні початкової школи мають змогу

навчатися оффлайн і, відповідно, опановувати основи СЕЕН у шкільних умовах.

У 2022 р. МОН України спільно з ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Освітнім кластером, ЮНІСЕФ та ін. провели опитування, за результатами якого 873 заклади зазнали пошкоджень і 123 є зруйнованими повністю. Окрім фізичного пошкодження інфраструктури, наявний факт використання освітніх приміщень не в освітніх, а в гуманітарних цілях. Усього в опитуванні визначено 3,5 тис. таких закладів, що становить близько 11 % усіх закладів освіти для дітей дошкільного і шкільного віку в Україні. Заклади освіти переважно використовуються як притулки для ВПО та центри збору й розподілу гуманітарної допомоги для громад, а також приготування їжі для ВПО. Найбільша концентрація таких закладів спостерігається в Дніпропетровській, Рівненській, Кіровоградській, Тернопільській і Львівській областях. У поєднанні з великою кількістю пошкоджених чи знищених закладів у прифронтових регіонах це збільшує частку закладів освіти, потенційно не доступних для дітей України до 17% [8, с. 4–5].

З огляду на ці умови значна частка учнів початкової школи потребують отримання освітніх послуг із розвитку емоційного інтелекту та соціально-емоційного навчання саме в умовах неформальної освіти. Однак ця проблема наразі є недостатньо висвітленою в науковій літературі, що обумовлює актуальність її дослідження та винайдення ефективних рішень, що стануть основою соціально-емоційного розвитку учнів початкової школи як в обставинах нинішньої війни, так і в умовах будь-яких освітніх ризиків і втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Венгловська О. А., Елькін О. Б., Марущенко О. А., Федоренко О. Ф. Упровадження компонентів розвитку емоційного інтелекту в учнівства: практичний порадник педагогам закладів загальної середньої освіти. Київ : УІРО. 2023. 18 с.

2. Вірста С., Жалко Т., Гончарук О. Формування емоційного інтелекту на уроках літературного читання в початковій школі. *Інноватика у вихованні*. 2022. Вип. 15. С. 164–172. DOI: https://doi.org/10.35619/iiu.v1i15.442

3. Кліпкова О. І. Вплив емоційного інтелекту на реалізацію креативних можливостей індивіда. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. № 62. 2021. С. 86–92. DOI: https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-62-12.

4. Коваль Т. В., Запорожець М. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів в умовах війни: дієві інструменти. *Освітньо-науковий простір / Educational Scientific Space.* № 6 (1). 2024. С. 40–48. DOI: https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.6(1).2024.04.

5. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навч.-метод. посібн. Тернопіль : Астон, 2020. 192 с. URL: https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraytsivnykiv/NUS-teoriya-i-praktyka-form-emots-intelekt-Kotyk.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

6. Лавренюк С. В. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи : метод. посібн. Кривий Ріг. 2024. 25 с. URL: https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-rozvitok-emociynogo-intelektu-uchniv-pochatkovih-klasiv-392030.html (дата звернення: 09.10.2024).

7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

8. Підсумковий звіт «Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022)». *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 06.06.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 09.10.2024).

10. Про проведення Всеукраїнського експерименту «Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання» на базі ЗЗСО України на листопад 2019 – грудень 2024 рр. : Наказ МОНУ від 18.11.2019 р. № 1413. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2019/11/19/1431-vid-18112019.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

11. Фурман О. Ф. Формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобом літературного читання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 77. Т. 2. С. 69–73. DOI: https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-2.13

12. Чекановська І. Формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: теорія і практика. *Вересень*. 2021. № 3 (90). 34–44. DOI: https://doi.org/10.54662/veresen.3.2021.03

13. Шпак М. М. Вікові особливості розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* VI (68). Issue : 164. Budapest, 2018. P. 71–74. DOI: http://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-164VI68-17

14. Goleman D. Emotional intelligence. New York : Bantam Books, 2006. 352 p. URL: https://asantelim.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/05/daniel-goleman-emotional-intelligence.pdf (дата звернення: 09.10.2024)

15. Mayer J. D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. 2013. V. 17. № 6. P. 433–442. DOI: https://doi.org/10.1016/0160-2896(93)90010-3 (дата звернення: 09.10.2024)

16. Sala A., Punie Y., Garkov V., Giraldez M. LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence, Luxembourg : Publications Office of the European Union. 2020. DOI: https://dx.doi.org/10.2760/302967 (дата звернення: 09.10.2024).

Неклега Вікторія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник
Дудник Наталка
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні перед суспільством і школою стоїть проблема розвитку особистості свідомого українського громадянина, який поєднує в собі національні риси та самобутність українського народу. І саме національне виховання передбачає надання широких можливостей для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності, розвитку особистісних рис громадянина української держави.

Необхідність посилення уваги до формування національно-культурної ідентичності у підростаючого покоління виражена в законах України «Про освіту», «Про культуру», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», в Указі Президента «Про першочергові заходи щодо сприяння національній єдності та консолідації українського суспільства», Підтримка громадських ініціатив у цій сфері».

Молодші школярі повинні розвивати патріотизм, свідомість, політичну культуру та культуру міжетнічних відносин. Важливо, щоб дитина відчувала себе членом сім'ї, родини та дитячого колективу. Саме на цьому етапі формується здатність до самопізнання і розуміння своєї ролі в суспільстві та державі.

Ціннісне ставлення до сім'ї та близьких проявляється в моральній діяльності особистості, яка включає в себе відповідальність, чесність,

працьовитість, справедливість, гідність, милосердя, терпимість, совість, терпимість до оточуючих, доброзичливість, готовність допомогти і ввічливість. У молодшому шкільному віці дитина набуває елементарних навичок і умінь підтримувати міжособистісну гармонію, попереджати і мирно вирішувати конфлікти, а також вміння враховувати думку товаришів і орієнтуватися на дорослих як на носіїв соціальних норм і морального авторитету.

У процесі екологічного виховання формується ціннісне ставлення до природи, яке проявляється в наступних особливостях: усвідомлення і функціональність природи в житті людини і її сутності; почуття особистої прихильності збереженню природних ресурсів, відповідальності за них; здатність індивіда гармонійно співіснувати з природою; вести себе грамотно і екологічно чисто.

В естетичному вихованні ціннісне ставлення до мистецтва формується і проявляється в ерудиції, різноманітності естетичних відчуттів, дій і вчинків, пов'язаних з мистецтвом. Ціннісне ставлення до праці – це процес усвідомлення та осмислення суспільних цінностей праці, який формується в особистості через пізнавальну та практичну діяльність. Цей процес постійно зростає у складності та розвивається з часом.

Виховання національних цінностей учнів - одна з ключових проблем етики, філософії, педагогіки та психології. Метою морального виховання завжди було виховання доброти, чуйності, готовності допомагати будь-якій людині у біді та здатності до співчуття [1].

Важливим орієнтиром для характеристики національних цінностей і сучасної української освіти є абсолютні, вічні цінності; фундаментальні національні цінності; цінності сімейного життя; Цінності особистого життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончар Л. В. Проблема формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку у взаємодії школи і сім'ї. Партнерська взаємодія у

системі інститутів соціальної сфери : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ніжин (Україна), 5-6 травня. 2016. С. 35–37.

Нестеренко Валентина
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грітченко Тетяна
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань*

ЕКОЛОГІЧНА ГРА ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Одним із методів формування екологічної компетентності учнів початкової освіти є застосування в освітньому процесі, зокрема на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», екологічних ігор.

Аналіз теоретичних підходів до сутності ігрової діяльності [1; 3; 4; 7; 8; 9 та ін.] надає нам можливість визначити її як самостійний та самоцінний вид діяльності, як форму організації освітнього процесу, як засіб формування особистості молодшого школяра. Ігрова діяльність – культурно й історично сформована пізнавальна діяльність дитини, спрямована на формування базових засад дитячої особистості, її соціалізацію, пізнання дитиною світу, розвиток навчально-пізнавальних інтересів, закріплення й удосконалення набутих знань, умінь і навичок [3].

Екологічна гра – це не тільки форма екологічної освіти й виховання, а й природна форма життєдіяльності дітей молодшого

шкільного віку, що супроводжується високим емоційним підйомом, стимулює високий рівень мотивації, інтересу до екологічних проблем, сприяє розвитку уяви, фантазії, мислення, уваги. Екологічні ігри імітують соціальний зміст екологічної діяльності, включають дитину в особливу ігрову діяльність, правила якої стають зразком для її власної поведінки [6, с. 24].

Гра в екологічному вихованні забезпечує успіх ненав'язливого опанування норм і правил поведінки у природі, дає можливість корекції мотиваційної сфери, забезпечує ефективність пізнавальних процесів, створює умови для здійснення вчинків. Стимулюючи здатність вихованців вступати в контакт із природою, гра забезпечує розвиток сприйнятливості до природи, здатності виявляти співчутливі реакції до її об'єктів і явищ [2, с. 107].

Екологічна гра, це гра, в процесі якої учні починають активно діяти, мислити, переживати, оцінювати екологічну ситуацію, шукати з неї вихід, ухвалювати рішення. Вона, як і будь-яка дидактична гра, включає два види діяльності – гру і навчання. У процесі гри здійснюється ігрова взаємодія учнів між собою та з педагогом [5].

Екологічні ігри сприяють взаємозв'язку між навчанням і застосуванням знань на практиці. Педагогічно правильно організована гра дозволяє школярам досягти їх самоствердження, активності та вільності дій, що поєднуються з взаємоповагою, пізнанням навколишнього середовища, відчуттям краси природи, її гармонії, розвитком почуття любові і дбайливого ставлення до неї [10].

Пізнавальні екологічні ігри допомагають учням ефективніше засвоїти екологічні знання, формувати екологічний стиль мислення, набувати правил поведінки в природі.

До використання екологічних ігор пред'являються певні вимоги, зокрема:

1)наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми-завдання;

2)практична та пізнавальна значущість отриманих результатів (підготовка повідомлення для всієї групи, участь в озелененні ділянки, випуск плаката тощо);

3)самостійна діяльність дітей під керівництвом вчителя;

4)структурування змістовної частини проєкту із зазначенням поетапних результатів;

5)використання дослідницьких методів (визначення проблеми, завдань дослідження, які з неї витікають, висування гіпотез та їх розв'язання, оформлення кінцевих результатів тощо) [9].

Застосовуючи екологічні ігри, учитель прилучає увагу дітей до актуальних екологічних проблем рідного краю. Пропонуючи учням такі ігри, педагог допомагає дітям зрозуміти важливість охорони територій від забруднень. В екологічних іграх простежується єдність живої і неживої природи, полегшується показ окремих дій, вчинків людей спрямованих на зміну природи, лісів, річок. В цих іграх діти не тільки дізнаються нове, але і вчаться розуміти себе та інших, набувають власний досвід [8, с. 52].

Результатом добре організованої та ефективно проведеної екологічної гри можуть бути зміни у сприйманні дітей, які приводять до швидкого розв'язання або нового розуміння проблеми, що існує.

Учитель, організовуючи екологічну гру передусім повинен пам'ятати про те, що вона повинна: впливати на розвиток емоційно-чуттєвої сфери; пробуджувати позитивні емоції, переживання; забезпечувати розуміння взаємозалежностей, що наявні в природі; підкреслювати самоцінність і універсальність природи; породжувати дбайливе ставлення до всього живого, прагнення надавати посильну допомогу дорослим в опікуванні природним середовищем і засуджувати негативні вчинки, які завдають шкоди довкіллю [8, с. 243].

Екологічні ігри в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» можна використовувати на різних етапах уроку – під час вивчення нового матеріалу, закріплення одержаних знань, перевірки вивченого матеріалу, при узагальненні знань учнів; під час екскурсій, підготовки домашніх завдань, проведення екологічних

ранків, різноманітних акцій тощо. Організація і проведення ігор – це кропітка навчальна робота, яка потребує затрати сил та енергії як вчителя-організатора, так і учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вахняк Н., Коденко А. Природнича гра як один із методів екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. № 1 (10). 2013. С. 93–99.
2. Вахняк Н., Негрій О. Сучасні ігрові форми в екологічному вихованні дітей. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка.* № 2 (15). 2015. С. 107–112.
3. Діхтяренко З. М. Виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2008. 23 с.
4. Жигайлова Р. І. Ігри як засіб екологічного виховання молодших школярів. *Сучасна школа України*. 2012. № 9. С. 71–79.
5. Іщенко Л. Дидактичні ігри як засіб екологічного виховання. *Початкова школа.* 1998. № 12. С. 25–26.
6. Коновальчук І. Теоретичні й технологічні аспекти формування екологічної компетентності молодших школярів. *Молодь і ринок*. № 5 (136), 2016. С. 20–24.
7. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі : Монографія. Київ : КМПУ, 2003. 272 с.
8. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навч.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Тарасенко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
9. Сарбаш О. В. Навчаємо, граючись в екологічні ігри. URL: https://vseosvita.ua/library/navcaemo-graucis-v-ekologicni-igri-321044.html (дата звернення : 06.08.2024).
10. Соколова В. М. Дидактичні ігри як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках біології.

Екологічна освіта та просвіта в сільській школі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : ВЕЛ. 2005. С. 69–73.

Нікітюк Наталія
викладач-методист,
викладач природничих наук
Комунальний заклад
«Балтський педагогічний
фаховий коледж»
м. Балта

ТЕХНОЛОГІЇ СИТУАТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ВИКЛАДАННІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

В освітньому процесі вчитель виступає в новій ролі – організатора самостійної активної пізнавальної діяльності здобувачів, компетентного помічника і консультанта. Його досвід і професійні вміння повинні бути спрямовані не тільки на оцінювання результатів навчання, але й на діагностику їхньої діяльності. Перед здобувачем в новому тисячолітті стоять нові виклики:

– самостійно здобувати необхідні знання, застосовувати їх на практиці для розв’язання проблем;

– критично мислити, уміти бачити труднощі й шукати способи їх подолання;

– грамотно працювати з інформацією;

– бути комунікабельним, знаходити контакт у різних соціальних групах;

– самостійно працювати над розвитком власного інтелекту.

Освітній процес вчитель має будувати відповідно до потреб особистості та індивідуальних можливостей здобувачів, зростання їх

самостійності й творчої активності, використовуючи в своїй професійній педагогічній діяльності інноваційні технології, такі, як: особистісно-орієнтовані технології, проєктні технології, інформаційно-комунікативні технології, технології розвивального навчання, технології ситуативного моделювання тощо.

Важливо те, що впровадження інноваційних технологій необхідно саме в педагогічному закладі освіти, оскільки майбутні вчителі початкової ланки формують свої професійні знання, уміння та навички, занурюючись в кожну технологію під час освітнього процесу з різних навчальних дисциплін.

Керуючись ДСПО, типовими освітніми програмами рекомендовано ігрова модель навчання, яку розкривають технології ситуативного моделювання, які широко використовуються на уроках «Я досліджую світ». [2, с. 178].

Технології ситуативного моделювання (навчання у грі): це побудова навчального процесу шляхом включення учня до гри (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються).

Я погоджуюсь із думкою Ш. Амонашвілі: «Дітей треба вчити НЕ граючи, а серйозно, з почуттям відповідальності. Учитель має так добре і мистецьки виконувати роль, щоб діти забули про свою потребу в грі».

Ігрова модель навчання покликана реалізувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс цілей: забезпечення контролю прояву емоцій, надання здобувачу можливості самовизначення, розвитку творчої уяви, вільного висловлювання своєї думки.

За ігровою моделлю учасники освітнього процесу перебувають у нетрадиційних умовах. Здобувачі самі обирають собі ролі, створюють проблемні ситуації, шукають шляхи їх розв’язання, покладаючи на себе відповідальність за обране рішення.

Учитель в ігровій моделі є інструктором, консультантом або тренером. Учитель ознайомлює з правилами гри, консультує, коригує, дає поради щодо ролей, організовує обговорення.

Етапами ігрової моделі є:

1. Ознайомлення здобувачів з темою, правилами гри, загальний огляд.

2. Підготовка до проведення гри (ознайомлення зі сценарієм гри, визначення ігрових завдань, ролей, орієнтовних шляхів розв'язання проблеми).

3. Проведення гри.

4. Обговорення з дотриманням інструктивних порад:

- чітко дотримуйтесь своєї ролі;
- намагайтеся уважно слухати партнерів і вчителя;
- не коментуйте діяльність інших;
- ставтеся до своєї ролі, як до реальної життєвої ситуації;
- беріть участь в аналізі рольової ситуації

До технологій ситуативного моделювання належать такі інтерактивні технології, як: імітація, рольова гра, драматизація.

Пропоную розглянути імітаційні ігри або симуляції. Варто зауважити, що в західній дидактиці поступово відмовляються від терміна «гра», що асоціюється з розвагами, а вживають терміни «симуляція», «імітація» тощо.

Імітаціями (іграми) називають будь-які дії, які відтворюють, імітують певні явища навколишньої дійсності. Учасники імітації чітко виконують інструкцію. Здобувачі можуть виконувати дії індивідуально або в групах. На закінчення імітації здобувачі отримують результат, і дуже важливо його обговорювати. Імітаційні ігри розвивають увагу, навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вміння вирішувати проблеми.

Організація роботи з імітації починається з вибору теми, також потрібно чітко спланувати все що потрібно для проведення імітації, продумати участь у ній всього класу, надати здобувачам максимум інформації, щоб вони могли впевнено виконувати всі дії і одночасно вчитися. Перед імітацією треба зробити невеликий вступ. Заздалегідь продумати запитання для підбиття підсумків чи обговорення результатів.

Рольова гра. Драматизація.

Щоб провести рольову гру, необхідно, щоб кожен її учасник

чітко знав свою роль, зміст, мету гри. Мета рольової гри – визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвід шляхом гри. Такі ігри використовують і для вироблення конкретних навичок. Вони сприяють формуванню у здобувачів власного ставлення до ситуації, сприяють розвитку уяви, формуванню критичного мислення, співчуття тощо. Спочатку практикують прості вправи з поступовими ускладненнями.

Організація роботи полягає у попередньому плануванні: формулювання проблеми для рольової гри, визначені учасників гри, складання сценарію рольової гри, надання якомога більше інформації учасникам, щоб вони могли правдиво виконувати свої ролі та вчитись одночасно. Бажано підготувати і провести тренування учасників. Не потрібно вимагати з самого початку від учасників бездоганної гри. Змінюйте види діяльності. створіть сприятливі умови для проведення гри. Важливо, щоб здобувачі почувалися впевнено. Під час виходу дітей з ролей варто провести детальне обговорення ситуації. Поставити кожному учаснику запитання: як ти почувався в цій ролі? Чи була вирішена проблема? Якщо ні, то чому? Яким чином цей досвід може вплинути на твоє подальше життя? [1]

Погоджуюсь з тим, що ці інновації можуть принести користь студентам і їх варто спробувати. Які ж переваги інноваційних технологій, методів навчання?

1. Заохочуйте дослідження. Інноваційні підходи до навчання заохочують студентів досліджувати та відкривати нові речі та інструменти, щоб розширити свій розум.

2. Удосконалювати навички вирішення проблем і критичного мислення. Креативні методи навчання дозволяють здобувачам навчатися у своєму власному темпі та спонукають їх до мозкового штурму нових шляхів вирішення проблеми замість пошуку відповідей, уже написаних у підручниках.

3. Уникайте одночасного отримання великої кількості знань. Вчителі, які використовують нові підходи, все ще дають студентам інформацію, але вони схильні розбивати її на менші частини.

Перегляд інформації тепер стає доступнішим, а короткі речі допомагають здобувачам швидше опанувати основи.

4. Скористайтеся більше м’якими навичками. Здобувачам доводиться використовувати складніші інструменти, щоб закінчити свою роботу, що допомагає їм вивчати нове та стимулювати їхню творчість. Також, виконуючи індивідуальні або групові проєкти, студенти вміють керувати своїм часом, розставляти пріоритети завдань, спілкуватися, краще працювати з іншими та багато іншого.

5. Перевірте розуміння здобувачами. Оцінки та іспити можуть щось сказати, але не все про здібності та знання студента до навчання (особливо, якщо під час тестів є підглядання!). Використання класної техніки, вчителі можуть збирати дані про успіхи здобувачів і швидко визначати, з якими проблемами вони стикаються. Це полегшує коригування методів навчання відповідно до індивідуальних потреб.

6. Покращити самооцінку. Завдяки чудовим методам від викладачів студенти можуть зрозуміти, чого вони навчилися і чого їм бракує. Виявивши те, що їм ще потрібно знати, вони можуть зрозуміти, навіщо вчитися конкретним речам, і з більшим бажанням це робити.

7. Оживіть класні кімнати. Не дозволяйте вашим класам бути повними вашого голосу або незручної тиші. Інноваційні методи навчання дають учням щось інше, чим вони захоплюються, заохочуючи їх більше говорити та спілкуватися [3].

Отже, головним в процесі навчання є взаємодія та співпраця і результати досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання.

Технології ситуативного моделювання дозволяють студентам в початкових класах проводити нестандартні уроки: урок-дослідження, урок-подорож, урок-казка, урок-змагання, урок-дискусія, інтегровані уроки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк Наталія. Технології ситуативного моделювання. URL: https://atamanuk.at.ua/index/tekhnologiji_situativnogo_modeljuvannja/0-11

2. Гільберг Т. Г. Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1 – 2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. Київ : Ґенеза, 2019. – 256 с.

3. Еллі Тран. 15 інноваційних методів навчання з посібником і прикладами/ Найкраще в 2024 році. URL: https://ahaslides.com/uk/blog/15-innovative-teaching-methods/

Ніколайчук Ірина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грітченко Тетяна
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Комунікативні навички – це основа соціальної взаємодії, яка визначає ефективність навчання, спілкування та соціалізації дитини. У молодшому шкільному віці розвиток комунікативних навичок стає ключовою психолого-педагогічною проблемою, оскільки цей період

характеризується активним формуванням особистісних якостей і соціальних стосунків [1].

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до рівня комунікативних навичок особистості, особливо в умовах розвитку інформаційних технологій і зростаючої глобалізації. Діти повинні навчитися ефективно взаємодіяти з оточуючими, розуміти їхні потреби, висловлювати свої думки та почуття. Формування цих умінь має важливе значення не лише для навчання, а й для повноцінної соціальної інтеграції школярів [3].

З огляду на вік, у якому діти починають навчання в школі, розвиток комунікативних навичок потребує особливого підходу з боку педагогів і психологів. Важливо, щоб школа стала середовищем, де діти можуть не лише отримувати знання, а й навчатися спілкування, розв'язанню конфліктів, співпраці з однолітками та дорослими.

Комунікативні навички в молодшому шкільному віці включають кілька ключових компонентів:

– *уміння слухати та розуміти інших.* Це одна з базових навичок, без якої неможливий конструктивний діалог. Дитина повинна навчитися не лише висловлювати власні думки, а й уважно слухати інших, адекватно сприймати їхні емоції та відповіді;

– *вираження власних думок та емоцій*. Розвиток мовлення та здатності формулювати власні погляди та бажання є важливою умовою ефективного спілкування. Діти вчаться відповідально висловлювати свої думки, зважаючи на співрозмовника;

– *емоційний інтелект*. Важливу роль відіграє здатність дітей розпізнавати й розуміти емоції оточуючих, що допомагає їм будувати позитивні стосунки та уникати конфліктів. Ця навичка пов'язана з розвитком співчуття та емпатії, що є основою соціальної взаємодії;

– *навички розв'язання конфліктів*. Молодші школярі часто стикаються з ситуаціями, де їхні інтереси не збігаються з інтересами інших. Уміння розв'язувати такі конфлікти мирним шляхом є важливою частиною розвитку комунікативної компетентності;

– *командна робота та співпраця*. У школі діти працюють у групах, де кожен має свою роль. Навчитися працювати спільно, допомагати одноліткам і бути частиною команди – це важливі навички, які сприяють успішній адаптації в суспільстві [2].

Існує низка проблем, які заважають ефективному розвитку комунікативних навичок у дітей. До них належать: недостатній рівень соціальної взаємодії в родині, відсутність навичок самоконтролю, індивідуальні психологічні особливості (темперамент, рівень тривожності, сором'язливість тощо), складнощі в адаптації до шкільного середовища тощо.

Для успішного розв'язання зазначених проблем необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає як педагогічні, так і психологічні методи.

Наприклад, групова робота в класі стимулює дітей до спілкування та співпраці. Це можуть бути ігрові вправи, що розвивають здатність до слухання, взаємодії та розуміння емоцій інших; рольові ігри, які дають дітям можливість розвивати навички розв'язання конфліктів і співпраці.

Педагогам важливо навчати дітей розпізнавати та аналізувати свої почуття, а також емоції інших. Це можна зробити через обговорення ситуацій, літературних творів, ігор, а також спеціальних вправ на розвиток емпатії.

Деякі діти потребують індивідуальної роботи з психологом для подолання комунікативних бар'єрів або розвитку самоконтролю.

Батьки також повинні брати активну участь у розвитку комунікативних навичок своїх дітей. Це може відбуватися через спільні ігри, бесіди та обговорення ситуацій, з якими діти стикаються у школі.

Отже, розвиток комунікативних навичок у молодших школярів – це складний і багатогранний процес, що потребує системної роботи з боку педагогів, психологів і батьків. Створення сприятливого середовища для розвитку цих навичок, врахування індивідуальних особливостей дитини та застосування ефективних методів навчання можуть значно підвищити рівень комунікативної компетентності, що,

у свою чергу, сприятиме успішній соціалізації та розвитку особистості дитини в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. М. Допоміжна комунікація як однин із засобів формування комунікативних навичок у дітей з порушеннями зору та інтелекту. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2014. Вип. 4. С. 6–14.

2. Маренич І. І., Тесленко О. В., Черничко В. В. Формування комунікативних навичок у молодших школярів. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*, (35). 2014, 121–126.

3. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник/ Пономарьова К. І. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

Олійник Юлія
вчитель початкових класів
Комунальний заклад
«Жаботинський ліцей
Михайлівської сільської ради
Черкаського району
Черкаської області»
с. Жаботин

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Критичне мислення є однією з ключових компетенцій, необхідних для успішної адаптації особистості в сучасному інформаційному суспільстві. У молодшому шкільному віці формування цієї навички стає особливо важливим, оскільки саме в цей період закладаються основи когнітивного розвитку, які

впливають на здатність дитини аналізувати, оцінювати та робити обґрунтовані висновки.

Молодший шкільний вік охоплює період життя дитини від 6-7 до 10-11 років. Цей етап часто називають вершиною дитинства, оскільки учні ще зберігають багато рис дитячої поведінки, таких як безтурботність, наївність, ідеалізація дорослих. Водночас діти починають втрачати властиву ранньому дитинству безпосередність, а їхня логіка мислення набуває нових рис.

До початку навчання в школі діти вже проявляють пізнавальну активність і здатні розуміти загальні зв'язки та принципи, що є основою наукових знань. Тому одним із головних завдань початкової освіти є формування цілісного уявлення про світ, зокрема через розвиток логічного мислення.

Когнітивна сфера дітей молодшого шкільного віку є чутливою до розвитку та цілеспрямованих впливів, що створює сприятливі умови для формування критичного мислення. У своїх дослідженнях О. І. Пометун [3] показує, як критичне мислення у школярів проявляється через спеціально організовані завдання, наприклад, при виявленні непорозумінь, помилок або спотворень у малюнках і текстах. Автор виділяє три рівні критичності мислення у молодших школярів:

– на початковому рівні діти помічають помилки або невідповідності в об'єкті, але ще не можуть їх осмислити чи пояснити;

– на констатувальному рівні школярі знаходять помилки в об'єкті, проте не прагнуть розкрити їх джерела (характерно для учнів 1–2 класів);

– на коригувальному рівні діти не лише усвідомлюють помилки та абсурди, але й визначають їх причини і пропонують шляхи їх усунення.

Позитивні зміни також спостерігаються в мотиваційній сфері: діти починають цікавитися не лише причино-наслідковими зв'язками між об'єктами та явищами, а й сенсом своїх вчинків та діяльності.

Формування критичного мислення включає низку навичок, які необхідно розвивати з раннього віку. До основних навичок критичного мислення належать:

– здатність досліджувати та аналізувати інформацію для визначення її вірогідності;

– вміння порівнювати об’єкти для виявлення подібностей та відмінностей;

– вміння розбивати завдання на складові частини та досліджувати кожну з них окремо;

– здатність наводити факти та приклади;

– вміння робити вибір між кількома варіантами;

– здатність класифікувати інформацію за певними критеріями.

Розвиток критичного мислення у дітей у процесі педагогічної взаємодії можливий лише за дотримання певних психологічних умов.

Перша з них – це вміння вчителя забезпечити мотивацію дитини через подачу нового евристичного матеріалу, що стимулює її до осмислення.

Ця умова ґрунтується на природному бажанні молодших школярів дізнаватися нове. Учні початкових класів легко опановують нові для них способи мислення, вчаться оцінювати себе та інших, а також об’єкти та явища на основі різних критеріїв. Такі навички формуються, коли вчитель відкриває перед дітьми нові можливості для взаємодії, знайомить їх з іншими культурами та соціальними реаліями.

Другою важливою психологічною умовою для ефективного розвитку критичного мислення є здатність до переконливої аргументації. Критично мисляча особа розуміє, що існують різні шляхи вирішення тієї чи іншої задачі, і прагне довести логічність та раціональність свого підходу. Якщо учень вчиться уважно слухати свого опонента, брати до уваги його думку та формулювати контраргументи, його аргументація стає більш обґрунтованою та переконливою. Визнання інших поглядів може стати потужним ресурсом для подальшого зміцнення власних позицій. Навчальні ситуації створюють сприятливе середовище для розвитку критичного

мислення, адже під час їх вирішення учні не лише вивчають питання, а й мають аргументувати свою позицію під час вибору етичних, пізнавальних або соціальних рішень.

Третьою умовою є усвідомлення учнями власної позиції. Це допомагає їм не тільки ставити під сумнів свою аргументацію, але й спростовувати аргументи інших.

Таким чином, сам процес навчання сприяє розвитку гнучкості мислення, що є важливим для формування особистісних установок. Серед педагогічних умов розвитку критичного мислення в учнів початкових класів слід виділити соціалізацію освітньої діяльності через використання технологій розвитку критичного мислення.

Критичне мислення за своєю природою є соціальним продуктом, що виникає в результаті дискусій, обміну думками, аргументації та оцінювання різних поглядів з урахуванням позицій інших людей. Зрештою, критично мисляча особистість орієнтується на певну спільноту, враховує соціальні цінності та спрямована на досягнення цілей, що виходять за межі особистих інтересів.

Розвиток критичного мислення у молодшому шкільному віці є важливим етапом когнітивного становлення особистості, оскільки саме в цей період закладаються основи для подальшого інтелектуального зростання. Критичне мислення допомагає дитині не лише аналізувати та оцінювати інформацію, але й формувати незалежні судження, обґрунтовувати свою позицію та усвідомлювати соціальні цінності. Ефективність розвитку цієї навички залежить від створення сприятливих психологічних та педагогічних умов, таких як мотивація до пізнання нового, здатність до аргументації та самостійне формулювання власної позиції.

Важливо підкреслити, що критичне мислення є соціальним продуктом, який формується через взаємодію з іншими, обмін думками та оцінку різних думок. Організація освітнього процесу, орієнтованого на розвиток критичного мислення, сприяє формуванню у дітей навичок самостійної інтелектуальної діяльності, розвиває їхню здатність до співпраці, толерантності та рефлексії. Таким чином, розвиток критичного мислення у школярів початкових класів стає

важливим засобом формування соціально адаптованих та мислячих особистостей, здатних розв’язувати життєві проблеми та приймати обґрунтовані рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І. Критичне мислення. *Початкова школа*. Київ : «Вид. дім «Перше вересня», 2016. 144 с.
2. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як його навчити. Харків : «Основа», 2007. 112 с.
3. Пометун О. І., Сущенко О. І. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.
4. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи : методичний посібник / автор-уклад. Н. Б. Ларіонова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.

Позур Марія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Шевчук Ірина
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ПОРІВНЯННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним з основних завдань сучасної школи є формування культури мислення школярів. Важливою передумовою мислення є

логічна грамотність, тобто деякий мінімум знань та вмінь, потрібний для будь-якої інтелектуальної діяльності.

Навчання логічної грамоти на уроках математики вважається найбільш природним, оскільки логічні форми і відношення у цій науці виступають у чіткому вигляді. Складовою частиною логічної грамотності є логічні прийоми порівняння, аналогія, класифікація, узагальнення, конкретизація, виділення головного тощо.

Найпершою умовою успішного виконання цих завдань є дальше поліпшення методики викладання, оптимальне застосування методів і прийомів навчання, які сприяють озброєнню учнів міцними й усвідомленими знаннями, інтенсивному розвитку їх мислення, оволодінню засобами пізнання.

Розглядаючи під цим кутом зору методичні засоби залучення молодших школярів до активної навчальної діяльності, слід у першу чергу назвати проблемне навчання, евристичну бесіду, розв’язування системи пізнавальних задач, диференційований підхід і програмований контроль, формування у дітей умінь користуватися операціями мислення.

Важлива роль в успішному застосуванні зазначених засобів належить дидактичному прийому порівняння. Порівняння є найбільш загальним і найбільш доступним прийомом пізнання. К. Д. Ушинський, вважаючи порівняння основою розуміння і всякого мислення, не раз підкреслював, що „у дидактиці порівняння повинне бути основним прийомом... Усе в світі ми пізнаємо не інакше, ніж через порівняння, і якби нам трапився який-небудь новий предмет, якого ми не змогли ні до чого порівняти і ні від чого відрізнити (якби такий предмет був би можливим), то ми не змогли б про цей предмет скласти жодної думки і не змогли б сказати про нього жодного слова” [2. с. 31].

У сучасній початковій школі дидактичному прийому порівняння також належить важлива роль. Психолого-педагогічні дослідження та кращий педагогічний досвід переконують у високій ефективності цього прийому в навчально-виховній роботі. Навчальні програми для 1-4 класів передбачають широке використання порівняння в процесі

пояснення, узагальнення і систематизації різноманітного навчального матеріалу. Однак вивчення педагогічного досвіду, аналіз рівня знань учнів показують, що в багатьох випадках цей прийом використовується обмежено або методично недосконало, молодші школярі уміння порівнювати набувають стихійно.

Виняткового значення надавав порівнянню великий дидакт Ян Амос Коменський. Він називав порівняння світильником, який так освітлює різноманітність виучуваного матеріалу, що стає можливим одночасно зрозуміти багато схожого і несхожого, різного і протилежного. Коменський підкреслював важливість порівняння (особливо на перших ступенях навчання) як єдиного засобу, що дає учневі правильні знання[1].

Важливе значення і в наш час має розроблена К. Д. Ушинським психолого-дидактична теорія застосу¬вання порівняння в початковій школі.

В «Особливих примітках до «Дитячого світу» К. Д. Ушинський рекомендує вчителям користуватися порівнянням для уточнення і створення понять, які є результатом порівняння багатьох уявлень. Великий вчений писав: «...всяке певне відчуття є вже результатом порівняння, а порівняння, як відомо, є основна розпізнавальна діяльність розуму»[2].

Порівняння, підкреслював Ушинський, сприяє кращому засвоєнню і запам’ятанню навчального матеріалу. В самому розташуванні завдань діти повинні знаходити умови для порівняння і розрізнення подібних об’єктів, для їх класифікації. У розділі «Людина як предмет виховання» наголошується на значенні порівняння для міцного й усвідомленого запам’ятання. Високо оцінював К. Д. Ушинський роль порівняння як засобу зв’язку нових і старих знань, матеріалу підручника з власним досвідом учня. Порівняння він вважав необхідним у навчанні дітей бачити різні відношення між предметами, явищами.

У підручниках К. Д. Ушинського для початкової школи за допомогою порівняння передбачається: 1) розрізнення предметів і явищ; 2) встановлення зв’язку між словом і образом; 3) на основі

відомого пізнання невідомого; 4) конкретизація предметів і явищ; 5) встановлення взаємозв'язків, закономірностей; 6) розвиток мислення, спостережливості й уваги учнів. У методичних вказівках до своїх книжок Ушинський не раз підкреслював, що всі предмети мають якусь подібність і відмінність, а тому, щоб сформувати у дитини поняття про зовнішній світ, необхідно безперестану використовувати порівняння для створення окремих понять, видових і родових понять, а також системи понять[2, с. 332].

Із вище зазначеного, можна зробити висновок, що прийомі порівняння мають вагоме значення при вивченні математики в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коменський Я. А. Лабіринт світу і рай серця : фрагменти. Хроніка. 200 : Україна – Чехія. 2000. Ч. 1. С. 125–150

2. Ушинський Костянтин Дмитрович. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник : у 2 кн. Кн. 2. XX століття [за ред. О. В. Сухомлинської]. Київ : Либідь, 2005. С. 284–292;

Резніченко Ірина
кандидатка педагогічних наук,
доцентка, доцентка кафедри
виховних технологій
та педагогічної творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У сучасному суспільстві найгострішою є проблема підготовки підростаючого покоління до реальних умов життя. На сучасному

етапі розвитку освіти віддається перевага оновленню виховного процесу, який має бути соціальним і особистісним одночасно. Тому особлива увага приділяється переосмисленню організації та змісту навчально-виховного процесу сучасної школи на засадах інноваційних технологій. Однією з ефективних умов досягнення мети сучасного виховання – розвитку конкурентоздатної, творчої особистості, спроможної до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення – є залучення учнів до проєктної діяльності [2].

Проєктна діяльність є потужним інструментом для створення інклюзивного освітнього середовища, де кожен учень, незалежно від своїх особливостей, має можливість розвиватися і досягати успіху. Вона дозволяє:

– індивідуалізувати навчання. Кожен учень може обрати тему проєкту, яка відповідає його інтересам і здібностям, що сприяє підвищенню мотивації;

– розвивати різноманітні навички. Проєкти дозволяють розвивати не лише академічні знання, але й соціальні, комунікативні, креативні та інші важливі навички;

– сприяти співпраці та взаєморозумінню. Робота в команді над спільним проєктом допомагає учням з різними потребами взаємодіяти, вчитися один у одного і будувати позитивні стосунки;

– демонструвати свої досягнення. Проєкти дають можливість учням презентувати результати своєї роботи, підвищуючи самооцінку і впевненість у своїх силах.

До основних принципів проєктної діяльності в інклюзивному класі можемо віднести:

1. Доступність (завдання проєкту мають бути зрозумілими і доступними для всіх учнів, з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей).

2. Різноманітність (пропонується широкий вибір проєктів, щоб кожен учень міг знайти щось цікаве для себе).

3. Співпраця (учні працюють у невеликих групах, де кожен бере на себе певні ролі відповідно до своїх можливостей).

4. Підтримка (вчитель надає необхідну підтримку кожному учню, допомагаючи йому подолати труднощі і досягти успіху).

5. Оцінювання. (оцінюється не тільки кінцевий результат, але й процес роботи, зусилля, які доклав учень.

Головним завданням проєктної діяльності є не набуття наукових знань, а допомога дитині зорієнтуватися у суспільному вирі подій та явищ – соціальних, економічних, інформаційних, а також оволодіти досвідом життя в громаді. Все це передбачає не пасивну адаптацію в соціумі, а розвиток активного творчого самоствердження в суспільстві з метою його розвитку та самовдосконалення [1, с. 145].

Перевагами проєктної діяльності в інклюзивному класі є: розвиток самостійності, відповідальності, творчого потенціалу, формування навичок співпраці та комунікації, підвищення мотивації до навчання, створення позитивного емоційного клімату в класі.

Таким чином, проєктна діяльність є важливим інструментом для створення інклюзивного освітнього середовища. Вона дозволяє кожному учню розвиватися, реалізовувати свій потенціал і ставати повноцінним членом суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ассаул В. Метод проєктів у виховній роботі. *Проєктна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика*: науково-методичний посібник. Київ: Департамент, 2008. 520 с.

2. Уйсімбаєва М. Проєктна діяльність: теоретичні аспекти. *Витоки педагогічної майстерності.* 2014. Випуск 13. С. 258–262.

Роєнко Людмила
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державнй педагогічнй університет імені Павла Тичини
м. Умань

РОЗВИТОК ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПОКОЛІННЯ

Сучасний світ, що стрімко розвивається, ставить перед кожною людиною високі вимоги. Всебічний розвиток потенціалу індивіда став необхідною умовою успіху як особистості, так і суспільства в цілому. Виробничий потенціал держави значною мірою залежить від кількості висококваліфікованих спеціалістів, здатних сприяти розвитку науки, техніки та різних сфер суспільного життя. Сьогодні робітник має бути творчим, організованим, освіченим і мати нову технічну культуру.

В умовах ринкової економіки досягти успіху можуть заповзятливі, компетентні, гнучкі до змін люди, які здатні приймати відповідальні рішення, ризикувати та самостійно обирати сфери діяльності. Це ставить перед суспільством завдання формування нової особистості – порядної, справедливої та гідної людини.

У контексті глобалізації та динамічних змін на ринку праці, трудове виховання набуває особливої актуальності. Воно формує не лише професійні навички, але й такі важливі якості, як відповідальність, ініціативність, креативність та адаптивність.

Праця як моральна цінність відіграє ключову роль у формуванні особистості. Вона сприяє розвитку почуття власної гідності, самоповаги та відповідальності перед суспільством. Однак, сучасні реалії, такі як падіння престижу робітничих професій та пріоритет матеріальних цінностей, створюють певні перешкоди для ефективного трудового виховання.

Історично склалося так, що праця завжди була невіддільною частиною життя людини, формуючи її особистість. В українській культурі трудові традиції передавалися з покоління в покоління, виховуючи в дітях повагу до праці, ощадливість до результатів праці та творчий підхід до виконання завдань.

Традиційні ремесла та сільське господарство були основними видами діяльності, які формували трудові навички українців. Діти з раннього віку долучалися до роботи в господарстві, освоювали різноманітні ремесла, передаючи здобуті знання та вміння наступним поколінням. Цей процес не лише забезпечував виживання сім'ї, але й сприяв формуванню відповідальності, самостійності та почуття причетності до спільної справи.

Радянський період вніс свої корективи в систему трудового виховання. Акцент був зроблений на колективній праці, індустріалізації та підготовці кадрів для промисловості. Шкільна програма включала трудове навчання, яке мало на меті не лише розвиток практичних навичок, але й виховання свідомого ставлення до праці як громадянського обов'язку.

Після здобуття незалежності Україна зіткнулася з новими викликами, пов'язаними з переходом до ринкової економіки. Змінилися умови праці, з'явилися нові професії, що потребували інших знань і навичок. Це поставило перед освітою нові завдання, а саме: сучасна освіта має готувати учнів до динамічного та мінливого ринку праці, де постійно з'являються нові професії та технології; розвивати підприємницькі навички, здатність генерувати ідеї, брати на себе ініціативу та створювати власний бізнес; формувати ціннісне ставлення до праці, адже праця – це не лише засіб для заробітку, а й шлях до самореалізації та особистісного зростання.

Сучасний світ вимагає від людини не лише знань, а й практичних навичок. Навчальні заклади мають готувати молодь до активного життя, формуючи в них ініціативність, творчість та відповідальність. Українська школа, спираючись на багаті традиції трудового виховання, повинна забезпечити гармонійний розвиток особистості, підготувавши учнів до викликів сучасного ринку праці.

Особливу увагу слід приділяти формуванню трудової активності з раннього віку. Молодші школярі – це найсприятливіший контингент для закладання основ трудової культури. Саме в цьому віці діти з великим задоволенням включаються в різноманітну діяльність, розвиваючи при цьому такі важливі якості, як відповідальність, ініціативність та креативність.

Цей період характеризується підвищеною допитливістю, рухливістю та бажанням бути корисними. Діти з легкістю залучаються до колективних проєктів, усвідомлюючи важливість свого внеску в спільну справу. Завдяки правильно організованій діяльності, у них формуються почуття відповідальності, самостійність, ініціативність, творчість, комунікативні навички.

Формування позитивного ставлення до праці – це тривалий і багатогранний процес, який починається з раннього дитинства. Саме в молодшому шкільному віці, коли діти найбільш відкриті до нового досвіду та прагнуть до активної діяльності, закладаються основи трудової культури.

Сучасне трудове виховання має бути спрямоване на розвиток практичних навичок та освоєння різних технологій роботи з інструментами, матеріалами, ознайомлення з різноманітними професіями та сприяння вибору майбутньої кар’єри, формування екологічної свідомості та залучення до природоохоронної діяльності, стимулювання творчого мислення, пошуку нестандартних рішень.

Для досягнення цих цілей необхідно організувати взаємодію між учителем і учнями, яка включає участь у різних видах діяльності – від трудової до благодійної, забезпечити умови для проведення практичних занять, організовувати екскурсії, майстер-класи, волонтерські проєкти, залучати батьків до участі в трудовому вихованні дітей.

Результативне формування трудової активності у молодших школярів залежить від багатьох чинників. Внутрішні фактори включають сформованість моральних цінностей: розуміння важливості праці, відповідальності за результати; міра задоволення потреб, інтересів особистості, її життєвих планів, переконань, ідеалів

у процесі предметно-перетворювальної діяльності; здатність адекватно оцінювати свої досягнення та виправляти помилки; наявність попереднього досвіду, який вливає на впевненість у виконанні завдань.

Зовнішні фактори також відіграють важливу роль: завдання мають бути цікавими, різноманітними та відповідати віковим особливостям учнів; позитивне ставлення вчителя, однолітків, батьків до праці, створення атмосфери підтримки та взаємодопомоги; наявність необхідних інструментів, матеріалів та обладнання.

Індивідуалізація трудового процесу є ключовим аспектом. Враховуючи різні рівні розвитку та інтереси учнів, варто застосовувати різноманітні форми роботи: групові, парні та індивідуальні завдання. Це дозволяє кожному учню відчути свою успішність та зробити внесок у спільну справу.

Ефективне трудове виховання – це інвестиція в майбутнє. Воно сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної досягнення успіху в житті та внесення свого внеску в розвиток суспільства.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боришевський М. Й. Праця у становленні громадянина. *Початкова школа*. 1997. № 2. С. 44–48.

2. Коберник О. М. Модель організації предметно-перетворювальної діяльності учнів сільської школи. URL: https://library. udpu. edu. ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk _ shkolu/3/vupysk_6. Pdf

3. Роєнко Л. М. Стимулювання трудової активності молодших школярів в умовах організації предметно-перетворювальної діяльності : автореф. дис...канд. пед. наук : 13.00.07. В.о. АПН України. Ін-т проблем виховання. Київ, 2002. 20 с.

Романчук Алла
кандидатка педагогічних наук, доцент,
доцентка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В умовах реформування системи освіти в Україні, модернізації змісту початкової та загальної середньої освіти, інтенсифікації освітніх процесів та управління ними об'єктивно постає проблема наукового обґрунтування, практичного узагальнення та систематизації набутих наукою і практикою нових ідей, теорій, методик та технологій їх упровадження з метою підвищення якості освіти. Сучасний модернізаційний процес у вітчизняній освіті орієнтований на формування якісно нової системи управління освітою з урахуванням деталей світового досвіду та економічних і соціокультурних умов, яка включає важливі та значущі перебудови. Необхідна структурна реорганізація та продовження пошуків нових технологій управління якістю роботи в закладах загальної середньої освіти.

Тлумачення сутності поняття «технологія» полягає в тому, що воно являє науково і практично обґрунтовану систему діяльності, яка використовується з метою перетворення навчального середовища, виробництва матеріальних і духовних цінностей.

Поняття «технологія» (з грецького techne – мистецтво, майстерність, уміння + logos – вчення, поняття) означає знання про майстерність. Нині, користуючись цим поняттям, мають на увазі, з одного боку, сукупність прийомів і способів обробки або виробництва певних продуктів, а з іншого – науку про такі способи. [1, с. 9].

Управління інноваційним процесом передбачає реалізацію керівником управлінського циклу: аналіз - планування - організацію - контроль - регулювання - аналіз.

Інноваційні підходи утворюють нові моделі управлінської діяльності: системний підхід; ситуаційний підхід; програмне управління; цільове управління; програмно-цільове управління; управління за кінцевим результатом; кібернетичне управління; діалогічне, колегіальне управління; управління розвитком закладу освіти; управління якістю освіти; адаптивне управління; фасилітативне управління; рефлексивне управління; особистісно орієнтоване управління; оптимізаційне управління; демократичне управління; управління інноваційними процесами.

При обґрунтуванні технологічного підходу до моделі управління освітнім процесом в початковій школі важливо усвідомлювати, що технологія є алгоритмом здійснюваних учасниками освітніх процесів спільних дій, що підлягають систематичному діагностуванню, оцінюванню і контролю та спрямовуються на забезпечення відповідності результату окресленій меті (в межах стратегії розвитку закладу). Систематичне діагностування ефективності технологій управління передбачає проведення початкової, колекційної (поточної) та підсумкової діагностики.

З впровадженням у діяльність початкової школи положень Концепції «Нова українська школа» в освітньому процесі все більшого поширення та актуальності набувають сучасні інноваційні управлінські технології, метою яких є підвищення ефективності освітньої моделі, якості початкової освіти, формування самостійної творчої особистості учня [4, с. 157].

Важливо зазначити, що серед найбільш поширених інноваційних технологій управління в початковій школі можна виділити такі: технології проєктування, технології планування, технології прийняття рішень, технології управління персоналом, технології інформаційного забезпечення [5, с. 995].

Технології проєктування спрямовані на розробку та реалізацію інноваційних проєктів, спрямованих на покращення освітнього процесу.

Технології планування спрямовані на розробку планів та програм розвитку школи, які забезпечують реалізацію інноваційних проєктів.

Технології прийняття рішень спрямовані на ефективне вирішення управлінських завдань.

Технології управління персоналом спрямовані на формування та розвиток кадрового потенціалу школи.

Технології інформаційного забезпечення спрямовані на забезпечення керівника школи інформацією, необхідною для ефективного управління.

Слід враховувати ключові фактори, які впливають на розвиток інноваційного потенціалу початкової школи, оскільки вони є основою управління інноваційними процесами та визначають рівень якості управління. До таких факторів відносяться: зовнішні чинники інноваційної політики: замовлення суспільства на освітні результати, демографічні показники, фінансування освіти; характерні риси інноваційної практики на місцевому рівні: традиції інноваційних спроб, навчання керівників закладів освіти управляти інноваційними процесами; характерні риси інноваційної діяльності на рівні навчального закладу: дії менеджера закладу щодо поширення новацій; характерні ознаки нововведення: потреба змін, зрозумілість і комплексність сфери змін, якість і наявність умов для змін, характер рішень про зміни [2].

Інноваційний процес в управлінні навчальним закладом повинен спиратися на його провідні концептуальні параметри, основою яких можна вважати ті ідеї, на які вказує О. І. Мармаза: нова філософія шкільної освіти; нова кадрова політика; внутрішньошкільна культура; тотальна якість освітніх послуг; нова ідеологія виховання; особистісний розвиток, розвиток позитивної Я - концепції керівника, вчителя, учня [3, с. 20].

Отже, управління освітнім процесом у початковій школі є складним і багатогранним процесом, що вимагає використання

сучасних технологій та підходів. Технології управління освітнім процесом у початковій школі включають в себе системний підхід до навчання, використання інноваційних методів і прийомів та активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Це створює сприятливе середовище для навчання та розвитку учнів і є запорукою забезпечення якісної освіти. Сучасні управлінські підходи допомагають створити позитивне середовище, сприятливе для розвитку учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко О. В., Яковець Н. І. Сучасні педагогічні технології. Курс лекцій. Ніжин. 2007. 200 с.
2. Ельбрехт О. М. Адаптивне управління навчальним процесом. Харків : Вид. група «Основа», 2005. 128 с.
3. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків : Основа. 2004. 240 с.
4. Романюк С. Особливості технологізації освітнього процесу в початкових класах Нової української школи. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи: збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; [редкол.: Н. В. Бахмат, Н. В. Гудима, О. В. Ковальчук]. Київ : Міленіум. 2020. Випуск 3. С. 156–161.
5. Семеній Н. О., Панкратова В. П. Сучасні інноваційні технології управління у початковій школі. *Актуальні питання у сучасній науці*. (12(18)). С. 993–1002.

Рулевська Дарія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Коберник Галина
кандидатка педагогічних наук,
професорка кафедри
теорії початкового навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Цінність, якщо її аналізувати за різними словниками, – це будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для суспільств людини, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого вона живе. Цінності, як їх презентовано у словниках, – це те, що особливо важливо для людини. Їх усвідомлення та реалізація дають їй можливість сформуватись як особистості, відчути задоволення від праці [5].

Цінність – це перш за все феномен соціальної свідомості. Кожне явище дійсності має своє естетичне, філософське її етичне значення (тобто ступінь наближеності до вищих духовних цінностей – Краси, Істини і Добра, які є найабстрактнішими й найдосконалішими втіленням Красивого, Розумного і Доброго). Цінності набувають соціального сенсу, реалізуються і справляють вплив на свідомість і поведінку особистості лише в тому разі, якщо вони глибоко усвідомлюються і сприймаються особистістю як ціннісні орієнтації у світі людських потреб, із передусім, моральних [6].

Згідно з сучасним філософським словником, «*цінність* – сформована в умовах цивілізації та безпосередньо пережита людьми форма їх ставлення до загальнозначущих зразків культури і до тих граничних можливостей, від усвідомлення яких залежить здатність

кожного індивіда проєктувати майбутнє, оцінювати «інше» та зберігати у пам'яті минуле» [7].

Цінність як філософську категорію вперше було введено в науку німецьким ученим–філософом Р. Лотце в середині XIX століття. Цінність, на його думку, – це значущість, якої набуває дійсність стосовно людини [4].

Психологи розглядають «*цінність»* як елемент структури особистості. Аналізуючи спонукальні сили людини, її активність, психологи порівнюють цінність із такими поняттями, як «значущість», «внутрішня позиція», «установка», «значення та особистісний смисл», «мотив», «ставлення» [3]). Ці поняття означають ядро активності особистості.

Педагогічний аспект цінностей, ціннісних орієнтацій та ціннісного ставлення представлений у педагогічних роботах І. Беха, І. Білецької, О. Вишневського, О. Коберника, Н. Мороза, О. Сухомлинської, М. Сметанського, Н. Ткачової, Г. Чижакової, Е. Шиянова та ін.

Потрібно зазначити, що в сучасній педагогічній науці частіше використовується традиційна класифікація цінностей: загальнолюдські, національні, індивідуальні.

Особистісні цінності є соціально-психологічними утвореннями, у яких відображаються цілі, мотиви, ідеали, установки та інші світоглядні характеристики особистості школяра, що складають у своїй сукупності систему його ціннісних орієнтацій. Аксіологічне «Я» як система ціннісних орієнтацій містить не тільки знання, але й емоційно-вольові утворення, що грають роль її внутрішнього орієнтира. Індивідуально-особистісна система цінностей включає:

– цінності, пов'язані із утвердженням особистістю своєї ролі в соціальному середовищі (суспільна значущість праці, престижність того чи іншого виду діяльності і ін.);

– цінності, що задовольняють потребу у спілкуванні і розширюють його коло (спілкування з ровесниками, батьками, вчителями, переживання любові і прихильності, обмін духовними цінностями та ін.);

– цінності, які орієнтують на саморозвиток творчої індивідуальності (можливості розвитку творчих здібностей у праці, залучення до національної культури, заняття улюбленою справою та ін.);

– цінності, що дозволяють здійснювати самореалізацію (різний спектр предметно-перетворювальної діяльності, творчий характер різного роду праці, захоплення технічною і декоративно-прикладною творчістю, можливість допомогти соціально неблагополучним дітям та ін) [3, с. 419]

Кожна людина має свій набір життєвих цінностей і свою діяльність завжди будує відповідно до нормативів і цінностей. Без усвідомлення людиною змісту цінностей, якими вона керується, неможливо визначити цілі її діяльності.

Важливою категорією нашого дослідження є ставлення, яке у педагогіці розглядається як сформована на основі переконань стійка позитивна чи негативна оцінка особою об'єктів матеріального чи духовного світу. Це почуття, які особа відчуває до об'єкту і спрямовують її поведінку або характер поводження з ким-, чим-небудь: душевне ставлення до людей, ставлення до життя, ставлення до хворих, ставлення до праці.

Ставлення до праці – це емоційно-вольова спрямованість чи настанова особистості на працю, тобто вираження її позиції стосовно трудової діяльності. Залежно від змісту і характеру праці переважає ставлення до неї як до *засобу,* що забезпечує існування, чи як до нагальної життєвої потреби. У першому випадку праця має для людини лише інструментальну цінність, бо виступає як засобом реалізації інших потреб, що можуть перебувати поза самою працею.

Тож ставлення до праці може виражатися у таких напрямках:

- як до суспільно важливої цінності, що визначає місце трудової діяльності в загальній системі цінностей суспільства та особистості;
- конкретного виду трудової діяльності, професії, що має певний суспільний статус і престиж;
- конкретної роботи з урахуванням змісту та умов праці, потреб і мотивів, пов'язаних із цією роботою, на певному робочому місці, у

певній виробничій організації. Таке ставлення поєднує орієнтацію трудової діяльності, реальну поведінку, оцінювання працівниками трудової ситуації (вербальну поведінку) [6, с. 3].

Об'єктивними показниками ставлення до праці є такі, що характеризують рівень відповідальності, сумлінності, ініціативності та дисциплінованості. Суб'єктивними показниками ставлення до праці є загальне задоволення чи незадоволення працею та її умовами – змістом праці, взаєминами з однокласниками, умовами організації різних видів трудової діяльності учнів тощо.

Отже, ціннісне ставлення до праці – це особистісне утворення, яке характеризує місце трудової діяльності в загальній системі цінностей індивіда та проявляється в його спрямованості на активну предметно-перетворювальну працю, у бажанні сумлінно та відповідально працювати, в усвідомленні соціальної значущості праці як обов'язку і духовної потреби, у повазі до людей праці та творчому ставленні до трудової діяльності.

Розглянемо особливості виховання в учнів початкової школи ціннісного ставлення до праці. З приходом дитини до школи починається її організоване трудове виховання – зазначає І. Бех [1]. Автор стверджує, що психологічною особливістю дітей молодшого шкільного віку є те, що виникнення у дітей інтересу до трудової діяльності пов'язане не стільки з самим предметом, скільки з можливістю діяти з ним.

В праці ж і відбувається цілеспрямоване перетворення предметів у сукупність цікавих дій, з'являється можливість відчути задоволення від результатів власної діяльності. Цікавий результат і позитивні емоційні переживання є, таким чином, головними умовами, завдяки яким дитина включається в трудову дію. В ході останнього учні встановлюють з предметом праці безпосередній зв'язок. В учня формуються знання про спосіб трудової дії й емоційна оцінка її процесу й результату.

Переживання дитиною успіху, задоволення від досягнутого результату спонукає її до повторення трудової дії, і цей психічний стан закріплюється як форма вираження спочатку позитивного

ставлення до праці а в майбутньому і ціннісного ставлення до праці. Розвиток у школярів ціннісного ставлення до праці визначається їх прагненням досягти нового результату і пережити від нього задоволення, зазнати позитивних почуттів від оцінювання дорослими і ровесниками їх діяльності. Відчуваючи емоційну реакцію оточуючих, учні виробляють самооцінку щодо виконуваної роботи, також супроводжуючи її певними переживаннями. За умови виникнення потреби пережити задоволення від організаційно-змістовних і оцінних результатів діяльності можна говорити про формування у школяра позитивного ставлення до неї. Така загальна схема перетворення дитини в суб'єкт трудового виховання.

В молодшому шкільному віці важко домогтися, щоб рівень розуміння дитиною трудового задуму повністю відповідав нормативному, носієм якого виступає педагог. Лише самостійно розв'язуючи поставлені завдання, учень усвідомлює цілі, що стоять перед ним, і шляхи їх досягнення.

Важливо щоб учитель, повідомляючи школярам загальну мету майбутньої праці, обґрунтовував необхідність її досягнення, апелюючи до їхнього почуття обов'язку. Зміст підготовчого етапу до діяльності зводиться, таким чином, до постановки вимоги. Дії педагога спрямовуються, як правило, на обґрунтування мотиву трудової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Критерії вихованості молодших школярів. Київ : Рад. школа, 1980. 84 с.

2. Коберник О М. Трудова активність учнів як індикатор ефективності трудового виховання в школі. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 1999. № 1. С. 41–43.

3. Коблик В. Виховання в учнів ціннісного ставлення до праці: аналіз стану дослідження. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2016. Вип. 54. С. 137–146.

4. Лісовий В. Цінність. *Філософський енциклопедичний словник* / НАПН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. С. 707–708.

5. Педагогічний словник / за ред. Ярмаченка М Д. Київ : Педагогічна думка, 2001. 638 с.

6. Соціологія праці та управління: Термінологічний словник-довідник / За ред. В. А. Полторака. Київ. 300 с.

7. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-ге вид. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 796 с.

Самборко Інна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Комар Ольга
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В сучасних умовах застосування нових реформ в системі освіти, приведення її до європейських стандартів є однією з важливих проблем виявлення шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів. Питання активізації пізнавальної діяльності учнів належать до найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки, адже це є засобом підвищення результативності навчання учнів. Актуальним є пошук і втілення ефективних методів і форм навчання, спрямованих

на їх реалізацію, у тому числі, на активізацію пізнавальної діяльності учнів

Сучасна система освіти стикається з новими викликами, пов'язаними з розвитком інформаційних технологій, зміною соціально-економічних умов і вимогами до підготовки конкурентоспроможних особистостей. У цьому контексті активізація навчальної діяльності молодших школярів є надзвичайно актуальною темою, оскільки вона сприяє формуванню критичного мислення, творчих здібностей, самостійності та мотивації до навчання.

Молодший шкільний вік є особливо важливим для формування базових навчальних навичок і світогляду. Діти цього віку активно досліджують навколишній світ, і важливо, щоб навчальний процес відповідав їхнім потребам та інтересам. Традиційні методи навчання, що ґрунтуються на механічному запам'ятовуванні, не забезпечують необхідного рівня зацікавленості учнів. Тому необхідно впроваджувати інноваційні підходи, що забезпечують активну участь дітей у навчальному процесі.

Проблемою активізації пізнавальної діяльності учнів в освітньому процесі досліджували зарубіжні і українські педагоги та науковці: В. Сухомлинський, О. Савченко, Дж. Брунер, Я. Коменський, у працях яких акцентується на засобах та умовах активізації навчальної діяльності, розвитку навчального інтересу, мотивації до активності і самостійності. У сучасних дослідженнях О. Скрипченка, Н. Бібік, І. Вікторенко, Н. Гродської, Г. Коберник, В. Лозової, С. Трикоз, О. Блеч та інших науковців теж висвітлюється проблема активізації пізнавальної діяльності учнів молодших школярів. Питання використання різних засобів і методів в навчальному процесі, з метою активізації пізнавальної діяльності учнів досліджували науковці: Я. Коменський, А. Макаренко, Ж-Ж. Руссо, В. Онищук.

Окрім цих класиків, сучасні педагоги та психологи також займаються цими питаннями, розробляючи новітні технології навчання, що дозволяють активізувати навчальну діяльність учнів.

Активізація навчальної діяльності молодших школярів може відбуватися через різноманітні методи і підходи, які включають:

1. Інтерактивні методи навчання

• Групові обговорення – діти працюють у малих групах, обговорюючи завдання або теми уроку. Це стимулює критичне мислення та комунікаційні навички.

• Мозковий штурм – техніка, що дозволяє учням вільно висловлювати ідеї та думки, створюючи сприятливу атмосферу для творчості.

2. Проєктна діяльність

• Залучення учнів до виконання проєктів на основі реальних життєвих ситуацій, що дозволяє їм застосовувати знання на практиці. Проєкти можуть бути як індивідуальними, так і груповими, що сприяє розвитку колективної відповідальності.

3. Технології навчання

• Використання мультимедійних засобів (відео, презентації, інтерактивні дошки) робить навчальний процес більш наочним та цікавим. Це особливо важливо для молодших школярів, які схильні до візуального сприйняття інформації.

4. Ігрові форми навчання

• Ігри можуть бути як навчальними, так і розвивальними, що допомагає дітям засвоювати новий матеріал у невимушеній формі. Наприклад, використання рольових ігор, де діти виконують певні ролі, дозволяє їм практикувати навички у реальних ситуаціях.

5. Співпраця в групах

• Робота в командах розвиває у дітей соціальні навички, допомагає вчитися взаємодіяти, обговорювати та приходити до спільного рішення. Також це сприяє розвитку емпатії і вміння слухати інших.

6. Включення батьків у навчальний процес

• Співпраця з батьками, залучення їх до навчання і проєктів допомагає створити сприятливу атмосферу для розвитку дітей. Активізація навчальної діяльності молодших школярів є ключовим фактором, що впливає на їхній успіх у навчанні. Використання

інноваційних методів, які враховують інтереси і потреби дітей, дозволяє формувати вміння, необхідні для подальшого навчання і життя в сучасному світі. Успішна реалізація цих підходів вимагатиме від педагогів творчості, гнучкості і готовності до змін у навчальному процесі.

Залучаючи дітей до активного навчання, ми сприяємо їхньому розвитку як особистостей, здатних критично мислити та самостійно вирішувати проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активізація пізнавальної діяльності учнів з порушенням інтелектуального розвитку засобами ігрових технологій. Режим доступу URL: https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/04/22.

Свідерська Анастасія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Коберник Галина
кандидатка педагогічних наук,
професор кафедри
теорії початкового навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ»

Питання становлення поняття «ідентичність» на сучасному етапі розвитку педагогічної науки набуває все більшої актуальності.

Етимологічно вираз «ідентичність» походить від латинського слова «indenticus», що означає «ототожнений», «одинаків» [9].

Сьогодні «ідентичність» стало одним із центральних детермінант для усвідомлення оточуючих реалій. Е. Еріксон справедливо відзначав, що ідентичність – це певна незмінна, раз і назавжди отримана чи успадкована характеристика особистості, навпаки, її природа – процесуальна, динамічна, тобто, змінна. Ця ж ідея розкривається у введеному ним понятті «криза ідентичності», що означала перехід від однієї стадії життя до наступної, в ході чого мало місце становлення нових типів ідентичності [1].

Такі вітчизняні науковці, як Л. Нагорна, І. Кресіна, Т. Саніна формулюють ідентичність як:

– сукупність рис та ознак, на підставі яких людина чи група співвідносять або ототожнюють себе із певною соціальною групою, спільнотою і відрізняються від інших [5];

– приналежність (і об'єктивна, і суб'єктивна) людини чи групи людей до певного типу спільності чи спільноти, ототожнення себе з її нормативними і функціональними характеристиками, і, здебільшого, готовність стати репрезентантом останньої [4];

– багатомірне явище, яке постійно піддається оновленню, переосмисленню, постійно еволюціонуючи і змінюючи пріоритетність вимірів та їх конституюючих елементів [7];

– динамічне утворення, почуття самоототожнення, власної істинності, повноцінності та усвідомлення особистістю причетності до світу інших [41].

Порівняємо визначення «ідентичність» вітчизняними науковцями з західним розумінням феномена ідентичності. Оксфордський словник дає нам такі визначення:

1) кондиція або стан буття, незмінний за сутністю, складом, природою, якостями, або ж, за особливих умов, абсолютна чи неодмінна тотожність, «самість»;

2) стан буття, що ототожнюється з почуттями, інтересами тощо.

Дещо інше визначення пропонує Американський Оксфордський словник:

1) факт, хто або що є людина чи річ;

2) набір характеристик, що визначають хто або що є людина чи річ;

3) близьке до подібності або тотожності [10].

Проаналізувавши зарубіжне та вітчизняне розуміння поняття ідентичності, ми дотримуємось наступного його визначення – це складний, динамічний, багатовимірний процес, який здійснюється і відбувається у трьох напрямках: морально-правовому, ідейно-політичному і національному вихованні особистості.

Морально-правовий напрямок є важливим складником національної ідентичності, який спрямований на формування у зростаючої особистості активної життєвої позиції, що ґрунтується на загальновизнаних цінностях і морально-етичних стандартах, надання кожному здобувачу освіти широких можливостей для опанування основами наук, багатством національної та світової культури, а також створення умов для вільного та гармонійного розвитку, індивідуального самовизначення [2].

Ідейно-політичний напрямок нині не є пріоритетним напрямом виховання в закладах освіти України. Як наслідок, зростають аполітичність випускників (відмова від участі у виборах), нездатність вирішувати соціальні проблеми через політичні механізми (масовий від'їзд випускників за кордон), а не сформованість політичної ідентичності, норм цивілізованої політичної поведінки, відсутність політичної толерантності призводять до маніпулювання здобувачами освіти різноманітними політичними партіями, громадськими організаціями, до використання молоді для задоволення інтересів інших [6].

Національний напрямок формування ідентичності чітко представлено у Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти. В даній концепції зазначено, що заклади освіти мають здійснювати підготовку свідомих українських громадян, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить соціально-економічний розвиток України [3].

Визначивши сутність поняття «ідентичність», перейдемо до розкриття поняття «національна ідентичність». Складність і багатовимірність проблеми національної ідентичності пов'язані із серйозними понятійно-категоріальними труднощами у сучасній гуманітарній науці, зумовлені неоднозначністю трактування самого терміна «нація». Ситуація ускладнюється ще й тим, що нема єдиного алгоритму виникнення та функціонування національних рухів, сучасних націй і національних держав, але й ті норми, які існують, стали рухомими і перестають працювати в умовах глобалізації [8].

Загальновизнано, що національна ідентичність – надзвичайно важлива структура самосвідомості, яка спричиняє найбільш соціально значущі форми поведінки і впливає на стосунки між людьми, починаючи міжособистісними і завершуючи міждержавними. Зрозуміло, що участь у міжетнічних конфліктах пов'язана власне з цим компонентом самосвідомості, але й такі феномени, як національна злагода, підтримка населенням політично пріоритетних цілей, перевага суспільних інтересів над власними, також обумовлюється етнічною самосвідомістю [4].

Дослідивши сутність поняття національної ідентичності, ми дійшли наступних висновків:

1. Національна ідентичність виступає як визнання народом самого себе; знання і повага історії; національної культури, території, усвідомлення народом своїх особливих рис, розуміння членами національної групи своїх інтересів, прагнень, цілей, ідеалів, потреб.
2. Поняття «національна ідентичність» і «національна самосвідомість» мають підпорядковуючий характер. «Національна ідентичність» – поняття ширше, тому основними його елементами виступають національне самовизначення, національна самосвідомість і традиційна культура.
3. Національна ідентичність це мінливе, динамічне утворення. Його роль і значення у суспільстві може як зростати, так і слабшати, що пов'язано з конкретною історичною ситуацією і соціальним оточенням індивіда і цілого народу. Відповідно форми виявлення

національної ідентичності можуть вар'юватися від етнічного нігілізму до етнофанатизму.

4. Національна ідентичність як почуття любові, поваги до своєї батьківщини, культури, традицій, мови, наділена потужною як консолідуючою, так і диференціюючою силою.

На основі аналізу наукових джерел та сучасних законодавчих актів ми будемо розглядати сутність поняття «українська національна ідентичність» як усвідомлення особою належності до української нації, відповідальність за долю своєї країни, повага до традицій, культури, мови Батьківщини.

Зміст національної ідентичносі молоді більшість дослідників (Л. Співак, Д. Піонтковська, Г. Ставицький, В. Кречетова) вбачають у формуванні таких громадянсько-патріотичних якостей, як: громадянсько-патріотична самосвідомість, світогляд і переконаність; висока громадянська відповідальність; соціальна активність у повсякденному житті і діяльності; знання історії і культури своєї країни; любов до Вітчизни і готовність до її захисту.

Національна ідентичність це не вроджена риса народу, а результат суспільних, загальнонаціональних перетворень, які ведуть до збереження коду нації та національної ідентичності .

Національна ідентичність особистості – це ідентичність, яка задовольняє базові потреби людини: в самозбереженні, самоствердженні, самовираженні, в захисті з боку інших і докорінну потребу особистості належати до соціуму, відчувати себе частиною суспільства, держави або однієї нації, незалежно від свого юридичного статусу громадянства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Еріксон Е. Ідентичность: юність и кризис : пер. з англ. Заг. ред. и передмова. Толстих А. В. Київ : Прогрес, 1996. 342 с.

2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти на 2017-2020 рр.: схвалено рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 № 1038. URL: https://mon.gov.ua/

storage/app/uploads/public/5d5/279/
7ca/5d52797ca746c359374718.pdf (дата звернення: 20.08.2020).

3. Концепція національно-патріотичного виховання (2009): схвалено рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 27.10.2009 № 67-2. URL: https://don.kyiv city. gov. ua/done_img/f/patriotvih.pdf

4. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз). Київ : Вища школа, 1998. С. 88–89.

5. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ : ІПіЕНД, 2002. 216 с.

6. Рижанова А. · Політичне виховання студентів: соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2019.

7. Сладкий Д. Національна ідентичність як фактор національної та міжнародної безпеки. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2. С. 110–119. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000737917

8. Ставицький Г. Ідентичність як механізм розвитку етнічної самосвідомості у старшому юнацькому віці. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент.* 2013. Вип. 13. С. 146–153.

9. New Oxford American Dictionary, 2nd Edition. © 2005 by Oxford University Press.

10. Oxford Dictionary of English, Revised Edition. © Oxford University Press 2005.

Сербенівська Інна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Шевчук Ірина
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проблема розвитку творчого мислення неодноразово розглядалась у філософській, психологічній та педагогічній літературі, однак стверджувати, що вона в повній мірі достатньо висвітлена і що все можливе вже зроблено, доволі передчасно. Перед тим, як розробляти конкретні методики розвитку творчого мислення, необхідно було провести детальний аналіз існуючих підходів до вивчення даної проблеми та виділити ті питання, які потребують подальшого наукового вивчення, а це педагогічні умови, що забезпечують результативність підготовки майбутніх учителів до здійснення розвитку творчого мислення на педагогічній практиці, здійснення керування цим процесом і багато інших вагомих питань.

У науковій літературі проблема розвитку творчого мислення тісно пов’язана з проблемою творчості. А це діяльність, яка спрямована на створення оригінальних, неповторних, соціально-значущих цінностей, а також методів дослідження та засобів перетворення світу.

В історії філософії феномен творчої діяльності був узагальнений І. Кантом. Сутність її за І. Кантом, проявлялась в продуктивній уяві, яка є джерелом й одночасно способу придбання нових знань. Філософи нового часу Ф. Бекон і Р. Декарт розуміли творчість як

процес логічного отримання знань із вихідних посилок, а пізнання - як раціональні операції. Прибічники інтуїтивізму у творчості А. Пуанкаре, В. Оствальд і Г. Гельмгольц наголошували на інтуїтивному характері творчості, її неусвідомленості. К. Юнг, М. Блог, продовжуючи психоаналітичну традицію, також зводили процеси творчості до сфери несвідомого.

Деякі дослідники намагались подолати протиріччя між свідомим характером творчого мислення, логічним оформленням продуктів творчого мислення та певною спонтанністю виникнення самих ідей. Так, Б. М. Кедров у своїй праці звертає увагу на роль свідомої роботи під час виникнення нових ідей одночасно, а також визнає роль підсвідомого під час здійснення наукових відкриттів – "...без попередньої, інколи досить тривалої і болісної роботи думки дослідника або винахідника ніяка інтуїція не змогла б дати плідного результату".

Творче мислення є складовою проблеми творчості, тому невипадково з'явилось поняття "творче системне мислення". Вперше його стали використовувати Г. С. Альтшулер, Н. В. Данченко, Г. І. Іванов, А. В. Чус та інші. В основі творчого системного мислення, на думку Г.С.Альтшулера, полягає здатність "багатоекранно" бачити будь-яку систему або об'єкт. Здатність до образного, панорамного "багатоекранного" сприйняття відіграє вирішальну роль у формуванні здатності мислити системно, глобально, здійснювати творчі розв'язання.

Проблемі творчого мислення присвячені дослідження продуктивного мислення (З. І. Калмикова) [2], дивергентного мислення (Д. Б. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Ю. Б. Дері), так званого нешаблонного мислення (Е. Боно), інтуїтивного мислення (Я. О. Пономарьов, В. М. Тітов), теоретичного мислення (В. В. Давидов) [1]. Аналіз літератури доводить, що дана проблема залишається дискусійною. Зокрема, констатується відсутність уніфікованої термінології та різноманітність підходів до розуміння природи творчого мислення. Одні розглядають його як продукт діяльності (З. І. Калмикова, О. М. Матюшкін, Я. О. Пономарьов), інші

як специфічний процес (А. В. Брушлінський, Л. С. Рубінштейн), треті – як особистісну характеристику (К. О. Абульханова-Славська, Д. Б. Богоявленська, І. М. Семенов, О. К. Тихомиров,), четверті – як здібність (Дж. Гілфорд, П. Торранс, Ф. Тейлор).

Є ще цілий ряд не розв'язаних задач, це і рівень сформованості творчої активності учнів, який повинен формуватися з початкової школи. Це вагомі питання і над ними слід працювати.

Ознайомлення з відповідною літературою, першоджерелами дозволило нам обрати тему для наукового дослідження розвитку творчого мислення учнів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИЗ ДЖЕРЕЛ

1. Богоявленська Д. Б. Інтелектуальна активність як проблема творчості. Луцьк, 2010. 168 с.
2. Калмикова З. І. Проблеми розумового розвитку учнів. Харків, 1975. С. 10–39.

Сікорська Тетяна
вчитель
Комунальний заклад
«Червоненська гімназія»
з дошкільним підрозділом,
Гайворонської міської ради
Кіровоградської області
м. Гайворон

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

«Не навчайте дітей так, як навчали нас. Вони народилися в інший час», – говорить народна мудрість.

Дійсно на сьогоднішній день ми виховуємо не просто хороших учнів, а як окрему особистість із її почуттями, поглядами. Тому використання інноваційних технологій на уроках є просто необхідним для виховання особистості.

Використання інноваційних технологій у початковій школі має ряд переваг. Перш за все – у роботі задіяні всі учні. Я, як вчитель-практик використовую у початковій школі ігрові завдання. На мою думку, це особливий метод навчання, адже для 1-3 класів навчання у грі дається набагато легше. А на сьогоднішній день, маючи доступ до інтерактивних дошок, ігрова діяльність супроводжується наочністю і у свою чергу доступністю.

Активні командні ігри діти теж дуже полюбляють. На уроках української мови у таких активних командних іграх можна використати словникові слова за місяць. А що ж за урок, якщо не використати «релакс-паузу» або «хвилинки розвантаження».

Для літературного читання дуже цікаво дітям вправа «героїв обведи «БІНГО» говори».

І, звичайно, куди ж без програм та сайтів з необхідними інструментами для учнів. У своїй практиці використовую більше п’ятнадцяти, але ТОП-5 у моїй практиці це: LernsngAps, mozaBook, Kahoot, Trirenty, Тренажер з правопису української мови.

Можна багато перезивати інноваційних методів навчання, але не потрібно забувати про результат нашої роботи. Для того, щоб учень чудово засвоїв тему, він має бути постійно включеним у роботу. Зрозуміло, що 26 чи більше учнів це важко, але для цього і приходять на допомогу різноманітні інноваційні методи навчання. До того ж пам’ятаємо, що діти часто втрачають інтерес до навчання, коли їм не цікаво на уроці. І ми кожен день, готуючись до уроків, повинні не просто підготувати матеріал уроку, але і цікаво його подати.

Наші здобутки - у наших дітях!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : навч.-метод. пос. /

автор-упорядник Т. В. Войцях. Черкаси : Черкаський ОІПОПП, 2014. 92 с.

2. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку. *Початкова школа.* 2007. №7. 434 с.

Сологуб Катерина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Якимчук Борис
кандидат психологічних наук, професор кафедри психології Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини м. Умань

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА СЕРЕД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Попередження шкільного насильства вимагає комплексного підходу, що базується на принципах гуманістичної психології і педагогіки, і передбачає застосування психолого-педагогічних методів і методик у практичній роботі з учнями, їхніми батьками і вчителями.

Виділяють наступні види та форми насильства, які найчастіше трапляються в школі:

– фізичне насильство: б’ють, копають, плюють, штовхають, смикають, відбирають гроші, підставляють ногу, забирають речі, нищать чужі речі. Фізичне насильство може застосовуватися безпосередньо (людина сама це робить) або опосередковано (намовляє інших);

– словесне й безслівне насильство: докучання, передражнювання, глузування, висміювання, ображання, осоромлення, зачіпання,

погрожування, розповсюдження пліток і наклепів (особисто чи в Інтернеті), демонстрування непристойних жестів. м'якій» формі.

Шкільне насильство завдає дитині тяжких травм, які мають згубні наслідки для її подальшого фізичного та психічного здоров'я. З метою профілактики шкільного насильства у середовищі дітей початкових класів соціальний педагог – як працівник психологічної служби, протягом навчального року має проводити бесіди, години спілкування, розвиваючі вправи, рольові ігри тощо. Також під час кожного заняття використовувати роздатковий матеріал, картинки, показувати відео з даної тематики з подальшим обговоренням даного питання.

На сучасному етапі розвитку шкільної освіти важливо впроваджувати різні психопрофілактичні заходи, які мають бути спільною роботою психологів, вчителів і батьків (інформаційна рекламна кампанія, бесіди з популяризації засад ефективної взаємодії з дітьми, психологічний тренінг для молодших школярів, тренінг-семінари для батьків та АСПН для вчителів та ін.).

Вважаємо, що психологічна профілактика булінгу повинна проводитися в трьох напрямках: робота з батьками (відповідальне батьківство) забезпечить створення сприятливого сімейного середовища для розвитку дитини; фахова психологічна допомога в умовах школи (батькам, учителям, учням); педагогічна діяльність, що передбачає особистісно-орієнтований підхід до навчання й виховання. Оскільки агресивні діти часто є «продуктом» негативних впливів як з боку батьків, так і – сучасного суспільства загалом, то реалізація програми з профілактики насильства повинна бути спрямована на родину, на школу (дітей і вчителів) та інші соціальні інституції, які відвідують діти. Ця стратегія є важливою для розробки програми запобігання насильству серед учнів молодшого шкільного віку.

Невід'ємною складовою профілактики насильства над дитиною молодшого шкільного віку є спеціально організована робота з батьками, орієнтована на створення умов для відпрацювання ними навичок ефективної взаємодії та спілкування з дітьми без насильства,

агресії, конфлікту за принципом «не карати, а домовлятися», що є запорукою виховання гармонійно розвиненої, зрілої й відповідальної особистості. Крім того, профілактика передбачає ознайомлення батьків з основними положеннями нормативних документів про попередження насильства щодо дітей, права та обов'язки батьків і дітей [1].

На думку Юрчик О. М., головними завданнями психологічної роботи, спрямованої на профілактику шкільного насильства серед дітей, є:

– навчання молодших школярів соціально прийнятних способів вираження гніву та проявам альтернативних реакцій на негативну ситуацію;

– навчання дітей навичок самоконтролю й управління власним гнівом (навичкам саморегуляції);

– формування в учнів конструктивних форм поведінки та основ комунікації у проблемній ситуації;

– усунення надмірного емоційного напруження й особистісної та шкільної тривожності за допомогою використання техніки релаксації;

– розвиток позитивної самооцінки;

– формування здатності усвідомлення власного емоційного світу та почуттів інших людей, розвиток ціннісно-смислової сфери [2].

Шкільне насильство також розглядається і як інструмент, за допомогою якого реалізуються різноманітні механізми психологічного захисту. Найтиповішими захисними реакціями у дітей є: пасивний протест, опозиція, імітація, емансипація, компенсація й ізоляція. Насильство може бути актуальним для всіх захисних реакцій, крім пасивного протесту.

Юрчик О. М. стверджує, що дослідження причин шкільного насильства має бути комплексним, позаяк фактори, які його зумовлюють, змінюються впродовж всього періоду навчання, що пов'язано зі зміною соціальної ситуації розвитку й набуттям нового досвіду [3]. Це треба враховувати, розробляючи систему заходів попередження й подолання шкільного насильства.

Психологічна профілактика як особливий вид діяльності соціального педагога та практичного психолога спрямований на збереження, зміцнення й розвиток психічного здоров'я дітей на всіх етапах шкільного дитинства. Завдання педагогів – застосовувати інноваційні підходи щодо профілактики шкільного насилля, які базуються на гуманістичних принципах, що запобігають проявам агресії, наруги та негативного взаємовпливу дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасний виховний процесс: сутність та інноваційний потенціал: матеріали наук.-практ. конференції (за результатами науководослідної роботи Інституту проблем виховання НАПН України у 2010 році). Івано-Франківськ: Тіповіт, 2011. Вип. 1. 236 с.
2. Юрчик О. М. Психологічний аналіз феномена шкільного насильства. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України. Київ. 2013. Т. XV, част. 1. С. 346–352.
3. Юрчик О. М. Теоретичні аспекти моделювання процесу психологічної профілактики шкільного насильства. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 29. С. 779–790.

Спіцина Ангеліна
кандидатка педагогічних наук,
доцентка, доцентка кафедри економіки
Горідько Наталія
кандидатка технічних наук, доцентка,
кафедри іноземної філології
та перекладу
Національний транспортний
університет
м. Київ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Цифрова компетентність як інструмент інформаційної діяльності та каталізатор розвитку особистості є найважливішою умовою успішної діяльності сучасних фахівців. Технологічний прогрес суспільства демонструє, що людина не може набути знання на все життя "їх необхідно шукати, оновлювати, переробляти, осмислювати, поширювати, застосовувати протягом життя у всіх сферах діяльності".

В процесі дослідження було проаналізовано проєкт Європейської комісії «Рамка цифрової компетентності для громадян» (DigComp). Європейська рамка цифрової компетентності (DigComp) є важливим інструментом для підвищення рівня цифрової компетентності фахівців у галузі освіти, підготовки та підвищення кваліфікації. Даний документ висвітлює процес впровадження рамки цифрової компетентності у таких напрямах: формування та підтримка політики; планування навчання у сфері освіти й підготовка кадрів, зайнятість; оцінювання та атестація. Оновлена рамка цифрової компетентності складається з п'яти основних блоків компетентностей: інформаційна грамотність, комунікація і співробітництво, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем [4].

У дослідженні «Цифрова компетентність на практиці: рамковий аналіз», оприлюдненому Європейською комісією цифрова компетентність визначається як одна із ключових компетентностей для навчання впродовж життя [3]. Цифрова компетентність – це впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства (рис. 1).

Рис. 1. Основні складові цифрової компетентності

Сьогодні майже кожен фахівець має вміти створювати і обробляти складну інформацію, думати системно і критично, приймати рішення на багатокритеріальній основі, розуміти суть процесів, бути адаптивним і гнучким до нової інформації, бути креативним, уміти виявляти і розв’язувати реальні проблеми цифрового світу. Все це знайшло відображення в опублікованому ЮНЕСКО дослідженні “Цифрові навички для життя і роботи”, де описуються три сучасні групи цифрових навичок, і компетенцій, необхідні для життєдіяльності сучасної людини [1, 2, 5].

1. Базові функціональні навики. Вони необхідні для отримання доступу до початку роботи з цифровими технологіями. До них відносять вміння працювати з пристроями, користуватися мережею Інтернет, створювати акаунти соцмедіа, шукати інформацію або необхідні електронні Інтернет-ресурси, а також дрібну моторику

(навик друкування на клавіатурі) і жести (щоб працювати з сенсорними екранами).

2. Стандартні цифрові навички. Вони необхідні для усвідомленого використання цифрових технологій. До них належать “творчі” навички, які обумовлюють усвідомлене існування в цифровому суспільстві і ефективне використання онлайн-додатків та послуг, вміння оцінювати джерела і релевантність отриманих даних, зберігати й організовувати отриману інформацію, здатність захищати наявні пристрої й отриману інформацію від вірусів та Інтернет-атак. До цих умінь належить і розуміння того, що в мережі діє авторське право, і в Інтернеті діє законодавство конкретної держави.

3. Навички цифрового суспільства. Вони необхідні для розширення і «перетворення» технологій. Подібні навички належать радше до цифрових професій: вміння програмувати, розробляти програми, адмініструвати мережі, аналізувати дані.

Навчання інформаційних технологій у вищій школі для майбутніх фахівців вимагає спеціалізованого підходу, що враховує специфіку предметної області. Основна мета для всіх цих областей має бути сформульована одноманітно–навчити здобувачів освіти ефективно використовувати інформаційні технології, відповідне програмне забезпечення для виконання практичних завдань у відповідній предметній області, а головне, формувати відповідний світогляд та розвивати так необхідну цифрову компетентність у майбутніх фахівців.

На основі аналізу низки наукових джерел [1, 2, 3] узагальнимо, що інтеграція інформаційних технологій у практику навчання мови забезпечує не тільки передачу здобувачу освіти сукупності знань, умінь і навичок у певній сфері, але й орієнтує на самостійну діяльність в сукупності мотиваційних, ціннісних, когнітивних складових, у тому числі:

- сприяє формуванню у здобувачів освіти умінь вивчати предметний матеріал (системна організація своїх знань, їх структурування, розробка індивідуальних тактик вивчення питання, організація процесу самонавчання);

- розвиває навички пошуку предметно-орієнтованої інформації (звернення до різних джерел, систематизація та координація отриманих даних, їх верифікація);

- удосконалює навички оптимізації розумових операцій шляхом низки взаємопов'язаних дій (виявлення взаємозв'язку фактів у хронологічному порядку, аргументація точки зору, оцінка специфіки політичного, соціального та економічного оточення, в якому проходить навчання і робота);

- формує вміння співпрацювати (розробляти колективні проєкти, приймати рішення, долати суперечності, знаходити компроміси), чітко визначаючи особистий статус (визначати персональну відповідальність, ступінь внеску в загальний проєкт, планування індивідуальної стратегії дій);

- допомагає адаптуватися в умовах постіндустріального інформаційного відкритого суспільства за допомогою використання нових технологій інформації та комунікації.

Формування цифрової компетентності майбутніх фахівців, їхньої здатності до мобілізації отриманих знань у реальних життєвих ситуаціях є головною й актуальною проблемою сучасної вищої школи. Нові інформаційні технології створюють умови для повноцінної реалізації основних принципів дидактики, таких як наочність, доступність, свідомість і активність змінюючи, у зв'язку з цим хід освітнього процесу.

Застосування комп'ютерних технологій на заняттях з вивчення дисциплін передбачає світогляд вербальної комунікативної діяльності у трьох аспектах. По-перше, як спілкування здобувачів у режимі реального часу за допомогою застосування мережевих технологій. По-друге, як інтерактивну діалогову взаємодію здобувача з комп'ютером, завдяки якому здійснюється людино-машинний діалог. По-третє, як взаємодію здобувачів з комп'ютерними навчальними програмами.

Навчальні комп'ютерні програми є тренажерами, які сприяють організації самостійної роботи здобувачів і створюють умови, завдяки яким вони самостійно формують свої знання [1].

Застосування мультимедійних засобів сприяє реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні, забезпечує індивідуалізацію і диференціацію з урахуванням особливостей здобувачів, сприяє підвищенню мотивації та інтересу до навчання.

Інформаційні технології – це безцінна база для створення інформаційно-предметного середовища освіти та самоосвіти здобувачів, що забезпечує задоволення особистісних, професійних інтересів і потреб майбутніх фахівців.

Згідно з науковими дослідженнями [1; 5], здобувачі, які володіють цифровою компетентністю більш ефективно спрямовують Інтернет-ресурси на комплексне формування і розвиток:

- комунікативно-когнітивних умінь здійснення пошуку та добору, здійснення аналізу і синтезу отриманої інформації;
- комунікативних умінь представлення й обговорення результатів роботи з ресурсами мережі Інтернет;
- умінь використовувати ресурси Інтернету для самоосвіти з метою знайомства з культурно-історичною спадщиною різних країн і народів, а також виступати представниками рідної культури, країни, міста;
- умінь використовувати ресурси мережі для задоволення своїх інформаційних та освітніх інтересів і потреб.

Методичний потенціал інформаційних технологій надає змогу:

- підібрати текстовий, графічний, фото-, аудіо- та відеоматеріал з досліджуваних тем;
- організувати обговорення культурних і соціальних проблем;
- організувати позааудиторну проєктну діяльність;
- створити сприятливі умови для здобувачів з високим рівнем комунікативної компетенції для реалізації свого інтелектуального потенціалу.

Застосування інформаційних технологій у наш час є невід’ємною частиною освітнього процесу, який сприяє модернізації вищої освіти, діяльнісному підходу в навчанні і успішному формуванню цифрової компетентності здобувачів.

Як вважають науковці [1; 5], це надає змогу більш ефективно розв’язувати низку дидактичних завдань на занятті, а саме:

- формувати навички та вміння читання, безпосередньо використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності;
- удосконалювати вміння аудіювання на основі автентичних звукових текстів мережі Інтернет;
- удосконалювати вміння монологічного та діалогічного висловлювання на основі проблемного обговорення матеріалів мережі.

Ґрунтовний аналіз науково-педагогічних, навчально-методичних, Інтернет-джерел, аналіз передового педагогічного досвіду вказують на те, що сучасні тенденції розвитку світового освітнього процесу характеризуються використанням нових освітніх технологій в процесі підготовки здобувачів освіти до професійної діяльності. Широке застосування комп’ютера, технологій мультимедіа та мережі Інтернет має значний вплив на систему освіти, викликавши чималі зміни в змісті і методах навчання.

Перед освітніми закладами постає завдання готувати фахівців, які володіють цифровою компетентністю та вільно орієнтуються у сучасному інформаційному просторі, здатні застосовувати наявні інформаційні ресурси у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Генсерук Г. Р. Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх учителів./ Open educational e-environment of modern University, № 6. 2019. С. 8–16.
2. Концепція розвитку цифрових компетентностей. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/kabmin-skhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku/Dodatok-2.pdf (дата звернення: 10.09.2024).
3. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018. Цифрова компетентність. 2018. URL: dystosvita.blogspot.com/2018/01/2018.html?m=1

4. Рамка цифрових компетентностей для освітян (DigCompEdu). URL: (https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcompedu_en) (дата звернення: 10.09.2024).

5. Спіцина А. Є Цифрова культура в управлінні персоналом транспортної галузі України. *Науковий журнал «Автомобільні дороги і дорожнє будівництво»*. 2023. № 113. С. 202–215. URL: http://publications.ntu.edu.ua/avtodorogi_i_stroitelstvo/113.2/UKR.htm DOI: 10.33744/0365-8171-2023-113.2-202-214

Сухоручко Катерина
аспірантка,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ – Дніпро

РЕЗЕРВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У Концепції реформування «Нова українська школа» [5] наголошено на важливості розвитку математичної компетентності як ключової для особистості XXI ст. Спрямованість сучасної освітньої філософії на формування критичного мислення учня, вирішення реальних проблем, а не лише на запам'ятовування теорій обґрунтовує провідні принципи дитиноцентризму та відповідної індивідуалізації освітнього процесу. Особливої ваги дотримання цих принципів набуває в контексті розвитку математичних здібностей учнів, адже математика є основою для формування логічного мислення та вирішення проблем, які знадобляться дітям протягом усього життя. Індивідуальний підхід до учнів вимагає від учителів адаптувати навчальні завдання відповідно до рівня математичних здібностей кожного учня, що сприяє рівномірному розвитку знань і навичок. І

саме в математичному розвитку дитини в початковій школі спостерігаються чи не найбільші індивідуальні відмінності

Математика є складною наукою зі значним рівнем абстрактності понять і процесів, часто заскладних для учнів початкової школи, тому різний темп математичного розвитку стає помітним уже від 1-го класу. Одні учні можуть швидко розв'язувати складні задачі, у той час як інші потребують більше часу для розуміння базових понять. Завдання вчителя – створити таке освітнє середовище, яке дозволить кожній дитині досягти успіху у вивченні математики, незалежно від початкового рівня знань. Через це лише індивідуальний підхід у навчанні математики дозволяє враховувати особливості кожного учня та учениці, допомагаючи розкрити їхній потенціал. Індивідуальний підхід передбачає адаптацію освітнього процесу до здібностей кожного учня, що допомагає уникнути надмірної складності завдань для слабших учнів і, водночас, стимулює розвиток обдарованих дітей. Це забезпечує більш ефективне засвоєння знань і формує позитивне ставлення до предмета.

Науковці також одностайно наголошують на важливості реалізації індивідуального підходу до формування математичних здібностей учнів початкової школи. Так, О. Назаренко [4] у своєму дослідженні зазначила, що для впровадження принципу індивідуального підходу в сучасному освітньому процесі важливо враховувати ідеї видатних педагогів, що представляють цінний досвід минулого. А. Степанова-Камиш [2] наголосила, що поглиблене розуміння індивідуальних можливостей учня допомагає створити оптимальні умови для його навчання, обрати відповідні методики та завдання, які відповідатимуть не лише поточному рівню знань, але й стимулюватимуть розвиток здібностей. Такий підхід допомагає уникнути перевантаження або недостатньо складних завдань, що може знизити мотивацію до вивчення математики.

Іще більшої значущості індивідуальний підхід набуває в процесі розвитку математично обдарованих учнів, адже ці діти можуть швидко втрачати інтерес до навчання, якщо завдання здаються їм занадто легкими. Для того, щоб цього уникнути, вчитель повинен

передбачати і використовувати на уроках та в позаурочній діяльності додаткові можливості для розвитку їхніх здібностей. М. Лавренова [3] вказала, що навчання обдарованих дітей вимагає організації спеціального середовища, де дитина могла б почуватися комфортно. Освітнє середовище стає тим соціумом, у якому навчання обдарованих учнів проходить ефективно, оскільки воно спрямоване на створення сприятливих умов для самовдосконалення, самореалізації та розвитку особистості в гуманному мікросередовищі.

Основним резервом реалізації індивідуального підходу у розвитку математичних здібностей виступає підтримка позитивної мотивації учнів до вивчення математики. Успішність навчання залежить не тільки від академічних здібностей учня, але й від його психологічного комфорту. Важливо створити атмосферу, у якій дитина відчуватиме себе захищеною, спокійною та впевненою, адже учні, які відчувають себе впевнено і мотивовано, показують кращі результати у навчанні [6].

Психологічний комфорт є важливою складовою успішної взаємодії в будь-якій сфері життя, зокрема в освіті. Коли учасники освітнього процесу – учні, вчителі, батьки – відчувають емоційну безпеку та взаємну повагу, це створює сприятливий простір для розвитку партнерських відносин. У такій атмосфері довіри й підтримки природно виникає педагогіка партнерства, де всі учасники спільно беруть відповідальність за освітній процес, активно залучаються до ухвалення рішень і працюють на досягнення спільної мети.

Тож наступним резервом реалізації індивідуального підходу у розвитку математичних здібностей учнів НУШ є педагогіка партнерства, яка базується на спілкуванні, взаємодії та співпраці між учителем, обдарованим учнем і його батьками. Учні, батьки та вчителі є рівноправними учасниками навчального процесу, об’єднаними спільними цілями та відповідальні за результат, що дозволяє індивідуалізувати підхід до розвитку математичних здібностей кожного учня. Батьки можуть допомагати дитині виконувати домашні завдання, створювати сприятливі умови для

навчання вдома та підтримувати її інтерес до математики. Учителі повинні регулярно інформувати батьків про успіхи та труднощі дитини, надавати поради щодо того, як можна додатково підтримувати розвиток математичних здібностей вдома [6].

Учені також указують, що для успішного застосування індивідуального підходу під час розвитку математичних здібностей важливо розуміти, на якому рівні їх розвитку перебуває кожен учень. Це дозволяє не тільки правильно оцінити поточні знання, але й прогнозувати подальший розвиток кожного [2; 4]. Через це постійний моніторинг рівня розвитку математичних здібностей також є важливим резервом і формувальною основою цього процесу.

Нові резерви для індивідуалізації освітнього процесу відкривають сучасні інформаційні технології. Існує багато онлайн-платформ та додатків, які дозволяють автоматично адаптувати завдання під рівень знань учня. Наприклад, під час вирішення задач на комп’ютері або планшеті програма може давати більш складні завдання учням, які успішно справляються з попередніми, або повторювати матеріал для тих, хто потребує додаткової практики. Окрім того, подібні платформи можуть забезпечувати зворотний зв’язок у режимі реального часу, що дозволяє вчителю коригувати освітню траєкторію відповідно до прогресу учня.

У цьому зв’язку І. Бойко [1] вказала, що сучасні технології сприяють тому, щоб учні активно засвоювали нові знання, розвивали вищий рівень соціальної активності, а також створюють умови, за яких розвиток усіх сфер особистості учня стає неминучим. Електронні освітні ресурси, що використовуються в межах цих технологій, стимулюють творчі здібності, наближають освітній процес до реального життя і допомагають формувати не лише знання, вміння та навички з предмета, але й активну життєву позицію.

Наступним резервом для реалізації індивідуального підходу до розвитку математичних здібностей обдарованих учнів та їхньої підтримки і заохочення є участь у математичних олімпіадах або конкурсах, де вони можуть вирішувати складні завдання та змагатися з однолітками. Також важливо пропонувати їм індивідуальні проєкти,

які спрямовані на дослідження певних математичних тем або практичне застосування математичних знань.

Отже, особливої значущості в НУШ набуває індивідуалізація розвитку математичних здібностей обдарованих учнів початкових класів. Реалізація індивідуального підходу до розвитку математичних здібностей учнів початкової школи на уроках математики та в позакласній діяльності вимагає знання і використання педагогом можливих та ефективних резервів індивідуалізації: забезпечення психологічного комфорту кожного учня; широке використання можливостей педагогіки партнерства; постійний моніторинг рівня розвитку математичних здібностей; використання сучасних інформаційних технологій та електронних освітніх ресурсів; залучення обдарованих учнів до участі в математичних олімпіадах та конкурсах; виконання індивідуальних математичних проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко І. Застосування інноваційних технологій на уроках математики та у позаурочний час. *Українсько-туркменський вісник*. Візаві, 2019. С. 85–88.
2. Степанова-Камиш А. Диференційоване навчання: навіщо і як проводити. *НУШ, Нова українська школа*. 2021. URL: http://surl.li/frersv (дата звернення: 22.09.2024)
3. Лавренова М. Система роботи з обдарованими дітьми (на прикладі Закарпаття). *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи.* 2018. № 2 (21). С. 27–32.
4. Назаренко О. Реалізація принципу індивідуального підходу в сучасному навчально-виховному процесі. *Український психолого-педагогічний науковий збірник.* 2021. № 22. С. 45–48.
5. Концепція Нової української школи. 2016. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 22.09.2024)
6. Як забезпечити психологічний комфорт дитині в школі – поради та рекомендації. Psyhologist, психологічна допомога : сайт. 2024. URL: https://psyhologist.com.ua/yak-zabezpechiti-psixologichnij-

komfort-ditini-v-shkoli-poradi-ta-rekomendatsii/ (дата звернення: 21.09.2024)

Терентьєва Діана
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Комар Ольга
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ЗАСТОСУВАННЯ ЦІКАВИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Математика – це досить важкий предмет для учнів. Далеко не всі її розуміють. Важливе завдання для вчителя – зробити так, щоб учні полюбили математику, зацікавити їх, що для самого вчителя буває дуже важко.

Якщо дитині нецікава і важка математика в початковій школі, такою вона буде для неї на все життя, тому тут дуже важлива роль першої вчительки. Зацікавити учнів на уроках математики можна за допомогою цікавих завдань.

Проблемі застосування цікавих завдань на уроках математики в початковій школі приділяють О. Комар, Л. Коваль, С. Скворцова та ін.

Застосування цікавих завдань на уроках математики в початковій школі обумовлена низкою важливих причин, які сприяють розвитку як математичних, так і загальних навичок у дітей молодшого віку.

1. **Мотивація до навчання**. Цікаві завдання стимулюють інтерес учнів до математики, допомагаючи подолати страх перед складними темами. У дітей молодшого віку підвищений рівень уваги до ігрових елементів, тому через інтерактивні та цікаві вправи можна легше привернути їхню увагу та підтримувати інтерес до навчального матеріалу.

2. **Розвиток критичного мислення**. Завдання, які потребують нестандартних підходів, допомагають учням розвивати критичне мислення, уміння аналізувати, порівнювати, робити висновки. Це готує їх до більш складних математичних операцій у майбутньому.

3. **Формування творчих навичок**. Завдяки цікавим задачам діти вчаться шукати нестандартні шляхи розв'язання проблем. Це сприяє розвитку їхньої уяви і вміння застосовувати знання на практиці.

4. **Залучення до групової роботи**. Багато цікавих завдань передбачають роботу в командах або парах. Це допомагає дітям розвивати навички співпраці, спілкування і взаємодопомоги, що є важливими не тільки в навчанні, але й у житті.

5. **Інтеграція з іншими предметами**. Цікаві математичні задачі можна легко інтегрувати з іншими дисциплінами, такими як природознавство, література чи навіть мистецтво. Це дозволяє зробити навчання більш комплексним і захоплюючим для дітей.

6. **Формування стійких базових знань**. У початковій школі закладаються основи математичної грамотності. Завдяки цікавим завданням цей процес стає більш ефективним, оскільки діти краще запам'ятовують матеріал, коли він поданий у формі гри чи захоплюючих викликів.

7. **Психологічний комфорт**. Цікаві завдання допомагають знизити рівень стресу, що виникає під час вивчення нового матеріалу. Учні вчаться сприймати математику як доступну та захоплюючу дисципліну, а не як щось складне й незрозуміле.

Додаткові цікаві завдання можна використовувати на кожному уроці, не менш як 2-3 рази на тиждень і їх слід комбінувати зі стандартними.

Нестандартні завдання повинні бути несхожими на інші завдання з підручника, їхній зміст повинен бути зрозумілим учням певної вікової категорії, завдання повинні бути не надто легкими, але й не надто важкими, щоб всі діти змогли їх розв'язати; відповіді повинні отримуватись швидко, а обчислення, якщо вони є, усно.

Система навчання розв'язуванню цікавих задач повинна забезпечити поступове наростання складності виконуваної роботи і бути органічно пов'язаною з розвитком в учнів логічного мислення.[2]

Найбільше учні початкової школи люблять відгадувати ребуси і загадки. Також можна пропонувати рухливі ігри, але щоб це все було пов'язано з математичними термінами.

Логічні вправи часто використовуються на уроках математики в першому класі під час дочислового періоду навчання, наприклад, «З яких геометричних фігур складені ялинки на малюнку».

Цікаві завдання люблять як діти, так і дорослі. Це і математичні кросворди, і сюжетні задачі, і головоломки, загадки ребуси і тд.

Особливо учні полюбляють задачі з цікавим сюжетом. Задачі в яких фігурують казкові персонажів і в кожній з яких ніби нова пригода, дуже зацікавлюють дітей до їх розв'язання. Задачі з правдивими життєвими ситуаціями, досвід з яких можна використовувати в житті, повинні бути на уроках, тому що вони дуже корисні для розвитку дітей.

Гумористичні задачі – задачі, які люблять всі від дітей до дорослих. Це такі задачі, як «На столі стояло три кухлі з молоком. Кіт випив один кухоль молока. Скільки кухлів залишилося?»[1]

Задачі на уважність часто використовуються і веселять учнів.

Віршовані задачі чомусь доволі рідко використовуються в школах, хоча ці завдання дуже цікаві і дуже подобаються дітям, як щось незвичне.

На уроках вчителі часто використовують математичні диктанти, як перевірку, чи добре учні засвоїли матеріал.

Не дуже популярними завданнями на уроках, як і віршовані задачі є математичні та звичайні лабіринти.

Одним з найпопулярніших завдань є колові приклади, які можна інколи зустріти з підручниках і які вчителю модна легко скласти самостійно.

Отже, використання цікавих завдань на уроках математики в початковій школі має важливе значення для розвитку математичних здібностей, формування позитивного ставлення до навчання, а також забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL: https://naurok.com.ua/praktichni-aspekti-vikoristannya-nestandartnih-zavdan-na-urokah-matematiki-v-pochatkoviy-shkoli-dlya-stimulyuvannya-piznavalnih-interesiv-shkolyariv-6499.html
2. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/01008xui-982b.docx.html

Тимошенко Ярослава
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грітченко Тетяна
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНОСТІ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Метою розробки методики експерименту щодо формування етичної компетентності у здобувачів початкової освіти в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» було створення діагностичного інструментарію, що дозволяв би швидко отримувати

об’єктивну інформацію щодо проблеми дослідження. Розв’язання проблеми вимірювання якісних та кількісних змін, що відбуваються у процесі формування етичної компетентності здобувача початкової освіти, тісно пов’язане з визначенням критеріїв його моральної вихованості.

Поняття «критерій» С. Гончаренко розглядає як мірило для визначення оцінки предмета чи явища; ознака, взята за основу класифікацій або підстава для оцінки чогось [1, с. 107–109]. Ймовірно, що в загальнонауковому контексті критерій є важливою і визначальною ознакою, що відображає якісні аспекти явища та його сутність, тоді як показник надає кількісну характеристику явищ, що дозволяє зробити висновок про їх стан у динаміці. Ми повністю погоджуємося з висновками науковця, що критерій є сукупністю ознак та властивостей явища, об’єкта чи предмета, які дозволяють оцінювати його стан, рівень розвитку та функціонування.

Поняття критерію і показника тісно взаємопов’язані: науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників, а якість показника залежить від того, наскільки він повно й об’єктивно характеризує прийнятий критерій. Зрозуміло, що поняття «критерій» за сутністю ширше, ніж показник, і може вміщувати кілька показників для проведення більш якісного дослідження, тобто за одним критерієм може бути певна сукупність.

Викладене вище та результати проведеного дослідження дозволили нам виокремити основні критерії сформованості етичної компетентності у здобувачів початкової освіти в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»:

– *когнітивний* критерій включає усвідомлення етичних принципів, розуміння моральних норм, аналіз етичних ситуацій, обґрунтування етичних рішень тощо. Показниками цього критерію є: знання основних етичних понять та принципів, таких як справедливість, чесність, доброта, відповідальність та повага; розуміння загальноприйнятих етичних норм та правил поведінки в суспільстві, школі та родині; здатність розпізнавати та аналізувати етичні аспекти у різних життєвих ситуаціях, виявляючи елементи справедливості та несправедливості, правильного та неправильного; вміння аргументувати свої етичні рішення, спираючись на засвоєні моральні принципи та правила; здатність визначати можливі наслідки різних варіантів поведінки;

– *емоційний критерій* включає прояв емпатії, емоційну чутливість, самоконтроль, моральне задоволення. Показниками цього критерію є: здатність розпізнавати та розуміти емоції інших людей; прояв співчуття до однолітків, вчителів та інших дорослих; вміння адекватно реагувати на емоційні сигнали інших; здатність розпізнавати емоційні стани в різних ситуаціях; прояв готовності допомагати іншим у складних ситуаціях; вміння надавати емоційну підтримку та розраду; здатність контролювати свої емоційні реакції у складних або стресових ситуаціях; уміння стримувати негативні емоції, такі як гнів, образа тощо; здатність підтримувати оптимістичний та доброзичливий настрій у спілкуванні з іншими; вміння створювати позитивну емоційну атмосферу в групі;

– *мотиваційний критерій* включає прояв готовності діяти етично, ціннісні орієнтації, позитивну мотивацію, особисту відповідальність, позитивний приклад для інших. Показниками цього критерію є: намір слідувати етичним принципам навіть у складних або неприємних ситуаціях; прагнення приймати етичні рішення у повсякденному житті; усвідомлення значення таких цінностей, як справедливість, чесність, доброта та відповідальність; пріоритетність моральних цінностей у власних діях та рішеннях; прагнення допомагати іншим та робити добрі вчинки; відчуття внутрішнього задоволення від етичної поведінки; усвідомлення наслідків своїх дій для інших людей; відповідальність за свої вчинки та готовність виправляти помилки; намір бути взірцем етичної поведінки для однолітків; спрямованість на те, щоб надихати інших своєю етичною поведінкою;

– *рефлексійний критерій* включає самоаналіз вчинків, усвідомлення моральних норм, вміння визнавати помилки, етичне мислення, критичне мислення, етичне самоусвідомлення. Показниками цього критерію є: здатність аналізувати власні дії та їх етичні наслідки; розуміння та дотримання моральних і етичних норм у повсякденному житті; готовність визнати власні помилки та відповідальність за свої вчинки; здатність розмірковувати про моральні дилеми та приймати етичні рішення; здатність оцінювати різні точки зору і робити висновки з урахуванням етичних аспектів; усвідомлення власних етичних цінностей і принципів.

Критерії сформованості етичної компетентності дозволяють визначити, наскільки учні розуміють та дотримуються етичних принципів, що є основою для їхньої соціальної взаємодії. Це

допомагає педагогам та батькам побачити прогрес у формуванні моральних якостей дітей.

Зазначені критерії є основою для формування повноцінної особистості, здатної діяти відповідально, етично та з урахуванням інтересів інших людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

Торчинська Тамара
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань

ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Сучасному суспільству потрібні громадяни, які здатні орієнтуватися у мінливості життя, приймати нестандартні рішення, творчо підходити до вирішення проблем, самооцінювати результати своєї діяльності, вміти мислити гнучко, динамічно, бути здатним адаптувати своє мислення до мислення інших людей. Ці завдання актуальні на кожному етапі шкільної освіти, а її початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення.

Критичне мислення – мислення вищого порядку, що спирається на інформацію, усвідомлене сприйняття власної інтелектуальної діяльності. Ряд вчених стверджують, що періодом активного розвитку критичного мислення є молодший шкільний вік [2]. А розпочинати

навчати цього варто з перших днів перебування дитини у школі. Освітня технологія розвитку критичного мислення – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів. В її основу покладено ідеї Ж. Піаже, Л. Виготського та ін. щодо творчої співпраці вчителя та учня, метою якої є: створення сприятливих умов для творчого мислення дітей; формування вмінь ставити проблему, самостійність у прийняті рішень та чіткість аргументування своєї думки.

Запровадження технології критичного мислення сприяє набагато кращому засвоєнню знань, адже ця методика спрямована не на запам'ятовування, а на вдумливий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошуки її вирішення.

Важливі ключові характеристики, які має критичне мислення: починається з постановки питань та проблем, які потрібно вирішити; інформація є відправною, а не кінцевою точкою для розвитку; самостійність та свобода думки; використовує переконливу аргументацію і докази [3]. Працюючи з технологією розвитку критичного мислення стає зрозумілим те, що навчити учнів мислити критично з першого уроку фактично неможливо. Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня. Не можна виділити чіткий алгоритм дій учителя з формування критичного мислення в учнів. Але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до розвитку критичного мислення [5].

Критичне мислення, перш за все, є інструментом розгляду нескінченного розмаїття існуючих проблем, критичне мислення виникає тоді, коли людина починає займатися конкретною проблемою. Тому головне питання, яке слід поставити з приводу тієї або іншої ситуації, є питання про те, якого роду проблеми це явище породжує [4].

Особливостями навчального процесу у рамках української мови та літературного читання, побудованого на засадах критичного мислення, є такі: у навчання включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня; навчальний процес обов'язково організований як дослідження учнями певної теми, яке виконується

шляхом інтерактивної взаємодії між ними; результатом навчання є не засвоєння фактів чи чужих думок, а вироблення власних суджень через застосування до інформації певних прийомів мислення.

Переважна більшість педагогів прагне змінити практику своєї роботи, щоб сприяти активному навчанню учнів і розвитку в них критичного мислення. Вони хочуть, щоб учні не просто запам'ятовували матеріал з предмету, а запитували, досліджували, творили, вирішували, інтерпретували і дебатували за змістом матеріалу. Таке навчання сьогодні вважається «найкращою практикою».

Дослідження показують, що саме на активних заняттях – якщо їх орієнтовано на досягнення конкретних цілей і добре організовано – учні часто засвоюють матеріал найбільш повно і з користю для себе. Фраза «найбільш повно і з користю для себе» означає, що учні думають про те, що вони вивчають, застосовують це в ситуаціях реального життя або для подальшого навчання й можуть продовжувати вчитися самостійно.

Ключовими етапами формування критичного мислення є виклик (формування та постановка питань), осмислення (ознайомлення з новою інформацією), рефлексія (включення нових понять в уявлення). Для кожного з етапів використовуються певні прийоми [5].

Серед найбільш ефективних прийомів, які сприяють розвитку критичного мислення, на уроках української мови та літературного читання на етапі *актуалізації знань* можна використовувати такі технології, як *«Асоціативний кущ» чи «Семантична карта».* Ця форма роботи дозволяє вчителю створити ситуацію емоційного комфорту для учнів на початку уроку; налаштувати учнів на творчість; визначити, як вони розуміють основне поняття теми.

Учні, виконуючи таку вправу, вільно й відкрито міркують над темою; активізують свої думки; навчаються виражати свої думки точно та коротко.

«Алфавіт». Учні отримують завдання написати якнайбільше фактів з теми твору, при цьому кожне слово-факт має починатися з

літер в алфавітному порядку.

Метод *«кошик ідей»* використовується здебільшого для зацікавлення дітей. Вчитель задає питання про те, що учні знають про певну тему/проблему. Кожен учень записує те, що згадає (на це виділяється 2 хв.). Далі учні обмінюються інформацією в командах – записують нові ідеї, якщо такі в когось з'являться.

Технологія – *«Знаємо – Хочемо дізнатися – Дізналися».* В її основу покладено таблицю. Заповнення цієї таблиці дає можливість вчителю структурувати урок, учням навчатися активно і більш зацікавлено; пригадувати те, що вони вже знають; вчитися формулювати запитання; формувати нові знання.

Метод *«щоденник подвійних записів»* передбачає уважне читання тексту з нотатками. Для цього учні ділять сторінку зошита навпіл. Під час читання твору у зошиті зліва записують, який момент або персонаж їх вразив (здивував або щось нагадав із власного досвіду), а праворуч – коментар до цього (Що саме їх вразило? Які думки викликало? Які запитання виникли? тощо). По завершенню відведеного на читання часу учні ділитися своїми коментарями.

Важливою для розвитку критичного мислення є технологія, що називається *«Дошка запитань».* Суть її в тому, що в класі вивішується великий аркуш паперу, на якому вчитель просить учнів записувати будь-які запитання, що виникають у них у процесі роботи з джерелами інформації.

Стратегія *«Сенкан»* (п'ятиряддя) – це білий вірш, який можна використовувати для дуже стислого узагальнення знань учнів про історичні події, творчість письменників, літературні образи, явища природи тощо.

На підсумковому етапі доцільною буде *діаграма Ейлера-Вена*. Ця технологія передбачає створення графічної схеми з двох чи трьох кіл, які частково накладаються одне на одне.

Це два (або три) кола, які частково накладаються одне на одне. Частина діаграми, обмежена лише лівим колом, використовується для запису характерних лише для першого поняття. Частина, обмежена правим колом, – для другого поняття. Перетин кіл використовується для запису спільних властивостей.

Твір-п'ятихвилинка (есе). Есе – це письмовий твір, вільне, особисте трактування певної теми. Його метою є переконати читача у тому, що вони добре оволоділи темою і можуть аргументувати свою точку зору.

В основу технології «*Читання тексту з позначками*» покладено читання тексту з одночасним маркуванням окремих його частин спеціальними позначками на полях і заповненням таблиці.

Щоб організувати діяльність, треба:

Написати позначки на дошці й пояснити, що вони означають:

«V» (галочка) – знайома інформація;

«+» (плюс) – нова для вас інформація;

«–» (мінус) – інформація, яка протиставляється вашим попереднім уявленням (раніше видумали інакше);

«?» (знак питання) – інформація, що здивувала вас і викликає інтерес, але інформації недостатньо і ви хочете дізнатися про це більше.

Технологія *«Читання в парі – Узагальнення в парі»* розрахована на читання тексту в парах і є ефективною, коли текст складний для розуміння або перевантажений фактичним матеріалом.

В роботі з літературними творами використовується технологія *«Читання з передбаченням»,* суть якої полягає в тому, що учитель вибирає з тексту, що має вивчатися, 8-10 ключових слів і пропонує

учням самостійно (або в парах) визначити, про що розповідається в тексті.

Ефективним у роботі з текстом є «*Спрямоване читання*», яке передбачає самостійне читання («про себе»), постановку запитання та обговорення змісту.

Ромашка Блума. Суть цієї технології полягає в тому, щоб навчити учнів усвідомлено та цілеспрямовано формулювати запитання різного типу. Його можна використовувати в основній частині уроку, коли учні формулюють запитання до нової теми, шукаючи відповіді, використовуючи матеріали підручника або інших джерел інформації. Для глибшого розуміння матеріалу вчитель пропонує дітям серію із шести типів запитань (прості, уточнювальні, інтерпретаційні (пояснювальні), творчі, оцінювальні, практичні).

Правильно/неправильно. Вчитель задає класу заздалегідь продумані питання за темою заняття. Всі питання починаються з «А правда, що…?». Відповідь може бути тільки «так чи ні».

Досить актуальним на сьогодні методом формування критичного мислення є різні види *дискусій, дебатів*.

Дискусії і дебати дозволяють ефективно розв’язувати проблеми через самовираження, вчитися аналізувати ситуацію, добирати аргументи для розв’язання проблеми, розвивати комунікативні навички.

Стратегія *«Кероване читання або читання з передбаченням».*

Після ознайомлення з назвою тексту, його автором перед читанням ставимо учням питання, які дозволяють зробити припущення, про що саме буде текст (учні можуть висловлюватися, працюючи у парах чи групах) [1].

Можна пропонувати передбачення: за прислів’ями; за загадками; за малюнком; за ключовими словами; за назвою твору.

Учням початкових класів з певного віку доступні такі мисленнєві операції, які є основою для формування критичного мислення: уміння самостійно здобувати знання, робити висновки, порівнювати, просуватися від конкретного до абстрактного. Саме тому уроки, що сплановані з дотриманням відповідних до технології форм і методів

формування та розвитку критичного мислення, створюють плідне підґрунтя для цього під час: опрацювання інформації, розв’язання задач і проблем, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Критичне мислення: характеристика, вправи на розвиток критичного мислення. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: URL: http://etwinning.com.ua/content/files/659841.pdf
2. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення. С. О. Терно : [посібник для вчителя]. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
3. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 189 с.
4. Технології розвитку критичного мислення учнів /А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Д. Макінстер. Київ ; 2006 р.
5. Формування критичного мислення школярів / Марченко О. Г. Харків : вид. група «Основа»: «Тріада +». 2007 р.
6. Як опанувати технологію критичного мислення / Макаренко В. М. Туманцова О. О. Харків : вид. група «Основа»: «Тріада +». 2008.

Федоренко Олена
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти.
Науковий керівник:
Коберник Галина
кандидатка педагогічних наук,
професорка кафедри теорії
початкового навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

Нинішній процес розбудови демократичної держави передбачає виховання особистості, яка щиро, усім серцем переживає все, що відбувається на теренах батьківщини – тобто патріотично налаштованим людям. Тому йде постійний пошук нових ефективних форм і методів впливу на громадян держави щодо їх патріотичного виховання [10, с. 56].

У сучасній педагогічній науці окремі аспекти патріотичного виховання розробляють О. Вишневський, О. Коркішко, В. Гарнійчук, К. Чорна, Р. Петронговський. Проблемі патріотичного виховання присвячені праці психологів І. Беха, М. Боришевського, М. Варій, Т. Поясок С. Сисоєвої та ін. Дослідженням патріотичного виховання засобами туристсько-краєзнавчої роботи присвячені праці Г. Гуменюк, М. Косила, В. Круля, С. Оришко, Я. Треф'яка та інших.

Поняття «патріотизм» у вітчизняній педагогічній науці має різне тлумачення. В українському педагогічному словнику С. Гончаренка відзначено, що «патріотизм» (від грец. «батьківщина») – «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній

діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» [12, с. 249].

У сучасній енциклопедії освіти за ред. В. Кременя патріотизм трактується як «суспільний моральний принцип», що відображається у самовідданості й служіння своєму народу [6, с. 633–634]. Патріот – людина, яка виявляє любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, прагнення захистити його надбання, збагачувати загальнолюдські морально-духовні цінності [8, с. 180].

На думку О. Вишневського справжній патріот любить Батьківщину, не відвертаючись від неї через те, що їй нічим заплатити йому за це що її народ не досяг рівня культури, характерної для європейських суспільств. А головне – патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури і господарства. Він захищає честь своєї держави, примножує її багатства [3, с. 290].

Професор О. Вишневський виділяє щонайменше три різновидності патріотизму.

Етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, до власної історії тощо.

Територіальний патріотизм – ґрунтується на любові до того місця на землі, до місцевості, ландшафту, клімату тощо де людина народилася.

Державницький патріотизм. Цей різновид патріотизму ґрунтується на державній ідеології й пов'язується з поняттям громадянськості [4, с. 269–270]. Теоретичними засадами загальноукраїнського державного патріотизму є ідеї незалежності, державності, соборності.

Основою патріотизму конкретної особистості є усвідомлення власної самобутності, але водночас і розуміння того, що Україна у нас – одна, і нам разом випало розбудовувати цивілізовану державу, в якій суспільною справою стане створення умов для розвитку вільної особистості, яка вміє досягати власного успіху та допомагати іншим [1, с. 23].

Патріотизм характеризує рівень розвитку нації, процеси державотворення. Традиційно національно-патріотичне виховання забезпечувалось родинним вихованням, національною культурою, народних звичаїв і традицій, відданості справі зміцнення державності, активної громадської позиції, які нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу [7, с. 236].

До одного з напрямів виховання патріотизму на думку О. Вишневського входить засвоєння учнями основних національних цінностей: українська ідея, державна незалежність України, самопожертва в боротьбі за свободу нації, патріотизм, готовність до захисту Батьківщини, єдність поколінь на основі віри в національну ідею, почуття національної гідності, історична пам'ять, громадянська національно-патріотична активність, повага до державних та національних символів, любов до рідної культури, мови, традицій, повага до Конституції України [11, с. 79–80].

Розбудова держави вимагає щоб Україна мала своїх патріотів, здатних розвивати і обороняти її. Вихід України в ряд розвинених європейських держав неможливий без патріотів, відданих своїй землі, нації [9, с. 29].

Метою патріотичного виховання, як зазначають автори програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді І. Бех і К. Чорна «є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді у суспільстві» [2, с. 31].

Виховати свідомого громадянина-патріота означає сформувати в особистості риси й почуття, що є основою специфічного способу мислення та рушійною силою щоденних дій, вчинків, поведінки, а саме:

– любов до Батьківщини, свого народу;

– усвідомлення своєї належності до української нації, почуття гордості за свій народ, батьківщину;

– інтерес до минулого, нинішнього й майбутнього країни;

– почуття громадянського обов'язку та відповідальності перед Батьківщиною;

– готовність активно діяти на шляху становлення суверенної, правової, демократичної, соціальної держави;

– висока правосвідомість, повага до конституції, знання законі держави, прийнятих у ній правових норм, потреба у їх дотриманні;

– готовність служити Батьківщині та стати на захист державних інтересі країни;

– досконале знання державної мови, турбота про піднесення її престижу й функціонування в усіх галузях суспільного життя й побуту;

– повага до державних символів;

– моральні, правові, політичні, економічні знання української молоді, що сприяють формуванню когнітивного компоненту патріотизму;

– повага до традицій та звичаїв рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця й наступника;

– шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв інших народностей, що населяють країну, володіння культурою міжетнічного спілкування;

– дисциплінованість, працьовитість, ініціативність, творчість, турбота про свою землю, піклування про її природу, екологію, матеріальні й духовні цінності народу;

– гуманістична моральність, яка охоплює доброту, чесність, чутність, сумлінність, відповідальність, самоповагу;

– нетерпиме ставлення до порушників законів країни, аморальних учинків, вандалізму, расизму, шовінізму;

– прагнення до самовдосконалення своїх патріотичних рис [5, с. 22–23].

На основі аналізу досліджень психолого-педагогічної літератури з проблем патріотичного виховання учнівської молоді встановлено, що вона є актуальною та недостатньо дослідженою в науці, потребує

ефективного використання напрацьованих теоретичних положень у практичній реалізації патріотичного виховання учнівської молоді. Значний потенціал у цьому вбачаємо у використанні інноваційних технологій навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І., Чорна К. Національна ідея у виховному процесі школи (Програмно-виховний контекст). *Шкільний світ*. 2008. № 45. С. 4–37.
2. Бех І. ,Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Світ виховання*. 2007. № 1. С. 23–34.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посібн. 2-ге вид., доопр. і доп. Дрогобич : Коло, 2006. 604 с.
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посібн. 3-те вид., доопрац. і доп. Київ : Знання, 2008. 566 с.
5. Гарнійчук В. Патріотичне виховання в українській педагогічній науці: наукові підходи та концепції. *Історія в школі*, 2014. № 3. С. 28–30
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / головний ред. В. Кремень. Київ. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Журба К., Докукіна О. Теоретичні основи національно-патріотичного виховання школярів. *Гірська школа Українських Карпат,* 2013. № 8–9. С. 235 – 239.
8. Кузьмінський А., Омеляненко В. Педагогіка родинного виховання : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 324 с.
9. Національне виховання учнів засобами українського народознавства : посібник для вчителів / за ред. Р. Скульського. Івано-Франківськ : ПУ ім. В. Стефаника. 1995. 178 с.
10. Розвиток громадянської спрямованості особистості : [монографія] / М. Боришевський, Т. Яблонська, В. Антонечко та ін. / за ред., М. Боришевського. Київ : [б. в.], 2007 186 с.

11. Стрілько В. Основна мета, завдання, принципи та напрями українського національно-патріотичного виховання XXI століття. *Обрії.* 2013. № 2. С. 77–92.

12. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

Хижняк Інна
докторка педагогічних наук,
професорка, декан факультету
початкової, технологічної
та професійної освіти
*ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
мм. Слов'янськ–Дніпро*

ІСТОРИЧНІ ОЗНАКИ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Генеза початкової освіти в Україні бере початок від стародавніх часів, адже до XVIII ст. загальна освіта здебільшого становила лише навчання читати, писати, рахувати та/або навчання ремесла. З огляду на це сучасна система початкової освіти в Україні має потужні витоки, що упродовж історичного розвитку сформували її питомі ознаки і наразі створюють підґрунтя для реформування національної освітньої системи.

За наявними історичними періодизаціями (О. Драч, Л. Медвідь, О. Сидоренко, С. Сірополко, Я. Шугай та ін.), у розвитку освітньої системи України можна виділити такі основні етапи: докняжа доба, доба Київської Русі, козацька доба, доба роз'єднання українських земель, радянська доба, інноваційна доба [1; 2; 5–7]. У кожному із цих періодів національна система освіти набувала власних рис чи переймала досвід систем освітніх систем інших країн.

Так, у докняжу добу (VI–VIII ст.) у племенах стародавніх слов'ян навчання та виховання дітей поділялося на три періоди: баяння (від народження до 1,5–2 р.), коли мати розвивала дитину через колискові пісні та спілкування; пестування (3–7 р.) – вихованням займались пестуни і пестунки, які через усну народну творчість, гру, забави допомагали дитині ознайомитися з різними видами трудової та ігрової діяльності; отроцтво (від 7 років) – розпочиналося обрядом пострижин для хлопців і заплітанням коси для дівчат, після чого отрок переходив на чоловічу частину і його вихователями ставали мужі та старці, а дівчата залишалися з матерями в дитинці до одруження. Від 14 років дитина ставала повноправним членом родини [1; 2; 6].

Отже, в докняжу добу сформувалися такі питомі ознаки української освітньої системи: урахування вікових та фізіологічних особливостей учнів у структурі освітньої системи; виховання на основі етнопедагогіки та побудови демократичного освітнього середовища; формування обов'язкового змісту початкової освіти: читання й письмо, математичні дії, знання про фізичний світ, трудове навчання та фізичне виховання; навчання на основі перших зразків писемності – протокирилиці; виникнення перших методів початкової освіти (імітаційний (наслідувальний), ігрові методи навчання).

У добу Київської Русі (IX–XII ст.) виникли перші школи при церквах, монастирях, дворах князів та ін. Через назву «школи грамоти» з'явилося поняття «навчання грамоти», що на той час охоплювало весь обсяг початкової освіти: навчити дітей читати, писати, лічити, співати в хорі [1; 2; 6]. Відтак до основних ознак освітньої системи в Україні додалися такі: доповнення обов'язкового змісту початкової освіти музикою (співами), іноземною мовою (однією чи кількома), основами християнської релігії; паралельний розвиток церковної та світської освіти молоді; виникнення елементів інклюзивної освіти; урахування в доборі змісту навчання гендерних аспектів; формування виховних напрямів (морального, патріотичного та естетичного); використання індивідуально-групових форм організації освітнього процесу; навчання на основі глаголиці,

виникнення терміну «навчання грамоти»; збільшення кількості методів початкової освіти (буквоскладальний, екзегетичний, художній, науковий); європейський вектор розвитку, полікультурність, полімовність освіти.

У козацьку добу (XIII–XVIII ст.) відбувається урізноманітнення типів шкіл (до парафіяльних та монастирських додаються братські, полкові та січові школи); збільшується обсяг музичної освіти, вводяться малювання та елементи військової справи; формуються та широко впроваджуються в освітню практику основи козацької педагогіки. У цей період проходить також інтенсивна українізація й націоналізація освітнього процесу зі збереженням полімовності та полікультурності освіти, застосовується диференціація навчання, формується класно-урочна система, розвивається принцип наочності навчання та співпраця вчителів із батьками учнів. У освітньому процесі використовуються нові способи письма: устав, півустав, скоропис [1; 2; 5; 6].

У добу роз'єднання українських земель (XVIII–початок XX ст.) відбувався паралельний розвиток різних систем початкової освіти під впливом країн, що займали землі на території України. Загальними тенденціями були такі: збільшення кількості початкових шкіл за зниження якості навчання; реформування освітньої системи і поділ початкової освіти на два рівні (цикли); різні мови навчання в школах на території України (російська, польська, угорська, німецька) за відсутності української мови навчання. У цей період українська система освіти, як і вся Українська держава, практично не розвивалася. Певні прогресивні кроки розпочалися в часи УНР (1917–1921 рр.), однак наступна радянська доба на той час знівелювала ці досягнення [1; 2; 5; 6].

У радянську добу (початок XX ст. – кінець XX ст.) українська система освіти практично не розвивала власну ідентичність, бо перебувала під впливом радянської ідеології, однак процес загального розвитку виражався в таких загальних ознаках:

1. Зміна тривалості навчання в початковій школі: 3 роки (з 1934 р.) та 4 роки (80-ті рр.).

2. Розвиток дидактичних та методичних засад освітнього процесу: інтегративний підхід, розвивальне навчання, метод проєктів, бригадно-лабораторний метод, «явище колективного викладача», малокомплектні школи, соціальне виховання, трудовий принцип освіти, пріоритетність природознавства та ін.

3. Розвиток класно-урочної системи: прийом в початкову школу з 7-річного віку, роздільне навчання хлопців і дівчат (до 1954 р.), уведення 5-бальної системи оцінювання навчальних досягнень учнів, уведення окремого предмета «Ручна праця» в початкових класах.

4. Оновлення змісту навчання та програм початкової школи, розширення мережі гуртків та закладів позашкільної освіти, активне залучення дітей до виховної роботи в класі і школі (40–50-ті рр.), перегляд змісту початкової освіти на основі наукової теоретичної концепції його конструювання в 70-ті рр.

5. Домінування авторитарного стилю роботи з учнями, застійні явища та зниження якості народної освіти [5; 7].

Інноваційна доба розвитку української системи освіти (кінець XX ст.–XXI ст.) знаменувала активний розвиток національної школи, відродження її набутих століттями питомих ознак, європейський вектор реформування усієї освітньої системи, що розпочався із початкової школи у 2016 р. [3; 4]. До основних ознак системи початкової освіти цього періоду, що триває і наразі належать такі:

1. Нова філософія освіти, перехід від знанієвої парадигми освіти до компетентнісної, гуманізація, технологізація освітнього процесу і т.д.

2. Європейський вектор розвитку освітньої системи та українізація освітнього середовища на засадах загальнолюдських і національних цінностей.

3. Розвантаження змісту початкової освіти та його побудова відповідно до мети та завдань національної школи.

4. Формування нормативної бази початкової освіти: створення та постійне оновлення Державного стандарту початкової освіти, типових освітніх програм, навчальних програм та навчально-методичного забезпечення.

5. Уведення поняття «якість освіти», забезпечення реальної доступності і обов'язковості масової початкової освіти для всіх дітей молодшого шкільного віку, незалежно від місця проживання, етнічного походження і матеріального становища батьків.

6. Удосконалення системи управління освітою: оптимізація державних управлінських структур, децентралізація управління, підвищення ефективності фінансування освіти, спадкоємності рівнів освіти.

7. Прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів, експериментальна перевірка та експертиза освітніх інновацій, навчально-методичних видань.

8. Збільшення автономії закладів освіти у траєкторії розвитку, виборі додаткових джерел фінансування, грантових і проєктних програмах тощо.

9. Посилення автономії вчителя початкової школи у виборі траєкторії професійного вдосконалення, навчального курикулуму та ін.

10. Розширення сфери неформальної та інформальної освіти як для здобувачів початкової освіти, так і педагогів початкової школи, упровадження концепції навчання впродовж життя.

11. Реалізація супервізії, інтервізії, процедур атестації та сертифікації вчителів початкових класів.

12. Участь України в міжнародних оцінках (TIMSS, PISA та ін.) та врахування результатів у визначенні подальшої траєкторії розвитку системи початкової системи Україні.

13. Формування методики, контенту та інструментарію надолуження втрат в умовах освітніх ризиків, у яких наразі функціонує система початкової освіти України та широке залучення громадських організацій і міжнародних донорів до цього процесу.

Отже, українська система початкової освіти формувалася упродовж багатьох століть і набула питомих ознак, найбільш важливі з яких наразі відображаються в методичних та методологічних засадах реформи «Нова українська школа»: урахування вікових та фізіологічних особливостей учнів, виховання на основі

етнопедагогіки, козацької педагогіки та християнської релігії, побудова демократичного освітнього середовища, інклюзивна освіта, урахування гендерних аспектів, полікультурність освітнього процесу та ін.

Ознаки інноваційного періоду продовжують формуватися і нині і саме від освітянських кадрів, їхньої безпосередньої участі й зацікавленості як у подальшому інноваційному розвитку, так і в реалізації питомих ознак української системи початкової освіти залежить її якість та результативність на наступних етапах розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драч О. О. Розвиток початкової освіти в Україні (1861–1917 рр.) : автореф. дис. … канд. іст. наук : 07.00.01. Харків. 2002. 27 с.

2. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні. Київ : Вікар. 2003. 335 с.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20seredn ya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 09.10.2024)

4. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. № 776 URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti

5. Сидоренко О. Л. Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі. Харків : Основа, 2000. 255 с.

6. Сірополко С. Історія освіти на Україні. Київ : Наук. думка. 2001. 912 с.

7. Шугай Я. М. Розвиток початкової освіти у вітчизняній педагогічній теорії і практиці (1932–1958 рр.) : дис. … канд. пед. наук : 13.00.01. Тернопіль. 2019. 314 с.

Хом'як Ольга
кандидатка педагогічних наук,
доцентка, доцентка кафедри теорії
та методик початкової освіти
Поп Яна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко
-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
м. Рівне

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА STEM-УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Однією з інновацій Нової української школи, в контексті питання розвитку дослідницьких компетентностей молодших школярів, є запровадження елементів STEM-освіти. Застосування STEM-технологій в дослідницькій діяльності початкової школи забезпечить можливість учням стати новаторами, цілеспрямованими, надійними, творчими учасниками команди суспільства та країни в цілому. Адже, щоб досягти високих результатів у освітньому процесі, необхідно здійснити перехід, від опанування учнями певною кількістю визначених знань, умінь та навичок, до формування у них здатності самостійно мислити, здобувати і застосовувати знання, ретельно обдумувати свої рішення і чітко планувати власні дії. З цим успішно впорається система STEM-освіти, яка покликана навчити школярів жити в реальному швидкозмінному світі, вміти реагувати на зміни, дбати про власний творчий розвиток упродовж життя.

В Концепції «Нова українська школа» зазначено, що дітям необхідно давати не лише теорію, а й формувати компетентності дослідника, навчити знайти потрібні знання, застосувати їх, вміти критично мислити, бути творчим та ініціативним, співпрацювати в команді [3].

В Державному стандарті початкової освіти акцентується увага на важливості оволодіння молодшими школярами способами активної пізнавальної діяльності. Однією з перспективних форм реалізації нової парадигми освіти є включення учнів в дослідницьку діяльність, метою якої є засвоєння молодшими школярами функціональних навичок дослідника як універсального способу освоєння дійсності, розвиток здатності до критичного мислення, становлення школяра як суб'єкта освітнього процесу [1].

Теоретичний аспект проблеми формування дослідницьких умінь в учнів розкрито в працях В. Андреєва, Ю. Бабанського, С. Величко, І. Войтовича, С. Гайдука, Ю. Галатюка, С. Гончаренко, О. Ляшенко, Н. Ничкало, О. Павленко, Г. Пустовіт, П. Підкасистого, О. Савченко, А. Усової та ін.

Розкриттю теоретичних основ впровадження STEM-освіти присвячені праці вітчизняних науковців, зокрема В. Величка, О. Данилової, С. Галата, О. Патрикеєвої, О. Лозової, С. Горбенко, Н. Гончарової, О. Коршунова. Використання засобів STEM-освіти у формуванні дослідницьких умінь учнів вивчають О. Коваленко, С. Доценко, В. Шарко, які зосереджують увагу на теорії вирішення дослідницьких задач з метою активізації творчого потенціалу учнів.

Вважаємо STEM-уроки «Я досліджую світ» найкращим способом допомогти сучасним учням включитися в дослідницьку діяльність. Вони схожі на наукові експерименти, адже справжня наука – це практика, заснована на дослідженнях. Кожен урок STEM викликає захоплення школярів, під час таких уроків вони у звичній для себе атмосфері спілкування здобувають різнобічні знання та навички.

Під час підготовки до STEM-уроку «Я досліджую світ» вчителі повинні враховувати певні етапи такого уроку: завдання (проблема), обговорення, дизайн, структура, тестування, удосконалення. Щоб розробити цікавий STEM-урок, учитель має сформулювати проблемне питання і викликати інтерес учнів. Запитання змушує учня «зупинитися» і подумати, бо знайти відповідь миттєво неможливо, а тим паче знайти декілька способів розв'язання.

Для того, щоб правильно структурувати STEM-урок, слід звернутися до зарубіжного досвіду з цього питання. О. Коваленко і О. Сапрунова дійшли висновку, що важливо використовувати такі структурні елементи STEM-уроку [2]:

Організація учнів. Учитель перевіряє підготовленість школярів до уроку, сприяє організації уваги учнів (привітання, побажання хорошого настрою).

Актуалізація опорних знань. Учитель сприяє відтворенню знань, умінь, життєвого досвіду учнів; перевіряє їхню готовність до сприйняття нового матеріалу («Мозковий штурм», методи розвитку критичного мислення, фронтальна бесіда).

Створення проблемної ситуації й висловлення учнями первинних гіпотез. Учитель пропонує проблемну ситуацію, яка викличе здивування або інтелектуальний пошук рішення. (Можливе використання сторітелінгу).

Визначення теми та мети уроку. Школярі за допомогою вчителя формулюють навчальну проблему та через неї тему й мету уроку (фронтальна бесіда).

Робота над гіпотезами висловленими учнями. Учні збирають та аналізують дані необхідні для розв’язання проблеми за напрямами: науковим, математичним, інженерним, творчим. Учитель виступає в ролі тьютора, фасилітатора, спонукає учнів до висунення ідей заохочувальними словами, підказками, надає диференційну допомогу.

Роботу можна організувати декількома способами і з учнями 1-2-х класів доцільно працювати одночасно з усіма, підводячи до потрібних висновків. А от для старших учнів краще організувати співпрацю в групах або мікрогрупах. Такі групи можуть бути як стаціонарними, так і мобільними для раціонального опрацювання матеріалу. Між етапами роботи потрібно обов’язково робити «хвилинки обміну результатами роботи». Таким чином учні різних груп будуть мати можливість використовувати напрацювання інших та коригувати власні. Відбувається обмін думками, що свідчить про спільну роботу.

Можна застосувати технологію перевернутого навчання. В такому разі молодші школярі ознайомляться з новим матеріалом вдома, а під час уроку зможуть практично застосовувати набуті знання.

Обговорення гіпотез. Школярі визначають причинно-наслідкові зв'язки, формулюють гіпотезу. З допомогою вчителя або самостійно формулюють відповіді на проблемні питання, запропоновані на початку уроку (побудова структурно-логічних схем, кластерів, скрайбінг, «Питання-відповідь»).

Рефлексія. Учитель пропонує подумати, що «спрацювало» і що не «спрацювало» на уроці.

Варто пам'ятати, про чітке регламентування часу на кожному етапі STEM-уроку. Добираючи науковий компонент до нього, учитель має керуватися ключовими словами: спостерігати, досліджувати, будувати гіпотезу. Також потрібно починати з тих технологій, які вчитель вже використовує на своїх уроках.

Таким чином, робимо висновок, що організація на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» STEM-навчання молодших школярів дає вчителям можливість розвивати в учнів уміння бачити проблему, формулювати дослідницьке питання і шукати шляхи його розв'язання, виховувати стійкість у відстоюванні своєї позиції та оригінальності ідеї, здатність до абстрагування чи аналізу, конкретизації або синтезу, що цілком відповідає тенденціям розвитку суспільства в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text.

2. Коваленко О., Сапрунова О. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США. *Рідна школа*. 2016. № 4. С. 46–49.

3. Концепція «Нова українська школа». (2016). URL: http://surl.li/jjoij

Хортюк Вікторія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Роєнко Людмила
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Основи світогляду дитини закладаються вже у молодшому шкільному віці. Тому так важливо з перших років навчання у школі прилучати дітей до історії та культури народу, застосовувати всі можливі форми і методи роботи, щоб розбудити і розвинути у молодших школярів почуття національної свідомості, усвідомлення своєї належності до народу.

Патріотизм розглядається багатьма педагогами як духовна якість особистості, складова частина національного світогляду, тобто як національно-етнічна категорія. Ця комплексна якість людини має конкретно-історичний, суспільно-політичний, національний характер. Без національних ознак патріотизм перетворюється в абстрактно-бюрократичний, чиновницький. Патріотизм є головним чинником національного світогляду молоді. Від того, наскільки широко вона буде пройнята патріотичним почуттям, залежить міцність Української держави.

На думку автора «Українського педагогічного словника» С. Гончаренка, патріотизм – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-

історичне явище. Виховання патріотизму – важлива складова виховної діяльності школи. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди і переконання [1, с. 249].

За словником української мови слово патріот (від грецької – співвітчизник) – людина, яка любить свою батьківщину, йде на подвиг за неї, віддана своєму народові, його найкращим традиціям і цінностям [2, с. 97].

«Український патріотизм, – зазначається в Малій енциклопедії етнодержавства, – явище синтетичне, яке відображає все незаперечне цінне з історії української державності. Він базується на національній свідомості й повазі до інших народів, їх землі та культури. Знаходячись під російським, польським, австро-німецьким пануванням, українська нація не мала змоги вчитися рідною мовою, вивчати власну історію, вільно користуватися культурними надбаннями. Поневолювачі поширювали псевдо погляди про те, що український народ не жив самостійним життям, заперечували його окремість, прищеплювали йому російський, польський, австрійський патріотизм. Впродовж століть гноблення та експлуатація з боку чужоземних окупантів була створена духовність українського народу. Грубо нав'язувалась думка про те, що в реальній історії України майже не було окрім Богдана Хмельницького та Тараса Шевченка, жодного видатного громадсько-політичного діяча з ясною соціальною і моральною позицією та інтенсивним дієвим виразом» [3].

Виходячи із ознаки патріота можна визначити напрямки формування патріотичної вихованості: любов до Батьківщини, відданість їй; повага до народних символів і національної символіки – державного Герба, Прапора, Гімну; активна праця, що спрямована на примноження трудових традицій, звичаїв нашого народу; шанобливе ставлення до історичних пам'яток; прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави; повага материнської мови, до батька, матері, дідуся, свого народу та роду; знання Конституції, прав і обов'язків громадян України; дотримання родинних звичаїв, обрядів; дбайливе

ставлення до природних багатств України, до природи свого краю; пізнання й усвідомлення перлин національного фольклору (думи, пісні, скоромовки, прислів'я тощо), у якому відображений культурно-історичний, мистецький шлях народу.

Не всі навчальні предмети мають однакові можливості для формування патріотизму, але ці можливості закладено в зміст будь-якого з них. Специфічні особливості одних дисциплін безпосередньо впливають на процес виховання патріотизму завдяки великій емоційній насиченості змісту, особливості ж інших предметів діють опосередковано.

Патріотичне виховання, у процесі якого відбувається залучення школярів до джерел народної культури, ознайомлення з українськими обрядами, звичаями, а також з історією рідного краю та його сьогоденням, сприяє формуванню основ світогляду та світосприймання, ціннісних орієнтацій, соціально-культурного досвіду, ідеалів і переконань. Воно передбачає щонайперше формуванням у дітей і молоді національної самосвідомості.

Узагальнюючи вищесказане, можна визначити патріотичне виховання пріоритетним компонентом сучасного національного виховання в загальноосвітній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Римаренко Ю. І. Мала енциклопедія етнодержавознавства. Київ : Генеза, 1996. 942 с.
3. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова). Київ : Наук. думка, Т. 6. 1975. С. 97.

Царелунга Юлія
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Дячук Павло
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
теорії початкового навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Векторний напрямок руху України в європейський освітній простір набув декількох педагогічних підходів у навчанні: особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, гуманно-особистісний, технологічний. Кожен з даних підходів є основою формування теоретичних засад сучасної освіти. Особлива роль у наш час відводиться технологізації освітнього процесу.

Головна ідея технологізації освітнього процесу полягає у перетворенні педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямований процес діяльності всіх його суб'єктів. Теоретичне і практичне значення технологізації полягає у тому, що технології виступають системотвірним чинником освітнього процесу і освітньої діяльності, забезпечують їх цілісність, особистісну і соціально-економічну значущість. Об'єктами технологізації в освітній діяльності є: зміст, організаційні форми сприйняття, переробки і представлення інформації, взаємодії суб'єктів освітньої діяльності, процедури їх особистісно-професійної поведінки, самоуправління і творчого розвитку.

Модернізація сучасної початкової освіти сьогодні в першу чергу пов'язана з впровадженням в освітній процес технологій, які розкривають особистісний потенціал молодших школярів, створюють

умови активного включення учнів у самостійну пізнавальну діяльність, організовують дослідницький простір учнів молодшого шкільного віку, сприяють формуванню у них ключових компетентностей. Значну роль серед таких технологій грають ігрові технології.

Психолого-педагогічні аспекти використання ігор у навчальному і виховному процесах вивчали Н. Анікєєва, Д. Ельконін, М. Кларін, Н. Кудикіна, В. Паламарчук, О. Савченко, Г. Селевко та ін.

Етимологія терміну «технологія» означає «знання обробки матеріалу», де технологія розглядається як сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалів і напівфабрикатів, здійснюваних в процесі виробництва продукції [1].

Застосування технологій в освітньому процесі накладає певний відбиток на зміст даного терміну. Зберігаючи принципову сутність, технології набувають певних особливостей, оскільки мають враховувати специфіку людського «Я», а відповідно повинні обиратися методи, засоби, форми та операції роботи з ним.

Найбільш загальний сенс педагогічної технології розкриває Г. Селевко. На думку автора, це сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів та засобів навчання і виховання, тобто вона є своєрідним організаційно-методичним інструментарієм активного педагогічного процесу [4].

Поняття «педагогічна технологія» у психолого-педагогічній літературі вживається у різних трактуваннях. Одне з них М. Кларіна – «.. системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей [4]

У «Великому енциклопедичному словнику» знаходимо, що ігрова діяльність – це різновид активної діяльності людини, у процесі якої відбувається оволодіння суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування [1].

Нам цікава думка Л. Кондрашової, М. Вієвської, Л. Савченко, які ігрову діяльність визначають через комунікативний зв'язок між учасниками гри, що створює умови їх творчого самовираження. При цьому гра забезпечує результативність навчальної діяльності [3].

Ігрова діяльність, на думку Л. Виготського, виступає поліфункціональним феноменом. До основних функцій ігрової діяльності науковець відносить:

- розважальну – для отримання задоволення безпосередньо від процесу ігрової діяльності;
- навчальну – що сприяє засвоєнню нової інформації;
- виховну – формування особистісних якостей, ціннісних орієнтацій;
- розвивальну – розвиток сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, уваги вольової сфери;
- формувальну – розвиток утворень інтелектуальної (пізнавальні можливості, логічне, образне мислення та ін.) та моральної сфер (моральні уявлення, якості, норми поведінки, оцінка);
- комунікативну – моделює реальний контекст складних людських взаємин через встановлення емоційних контактів, доброзичливі відносини, моральні детермінанти та позиції;
- самореалізації – перевірка на практиці різноманітних процесів життєдіяльності учня, виявлення недоліків практичного досвіду;
- релаксаційну – знімає емоційну напругу, гострі неврологічні реакції, нейтралізує емоційно негативні переживання та страхи;
- терапевтичну – використовується як засіб подолання різних труднощів, що виникають під час спілкування, праці;
- діагностичну – дає змогу виявляти інтелектуальні, творчі, емоційні та ін. прояви;
- регуляторну – регуляція поведінки завдяки загальноприйнятим умовам та правилам;
- коригувальну – внесення позитивних змін, доповнення в структуру особистісних показників;
- комунікативну – встановлення контактів з учасниками гри;

- соціалізації – включення в систему суспільних відносин, засвоєння багатства національної культури і традицій [2].

Таким чином, поліфункціональність ігрової діяльності дає змогу встановити нерозривний зв'язок теорії з досвідом її втілення на практиці шляхом залучення до інтенсивної діяльності.

У нашому дослідженні ми розумітиме ігрову технологію як специфічну навчальну технологію управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів, яка містить цілісний алгоритм організації ефективного засвоєння знань, умінь і навичок, характеризується оптимальною комбінацією основних навчальних компонентів (зміст, прийоми і методи, форми і засоби), в умовах імітаційного моделювання систем, явищ, процесів, через комунікативний зв'язок між учасниками гри, при виконанні комплексу різних норм і правил, для досягнення запланованих освітніх результатів.

Іншими словами, у контексті теми нашого дослідження, ігрові технології навчання – це планове послідовне практичне втілення попередньо спроєктованого педагогічного процесу у формі дидактичної гри, яке спрямоване на формування в учнів молодшого шкільного віку ключових та предметних компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий енциклопедичний словник. URL: http://www. vedu.ru /bigencdic/62617/

2. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання: навчально-методичний посібник. Л. О. Савченко, Н. В. Волкова, Ю. С. Кулінка. Київ, КНТ, 2014. 371 с.

4. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. Київ : Плеяди, 2005. 120 с.

Чайка Лариса
вчитель початкових класів,
Коломинська Тетяна
учитель початкових класів
Тальнівська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №2
м. Тальне

ОЦІНКА І САМООЦІНЮВАННЯ: ІНСТРУМЕНТИ КОНТРОЛЮ ЧИ РОЗВИТКУ?

Основна ідея традиційної школи, яку часто не озвучують, але саме вона є основою дій педагога – усе треба контролювати. Хто не виконав домашнє завдання, хто не заповнив щоденник, хто не вивчив вірш, хто не розв'язав рівняння. Кожен крок слід контролювати, оцінювати – інакше нічого не робиться.

Якщо педагог під час оцінювання наголошуватиме на проблемах, демонструватиме владу, розділятиме дітей на «хороших» і «поганих», намагатиметься урівняти їхні досягнення, протиставлятиме їх та орієнтуватиметься на поведінку в минулому, то таке оцінювання не буде підтримувальним та не допомагатиме учням рухатися своєю освітньою траєкторією.

Для протилежного ефекту варто відштовхуватися від сильних сторін дитини, розширювати її права та можливості, сприяти різноманітності в класі, спрямовувати до нових досягнень, зосереджуючись на завданні, а не змаганні між учнями, дивитися на конкретну ситуацію та в майбутнє. А для руху своєю освітньою траєкторією не менш важливе самооцінювання.

Дуже важливо передавати контроль над процесом навчання самій дитині, допомагаючи їй розвинути здатність до самоконтролю, складовою якої є навички самооцінювання.

Самооцінювання може здійснюватися на різних етапах навчальної діяльності – як на етапі планування виконання навчального завдання (вироблення критеріїв оцінки), так і по

завершенні його виконання (оцінка учнем власної роботи за виробленими критеріями) [2].

Як почати рухатися в цьому напрямку? Розглянемо два можливі шляхи:

1)трансформувати щоденне оцінювання дітей учителем у якісний зворотний зв'язок;

2)системно запроваджувати рефлексію як невід'ємний елемент у процес навчання [1].

Останнє можливо тільки в разі зміни балансу між роллю педагога й учня на уроці – від уроку, на якому головна роль відведена вчителю, слід переходити до уроку, на якому головним є учень. Дитина тільки тоді матиме що оцінювати, коли сама буде активним учасником уроку.

Головний інструмент, який сьогодні використовують для контролю, – оцінка. Вона потрібна, щоб інформувати учнів про стан опанування теми, про якість виконання того чи іншого завдання. А інформувати учнів потрібно, щоб вони змінювалися, рухалися далі, розвивалися.

Саме такі класичні пояснення ролі оцінки. На практиці після оголошення низьких оцінок часто спостерігаємо в учнів багато негативних емоцій, іноді сльози, розпач, кидання зошитів, втрату довіри до себе. Чи свідчить така реакція дітей про розвиток? Чи додає їм енергії, що так потрібна для подальшого руху, чи ж навпаки – позбавляє сил? Можливо, це відбувається саме тому, що оцінку використовують як інструмент контролю, а не як засіб інформування, зворотного зв'язку? І сприймається вона дитиною негативно як критика, а не як інформація для розвитку. Коли нас критикують, почуваємося ніяково, переживаємо роздратування, протест, тривогу чи апатію. І про почуття впевненості або бажання активно розвиватися, не може бути і мови.

Алгоритм коментування оцінки якісним зворотним зв'язком, що сприятиме розвитку учня, а не викликатиме супротив або безсилля, дуже простий: обговорюючи з дитиною результати її роботи, учитель

послідовно має дати відповідь на кілька запитань: «Що вдалося?», «Що вийшло добре?», «Що варто додати, змінити, зробити інакше?».

Спершу обов'язково слід зазначити, що вдалося. Навіть якщо це одна літера з десяти або пів речення з усього тексту. Дитина має на щось опиратися, має розуміти, що її зусилля не знецінюються, їх помічають інші, має усвідомити, що конкретно вона змогла цього разу. Якщо вчитель говорить тільки «я знаю, що ти можеш», але не наводить конкретних досягнень учня, то такі слова швидко перестають діяти.

Після фіксування досягнень учитель має переходити до планів на майбутнє. Саме так: треба акцентувати увагу не на помилках, а на тому, що слід додати, змінити, зробити інакше. Важливо не виносити вирок, а забезпечити подальше навчання – допомогти дитині зрозуміти, куди і як рухатися далі.

Варто пам'ятати, що, крім інформування, якісний зворотний зв'язок виконує функції визнання та наставництва. Наставництво проявляється через конкретні поради, як зробити краще. А визнання демонструється через увагу до деталей зробленого, через поважний тон, ціннісне ставлення до зусиль, докладених дитиною під час діяльності. Можуть стати в пригоді такі формулювання: «Я бачу, ти багато працював…», «Це було не дуже легко, так?», «Більшу частину ти зробила, залишилось додати…», «Як тобі вдалось знайти таке цікаве слово? А тепер ще можна…».

Перехід від фіксування помилок до надання учням якісного зворотного зв'язку – одна з передумов формування в учнів навичок самооцінювання.

Критично оцінювати власний прогрес та розвиток навичок, виявляти прогалини і розуміти, куди рухатись далі, покращувати продуктивність і, зрештою, бути відповідальним за власні процеси навчання. Усе це можливо розвивати за допомогою самооцінювання.

Відомо, що діти наслідують моделі поведінки дорослих. Якщо вчитель замість акцентування уваги на помилках, засудження та недовіри буде системно демонструвати модель зворотного зв'язку високої якості, то учні поступово звикнуть так само аналізувати і

свою діяльність, і діяльність інших, зосереджуючись на досягненнях і плануючи подальші кроки для вдосконалення.

Отже, якісний зворотний зв'язок – важливий крок до перетворення напруженої атмосфери контролю на атмосферу партнерської взаємодії, де кожен уміє допомогти іншому, спираючись на його досягнення і пропонуючи конкретні кроки до вдосконалення.

Ще один інструмент, який допоможе вчителю створити у класі атмосферу співпраці й розвитку, – рефлексія. Із латинської слово «рефлексія» перекладається як «повернення назад». На уроці це процес усвідомлення учнем себе та власних дій, що відбулись. У навчанні можна виділити рефлексію результатів і рефлексію процесу.

Рефлексія результатів. Учень аналізує, що додав до своїх знань, який новий досвід отримав, які навички вдосконалив, де може їх використати, які нові думки з'явились, про що хоче дізнатися ще.

Рефлексія процесу. Дитина обмірковує, які враження від дій отримала, які способи дій виявились ефективними, що допомагало, а що заважало діям, що наступного разу варто робити інакше.

Самооцінювання – елемент рефлексії, яка іде після самоаналізу результатів діяльності.

Здатність до рефлексії, на думку фахівців, – невід'ємна складова критичного мислення, що є рефлексивним за своєю природою. Саме рефлексія дає можливість усвідомити причини та зміст невдалої дії, знайти інші способи досягнення бажаного результату [1].

Людина, яка вміє оцінювати свої дії, частіше покладається на власну думку замість того, щоб залежати від чужих оцінок, розвиває самостійність, стає більш захищеною від маніпуляцій із боку інших.

Для розвитку в учнів здатності до рефлексії, формування навички самооцінювання має відбутися зміщення балансу в ролях на користь учня. Менше вчителя на уроці означає, що з'являється більше можливостей для реалізації дітей: вони обговорюють, висувають ідеї, ставлять запитання, слухають одне одного, дискутують, працюють у парах і групах, презентують результати діяльності, роблять власні висновки [4].

Змінюється і роль учителя – він набуває функцій дизайнера: обмірковує, як треба організувати й облаштувати навчальний простір уроку, щоб кожному і кожній у ньому було зручно, радісно жити й розвиватися. Саме така реконструкція уроку створює передумови для системного вплітання рефлексії в тканину процесу навчання.

Існує багато варіантів організації рефлексії на уроці. Більшість із них не потребує ані багато часу, ані жодного додаткового обладнання [3].

Школярі не мають вроджених навичок оцінювання, тож педагог має бути терплячим, аби навчити цього учнів. Його завдання – підтримувати, заохочувати, мотивувати, давати впевненість у своїх силах та дозволяти робити й виправляти помилки.

На початку роботи кожен педагог має ознайомити дітей із цілями та змістом свого предмета, а також з тим, що і як відбуватиметься на уроках упродовж навчального року. У класі мають бути правила поведінки та комунікації, причому дітей потрібно залучати до активного обговорення та ухвалення цих правил [3].

Бажано, аби кожен учень встановив для себе цілі, які б хотів досягти за певний період.

Важливо обов’язково запрошувати учнів коментувати обраний під час самооцінювання бал чи позначку. Це формує звичку усвідомлювати власні критерії успішної діяльності, допомагає визначити подальші дії, розвиває вміння обґрунтовувати свій вибір. Тоді самооцінювання відбувається свідомо та працює на подальший розвиток.

Отже, формування в учнів самоконтролю і самооцінки здійснюється у взаємозв’язку із усіма складниками уміння самостійно вчитися. Розвиток цих якостей сприяє мотивації суб’єктності учіння, саморегуляції пізнавальної діяльності молодшого школяра. У розвитку цих умінь необхідно систематично розвивати довільну увагу, її концентрацію і розподіл; застосовувати взаємоконтроль і взаємооцінювання [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова І. Оцінка і самооцінювання: контроль чи розвиток? / Учитель початкової школи. 2018. № 13.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
3. Розвиток особистості дитини від 7-11 років / Наук. ред. Л. А. Головей. Київ: У – Факторія, 2006.
4. Сергєєва О. В. Становлення дій самоконтролю і самооцінки у молодших школярів. *Початкова школа.* 2006. № 6.
5. Савченко О. Формування у молодших школярів умінь самоконтролю і самооцінки. *Початкова школа*. 2015. № 4. С. 1–4.
6. Позитивне оцінювання та самооцінювання – як проводити і навчити цього учнів. URL: https://nus.org.ua/articles/pozytyvne-otsinyuvannya-ta-samootsinyuvannya-yak-provodyty-i-navchyty-tsogo-uchniv/

Чернятинська Яна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Комар Ольга
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Проблемне навчання (Problem-Based Learning) – це метод навчання, в якому реальні складні проблеми використовуються як освітній інструмент. Навчання, що ґрунтується на вирішенні завдань,

стимулює застосовувати навички критичного мислення та вирішення проблем за обмежений час (Cotton, 2011) і надає справжній досвід, який сприяє активному процесу вивчення, допомагає систематизувати знання та природно інтегрує навчання в школі й реальне життя (Taşoğlu, Bakaç, 2014).

Джерелами ситуацій для проблемного навчання можуть бути публікації з газет та журналів, описи з книг чи записи з професійних щоденників, сюжети з телебачення чи інтернет-каналів.

До проблемного навчання входять такі напрями як дослідження випадків (case studies), рольові ігри (п'єси, інсценізації та інше) та симуляції (імітації певних процесів та явищ).

Сьогодні під проблемним навчанням розуміється така організація навчальних занять, яка припускає створення під керівництвом учителя проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність учнів, з метою розвитку пізнавальної активності, в результаті чого і відбувається творче оволодіння знаннями, навичками, вміннями і розвиток розумових здібностей. [2, с. 21] Дж. Дьюї стверджував, що прагнення до пізнання з'являється у людини тільки в тому випадку, якщо він стикається з будь-якою проблемою, яку не може вирішити відомими йому способами. Вирішуючи проблему, він навчається.

Сам характер безпроблемного викладу знань в основних джерелах всіх відомостей для учнів - підручниках зробила фактично неможливим систематичне залучення учнів до вирішення проблемних завдань. Але ж до вступу до школи в життєвих стосунках проблеми поставали перед дитиною систематично. Тепер, ставши учнем, він послідовно осягає знання, що викладаються вчителем і описані в підручниках. Тому, зокрема, так важко говорити про масове впровадження проблемного навчання в шкільну практику і про розвиток на цій основі мислення, допитливості розуму, дослідницького підходу до досліджуваного явища у школярів, у порівнянні з тим, що спостерігалося в дошкільному віці. У чому ж суть проблемного навчання?

Проблемне навчання – здебільшого явище в школі штучне, що йде не від учня, шукає відповідь на його запитання, а від вчителя,

стурбованого тим, як би зацікавити учня навчальною роботою, яка до їх сьогоднішнього життя має відношення лише зовнішньої обов'язки, але не внутрішнього чинника [3, с. 178]

Долаючи це положення, вчитель сам штучно створює проблемну ситуацію, тобто викликає такий стан учня, в якому вони в результаті зіставлення наявних у них знань, вироблених умінь з невідомим фактом, чи явищем виявляють невідповідність минулих знань новому фактом.

Проблемна ситуація – певний психічний стан або інтелектуальне утруднення [2, с. 19], що виникає при неможливості пояснити зацікавило явище, факт, процес за допомогою відомих знань або виконати необхідну дію відомими способами. Як бачимо з визначення, в сучасній теорії проблемного навчання розрізняють два види проблемних ситуації: психологічну і педагогічну. Перша стосується діяльності учнів, друга представляє організацію навчального процесу.

Педагогічна проблемна ситуація створюється за допомогою активізують дій, питань вчителя, підкреслюють новизну, важливість, красу та інші відмітні якості об'єкта пізнання. Створення психологічної проблемної ситуації суто індивідуально. Ні занадто важка, ні занадто легка пізнавальна задача не створює проблемної ситуації для учнів.

Тому для створення проблемної ситуації необхідно враховувати її специфіку, тобто всі її компоненти. У числі таких компонентів А.Боднар називає:

– необхідність виконання такої дії, при якому виникає пізнавальна потреба в новому, невідомому способі або умови дії;

– невідоме, який має бути розкритий в виникає проблемної ситуації;

– можливості учнів у виконанні поставленого завдання, в аналізі умов і відкритті нового.

В якості дидактичного засобу, який забезпечує розвиток мислення учнів у процесі навчання російській мові, виступають

навчальні завдання. Якщо навчальний завдання створює проблемну ситуацію максимально, таке завдання називають проблемним.

Таким чином, проблемне завдання - це необхідний компонент процесу навчання, метою якого є розвиток мислення учня. Необхідною умовою виконання цих завдань є активне використання прийомів розумової діяльності (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення). Виконуючи мотиваційну функцію, проблемне завдання на цьому етапі дозволяють повторити раніше засвоєні питання, підготувавши учнів до засвоєння нового матеріалу, і сформулювати проблему, з рішенням якої пов’язано «відкриття» нового знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар А. Я., Макаренко Н. Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення. 2014. С. 32–37.
2. Поліщук Н. А. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства засобами казок з екологічним сюжетом. *Педагогічний пошук*. № 2(94). 2017. С. 17–21.
3. Савлучинська Л. Г., Філь І. В. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. *Наука і освіта*. No 6. 2013. С. 176–178.

Чорномаз Анастасія
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Перфільєва Людмила
кандидатка біологічних наук,
доцент кафедри теорії
початкового навчання
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Розвиток сучасного суспільства, динамічні зміни у всіх сферах людської життєдіяльності зумовлюють зростаючу потребу у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, здатної до нестандартних, часто несподіваних та оригінальних рішень.

Проблема розвитку творчого потенціалу молодших школярів складає основу, фундамент процесу навчання, є «вічною» педагогічною проблемою, яка з плином часу не втрачає своєї актуальності, вимагаючи постійної, пильної уваги і подальшого розвитку. На даний час в суспільстві особливо гостро відчувається потреба в людях ініціативних, творчих, готових знайти нові підходи до вирішення нагальних соціально-економічних, культурних завдань, здатних жити в новому демократичному суспільстві і бути корисними цьому суспільству. У зв’язку з цим на сьогоднішній час особливої актуальності набуває проблема розвитку творчого потенціалу особистості. Творчі особистості в усі часи визначали прогрес цивілізації, створюючи матеріальні і духовні цінності, що відрізняються новизною, нешаблонном, допомагаючи людям побачити незвичайне, здавалося б, у звичайних явищах. Але саме

сьогодні перед освітнім процесом ставиться завдання виховання творчої особистості, починаючи з початкової школи. Це завдання знаходить своє відображення в альтернативних освітніх програмах, в інноваційних процесах, що відбуваються в сучасній школі [1].

Творча активність розвивається в процесі діяльності, що має творчий характер, яка змушує учнів пізнавати і дивуватися, знаходити рішення в нестан·дартних ситуаціях. Тому сьогодні в педагогічній науці та практиці йде інтенсивний пошук нових, нестандартних форм, методів і прийомів навчання. Широке поширення набувають нетрадиційні види уроків, проблемні методи навчання, колективні творчі справи в позакласній роботі, що сприяють розвитку творчої активності та творчого потенціалу молодших школярів.

Відповідно до Концепції Нової української школи встановлено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, відповідно до вікових, індивідуальних, психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Тому актуальною проблемою в теорії та практиці сучасної початкової школи є проблема формування та розвитку творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку.

До різноманіття інноваційних технологій можна віднести інтерактивні технології, які передбачають взаємодію всіх учасників освітнього процесу, що здійснюється за допомогою методів, які активізують педагогічне спілкування, як рівноактивну міжсуб'єктну взаємодію. Інтерактивні технології допомагають інтенсифікувати самостійну творчо-пошукову роботу, яка сприяє розвитку творчих умінь в учнів та пізнавальної діяльності. Проблема розвитку творчої особистості висвітлена в дослідженнях

Г. Костюка, О. Кульчицької, В. Рибалки, С. Сисоєвої та інших. І. Бех довів, що молодший шкільний вік є періодом становлення креативності. Т. Дука, О. Рябошапка свої наукові напрацювання присвятили вивченню особливостей творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання.

Дослідження особливостей розвитку творчої активності та творчого потенціалу у молодших школярів здійснювалися в працях Л. С. Виготського, Т. І. Грітченко, Б. М. Теплова, Т. В. Рижкова, С. Л. Рубінштейна, Н. С. Лейтеса, педагогів Ш. А. Амонашвілі, Г. І. Щукіної, В. Н. Дружиніна, А. Т. Шумилин, В. Д. Шадрикова, І. Ф. Харламова та інших. Серед різноманітних засобів розвитку творчої активності молодших школярів особливе місце займають предмети природничої освітньої галузі в початкових класах.

Встановлено, що в рамках педагогічного підходу формування творчого мислення молодших школярів передбачає створення стимулюючого навчального середовища та заохочення дітей розвивати свою креативність та творчий потенціал. Робота над цими аспектами допомагає учням розвивати творче мислення та підвищувати отримані знання на уроках з інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Встановлено, що під час вивчення навчального матеріалу з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» найбільше передбачається використання інтерактивних засобів наочності, цифрових технологій спрямованих на розвиток творчого мислення учнів початкової школи (комікси, схеми, малюнки, фотографії, діаграми за допомогою ІКТ, інфографіка тощо) [2].

Творча діяльність активізується в сприятливій атмосфері, при доброзичливих оцінках з боку вчителів, заохоченні оригінальних висловлювань. Важливу роль при цьому відіграють відкриті питання, які спонукають школярів до роздумів, до пошуку різноманітних відповідей на одні тіж питання навчального плану. Ще краще, якщо самим учням дозволяється ставити подібні запитання і відповідати на них. Творча діяльність сприяє розвитку творчих здібностей, підвищенню інтелектуального рівня.

На основі проведеного констатувального експерименту щодо визначення рівня розвитку творчого мислення у молодших школярів було встановлено, що у молодших школярів творче мислення розвинено недостатньо, тому було прийнято рішення розробити експериментальну програму розвитку творчого мислення у молодших

школярів засобами наочності під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», який передбачав проведення системи уроків із використанням інтерактивних засобів наочності, спрямованих на розвиток творчого мислення, серед яких можна відзначити: фіш-боун, блок- схеми, ребуси, Інтернет-меми за поданими ситуаціями тощо.

Схарактеризовано педагогічний аспект формування творчого мислення у молодших школярів в умовах Нової української школи. Встановлено, що у сучасних молодших школярів принципово нове мислення – творче, яке відбувається під час засвоєння наукових знань, ґрунтуючись на основі фантазії та творчих здібностей, виступаючи одним із ключових психологічних новоутворень молодшого шкільного віку.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати про ефективність запровадження та апробації експериментальної програми розвитку творчого мислення молодших школярів засобами новітних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар, Ю. В. (2020d). Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій. Area Nauki, (1(7), 5-13. Режим доступу: URL: http://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6346/Bondar_Yulia_Volodym yrivna.PDF?sequence=1&isAllowed=y ;
2. Будна, Н. О., Заброцька, С. Г., Шост, Н. Б., & Гладюк, Т. В. (2021). Я досліджую світ. 4 клас : конспекти уроків. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, (1), 160

Шестак Тетяна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Комар Ольга
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри фахових методик
та інноваційних технологій
у початковій школі
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДОСВІДУ ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Роль пошукової навчально-пізнавальної діяльності у розвитку особистості учнів природно зумовлює постійний інтерес педагогів-практиків до цієї проблеми. «Неможливо охарактеризувати всі конкретні засоби формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності школярів у зв'язку із їх різноманітністю. Однак можна назвати ті засоби формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності, які є магістральними. До таких належать: проблемний підхід у навчанні, самостійна робота школярів, метод проєктів. Виділення саме цих засобів активізації як основних зумовлене тим, що проблемність лежить в основі пошукової навчально-пізнавальної діяльності, а самостійна робота та метод проєктів є формою реалізації цього підходу» [21, с. 12].

Погоджуючись з таким висновком, було запропоновано реалізувати ідею пошукової навчально-пізнавальної діяльності на всіх етапах навчання, однак найбільшу увагу було приділено процесу засвоєння нових знань, оскільки в початкових класах цей етап є найважливішим майже на кожному уроці. В учнів виразно виявляється активність у пошуковій навчально-пізнавальній діяльності. Чи можлива вона в умовах початкової школи?

Спостереження і бесіди з учителями-майстрами педагогічної праці, які досягають високої результативності, навчаючи різні контингенти дітей, переконуючись, що вони насамперед бачать особистість учня, а потім вже засіб, яким можна на нього вплинути. Щодо організації пошукової навчально-пізнавальної діяльності це зумовлює необхідність розвинути в школярів активність як особисту якість, як стійке прагнення активно міркувати під час навчання. Якщо ця якість сформована, то в дитини виникає внутрішня готовність уважно слухати, пригадувати, напружено міркувати, висловлювати свою думку, випробовувати свої сили на складнішому завданні тощо.

У процесі пояснення нового матеріалу важливо так спрямовувати роботу дітей, щоб вони робили висновки на основі цільового порівняння та порівняння нових знань з тими, що здобуті раніше, засвоювали б операцію узагальнення силою власного мислення, активізованого вчителем. Для цього необхідно правильно організовувати дидактичний матеріал, щоб учні усвідомили недосконаліть раніше засвоєних знань і були психічно готові до засвоєння нових.

Вивчення передового педагогічного досвіду свідчить, що пошукову навчально-пізнавальну діяльність зумовлює розв’язання таких завдань, які вимагають від учнів логічного розмірковування, комбінування, співвідношення даних умови і відповідей. Такі завдання дуже корисні, це основа розумової гімнастики. Разом з тим лише на 15% відвіданих нами уроків вчителів використовують подібні завдання.

«Найважливішим засобом формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів є раціональне поєднання дидактичної гри і традиційних методів навчання. У структурі уроку місце гри визначається її пізнавальною метою і можливостями навчального матеріалу. Кожна дидактична гра спрямована на розвиток мислення і мовлення дітей. Однак різні види ігор мають для цього різні можливості, як відомо, розрізняють предметні, настільно-друковані й словесні ігри.»[2, с. 34] Саме матеріал гри (предмет,

малюнок, слово) зумовлює основний зміст розумових і практичних дій дитини.

Перевагу слід надавати тим іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидку відповідь, зосередження довільної уваги. Прикладами подібних ігор на уроках математики є такі: «Хто швидше ?»; «Магазин»; «Мовчанка»; «Кругові приклади»; «Відгадай загадуване число»; «Геометрична мозаїка»; «Де моє місце?»; «Домалюй фігуру»; «Закінчи приклад» тощо.

Отже, у практиці роботи творчих вчителів початкової школи розробляються проблеми, пов’язані із підвищенням ефективності окремих методів, які забезпечують формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності школярів (евристична бесіда, дидактична гра, пізнавальні вправи, спостереження, демонстрація). Разом з тим вчителі-новатори розглядають досліджувану проблему в комплексі, розробляють методичні шлях системного вирішення питання оптимального використання методів навчання з метою формування пошукової навчально-пізнавальної діяльності у структурі уроку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головань Т. С. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання. *Рідна школа*. 2004. № 6. С. 15–17.

2. Лозова В. І. Пізнавальна діяльність школярів. Основа, 2009. 87 с.

Штурба Антоніна
докторка філософії,
заступник директора
з навчальної роботи
Комунальний заклад
«Балтський педагогічний
фаховий коледж»
м. Балта

КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Як поняття, квест-технологія з'явилася в освітньому процесі у 90-х роках XX століття. У 1995 році професор Берні Додж з Університету Сан-Дієго та його учень Том Марч, викладач англійської мови, розробили модель веб-квесту як одну зі стратегій успішної інтеграції Інтернету в освітній процес. Дана технологія мала на меті зацікавити учнів, створюючи процес, схожий на гру. Такі ігри (як на комп'ютері, так і в реальному житті) стали відправною точкою квест-напрямку в педагогіці та методах навчання [4, с. 234].

Квести можна використовувати в освітньому процесі на різних рівнях навчання. Вони можуть охоплювати окрему тему, весь предмет, а також бути міжпредметними. Перевагою квест-уроків є використання активних методів навчання, які можуть бути розраховані як на групову, так і на індивідуальну роботу.

Актуальність теми визначається необхідністю використання квест-технології в освітньому процесі, оскільки сучасні здобувачі освіти добре обізнані з найновішими «ґаджетами». Завдання викладача/вчителя полягає в тому, щоб залучити їх до навчального процесу, до творчої діяльності та дати можливість здобувачам реалізувати свої здібності. Тому інтерактивні форми, які дозволяють задіяти усіх учасників, реалізувати їхні творчі здібності, застосувати наявні знання та навички в практичній діяльності стають найбільш затребуваними в наш час.

Тенденція до використання квестів у викладанні гуманітарних дисциплін, зокрема, у викладанні іноземних мов, зумовлена тим, що вони розвивають критичне мислення, вміння порівнювати, аналізувати та класифікувати інформацію. Здобувачі освіти стають більш вмотивованими, оскільки сприймають завдання як «реальне» і «корисне», що призводить до більш ефективного пізнавального процесу. Як ігрова форма навчання, квест також сприяє розвитку уяви, взаємозв'язку емоційних контактів між здобувачами освіти, знімає надмірне психологічне напруження, допомагає відчути захищеність, взаєморозуміння і власну успішність [2].

Англійське слово «quest» означає «пошук, пошук об'єктів, пошук пригод». У міфології та літературі термін «квест» означав один зі способів побудови сюжету – подорож персонажів до певної мети шляхом подолання перешкод і труднощів.

Як зазначалося вище, вперше термін «квест» як освітня технологія був запропонований Б. Доджем. Вчений розробив інноваційні інтернет-додатки для інтеграції їх в освітній процес при викладанні різних предметів на різних рівнях освіти. Назву «квест» отримав сайт, який містив проблемне завдання і передбачав самостійний пошук інформації в Інтернеті [4, с. 235]. До певного часу квести і педагогіка існували паралельно і не були пов'язані між собою. Революцію в цьому питанні зробили комп'ютерні технології, зокрема комп'ютері ігри. Все почалося з квестів, де головний герой мав вирішити певну проблему, виконуючи низку другорядних завдань, а виконання цих завдань, у свою чергу, було пов'язане з низкою наступних дій і т.д.

Освітній квест – це педагогічна технологія, яка включає в себе набір проблемних завдань з елементами рольової гри, для виконання яких потрібні будь-які ресурси, зокрема ресурси Інтернету. Квести можна використовувати для роботи зі здобувачами освіти, батьками або колегами.

Освітні квести поділяються на такі типи:

– послідовні квести, де пропонується покрокова головоломка, відгадуючи яку

– учасники отримують підказку для проходження наступних етапів;

– квести-проєкти, які дозволяють організувати дослідницьку діяльність учнів у ігровій формі;

– квести-дії, де потрібно не тільки пройти черговий етап, а й зібрати підказки, які можуть стати в нагоді для виконання завдань.

Структура квест-технології виглядає наступним чином:

- постановка проблеми (вступ) та розподіл ролей;
- перелік завдань (етапи, перелік питань тощо)
- порядок виконання завдань (штрафи, бонуси);
- кінцева мета (приз) [4, с. 237].

Вступна частина квесту містить формулювання теми, опис основних ролей учасників, сценарій квесту, план роботи або огляд всього квесту. Метою даної частини є підготовка та мотивація здобувачів.

Етап постановки завдання квесту має чіткий, цікавий опис проблеми та форми представлення кінцевого результату:

– проблема або загадка, яку потрібно вирішити;

– позиція, яку потрібно сформулювати та захистити;

– продукт, який ви хочете створити;

– тези, які необхідно створити;

– доповідь або журналістський репортаж;

– творча робота, презентація, плакат тощо.

Завдання має бути проблемним, чітко сформульованим, мати пізнавальну цінність.

Процес проходження квесту включає точний опис основних етапів роботи, керівництво до дії, корисні поради щодо збору інформації (контрольний список запитань для аналізу інформації, різноманітні поради щодо виконання того чи іншого завдання, рекомендації щодо використання інформаційних ресурсів тощо). З методичної точки зору, матеріал має бути актуальним, різноманітним та оригінальним за джерелами; мати різноманітні завдання з акцентом на розвиток високого рівня розумових навичок; підкріплюватися методичною підтримкою – допоміжними і

додатковими матеріалами для виконання завдань; при використанні елементів рольової гри повинен бути адекватний вибір ролей та ресурсів для кожної ролі.

Критерії оцінювання залежать від типу навчальних завдань, які вирішуються у квесті. Адекватність критеріїв оцінювання типу завдання, зрозумілість критеріїв оцінювання та опису параметрів оцінювання, можливість вимірювання результатів роботи – все це підлягає методичній оцінці.

Зрозуміло, що роль квест-технологій у сучасній освіті не можна недооцінювати. На думку багатьох викладачів, які успішно впроваджують квести в освітній процес, ця технологія забезпечує три основні складові продуктивного навчання мови: проблемність, автентичність та інтерактивність, що є провідним фактором у вивченні іноземної мови. Квести дозволяють здобувачам освіти отримувати інформацію в усній та письмовій формі (читаючи веб-сторінки або беручи участь у дискусіях) виучуваною іноземною мовою. В інтерактивній формі знання мови одразу ж перевіряються, одночасно збагачуючись новим змістом. Все це сприяє розвитку вільного володіння мовою, точності у використання мови і водночас збагаченню словникового запасу [3, с. 47].

Квест – це абсолютно нова форма як освітніх, так і розважальних програм, яка дозволяє здобувачам освіти повністю зануритися в події, що відбуваються. «Живий» квест побудований на комунікативній взаємодії між гравцями. Неможливо досягти індивідуальних цілей без спілкування з іншими гравцями, це стимулює спілкування і служить хорошим способом згуртування гравців. «Живі» квести несуть в собі елемент змагання, сприяють розвитку аналітичних здібностей. Занурення в атмосферу гри було б неповним без несподіваних зустрічей, наприклад, з таємничими мешканцями старовинних фортець або покинутих фортів. Студенти можуть доповнювати «живі» квести в процесі їх проходження, все залежить від фантазії та винахідливості учасників [3, с. 48].

Використання квестів може допомогти хоча б частково відійти від традиційної класно-урочної системи, сидіння за партами, а також

розширити освітній простір. Вчителі середніх шкіл, коледжів та університетів все частіше звертають увагу на квест як інноваційну технологію та модель навчання. У сучасній освітній практиці – це модель, яка поєднує тривалий цілеспрямований пошук під час виконання проблемного завдання з пригодою або грою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Супрун О. М. Використання інтерактивних методів навчання при викладанні іноземної мови студентам немовних спеціальностей. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. 2019. № 2(22), 162–169. DOI:10.33842/22195203/2019/22/162/169
2. Aguiar-Castillo L., Clavijo-Rodriguez A., Hernández-López L., De Saa-Pérez P., Pérez-Jiménez R. Gamification and deep learning approaches in higher education. Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education. 2020. URL doi:10.1016/j.jhlste.2020.100290
3. Chernysh O. E. Quest - a fun for a funny break? Pedagogical workshop. All for teachers! 2016. № 3. С. 45-48.
4. Lukinykh Y. Quest Technologies in Teaching Foreign Languages. 10th International Language Conference on «The importance of learning professional foreign languages for communication between cultures», March 2019. URL (PDF) Quest Technologies in Teaching Foreign Languages (researchgate.net)

Ябурова Ганна
аспірантка кафедри теорії
і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
м. Слов'янськ

СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ (СЕЕН) НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В РАМКАХ НУШ

Знання іноземних мов в рамках Нової української школи (НУШ) стало важливим пріоритетом сучасної освітньої політики України. В умовах глобалізації, коли світ стає все більш взаємопов'язаним, вміння спілкуватися на іноземній мові відкриває нові горизонти для молоді. Інтеграція української освіти в міжнародний контекст вимагає від учнів не лише базових знань, а й глибокого розуміння різноманіття культур та можливостей, які надає знання мови. Сьогодні іноземна мова – це не просто предмет у навчальному плані, а ключ до успіху в різних сферах життя: від кар'єрних можливостей до міжособистісних зв'язків. Вивчення іноземних мов допомагає учням формувати критичне мислення, творчі здібності та навички комунікації, які є необхідними для активної участі в сучасному суспільстві [4, с. 7].

Багато українських вчених з педагогіки В. Редько, Л. Бондар, О. Коваленко, І. Кучер, С. Кузьміна наголошують на важливості вивчення іноземних мов в рамках Нової української школи, акцентують увагу на необхідності інтеграції іноземних мов у навчальний процес для розвитку комунікативних і міжкультурних компетенцій, підкреслюють значення іноземних мов для міжкультурної комунікації та соціальної адаптації учнів та пропонують новітні підходи до викладання іноземних мов для здобувачів початкової освіти. Вчені з психології Л. Звєрєва. С. Романова, О. Власов, Т. Гончарова акцентують увагу на психологічних аспектах навчання іноземних мов та важливості

мовної мотивації, підкреслюють вплив іноземних мов на особистісний і соціальний розвиток учнів, досліджують роль іноземних мов у розвитку міжособистісних навичок і емоційного інтелекту учнів. В роботах українських вчених лінгвістів О. Мельниченко, Л. Ткаченко, І. Прокопенко, Н. Копилової також досліджується вплив іноземних мов на розвиток міжкультурних компетенцій і комунікативних навичок у здобувачів початковій освіти та наголощується на необхідності інтеграції іноземних мов у навчальний процес, вказуючи на їхню роль у формуванні світогляду учнів.

Висновки українських вчених з питання необхідності глибокої інтеграції іноземної мови в навчальний процес початкової школи в НУШ підтверджуються практичним використанням іноземної мови в наступних галузях соціальної взаємодії майбутніх українців:

– **Глобалізації спілкування** між різними культурами та народами потребує знань іноземної мови як важливого інструменту не лише для особистісного розвитку, але й для досягнення професійних цілей. В Україні, яка прагне інтегруватися в європейський та світовий простір, ця навичка стає особливо цінною.

– **Культурна обізнаність** під час вивчення іноземних мов передбачає ознайомлення з культурою, традиціями та цінностями інших народів. Це сприяє формуванню толерантності, поваги та відкритості до різноманітності, що є важливими аспектами сучасного суспільства.

– **Розвиток критичного мислення** під час вивчення іноземної мови допомагає розвивати аналітичні та критичні навички. Здобувачі вчаться аналізувати тексти, аргументувати свою думку та ставити запитання, що є важливими компетенціями для успішного навчання і професійної діяльності.

– **Цифрова грамотність** неможлива без знань іноземної мови, які дозволяють учням отримувати доступ до великої кількості інформації та ресурсів в Інтернеті та розширюють їхні можливості для самостійного навчання.

– **Знання іноземної мови** готує учнів до життя в глобалізованому світі, де взаємозв'язки між країнами і культурами стають дедалі тіснішими. Це важливо для особистісного розвитку та соціальної адаптації молоді

Сучасний стан вивчення іноземної мови в контексті глобальних змін, відповідність навчання потребам учнів, розвиток критичного мислення та творчих здібностей молодого покоління українців, необхідність організації індивідуального, дистанційного або інтегрованого навчання, підвищення соціально-емоційного розвитку здобувачів початкової освіти потребує впровадження інноваційних методів вивчання іноземних мов у початковій школі в Україні як важливого кроку до формування конкурентоспроможних, впевнених у собі і комунікативних особистостей [2, с. 120].

Таким сучасним інноваційним методом вивчення іноземних мов в початкової школі стає соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН) , яке розглядається як важливий інструмент, який допомагає учням не лише оволодіти мовними навичками, а й розвиває їх соціальні та емоційні компетенції. Цей підхід враховує, що мова – це не просто набір граматичних правил і лексичних одиниць, а також засіб спілкування, що відображає емоції, культурні особливості та соціальні взаємини [5, с. 52].

У початковій школі, де учні тільки починають свій шлях у вивченні іноземної мови, важливо завдяки СЕЕН створюється підтримуюче середовище, в якому здобувачі початкової освіти можуть експериментувати, помилятися і вчитися на своїх помилках без страху перед оцінками. Соціально-емоційне навчання активно сприяє формуванню такого середовища, заохочуючи дітей до відкритого спілкування і взаємодії.

СЕЕН включає розвиток п'яти ключових компетенцій у здобувачів початкової освіти під час вивчення іноземної мови:

– Емоційна обізнаність: розуміння власних емоцій і почуттів інших.

– Соціальні навички: вміння взаємодіяти з іншими, комунікувати та співпрацювати.

– Саморегуляція: здатність контролювати свої емоції та імпульси.

– Емпатія: уміння ставити себе на місце інших, розуміти їх почуття.

– Вміння приймати рішення: навички аналізу ситуацій та прийняття обґрунтованих рішень.

Ефективність вивчення іноземних мов під час інтеграції соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) значно підвищується завдяки вдалої реалізації стратегій цього підходу, які створюють основу для проведення фрагментів або цілих уроків з англійської мови, позакласних або розважальних заходів англійською. Наведемо декілька прикладів цих стратегій СЕЕН;

1. **Створення безпечного навчального середовища**

- **Встановлення правил класу**: Спільно з учнями розробити правила поведінки, що сприяють взаємоповазі та підтримці, оформити правила англійською, розташувати їх в класному куточку, регулярно звертатися до них під час вирішення норм поведінки та взаємодії учнів в класі.
- **Позитивна атмосфера:** Заохочувати дітей до висловлення своїх думок і почуттів англійською, створюючи атмосферу довіри за допомогою ранкового кола, хвилинок настрою або чату емоцій, що дає учням можливість поділитися своїм емоційним станом з однокласниками та вчителем у формі ігри.

2. **Інтерактивні методи навчання**

- **Рольові ігри:** Використання рольових ігор для відпрацювання мовних навичок, що також дозволяє учням досліджувати емоції та соціальні ситуації. Різноманітність цих ігор дає можливість залучити більшість дітей до спілкування завдяки зміни рольової діяльності, лідерів тв членів групи під час проведення ігор.
- **Групова робота**: Залучення учнів до роботи в групах для виконання проєктів або обговорення тем, що сприяє розвитку комунікативних навичок. Спілкування англійською в групах зменшує психологічне навантаження на учнів з середнім та низьким рівнем

англійської, дає їм більше часу на адаптацію до спілкування та вчить відтворювати розмовні одиниці за учнями з високим рівнем.

3. **Емоційна обізнаність**

- **Дискусії про емоції**: Включати теми, пов’язані з емоціями у канву уроків англійської мови, щоб учні вчилися розпізнавати та висловлювати свої почуття. Контекстний підхід до розвитку емоційної обізнаності значно підвищує їх рівень володіння описовим вокабуляром англійської мови та одночасно розвиває вміння реагувати та співчувати на емоційні виклики англійською.
- **Вправи на саморефлексію**: Наприклад, ведення щоденника, в якому учні можуть записувати свої думки і почуття англійською. Стратегія вчить спонтанності висловлювання думок та дає мотивацію до необхідності пошуку та використання нових лексичних одиниць.

4. **Інтеграція соціальних навичок**

- **Використання ігор:** Наприклад, ігри на співпрацю, де учні мають працювати разом для досягнення спільної мети. Ігри соціальної спрямованості задають алгоритм дії під час різноманітних ситуацій взаємодії, надають приклад побудови таких фраз англійською як запит, уточнення, впевнена відповідь, невпевнена відповідь, заперечення.
- **Навчання вирішувати конфлікти**: Включення ситуацій, де учні повинні знайти компроміс англійською сприяє розвитку навичок вирішення конфліктів. Симуляція конфліктних ситуацій з пропонованими варіантами їх вирішення знижує напруження конфлікту та розвиває діалогічні навички спілкування англійської.

5. **Включення творчих завдань**

- **Творчі проєкти:** Наприклад, створення коміксів або казок англійською мовою допомагає учням висловлювати свої емоції та розвивати уяву. Цей вид завдань також сприяє самонавчанню та взаємонавчанню під час роботи у парах або групах.
- **Мистецькі активності**: Залучення мистецтва (малювання, музика) для вираження емоцій у процесі вивчення мови. Бінарні уроки зміщують акцент з відчуття повноцінного та структурного уроку з необхідністю давати вірну відповідь на запитання вчителя на

процес створення креативного продукту з активним супроводом англійською мовою.

6. **Рефлексія та оцінювання**

- **Обговорення досягнень**: Регулярні зустрічі для обговорення, що вдалося, а що ні, допомагають учням усвідомити свій прогрес. Для підсилення рефлексії на уроках англійської мови вчитель може запропонувати учням заповнювати листи самооцінювання, відмічати прогрес знань на шкалі успіху, аналізувати помилки та самостійно підбирати корекційні вправи на покращення знань з англійської мови
- **Самооцінка**: Запропонувати учням оцінювати свої соціально-емоційні та комунікаційні навички, щоб підвищити їхню самосвідомість. Розробити систему знаків, малюнків, коротких текстів англійською з описом емоційного стану на уроці, рівня комунікації та участі навчальному процесі та включати ці вправи на самооцінку в фінальну стадію урока.

Соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН) в початковій школі має потужний вплив на ефективність вивчення англійської мови, зокрема через підвищення мотивації учнів. Це навчання допомагає розвивати навички самосвідомості, регуляції емоцій, емпатії та міжособистісного спілкування, що сприяє створенню позитивного навчального середовища. Учні, які відчувають підтримку та довіру у класі, більш відкриті до ризику і експериментів з мовою, що підвищує їхню мотивацію. Дослідження показують, що впровадження СЕЕН веде до покращення результатів навчання: учні демонструють вищі бали на тестах, краще володіють лексикою та граматикою, а також активно використовують мову в спілкуванні. Використання активних методів навчання, таких як ігри та групові проєкти, дозволяє дітям застосовувати англійську в контекстах, які є знайомими і значущими для них, що ще більше стимулює їхній інтерес. У результаті учні не лише краще засвоюють матеріал, але й отримують задоволення від навчання, що сприяє довгостроковому запам’ятовуванню і використанню мовних навичок у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дідух О. Основні тригери для мотивації. Сила активних мотиваційних запитань. *English.* 2019. № 10 : October. С. 61–63.
2. Нова українська школа : Порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с
3. Панкратенкова О. М. Нестандартний урок як засіб формування соціокультурного виховання учнів. *Англійська мова та література*. 2016. № 15.
4. Стрілець Ю. Н. Формування позитивної мотивації до вивчення англійської мови в учнів 1 класу. *Англійська мова та література*. 2019. № 28–30. С. 6–9.
5. Швень Я. Вчитися треба весело. Уплив емоційного освітнього середовища на пізнавальні процеси. *English*. 2019. № 9 : September. С. 50–57.

Ябурова Олена
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри теорії
і практики початкової освіти
*ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
м. Слов'янськ*

ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сформованість міжкультурної компетенції є критично важливим аспектом підготовки майбутніх вчителів іноземної мови, оскільки вона забезпечує ефективне спілкування та взаєморозуміння між носіями різних культур. У глобалізованому світі, де міжкультурна взаємодія стає все більш поширеною, вчителі повинні не лише володіти мовою, але й усвідомлювати культурні нюанси, цінності та традиції інших народів. Це дозволяє їм створювати інклюзивне

навчальне середовище, яке сприяє розвитку критичного мислення, емпатії та відкритості у учнів. Отже, формування міжкультурної компетенції в майбутніх педагогів є необхідною умовою для підготовки кваліфікованих спеціалістів, здатних адаптувати навчальний процес до різноманітних культурних контекстів і сприяти глобальному співробітництву.

Питання організації навчального процесу з формуванням міжкультурної компетентості розглядається в наукових працях багатьох українських вчених. На думку О. Осадчої ситуативне моделювання міжкультурних ситуацій стає основою для цілеспрямованого та системного використання необхідних елементів міжкультурної кометентності завдяки успішної комунікації, співвідношенню себе з носієм мови, глибокого усвідомлення різноманіття світових культур [3, с. 72–86]. С. Данишенко підкреслює, що формування та поступове вимірювання рівня міжкультурної відбувається лише за рахунок зростання відкритості до пізнання чужої культури, здатності до сприйняття міжкультурних відмінностей комунікантів, підвищення рівня усвідомлення значимості культурних відмінностей та бажання проявляти себе як активного і відкритого учасника міжкультурного комунікативного процесу [1, с. 141–144]. Г. Удовіченко та К. Ткаченко вбачають шляхом формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців постійне моделювання міжкультурного діалогу, який вимірюється розширенням духовного та культурного світогляду, засвоєнням загальнолюдських цінностей, розвитком образного мислення, набуттям емоційного досвіду та вдосконаленням володіння мовним матеріалом [4, с. 46-54]. Д. Костенко та Н. Чернуха визначають рівень сфомованності міжкультурної компетентності студентів на основі вміння вести плідний діалог культур, відкрито обмінюватися думками в міжкультурному середовищі, знаходити прийнятрі рішення та вести самоспостереження, вміння усвідомлювати власну культуру та рідну мову, адекватно проявляти себе в ситуаціях міжкультурного спілкування відповідно до норм культури інших країн [2, с. 67–82].

Вимірювання рівня сформованості міжкультурної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови є важливим етапом у процесі їхньої професійної підготовки, оскільки це дозволяє виявити сильні та слабкі сторони в навчанні. Систематичний аналіз рівня міжкультурної компетенції не лише сприяє індивідуалізації навчального процесу, але й допомагає в розробці ефективних методик і програм, що відповідають сучасним вимогам. Крім того, регулярна оцінка цієї компетенції дозволяє вчителям усвідомлено розвивати свої навички, підвищуючи свою готовність до роботи в багатокультурному середовищі. В умовах швидких змін у глобальному освітньому просторі вимірювання рівня міжкультурної компетенції стає невід'ємною складовою забезпечення якості освіти, що, в свою чергу, сприяє підготовці професіоналів, які здатні до успішного інтегрування в міжнародні комунікації та співпрацю. Розглянемо методи для вимірювання рівня сформованості міжкультурної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови.

Анкетування, як один з найбільш поширених методів вимірювання, містить запитання, які охоплюють такі аспекти міжкультурної компетентності, як знання про різні культури, їх традиції, свята та обряди, виявлення стереотипів, які студенти можуть мати щодо певних груп, готовність студентів взаємодіяти з людьми з різних культур,визначення ключових компонентів міжкультурної компетентності. Анкети розробляються за допомогою шкали Лайкерта (1-5 або 1-7) з включенням запитань з вибором або відкритих запитань. Анкети розподіляються на секції за ключовими компонентами. Прикладами запитань в анкетах на вимірювання рівня сформованності міжкультурної компетентентності майбутніх вчителів іноземної мови можуть бути запитання на рівень сформованості когнітивного компоненту («Наскільки ви обізнані з традиціями інших культур?» (1 – зовсім не обізнаний, 5 – дуже обізнаний)), афективного компоненту («Я насолоджуюсь вивченням інших культур». (1 – категорично не згоден, 5 – категорично згоден)), поведінкового компоненту («У мене є досвід спілкування з людьми з інших культур». (1 – немає досвіду, 5 – великий досвід)). Збір даних

проводиться за допомогою онлайн-інструментів для анкетування, таких як Google Forms або SurveyMonkey з розширеною виборкою студентів. Аналіз кількісних даних проводиться за допомогою статистичних методів (середнє значення, стандартне відхилення), якісних даних з відкритих запитань за допомогою кодування за темами. Результати анкет подаються в зрозумілому форматі з графіками та таблицями з подальшим обговоренням наслідків для програм підготовки вчителів та можливим проведенням повторних анкетувань для моніторингу змін у міжкультурній компетентності.

Тестування також розглядається як один з методів вимірювання міжкультурної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови. Цей метод включає закриті запитання на вибір правильного варіанту, щоб оцінити знання теоретичних аспектів міжкультурної комунікації та відкриті запитання, щодозволяють студентам висловити власні думки і міркування про міжкультурні аспекти**.** Одним з видом такого тестування виступають мовні тести, які використовують завдання на оцінювання мовних навичкок майбутніх вчителів іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації, таких як інтерпретація текстів, розуміння нюансів культурних реалій у мовленні, або тести на ситуаційне реагування, в яких студентам пропонується прочитати сценарії міжкультурних ситуацій і відповісти на запитання, що оцінюють їхню здатність до адекватної реакції («You are attending a meeting with colleagues from culture A. How would you greet them, and what topics should you avoid? Choose the most appropriate responses»)

Метод використовування практичних завдань для вимірювання рівня сформованості міжкультурної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови включає рольові ігри, в яких створюються ситуації, де студенти повинні взаємодіяти з «представниками» різних культур, 2наприклад, симуляція переговорів або обговорення культурних відмінностей. До практичних завдань на сформованість міжкультурної компетентності також відносяться групові проєкти, в яких студенти можуть працювати в міжнародних командах для досягнення спільної мети, що дозволить їм відчути важливість міжкультурної комунікації на практиці**,** крос-культурні презентації

про специфічні аспекти культури (традиції, свята, етикет) та їх вплив на міжкультурну комунікацію, культурні рефлексії про свій досвід взаємодії з людьми з інших культур, групові дискусійїна тему міжкультурної компетентності, кейс-стаді з реального життя, пов'язані з міжкультурними проблемами.

Наступним методом для вимірювання міжкультурної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови може виступати мовний портфоліо, який містить різні елементи, що демонструють мовні та міжкультурні навички студентів. Основні складові мовного портфоліо можуть включати досвід спілкування (записи про взаємодію з носіями мови, участь у культурних заходах), навчальні матеріали (презентації, есе, реферати, що відображають знання про інші культури), рефлексії (письмові роботи, де студенти аналізують свої культурні досвіди та враження). Критерії оцінки портфоліо можуть включати знання про культури, традиції, соціальні норми, ставлення до культурного різноманіття та відкритість до нових культур, навички спілкування, здатність до адаптації в міжкультурних ситуаціях. Аналіз контенту мовного портфоліо включає якість рефлексії, рівень використання культурних аспектів, конкретні приклади взаємодії. Як елемент оцінювання мовного портфелю студенту надається зворотний зв'язок, акцентуючи на сильних сторонах мовного портфоліо (Які аспекти міжкультурної компетентності вони добре розуміють і демонструють?) та Областях для покращення (Де є можливості для подальшого розвитку їхніх міжкультурних навичок?). Аналіз портфоліо допоможе виявити глибину розуміння студентами міжкультурної тематики та їх прогрес прогрес у розвитку міжкультурної компетентності протягом навчання.

Спостереження, як метод вимірювання рівня сформованості може проходити під час групових дискусій, на яких звертається увага на активність, повагу до думок інших, уміння висловлювати власну думку, або дослідницьких проєктів, під час проведення яких оцінюється, як студенти працюють в командах з різним культурним походженням. Визначення критеріїв спостереження включають

знання про різні культури, їхні традиції та цінності (когнітивний аспект), відкритість до нових культур, позитивне ставлення до різноманітності (афективний аспект), здатність ефективно спілкуватися з представниками інших культур, адаптація до нових ситуацій (поведінковий аспект). Спостереження відбувається під час навчальних занять, семінарів або практичних занять, що дає змогу звернути увагу на інтеракцію одногрупниками, рівень спілкування з носіями мови, використання міжкультурних знань. Для фіксації спостережень створюються чек-листи або таблиці, які містять критерії та конкретні показники, за якими проводиться оцінювання студентів (взаємодія з різними культурами, виявлення поваги до культурних відмінностей, адаптація комунікаційних стилів).

Участь у фокус-груп з атмосферу відкритості, щоб студенти могли ділитися своїми враженнями та проблемами, також розглядається як засіб вимірювання рівня сформованності міжкультурної компетентностт майбутніх вчителів іноземної мови. В цих групах студенти збирають ідеї для покращення рівня міжкультурній компетентності, розвивають практичні навички спілкування, дізнаються про рівень міжкультурної компетентності учасників. Це можуть бути знання про культурні особливості, ставлення до різноманіття або практичні навички спілкування. Фокус-групи збираються з 6-10 учасників однорідних за рівнем підготовки, але з різними досвідом у міжкультурній взаємодії. В групі визначається людина, яка виконувати обов’язки модератора та вести обговорення, стежити за часом і забезпечувати, щоб кожен мав можливість висловитися. Модератор може також задавати уточнюючі запитання для поглиблення обговорення. Після проведення фокус-групи проводиться аналіз контенту та частотності відповідей учасників, виділяються ключові теми та ідеї, позитивні та негативні аспекти міжкультурної компетентності, загальний рівень міжкультурної компетентності учасників, звертаючи увагу на їхнє знання, ставлення та поведінку. На основі отриманих даних складіть рекомендації для покращення міжкультурної компетентності. Це

можуть бути пропозиції щодо додаткових навчальних програм, тренінгів або обмінів.

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що застосування різноманітних методів вимірювання міжкультурної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови, таких як анкетування, тестування, метод практичних завдань, мовний портфоліо, спостереження та фокус-групи, забезпечує комплексний підхід до оцінки цієї важливої складової професійної підготовки. Кожен із зазначених методів має свої переваги та недоліки, проте їх інтеграція дозволяє отримати більш глибоке та об’єктивне розуміння рівня сформованості міжкультурної компетенції. Важливість систематичного вимірювання цих навичок полягає не лише в забезпеченні високих стандартів освіти, але й у розвитку особистісних якостей майбутніх педагогів, здатних ефективно взаємодіяти в мультикультурному середовищі. Подальші дослідження у цій галузі можуть сприяти вдосконаленню навчальних програм та створенню умов для безперервного професійного розвитку вчителів, що, в свою чергу, позитивно вплине на якість навчання учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данишенко О. С. Сутність та особливості формування міжкультурної компетентності. *Економіка та держава*. № 12/2012. С. 141–144.

2. Костенко Д. В., Чернуха Н. М. Формування міжкультурної компетентності у студентів галузі it в освітньому середовищі університету. *Науковий вісник Донбасу*. 2019. № 1–2 (39–40). С. 67–82.

3. Осадча О. В. Складові формування міжкультурної компетенції студентів. Режим доступу: URL: https://confcontact.com/2013_06_07/22_Osadcha.html

4. Удовіченко Г. М., Ткаченко К. В. Методика формування міжкультурної компетенції старшокласників у процесі навчання

іноземної мови. *Інтелект. Особистість. Цивілізація*, 2023. (2 (23). URL: https://doi.org/10.33274/2079-4835-2021-23-2-45-53

Яковенко Тамара
Викладач методики
навчання української мови
КЗ КОР «Богуславський
гуманітарний фаховий коледж
імені І. С. Нечуя-Левицького»
м.Богуслав

ПРОПЕДЕВТИЧНА СКЛАДОВА ВИВЧЕННЯ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ НАСКРІЗНОГО ОВОЛОДІННЯ РІДНОЮ МОВОЮ

У пропедевтичний період вивчення лінгвістичного матеріалу з української мови, який припадає на навчання в початкових класах ЗСО, особливо важливо закласти стійкі мовні поняття, методи та прийоми роботи з ними.

У перший рік навчання в буквений період навчання грамоти насамперед пропедевтично закладаються ключові поняття фонетики (поняття про звуки, склади, правильне наголошування слів в українській мові).

За принципом вікової доступності у першокласників зазвичай формуються такі поняття про звуки: дзвінкий-глухий приголосний (без розгляду окремо сонорних звуків, яких додають до дзвінких), твердий-м’який приголосний (не розглядаються напівм’які), шиплячі – свистячі звуки (оглядово, на розсуд учителя). Щоправда, коли формується поняття про систему приголосних звуків, то на доступному рівні, з використання ігрових прийомів та найпростіших загальновідомих мнемонічних алгоритмів учитель тренує першокласників у правильній вимові звуків, аналізуючи артикуляцію

кожного звука спочатку за місцем творення та частково за способом творення. Для зручності уявлення вчителя можна використати зображення мовленнєвого апарата.

Для школярів-першокласників ми вдаємося до описових пояснень. Якщо у вимові задіяні губи – це губні звуки [б], [п], [м], [в], [ф], вони мешкають в окремому будиночку, на вході до якого є трохи дивна вивіска «МаВПа БуФ»; якщо до утворення звука долучається язик, зокрема, якщо працює кінчик, або передня частинка язика, яка при вимові торкається до альвеол, – передньоязикові [д], [т], [з], [с],[дз], [л], [н], і на їхньому будиночку красується інша вивіска «Де Ти ЗїСи Ці ЛиНи, ЯДЗю?» Окремо поселився звук [р], тому що він утворюється, коли кінчик язика вібрує, дрижить, і цим абсолютно не схожий за інші передньоязикові звуки за способом творення. Якщо для утворення звука середня частинка язика піднімається уверх, то це середньоязиковий звук [й], і живе він в окремому будиночку. Якщо задля творення звука працює задня частинка язика, то це задньоязикові [ґ], [к] та [х], якщо звук утворюється в горлі, то це горловий глибокий звук [г]. Ці чотири звуки мешкають разом, і на їхньому будиночку зимовий напис «ХуҐа ГуКа». Зовсім окремо поселилися передньоязикові звуки, при вимові яких ми чуємо шипіння, - шиплячі [ж], [ш], [дж], [ч], і на їхньому будиночку з двома входами є вивіска «Ще їЖДЖу». Часом у яких чується свист, і тому їх називають свистячими [з], [с],[дз], [ц], перед входом на їхню половину спільного будиночка є вивіска «СЦе їЗДЗу», бо відвідуючи цей будиночок, вони часом почувають себе дітьми і вимовляють цю фразу по-дитячому. Звісно, такий матеріал на етапі початкового ознайомлення зі звуками подається без зазначення термінів.

Натомість з використанням термінів формується поняття про палаталізацію приголосних передньоязикових зубних звуків. Якщо звук вимовляється м’яко, то м’язи обличчя розтягуються в сторони [д´], [т´], [з´], [с´], [дз´], [ц´], [л´], [н´], а якщо твердо – такого мімічного руху немає [д], [т], [з], [с], [дз,], [ц], [л], [н]. Таким чином, до мешканців будиночка з вивіскою «Де Ти ЗїСи Ці ЛиНи, ЯДЗю?» з твердим характером підселяються їхні близькі родичі з м’яким

характером, а до самотнього твердого звука [р] приєднується його м’який брат [р´]. Середньоязиковий звук [й] так і залишається один у своєму будиночку, він через особливість артикуляції (при вимові м’язи обличчя завжди розтягуються в сторони) ніколи не може бути твердим. З самого початку навчання послуговуємося також термінами при формуванні поняття про звучність приголосних за участю голосу й шуму. В українській мові дзвінкій й глухі приголосні співвідносяться: дзвінкому звукові відповідає глухий. Це такі пари, які на пропедевтичному рівні можна розрізнити так: дзвінкі звуки вимовляються голосно, дзвінко, а глухі – пошепки. В ігровій формі це можна пояснити першокласникам, приміром, так. Мешканці наших уявних будиночків збираються часто на танцювальні свята, і для парного танцю вони утворюють пари: [б]-[п], [ж]-[ш], [дж]-[ч], [д]-[т], [д´-[т´], [з]-[с], [з´]-[с´], [дз]-[ц], [дз´]-[ц´], [ґ]-[к]. Ситуативну пару утворюють [г]-[к]. Без пари залишається запозичений в українській мові глухий звук [ф]. Ключ для запам’ятовування дзвінких звуків, які утворюються з голосу й шуму з переважанням шуму – «БуДе ГоЖо ҐеДЗю в ДЖаЗі», а глухих – «Усе Це КаФе «ПТаХ і ЧаШа». Без пари залишаються [м], [в], [н], [н´], [л], [л´], [р]-[р´],[й]. Це сонорні звуки (ключ для запам’ятовування «Ми ВиНиЛи РіЙ»). Вони утворюються з голосу й шуму з перевагою голосу над шумом. За авторською програмою «Росток» ознайомлення з сонорними приголосними йде у 2 класі, але зазвичай предметна мова про них відбувається значно пізніше.

У наступні роки навчання відбувається систематизація, узагальнення та практична реалізація, або трансформація знань і умінь фонетичного аналізу та поєднання його з орфографічними навичками (правила, що базуються на фонетичному принципі). Це насамперед стосується правил, характерних для написання слів українського походження і слововживання: вживання апострофа, м’якого знака, подовження, великої літери, префіксів з –с, спрощення (у великій мірі інтуїтивно).

Важливі правописні правила вживання апострофа та м’якого знака в певній мірі потребують протилежного трактування: апостроф

можливий лише після літер на позначення приголосних, які в міру особливостей української артикуляції ніколи не можуть бути м'якими (в словах українського походження – після губних б, п, м, в, ф (МаВПа БуФ), а м'який знак відповідно вживається лише після літер на позначення м'яких звуків (ДіТи З'їЛи СуНиЦі).

Пропедевтично вивчається насамперед вживання апострофа в коренях слів українського походження після губних б, п, м, в, ф та після р перед йотованими я, ю, є, ї при роздільній вимові цих звуків.

У 2 класі вчитель знайомить дітей з умовами вживання апострофа, зазначаючи, що апостроф як орфографічний знак показує, що приголосний звук перед апострофом твердий, а буква я, ю, є позначають два звуки [йа], [йу], [йе]. Йотований ї завжди позначає два звуки [йї].

Таким чином, апостроф вживається після букв б, п, м, в, ф перед буквами я, ю, є, ї, які позначають два звуки [йа], [йу], [йе], [йї].

Невживання апострофа в коренях слів подається на рівні винятків (свято, духмяний тощо). Це коло слів можна запам'ятати за допомогою мнемонічного ключа «На різдвяному святі мавпа (мавпячий) пила морквяний, духмяний, тьмяний, медвяний сік, подзвякуючи цвяхом об склянку». Але суть правила невживання апострофа в коренях слів пояснюється пізніше на наступних етапах навчання.

Щоб з'ясувати для себе, чи вживається апостроф після літери р, слід згадати правила поділу слів на склади: після р в кінці складу апостроф пишеться, а всередині складу – ні.

Пізніше прийде також розуміння того, що в іншомовних словах апостроф може вживатися на позначення роздільної вимови не лише після літер на позначення губних звуків (б, п, м, в, ф), але й після шиплячих (ж, ш, ч), що стверділи в процесі розвитку мови і в сучасному вигляді не можуть бути м'якими, і після задньоязикових (ґ, к, х) та глоткового г, які природно не можуть були м'якими. Натомість у багатьох словах іншомовного походження зі злитою вимовою апостроф після названих літер на позначення приголосних перед йотованими я, ю не вживається.

Під час вивчення будови слова, зокрема префіксів, які закінчуються на твердий приголосний, формується поняття про вживання апострофа перед кореневими я, ю, є, ї в українських словах. Це стосується і складних слів.

Слід звернути увагу на правопис складних слів з пів. За Новим правописом такі слова, у яких пів означає половина, пишуться окремо.

У 3 класі закріплюється поняття про тверді, м'які та пом'якшені звуки та позначення їх на письмі. Правило вживання знака м'якшення більш об'ємне й розгалужене. Пропедевтично розглядаються такі випадки правопису. У 2 класі уточнюється поняття м'які приголосні, на позначення яких пишеться ь; вводиться поняття про пом'якшені приголосні звуки як варіанти твердих [1, с. 45].

Суть пом'якшених приголосних, звісно, буде з'ясована на наступних етапах вивчення української мови, а поки що в звуковому аналізі його позначають значком = (як м'який приголосний).

Особливого розгляду потребує також явище подовження приголосних та правописне позначення його двома однаковими літерами. Термінологічне формування поняття подовження відбувається в 2 класі [1, с. 54].

Пізніше ми звертаємо увагу на те, що подовження є однією з ознак давності та оригінальності української мови і відбувається воно лише в певних граматичних категоріях слів (в кількох іменниках І відміни (суддя, Ілля, стаття, рілля: Суддя Ілля розглянув статтю про ріллю); в іменниках ІІ відміни (на відміну від іменників IV відміни; в орудному відмінку іменників ІІІ відміни за умови, що подовжені м'які зубні приголосні [д′:], [т′:], [з′:], [с′:], [ц′:], [л′:], [н′] або пом'якшені шиплячі [ж':], [ш':] та [ч':] стоять між двома голосними : «Де Ж ЗНайТи Цю ЧаШу СоЛі?»

Важливе правописне вміння правильно переносити слова з подовження формується також в 2 класі [1, с. 57].

Правило вживання великої літери базується на вивченні розділу «Лексичне значення слова». У 2-3 класах формуються поняття про пряме та переносне значення слів, антоніми та омоніми, однозначні й

багатозначні слова. Пізніше подаються поняття про власні й загальні слова, і тому в початкових класах, зокрема в 2 класі, вибірково вивчається правило вживання великої літери лише в прізвищах, іменах, іменах по батькові, псевдонімах (практично, наприклад, Леся Українка) людей, кличках тварин, топонімічних назвах (країна, місто, село, вулиця, річка тощо).

До правила з умовною назвою КаФе ПТаХ (правописне розрізнення префіксів з – с) звертаємося при вивченні будови слова. У формуванні вміння роботи за цим правилом першим кроком є якраз упізнавання префіксів з – с, без, через тощо. Другим кроком буде фонетичне пояснення написання КаФе ПТаХ.

Для цього використовується сформоване раніше поняття про дзвінкі та глухі приголосні звуки, уподібнення (без терміна): перед кореневими к, п, т, ф, х префікс з усно і письмово перетворюється на префікс с. Це правило вивчається в 3 класі. [2, с. 57].

Отже, пропедевтична складова надзвичайно важлива при вивчення системи мовних явищ фонетики, лексики, будови слова, частин мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова. І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. ЗСО: у 2-х ч. Харків: вид-во «Ранок», 2019. Ч. І. 96 с.

2. Большакова. І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. ЗСО: у 2-х ч. Харків: вид-во «Ранок», 2020. Ч. І. 112 с.

Яцина Світлана
кандидатка педагогічних наук,
старший викладач
кафедри початкової освіти
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В сучасних підходах до системи вищої освіти України одним із найважливіших завдань є активний пошук нових підходів у теорії та практиці до високого рівня професійної підготовки майбутніх фахівців.

Розв’язання нових викликів часу, які стоять перед молодим поколінням, спонукає майбутнього вчителя опановувати нові освітні технологічні здобутки. Якісні зміни дають змогу говорити про особливості педагогічної технології, що за допомогою сукупності системних методів і засобів, освітніх процесів, з урахуванням технічних і людських ресурсів, оптимізовують поставлені цілі навчання і виховання.

Інноваційною моделлю представлення освітнього процесу виступає навчальна технологія.

Технологія – це мистецтво, майстерність, уміння, сукупність методів обробки, зміни стану (К. М. Шепелєв).

Призначення навчальних технологій полягає у розв’язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проєктування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітнього процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи.

В. Беспалько, О. Савченко, М. Левін, С. Смирнов зазначають, що навчальні технології об’єднують найбільш суттєві ознаки:

результативність, економічність, алгоритмізованість, проєктованість, цілісність, керованість, корегованість, візуалізація та діагностичне цілепокладання.

Звертаємо увагу, що нині є запит на впровадження інтерактивних технологій навчання, коли відбувається взаємодія всіх учасників освітнього процесу.

О. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, Г. Коберник, О. Пєхота, Г. Селевко та інші широко пропагують інтерактивні технології.

Н. Андрущенко, Н. Бондаренко, В. Гузєєв, В. Мельник, Т. Коваль, Т. Сердюк та інші розглядали застосування методів інтерактивного навчання у професійній діяльності вчителя.

Будь-яку інноваційну технологію слід розглядати в цілісній єдності низки компонентів і взаємозв'язків.

Цілі й завдання інтерактивного навчання:

– розширення пізнавальних можливостей учнів у здобуванні, аналізі, застосуванні інформації, отриманої з різних джерел;

– можливість перенесення отриманих умінь, навичок та способів діяльності на різні предмети та позашкільне життя учнів;

– формування глибокої внутрішньої мотивації [1].

О. Волкова виокремлює п'ять головних вимог успішного навчання у межах інтерактивної технології:

1. Позитивний узаємозв'язок – учасники освітнього процесу розуміють, що спільна освітня взаємодія корисна кожному.
2. Неопосередкована взаємодія, коли члени групи перебувають у тісному контакті один з одним.
3. Індивідуальна відповідальність – кожен учасник відповідальний за допомогу іншим.
4. Розвиток навичок спільної роботи – формуються навички міжособистісних відносин.
5. Оцінка роботи – кожна група здатна оцінити успішність своєї роботи [2].

Відповідно до вимог Концепції Нової української школи, учитель початкової школи на уроках літературного читання повинен орієнтуватися на основні аспекти:

– виховання в учнів позитивного ставлення до уроку літературного читання, дитячої книжки, формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення;

– розвиток мислення, мовлення, уяви, пізнавальних і літературно-творчих здібностей школярів;

– формування повноцінних навичок читання і письма, уміння брати участь у діалозі, інсценізаціях, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення;

– формування вмінь працювати з різними видами та джерелами інформації;

– ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики й жанрів, формування прийомів самостійної роботи з дитячими книжками;

– формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);

– дослідження мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови [3].

Особливо важливу роль інтерактивна технологія відіграє у мовно-літературній освітній галузі початкової ланки освіти, сприяючи кращому засвоєнню навчального матеріалу, активному залученню молодших школярів до пізнання, розвитку їхніх мовленнєвих та літературних компонентів.

Ключовими аспектами інтерактивної технології є:

1. Активізація пізнавальної діяльності учнів.
2. Формування критичного мислення.
3. Індивідуалізація навчання.
4. Розвиток комунікативних навичок.
5. Підвищення мотивації.

У початковій школі організація інтерактивного навчання передбачає використання ігрової діяльності (рольових ігор), вміння

вирішувати проблемні ситуації, вміння міркувати та аргументовано вирішувати питання відповідно до поставлених проблем.

Ігрова діяльність має на меті сформувати в учнів уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Застосування у початковій школі на уроках рідної мови дидактичних ігор відповідає природнім потребам дитини, адже гра є найефективніший засобом навчання. В процесі гри учні вчаться спостерігати, порівнювати, класифікувати явища, предмети за певними ознаками, аналізувати та робити власні узагальнення.

Отже, використання інтерактивної технології в мовно-літературній освітній галузі початкової ланки освіти сприяє активізації читацької, пізнавальної діяльності дітей, розвитку їхнього творчого мислення та комунікативних умінь і навичок, підтримки інтересу до вивчення предметів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Впровадження інтерактивних технологій навчання в початковій школі. https : // naurok.com.ua

2. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

3. Типова освітня програма розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. URL: http://osvita.ua / school/program / index.htm.